

# Viata românească £

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.

1 9 6 2

AUGUST

ANUL XV

## CUPRINSUL

V. R. : Lupta pentru Pace . . . . .	3
DEMOSTENE BOTEZ : Aniversare; La Doftana ; Viziune. înnoire; Ceas de seară; Ctitorie . . . . .	9
HORIA DIMAN : Germania în alb și negru (Scrisoare din Bedim).. . . . .	15
• AL. ANDRIIȚOIU: Strofe în August . . . . .	26
ION HOREA: Pace în August . . . . .	27
VASKO POPA : Sutieska (în rom. de Veronica Porambacu)	28
TITUS MOCANU: Stăpînii (roman, III) . . . . .	31
PETRE SOLOMON : Inscripții la Histria . . . . .	66
I IOANID ROMANESCU: Maturizare; Memento . . . . .	68
ELENA VIANU: Umanismul lui Pascal . . . . .	69
* * * : Alexandru Sania — 25 de ani de la moartea lui. . . . .	73
COSTIN MURGESCU : Dezvoltarea economică a Romîniei, ex- presie a dinamismului economiei socialiste (Cronica eco- nomică). . . . .	85
EUGEN SIMION : Pentru o cultură și o artă revoluționară.	93
RADU PDPESCU : însemnări pe marginea unor cărți de re- portaje. . . . .	108
GEORGE BĂLAN : Despre estetica debussy-stă (Cromioa mu- zicală)!. . . . .	128
PAUL CONSTANTIN : Muzeul de artă din București (Cronica Plastică). . . . .	133
SERGIU BRAND : Un portret al adolescentului din secolul nostru, în lumea capitalistă . . . . .	140
DUMITRU HINCU: Carnet sovietic . . . . .	147
TUDOR MAINESCU: Amintire (Cronica rimată). . . . .	151

## MISCELLANEA

Varietăți filologice: Centenarul morții paharnicului Constantin Sion (Șerban Cioculescu) — Cercetări noi în domeniul istoriei limbii literare (Cornell Regman) — Cititorii și poezia „personală” (H. B.) — între proză versificată și declamație (Z. O.) — Din nou despre saltul calitativ (H. Zalis) — Tineri artiști plastici (Ol. Cioculescu) — O inedită de mult editată (O. Z.) — „Rozătoarele metropolei” (H. B.) — „Mafia” în Sicilia (J. M.).

## CĂRȚI NOI

Florin Mugur: „Visele de dimineață” (Mihail Petiroveanu) — Camil Petrescu: „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război” (H. Biratu) — Herta Ligeti: „Stelele nu apun” (Eugenia Tudor) — Kovacs Gyorgy: „Mormântul ostășului” (Cornelia Ștefănescu) — Darie Novăceanu: „Autobiografie” (Sanda Radian) — I. Popescu-Puțuți: „Se naște întrebarea” (Z. Orea) — Mihail Stoian: „Nimeni nu se naște erou” (Retnus Luca).

## REVISTA REVISTELOR

— din țară — Proza și reportajul în revista „Scrisul bănațean” (L. Raicu).  
— de peste țară — „Neva” nr. 6/1962 (I. P.) — „Kortars” nr. 5/1962 (K. J.) — „Akzente” nr. 2/1962 (D. Ludoivk) — „Le ragioni narrative” (Dragoș Vrinceanu) — „Dokumente” nr. 2/1982 (I. P.) — „Ja” Table ironide — iunie 1962 (I. P.) —

ILUSTRAȚIA DE PE COPERTĂ: Șantier naval  
de MIHU VULCANESCU.

•Director: **MIHAIL RALEA**

*Colegiul redacțional:* Acad. TUDOR ARGHEZI, AUREL BARANGA (redactor-șef adjunct), Acad. MIHAIL BENIUC, Acad. GEO BOGZA, DEMOSTENE BOTEZ (redactor-șef), LUCIA DEMETRIUS, PAUL GEORGESCU (redactor-șef adjunct), Acad. IORGU IORDAN, Acad. ATHANASE JOJA, AL PHILIPPIDE, membru corespondent al Academiei R P R, Acad. ZAHARIA STANCU, D. I. SUCHIANU, Acad. TUDOR VIANU

Redacția - Bd Ana Ipătescu nr. 15, telefon 11.88.85 — Raion „30 Decembrie” București

Administrația: Șos. Kiselev nr. 10, telefon 11.63.99 — Raion „30 Decembrie” București



Sfidarea a fost aruncată întregii lumi și ea a atins exact scopul contrar celui scontat, indignând pînă la revoltă pe toți oamenii cinstiți din lume.

Lumina exploziei din Johnston s-a stins, dar Congresul de la Moscova și-a continuat, calm, lucrările. Doar accentele de indignare au fost mai tari și hotărîrea participanților mai dîrză.

Congresul de la Moscova a avut loc, după ce Uniunea Sovietică a dus, chiar de a doua zi după Marea Revoluție, o susținută, răbdătoare și consecventă luptă pentru pace, după ce în toate forurile internaționale a făcut propuneri concrete și realiste, menite să apropie punctele de vedere, după ce lagărul socialist a secundat această acțiune făcînd un bloc de nesdruncinat, după ce această poziție de un înalt umanism și de o etică nemaiîntîlnită în relațiile internaționale a atras alături țările neutre, popoarele de curînd eliberate, marile mase populare din țările capitaliste, în așa măsură încît a luat, din inițiativa acestor mase, proporțiile unei mari mișcări pentru Pace, organizată, puternică, susținută.

Toate acestea s-au produs în condițiile creșterii impetuoase a forței și influenței internaționale a sistemului mondial socialist, a precumpănirii tot mai accentuate a forțelor socialismului asupra imperialismului, a forțelor păcii asupra războiului — • așa cum s-a constatat cu prilejul Conștiințuirii de la Moscova a reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești din noiembrie 1960.

S-a evidențiat atunci că principala trăsătură distinctivă a timpurilor noastre este transformarea sistemului mondial socialist în factorul hotărîtor al dezvoltării societății omenesti și, prin aceasta, factor hotărîtor și în problema războiului și a păcii.

S-a impus atunci, din analiza factorilor istorici contemporani, concluzia că particularitățile principale ale dezvoltării istorice a societății omenesti sînt determinate de sistemul mondial socialist, de forțele care luptă împotriva imperialismului, ale cărui eforturi nu sînt în stare, oricît de amenințătoare ar fi, să oprească dezvoltarea progresivă a istoriei, în ciuda rezimului pe care imperialismul american îl dă reacțiunii mondiale, erijîndu-se tu jandarm internațional și dușman al popoarelor din întreaga lume.

Sîntem încă în momentul istoric în care încercările agresorilor imperialiști de a dezlănțui un nou război mondial pot fi zădărnicate.

Eforturile unite ale lagărului mondial socialist au în sprijinul lor eforturile conjugate ale clasei muncitoare internaționale, ale mișcării de eliberare națională a tuturor țărilor care iau atitudine împotriva războiului, indiferent de orînduirea lor socială, și, în plus, sprijinul tuturor forțelor iubitoare de pace, pentru preîntîmpinarea unui nou război mondial.

Lupta împotriva unui asemenea război trebuie dusă zi cu zi și întetită înainte ca el să înceapă. Cînd vor cădea primele bombe, va fi prea tîrziu. Agresorii trebuiesc înfrînați la timp, pentru ca izbucnirea războiului să devie o imposibilitate morală.

În această luptă, clasa muncitoare are un cuvînt hotărîtor de spus. Nimic nu trebuie să zădărnicească unirea strînsă a tuturor forțelor clasei muncitoare împotriva pericolului unui nou război. Astfel, încă înainte de victoria deplină a socialismului pe pămînt, în timpurile noastre, astăzi, există posibilitatea de a exclude războiul mondial din viața societății.

Acestea toate sînt adevăruri clare, consemnate de Consfătuirea de la Moscova a partidelor comuniste și muncitorești încă din 1960 care, pentru asigurarea reală și definitivă a Păcii, a considerat că realizarea programului de dezarmare generală și totală propus de Uniunea Sovietică are o importanță istorică pentru destinele omenirii și este pe deplin posibilă.

Comuniștii au considerat astfel de atunci drept misiunea lor istorică, nu numai înlăturarea exploatării și mizeriei pe scară mondială și eliminarea pentru totdeauna din viața societății omenesti a posibilității oricărui război, dar și izbăvirea omenirii încă în epoca actuală de coșmarul unui nou război mondial.

Congresul de la Moscova a demonstrat că lupta forțelor iubitoare de pace împotriva pregătirii unei noi agresiuni și a războiului constituie conținutul principal al politicii mondiale contemporane. Presiunea maselor în creștere impune, atunci cînd se manifestă mai puternic, o destindere a încordării internaționale și risipește, într-o măsură, norii sinistri ai războiului. Cu cît este mai mare puterea lagărului socialist și mai activă lupta pentru pace în țările capitaliste înseși, cu atît le este med greu imperialiștilor să-și înfăptuiască planurile agresive.

În condițiile acestea, acțiunile partizanilor păcii capătă o mare importanță, mai ales acum cînd primejdia unui nou război a sporit. Astăzi, orice om de bună credință nu se poate limita numai să dorească pacea. Numai atît nu poate infringe impertinența și sfidarea forțelor agresiunii și războiului care devin tot mai cutezătoare. Mașina de război a agresorilor trebuie oprită. Trebuie acționat energic și activ pentru a opri la timp, cît nu este prea tîrziu, mîna criminală a ațîțătorilor de război. Lupta pentru pace, ca orice luptă, necesită încordarea forțelor și fermitate.

Adevărul care trebuie strigat tare, care trebuie să fie semnalul și apelul de adunare al tuturor forțelor, este cel proclamat de Partidul Comunist al Uniunii Sovietice la cel de al 22-lea Congres al său: „Trebuie să ne dăm seama că în primul rînd de popoarele înseși, de hotărîrca și acțiunile lor energice depinde dacă va fi pace pe pămînt sau dacă omenirea va fi azvîrlită în catastrofa unui nou război mondial”.

Și se mai spunea în Raportul la acel istoric Congres :

„Trebuie sporită vigilența popoarelor față de uneltirile ațîțătorilor imperialiști la război. Manifestările antirăzboinice active ale popoarelor nu pot fi aminate pînă la izbucnirea războiului; lupta trebuie desfășurată imediat, iară a se aștepta pînă cînd vor începe să cadă bombele nucleare și termonucleare”.

„Forța mișcării partizanilor păcii rezidă în caracterul ei de masă, în organizarea ei și în acțiuni hotărîte. Pacea interesează toate popoarele, toate păturile societății, în afară de un mănunchi restrîns de monopoliști. Și popoarele trebuie să ceară insistent înfăptuirea politicii de pace, să folosească toate formele de luptă în vederea atingerii acestui țel. Popoarele pot și trebuie să facă inofensivi pe cei stăpîniți de ideile nebunești ale militarismului și războiului. În lupta pentru pace popoarele constituie forța hotărîtoare”.

Popoarele s-au convins de aceste adevăruri. Mișcarea partizanilor păcii s-a întărit, a devenit mai activă. Congresul de la Moscova răspunde acestei acute necesități. El reprezintă și un fel de plebiscit al omenirii, și o discuție sinceră și liberă nu numai privitoare la metodele dezarmării și interzicerii

experiențelor nucleare, dar și la cauzele încordării care stîrnesc cursa înarmărilor și pot provoca în orice moment un război nuclear.

John Bernal, președintele executiv al Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii, în cuvîntul său, a definit în toate laturile sale, scopul congresului:

„dorința de a da posibilitate reprezentanților a milioane de oameni să-și exprime sincer gândurile” ;

„mobilizarea eforturilor oamenilor care ar putea exercita presiuni asupra guvernelor în scopul desfășurării cu succes a tratativelor de dezarmare” ;

„găsirea unui compromis între marile puteri”.

„Va trebui să discutăm, — a spus președintele Bernal, — problema germană, mai ales a Berlinului occidental, iar în legătură cu ea problema securității în Europa și a zonelor libere de arma nucleară. Trebuie discutate toate metodele de slăbire a încordării în Europa și în celelalte regiuni, iar toate planurile constructive în acest domeniu, care ar putea fi elaborate de congresul nostru, trebuie să fie urmate de acțiuni”.

Și, cu drept cuvînt, a încheiat definind congresul drept un forum de tip nou, cu un caracter extrem de reprezentativ, în care s-au adunat oameni de diferite convingeri, hotărîți să-și unească eforturile și bunăvoința pentru rezolvarea sarcinii importante a dezarmării generale.

Dezideratelor președintelui li s-a răspuns cu entuziasm.

Zeci și sute de reprezentanți de seamă din toate părțile lumii, de toate rasele, de toate credințele, de toate clasele sociale au luat cuvîntul înfierînd războiul și aducînd numeroase sugestii pentru întetirea luptei pentru pace și promovarea a nenumărate inițiative. Publicate în extenso, toate intervențiile vor constitui charta morală a contemporaneității, constituția lumii noi care se plămădește acum sub amenințarea abjectă a războiului, — constituție ce va restabili prestigiul moral al secolului acesta XX.

Esența lor o găsim în cuvîntul lui N. S. Hrușciov, reprezentant al celei mai puternice forțe a Păcii: „împreună cu voi în această sală se află cu gîndul întregul popor sovietic, deoarece țelurile Congresului coincid întru totul cu năzuințele sale sfinte”, — a sunat glasul cald și emoționant al vorbitorului.

O cuvîntare clară, omenească, plină de înțelegere și realism. în care lucrurilor li s-au spus pe numele lor, în care ideile au fost traduse în situații concrete, convingătoare:

„Considerăm că trebuie să ajungem la o înțelegere nu asupra modului cum trebuie dus răboiul nuclear, ci asupra modului cum trebuie exclusă însăși posibilitatea declanșării lui, pentru ca toate orașele, atît cele mari cît și cele mici, să rămînă întregi, pentru ca toate satele, cătunele și așezările să rămînă întregi”.

A fost, în această cuvîntare istorică, determinat rolul mișcării partizanilor păcii, accentuîndu-se că succesul unirii tuturor popoarelor, a tuturor celor ce doresc să trăiască și să creeze, împotriva primejdiei unui nou război, depinde în mare măsură de partizanii păcii.

Au fost din nou precizate principiile coexistenței pașnice, ca singura doctrină care corespunde condițiilor istorice ale secolului nostru și pe baza căreia pacea poate fi menținută, și a sunat ca o lozincă mobilizatoare a omenirii formula: Esența dezarmării — interzicerea și distrugerea totală a armei nucleare.

Dorința fierbinte de pace, cea mai umană sinceritate au străbătut cuvintele: „Ne adresăm încă o dată puterilor occidentale: acceptați propu-

nerile noastre cu privire la dezarmarea generală și totală, și noi vom accepta orice propuneri ale dv. cu privire la control".

*Nici odată ca pînă acum, în noua concepție a raporturilor internaționale, nu s-a vorbit atît de răspicat, atît de limpede.*

*Nu întrecere în înarmare, în acumularea nesăbuită de mijloace incalculabile de distrugere, ci întrecerea pașnică între orînduiri: „Fiecare țară din lumea socialistă și capitalistă să-și demonstreze superioritatea orînduirii sale pe tărîm pașnic! Sistemul care își va demonstra superioritatea, va pune stăpînire pe mințile oamenilor".*

*Cuvîntarea tovarășului Hrușciiov a găsit accente impresionante pentru mobilizarea tuturor oamenilor de bună credință din lumea întreagă în marea armată, fără arme, a Păcii: „în numele vieții pe pămînt, al fericirii tuturor oamenilor, în numele viitorului omenirii este necesar să se ceară cu fermitate și hotărîre interzicerea armei atomice și dezarmarea generală !... Forța hotărîtoare în lupta pentru dezarmare o constituie masele populare, acțiunile lor energice".*

*Nici odată lumea nu a fost în fața unei atît de catastrofale primejdii. Imaginația noastră fără punct de comparație în trecut, nici nu și-o poate închipui în toată grozăvia ei. Altfel lumea nu ar rămîne nici o clipă fără să reacționeze din toate puterile, cu energia de neînvoins a instinctului de viață, fără să nimicească, fără să izoleze forțele răului, ale crimei și distrugerii.*

*„Clopotul de alarmă al congresului să răsune în întregul Univers și să însuflețească noi, zeci de milioane de oameni la luptă hotărîtă, plină de abnegație, pentru o pace trainică pe pămînt".*

*Clopotul de alarmă a răsunit, învîluind în undele sunetelor lui întreg globul pămîntesc. Fiecare om în viață astăzi, să-și simtă răspunderea, oricît de modest ar fi.*

*Cine a parcurs lista vorbitorilor și le-a citit declarațiile, a auzit glasul colectiv a mai mult de-o sută de popoare, ridieîndu-se fiecare în limba lui, pentru apărarea vieții a sute de milioane de oameni, pentru ca mîinile omului să nu fie pătate de cea mai odioasă crimă, pentru ca obrazul lui să nu crape de rușinea faptei sale.*

*Printre aceste glasuri a răsunit și acel al Republicii Populare Romîne. prin vocea reprezentantului ei Acad. Mihai Ralea, care a adus mărturia aprobării întregului popor a politicii guvernului care militează consecvent pentru dezarmarea generală și totală*

*„în domeniul relațiilor internaționale, Republica Populară Romînă s-a afirmat în toate împrejurările ca un factor activ în lupta pentru menținerea și întărirea păcii" a spus tov. Gh. Gheorghiu-Dej în Raportul său la cel de-al 3-lea Congres al Partidului Muncitoresc Romîn. În toate documentele de stat, reprezentanții țării noastre au precizat clar această poziție.*

*„Țara noastră s-a pronunțat ferm pentru înfăptuirea dezarmării generale și totale, ca mijloc radical pentru asigurarea păcii" spune același raport care, mai departe, continuă : „Sînt cunoscute propunerile guvernului român și guvernelor altor țări socialiste cu privire la dezvoltarea colaborării interbalcanice și la crearea unei zone denuclearizate și fără arme-rachetă în Balcani".*

*Această poziție a fost din nou reafirmată de curînd în cuvîntarea rostită de tov. Gh. Gheorghiu-Dej în ședința sesiunii extraordinare a Murei Adunări Naționale din 27 Aprilie 1962:*

„împreună cu celelalte țări socialiste și R. P. Română își aduce contribuția la cauza apărării păcii, militează cu perseverență pentru dezarmarea generală și totală, pentru soluționarea pașnică a problemelor litigioase, pentru dezvoltarea colaborării și apropierea între popoare". Chiar în fața Congresului, răspunsul tov. Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri, la scrisoarea prof. John Bernal a exprimat năzuințele de pace și dezarmare ale întregului nostru popor.

Fiecare cetățean al Republicii Populare Române este mândru de poziția țării sale, din care își face un punct de onoare, și pe care o apără din toate puterile.

Fiecare român este bucuros și mândru să se simtă în conștiința lui unul dintre sutele de milioane de oameni, a căror semnătură, prin delegații lor autorizați, o poartă Mesajul adresat de Congresul de la Moscova popoarelor lumii.

Fiecare om din țara noastră este convins că dezarmarea, pînă ieri doar un vis cd celor mai luminate minți ale omenirii și celor mai sănătoase judecăți a oamenilor simpli, a devenit astăzi o sarcină practică, pentru îndeplinirea căreia trebuie să lupte fiecare dintre noi.

La Congres au avut loc și discuții în cadrul unor întâlniri pe profesii, cu care prilej și-au spus cuvîntul lor, în chip masiv, și scriitorii. Întîlnirea lor a avut loc la Clubul Scriitorilor din Moscova. Din partea, delegației române au participat scriitorii Geo Bogza și Ion Pas.

Responsabilitatea scriitorilor este uriașă. Cuvîntul lor are ecou deosebit în conștiința a mii și mii de cititori. Ei au o mare parte de răspundere pentru destinele culturii, – cum a spus Constantin Fedin.

Întîlnirea a fost fructuoasă. Și-au spus cuvîntul scriitori universali de frunte, veniți aici mobilizați de propria lor conștiință, Ilya Ehrenburg, Jean Paul Sartre, Giancarlo Vigoreli, Pablo Neruda, Juan Marinello. S-a expus ideea eliberării culturii mondiale de sub influența „războiului rece” ; ideea unității frontului scriitoricesc; ideea unei întruniri la o „masă rotundă”<sup>11</sup> a scriitorilor din întreaga lume...

Scriitorii din patria noastră, tineri și vîrstnici, au răspuns de mult „prezent” la apelul apărătorilor păcii. E un imperativ al conștiinței lor de oameni și de cetățeni. E o substanță a definiției lor de scriitori. Dear fi altfel, ar fi scribi și renegați.

Prin eforturile noastre comune, veacul acesta al XX-lea care a înscris în bilanțul său nașterea primului stat socialist din lume, abolirea exploatării omului de către om pe o treime de pe glob, care a transformat sistemul mondial socialist în factorul hotărîtor al dezvoltării societății omenești, care a cunoscut descoperirea energiei nucleare și cucerirea cosmosului, va înscrie ca cea mai înaltă cucerire a rațiunii umane : dezarmarea generală și totală, o epocă fără războaie.

V. R.



## POEZII NOȘTRI

DEMOSTENE BOTEZ

In țara noastră nimenea nu are  
Mai mult de optsprezece ani  
Acum în August împliniți...  
Toți anii ceilalți din urmă au rămas  
Legăți de bezna unei lumi trecute,  
Pierduți în noaptea de la începuturi.  
Și amintirile au optsprezece ani.  
Și visele-implinite  
Și faptele visate,  
Și vorba simplă și curată,  
Și înțelegerea-ntre oameni...  
Și dragostea-i de optsprezece ani.  
Și zîmbetul,  
Și bucuria,  
Și-ncrederea în noi,  
Și libertatea  
Și-adevărul.  
Și soarele  
Și glia asta au optsprezece ani!  
Că înainte a fost jar  
Și ne-a ars tălpile  
Și ne-a lăsat flămînzi.  
Și țara are optsprezece ani  
De cînd grăiește ce-i în gînd,  
De cînd își ține fruntea sus.  
De cînd ea știe unde-i răsăritul.  
Și noaptea norilor din asfințit.  
De cînd ea singură își făurește  
Oțel, mașini,  
Haine și pîine  
Și casă și lumină.  
In țara noastră nu-i nimic să aibă  
Mai mult de optsprezece ani!  
Ar fi avut milenii .-  
Obida și ofensa  
Amarul, nedreptatea,  
Surghiunul, umilința,  
Si foametea.  
Dar astea au pierit  
Acuma optsprezece ani.

Sîntem în anul optsprezece  
In vârsta tinereții fără moarte,  
Și totu-ntinereste împrejur.  
Mai mult cu fiecare primăvară  
Și mai bogat cu orice toamnă.

Soare de optsprezece ani,  
Ce-nflăcărat și tînăr ești!

Sinaia, 1962.

## LA DOFTANA

In ziua de 23 August 1944

Pe zidurile cenușii ale Doftanei,  
Lumina toamnei împlînzește piatra  
Cu calde tonuri de petale moi  
Dintr-o imensă floarea soarelui cerească.  
Pe poarta asta Dante n-a intrat.  
Doar gîndurile trec ca un polen  
Purtat de vînt, deasupra, peste ziduri.  
Speranța face ne-ncetat semnale;  
Sub talpă, brusc, o stinge santinela  
Din turnul de cetate-al închisorii.  
Voința-ntinde-un arc de-argint strident  
Și ale lui săgeți cad frînte-n zid  
Ca strunele tomnaticelor ploii.  
E lumea toată numai fier și piatră,  
Și frig prelung și timp fără sfîrșit  
Și pași de metronom care-l măsoară.  
Se-aud și lanțuri zăngănind pe dale  
Cînd Prometeul-om vrea să lovească  
In piatra rece, în călău, în gratii  
Sau vrea să meargă cu pași de statue.  
Ca într-un bloc de marmoră și noapte  
Stă omul încrustat într-o celulă.  
Rugina macină încet zăvorul,  
Iar apa subterană, zidul ud.  
Doar conștiința omului care-i plăpînd  
Infruntă-a vremii lentă măcinare;  
Acolo-n beznă scînteie ascuns  
Sămînța viitorului triumfător.  
Pe apa Prahovei coboară seara  
Cu căi lactee plutitoare-n văi.  
E-a douăzeci și doua zi de august  
Ce mai măsoară pe ascuns și van

Viața fără timp dela Doftana.  
In noaptea ceea, ca-ntr-un-vis, un om  
De nimenea văzut dar uriaș  
Deschise poarta largă-a închisorii  
Lăsînd pe iarbă lacăt și zăvoare  
**Ca** niște păcătoase fiare vechi.  
Și ușile celulelor de-odată  
S-au dat în lături ca de-un uragan  
Și beznele s-au luminat ca-n soare  
Și oamenii au început să vadă  
Și deținuții se îmbrățișară  
De-odată regăsindu-se,  
Și ochii s-au aprins de bucurie  
Și sufletele-au filfit pe ziduri  
Ca niște steaguri larg desfășurate  
Și vorbele-au fost bune cum e pîinea  
Și lumea parcă fără de sfîrșit.  
De-acolo și de-atunci a început  
împărăția albă-a libertății...

Minunea asta n-ar fi fost aici  
în sumbra temniță dela Doftana  
Dacă-n Simbirsk, – nici nu-i de-atunci un veac,  
bl, Vladimir Ulianov Lenin,  
El, nu s-ar fi născut.

## ZIUNE

Urme de pași

urme,

urme,

Vin din lume,  
De departe,  
Vin răslețe,  
Dornice de vis și frumusețe.  
Vin urmele de oameni, se adună  
Pe albul zăpezii căzută din lună.  
Pe valea planetei tăiat e fîgaș  
Pe urmă de om uriaș,  
Pe-o urmă adîncă,  
Săpată ca-n stîncă  
Ce sue-nainte urcușul de munte.  
Spre ea milioane de urme mărunte  
Grăbesc de departe din zare;

Sînt urme mai vechi de picioare  
Ce zac dedemult calcinate  
Prin verzi cimitire de tîrguri și sate.  
De. temniți uitate...  
Urme,  
Urme de norod,  
Ca-ntr-un etern și nesfîrșit exod.  
Grele, adîncite de poveri  
Și de-atîta dor de primăveri, –  
Urme prin nisipuri și noroaie,  
De om singuratic și convoaie,  
Și prin rouă, – urme prin otavă,  
Urme-ncinerate-n lavă,  
Urme,  
Urme,  
O procesiune lungă de hipnoză  
înspre culmi sclipind, de-apoteoză  
Urme,  
                    milioane mă-mpresară  
înspre steaua lor polară.  
Vin din Indii urme, ies în cale,  
Și din jungla Africii centrale,  
De pe Nil prădat de faraoni,  
Și pe ghețuri, urme de laponi,  
Urme,  
                    urme,  
Mă ajung, îmi ies înainte,  
Convergente înspre-un pisc anume  
Ridicat de geniul unui om în lume.  
Vin de pretutindenii, se-mpreună  
L'urme,  
Urme,  
Urcă, urcă spre Comună.

## IRE

Ce veche-i galaxia din emisfera mea!  
De-o viață-i număr spinii de-asupra, stea cu stea.  
Pe cerul ca zăpada și-ntroienite săni,  
în gând le număr toate, ca niște vechi mătănii.  
In fiecare sclipăt de țintă argintină  
E-un bob de foc pe drumul de mii de ani lumină.  
Aceleași stele fixe au pus reflex de aur  
Pe solzii ca oțelul de-antic ihtiozaur,  
Pe aripile-ntinse a-ntîii zburătoare,  
Pe strania oglindă a luciului de mare.  
Pe. plaja fără nume de om însîngerată,  
Și-n ochii ce-nălțase înția vertebrată.  
Știu toată geometria de calcule cerești.  
Avea și răsfrîntă în lacuri și ferești.

*Aceleași stele fixe, trecînd ascuns prin zile  
Au scăpărat și noaptea pe cortul lui Ahile  
bi-au picurat lumina, discretă ca o ploae  
re taberele mute, pe cîmpuri de bătae  
Și-au fost o călăuză în drum spre veșnicie  
La toți răniții lumii căzuți în bătălie  
Luptînd pentru-Alexandru, Cezar sau Bonaparte  
Și-au fost, egal și simplu, la toți, făclii de moarte*

*Și-acum. în vremea noastră de mii de ani bătrînă  
be oglindește încă în apa din fîntînă  
Și-n ochii celor tineri, iubind întîia oară,  
Ca-n mu de generații trecite-odinioară  
Dar simt că la izvoare, lumina-i moartă-acum  
Si ce mai văd e-o dîră ce-a mai rămas pe drum  
Mereu ca o părere, să stărue, să-nsele  
Cînd stelele din ceruri, demult nu mai sînt stele  
Aceasta galaxie nu-a fermecat penafii  
Dar în cenușa-i sură văd alte constelații.  
Lumina lor ne vine demult și- de departe,  
•.a lumineze noaptea, în locul celei moarte.  
Au le vedem și totuși le presimțim în cale  
Cum presimțim în noapte parfumul de petale.  
in mea nevăzute, cu mii de ani lumină  
Dar știm acum cu toții că ele or să vină.  
Și-or apărea ca mîine pe-ntiderile-albastre  
ba dea de-odată-un farmec nou, visurilor noastre  
In fiecare seară pe cer eu caut iar  
De le-a sosit sorocul din cosmic calendar.  
De nu l<sub>e</sub> vă<sup>^</sup>z<sub>y</sub> în min<sup>^</sup> eu 7 du h t m i n a l o r  
Ascunsă ca cristalul în subteran izvor.  
Iubesc de pe acuma cu-nchipuirea mea  
Lumina nevăzută din orice nouă stea  
Ce-aleargă prin milenii spre ochii mei ce-adastă  
Prin generații stinse, sclipirea-i în fereastră  
Crește-o fîneață nouă de stele Ungă lună  
bosește-o boltă nouă de stele în Comună!*

*Griul copt și-apeacă lungile lui ciocuri  
De spice arămii și gînditoare ;  
Maci rari și-nalță florile pe-alocuri, –  
Mici steaguri comuniste pe ogoare.*

*Pe sat, în vale, înserarea lasă,  
Din fum și ceață, o albastră dună,  
Și parcă-un vâl subțire de mătăasă  
Și parcă zorii unui clar de lună.*

*Tărani trudiți pe prispe stau la rînd:  
E ceasul de odihnă-al înserării,  
Și grîul copt îl văd din nou în gînd,  
Cît ține nesfîrșitul depărtării.*

*E vară și plămada muncii lor  
Dospește singură-n pămîntul ud  
Și-ncheagă rod din țărînă și nor,  
Și floare și tulpini din colțul crud.*

*E-o liniște adîncă, fără nume!  
În oameni gîndu-i calm și împăcat.  
Așa e Pacea pe la noi în sat,  
De ce nu este-așa-n întreaga lume?*

## ORIE

*Ca să-ajungi la mine nu-i nevoie.  
Pașii tăi de om trudit să-nfrunte  
Nici adîncuri, nici pripor de munte;  
Pot să meargă liniștit, în voie.*

*Nici nu ai de mers o cale lungă.  
Ori de unde vii de pe pămînt;  
Să-ți desfaci doar visele în vînt.  
Fiecare poate să m-ajungă.*

*O să vezi din loc în loc un pom,  
Răsădiți de mine-o viață-ntreagă.  
Vino slobod, fără de desagă,  
Doar în suflet cu un dor de om.*

*Orice limbă-ai ști, ne-om înțelege  
Din privire ca niște copii;  
Nici n-am să te-ntreb de unde vii  
Nici de ce ți-s zilele pribege.*

*Pîn-la mine te aduc de mîină, ^  
Ori de unde vii, din care zări,  
Drumuri mult umblate și cărări,  
Că la poarta mea e o fîntînă.*

*Apa ei e din pămînt de-aici,  
Pură în căușul mîinii mele;  
Vara beau din ea și turturele  
Și întîii pui de rîndumici.*

# GERMANIA ÎN ALB ȘI NEGRU

SCRISOARE DIN BERLIN

HORIA LIMAN

Războiul a spulberat Unter den Linden – cuibul de ulii al Holienzollemilor – și nici Friedrichstrasse nu și-a recăpătat alura de mare arteră comercială. Aici se aflau trusturile otrăvurilor tipărite – „Ullstein & Co.", „Buch und Tiefdruck" – ca și birourile industriei cinematografice („Ufa-film"), palatele băncilor atotputernice, cafenelele și cabaretele, berăriile zgomotoase și hotelurile de primul rang

Potsdamer Platz și Bellevue-strasse, unde se aflau încă pînă în ultima perioadă a războiului vechea poartă a Potsdamului, construită în 1820, și magazinele cu obiecte de artă, arată mai curînd ca niște tranșee peste care a trecut suflul rece al bombardamentelor. Intre Potsdamer Platz și Leipziger Platz, o pancartă înfiptă în marginea drumului marchează trecerea spre sectorul american. De-aici, cît cuprinzi cu privirea în jur – pe Stresemann-strasse, pe Kothener-strasse, pe Niederkirchner-strasse, în capătul căreia se afla un sediu al Gestapoului – nu mîlnești decît ruine și pustiu. Ruinele acoperă spații imense, pînă la primăria reconstruită în cărămidă aparentă și, mai departe, spre Alexanderplatz, în întreg orașul. Iar vîntul suieră peste zidurile sfîrtecate și maidanele năpădite de bălării, ca peste-o stepă nesfîrșită și stearpă.

– Ce suprafață are Berlinul ?

Omul căruia m-am adresat, are o funcție de răspundere în gospodărirea Berlinului democrat. A făcut parte din organizația de rezistență Saefkow-Jacob-Bästlein, în capitala terorizată de naziști și nălucile războiului, din 1943 pînă în ziua cînd a încetat bubuitul tunurilor. Avea în fata lui un morman de documente și statistici, avea în urma lui o viață de luptă și suferinți.

– Calculează, mi-a spus. 60 km lungime și 40 km. lărgime.

– Numai atît? Mi s-a părut cu mult mai mare

În surîsul tovarășului M. am surprins nu numai tristețe, ci și o siguranță de metal dur.

– Din pricina ruinelor, probabil Un oraș bombardat pare... mai întins. S-ar zice că-i un paradox, dar așa e. Poate că monotonia, aspectul lui dezolant, îți dau această impresie.

A răsfoit hîrțile de pe masă și a continuat, cu pauze scurte, împletind cifrele din dosare cu amintirile personale.

– Despre Berlin ar fi multe de spus. Deși se afirmă că noi germanii sintem meticuloși, nimeni n-ar putea să reconstituie cu precizie tabloul primei zile de după război. Orașul a avut de suportat, după unele calcule, aproape 600 de atacuri aeriene, adică mai multe decât toate celelalte localități din Germania. Numai în ultimele săptămâni, am numărat între cinci și opt atacuri pe zi. Înaintea bombardamentelor, populația se ridica la 4.700.000 de locuitori. După părerea mea, ea era mai numeroasă, pentru că exodul din porturile nordice, care-au fost bombardate încă în prima parte a războiului, se scurgea spre capitală. Goering asigurase doar că nici un avion inamic nu va ajunge deasupra Berlinului și., germanii, în mare majoritate, s-au arătat dispuși să-1 creadă. Rezultatul a fost că, după capitulare, nu mai rămăseseră decât 3.400.000 de oameni.

„Numărul exact al morților, este cu neputință de stabilit, după haosul din ultimele luni ale războiului, după infernul bombardamentelor anglo-americeane, după distrugerile provocate de bitleriști. Cartiere întregi au fost mistuite de bombe. Numai hitleriștii au aruncat în aer mii de clădiri, 140 din cele 225 de poduri, iar la sfârșitul lui aprilie au inundat metrourul, unde se aflau adăpostiți oameni lipsiți de apă și de pâine, mai ales femei și copii. După unele statistici, din 1.500.000 de apartamente au rămas 870.000, din care doar vreo 730.000 locuibile. Numai în Berlinul democrat au fost distruse 185.000 de apartamente, iar 400 000 avariate. Experții au calculat că, din molozul care a rămas în urma dezastrului, s-ar putea construi un zid gros de 35 m., înalt de 5 m. și lung pînă la Dortmund, adică – cred – aproape 800 km. Pentru transportul molozului, ar fi fost necesare 7 milioane vagoane de tren sau 14 milioane autocamioane.

„În ziua de 9 mai, Berlinul nu avea nici apă, nici lumină, nici gaz. Din sutele de mii de lămpi electrice și de gaz, nu mai exista aproape nici una. Mijloacele de comunicație erau paralizate, magazinele erau goale, spitalele și școlile distruse sau avariate. Străzile dispăruseră. Se aflau doar niște cărări întortochiate printre ruine. Și cadavre. Cadavre pe caldarîm, spînzurate pe zidurile stingherite ale clădirilor spulberate, atârinate în vârful mobilelor de piatră și cărămizi, înmormîntate sub dărîmături, alături de cei răniți. Timp de ani de zile, tirnăcoapele au lovit de-o potrivă în frînturile clădirilor care trebuiau înlăturate ca și în rămășițele oamenilor exterminați de bombe sau îngropați de vii și pierduți printre ruine. Pentru a feri orașul de epidemii, ne-am văzut obligați să zidim pur și simplu ieșirile pivnițelor care exalau duhoare de cadavre. Aceasta a fost – foarte sumar spus – moștenirea pecare ne-a lăsat-o nazismul.

Secretara tovarășului M. a intrat, aducîndu-ne bere, cafele și, firește, „wiirste” – „cîrnați naționali”, cum i-a recomandat rîzînd. Era un „intermezzo” bine venit, de altfel, după o discuție deloc tonifiantă. Femeia, foarte îndatoritoare, ne-a îndemnat cu oarecare energie: „Nu așteptați să se răcească. Dumneavoastră, ziariștii, uitați întotdeauna să mîncăți. Și... nu-i lăsați nici pe ceilalți”.

A schimbat cu interlocutorul meu o privire cu subînțelesuri și au rîs amîndoi cu poftă. Apoi, aranjîndu-și după ureche o șuviță din părul ei alb ca neaua, ne-a părăsit cu discreție.

– Este un om minunat, m-a informat tovarășul M. N-are decât 40 de ani, deși a înălbit de tot. Am cunoscut-o în ilegalitate. Lucra la Asociația sportivă muncitorească „Fichte”, unde aveam o grupă de nađejde: Willi Sanger, Helmut Wagner, buna și curajoasă Elli Boigt împreună cu



care împărțea manifeste printre prizonierii sovietici și francezi. I-a decimat Gestapoul. Dînsa a scăpat printr-o întîmplare, aflîndu-se cu material ilegal la Leipzig atunci cînd tovarășii au fost arestați. A rămas acolo pînă la sfîrșitul lui aprilie, cînd a revenit în Berlinul asediat. Era exact în ziua aterizării avionului care a adus din emigrație „Grupa Ulbricht”, zece comuniști liotăriți să înlătore ruinele și să construiască o Germanie nouă. A fost una din cele mai neobosite conducătoare de „Trittmmerfrauen”, bravele femei berlineze care-au lucrat la înlăturarea molozului. Din păcate s-a îmbolnăvit și acum trebuie să muncească mai ușor. E căsătorită cu un ziarist francez, fost prizonier, pe care l-a cunoscut în ilegalitate și care a rămas la noi după război.

— Ah! Așa? Acum înțeleg gluma de adineaori.

Tovarășul M. și-a făcut din nou ordine printre hîrtii și a reluat, consultîndu-și fișele și dosarele.

— Trebuie să spun că una din cauzele care-au prelungit absurda și criminala rezistență a Berlinului, a fost fanatismul orb al hitleriștilor, cărora „fuhrerul” le promitea o victorie fulgerătoare, de ultimă clipă, cu ajutorul unei „arme minune”. O altă cauză a fost teama. Banda lui Hitler izbutise să înspăimînte masele cu svonuri despre pretinse planuri anglo-americanе pentru castrarea tuturor germanilor, după cum susțineau că sovieticii ar intenționa să împuște sau să deporteze întregul popor german în Siberia. Tocmai de aceea, la încheierea ostilităților, munca de convingere n-a fost deloc ușoară.

— Dar partidul era, practic, aproape complet distrus. Cine și-a luat această sarcină?

— În primul rînd, înșiși cei pe care populația îi așteptase cu atîta spaimă. Inginerii, tehnicienii, geniștii sovietici au lucrat fără răgaz la repunerea în funcțiune a uzinelor electrice și de apă, la refacerea sistemului de canalizare și înlăturarea ruinelor. Aceasta a făcut să se clatine eșafodajul de minciuni construit de Geobbels și ciracii lui. Apoi au venit comuniștii, cîți au mai rămas după sălbatica vînătoare la care-au fost supuși timp de 12 ani, apoi au venit antifasciștii din Sachsenhausen, din închisori. În luna mai, nici în trei săptămîni de la capitulare, uzina de gaz Schoneberg a început din nou să funcționeze, au fost deschise brutăriile în Tempelhof, peste 5000 de magazine alimentare și... da, trebuie să-ți spun și asta, ceva ce nu poate fi uitat: după ce ostașii sovietici au dat un concert pentru populația berlineză, Schiller-Theater a prezentat „Răpirea Sabinelor” pe scena teatrului Renaissance. Cu o lună de zile înainte, Hitler inundase metrourile înșesate de femei, bătrîni și copii. Oamenii aveau j\_m termen de comparație elocvent. Și orașul a început să reînvie.

Secretara tovarășului M. a intrat din nou, arătînd spre ceas.

— E ora 12. Doar nu ne mai a'flăm în 1945. Trebuie să ne ducem la masă.

Ne-am strîns mîinile cu căldură și ne-am făgăduit să ne revedem curînd.

•

Directorul Bibliotecii orașului Berlin, Werner, este o cunoștință tot atît de prețioasă ca și instituția pe care o conduce. Tovarășul Wagner i-a vorbit despre mine și m-a căutat el însuși. Tovarășul M. la rîndu-i nu s-a făcut așteptat. Nici Halde, secretara lui, nici Luase, nici prietenul Olten.

După câteva zile aveam atâtea cunoștințe noi, încît nu le mai puteam ține socoteala. Iar documentele ce se adunaseră pe masa mea de hotel puteau constitui material pentru un tom de sute de pagini. Un pînjenis de întîmplări mă înlănțuia, noapte de noapte, o urzeală diabolică. Ziua le complectam cu altele, mai proaspete, le colaționam să trag concluzii. Și încetul cu încetul, ceea ce îmi apăruse de neînțeles la început, se limpezea, începea să capete contur, așa cum se destramă norii după furtună.

Intr-una din acele îngrijite „altersheime” puse de guvernul democrat la dispoziția bătrînilor lipsiți de familie, o femeie paralizată mi-a spus : – în toamna anului 1945, comuniștii au chemat populația la reconstrucția orașului. Mi-amintesc foarte bine, – era în a doua jumătate a lui septembrie. Se apropia iarna și trebuiau luate măsuri grabnice. Berlinul era devastat. Clădiri fără uși sau ziduri, ferestre fără geamuri, locuințe fără sobe, sobe fără cărbuni, străzi fără trotuare și pavaj, oameni fără haine și încălțăminte, magazine fără alimente. Puținul ce se făcuse, se datora trupelor sovietice. Am văzut ostași sovietici cărînd saci de făină în spinare, pentru a asigura pîinea populației. Am văzut ostași sovietici renunțînd la cana cu ceai de dimineață și oferind-o copiilor berMnezi. Am văzut ostași sovietici reparînd drumurile, mijloacele de transport, instalațiile de canalizare, uzinele noastre. Mulți dintre noi se întrebau: „Oare aceștia sînt cei pe care ani de-a rîndul am fost învățați să-i considerăm drept „sălbatici?” Oare aceștia sînt aceia cărora S.S.-ul, și S.A.-ui, și Gestapoul, și generalii, și soldații noștri le-au distrus orașele și satele, le-au asasinat familiile, le-au schingiuit și umilit prietenii? Și mulți, foarte mulți dintre noi am răspuns chemării comuniștilor.

– Sînteți comunistă? am întreat-o pe femeia țintuită în pat. Și ea a răspuns negativ. Iar după o clipă de gîndire, a continuat:

– Soțul meu a fost locotenent în armata lui Hitler. A căzut undeva, prin Cehoslovacia, nici n-am mai apucat să aflu pe unde, spre sfîrșitul războiului. Eu am fost actriță. Și nazistă. Dar dacă aș mai fi validă și aș putea să activez, m-aș strădui din răspuțeri să devin o bună comunistă.

– Ce vă determină să faceți o asemenea afirmație?

N-a ezitat nici o clipă. A reluat cu însuflețire, ca un om care a gîndit multă vreme asupra problemei ce i s-a pus.

– În septembrie 1945, mulți berlinezi au pornit la muncă, pentru reconstrucția orașului. Alții însă s-au eschivat. În iulie și august, cînd americanii s-au înscăunat în zona occidentală, au început să circule mulțime de zvonuri: că Statele Unite nu recunosc frontiera de pe Oder-Niesse; că aliații occidentali se pregătesc să lupte împotriva sovieticilor; că germanii care vor pactiza cu sovieticii și cu comuniștii vor fi executați fără judecată – și cîte și mai cîte. Hitleriștii, ascunși pînă atunci ca șobolanii, și-au făcut deodată apariția în zonele de ocupație occidentale, aroganți ca în zilele lor de glorie, amenințatori și instigînd la acte de sabotaj. Din lașitate, din pricina prejudecăților care mai stăpîneau puternic spiritele oamenilor, destul de mulți au fost aceia care n-au participat la lucrările de reconstrucție.

„Fapt este că iarna a venit, a fost foarte grea și s-a răzbunat. Numărul celor degerați a fost mare. În 1946, însă, încordarea situației politice s-a accentuat, iar contradicțiile s-au ascuțit. În plus, în decem-

brie, temperatura ajunsese la minus 15 grade Celsius, iar în primele zile ale lui ianuarie 1947 – la minus 20 de grade. Peisagiul Berlinului parcă era desprins din emisfera polară. Totul era înghețat, totul era mort. Numai vântul cutreiera orașul, sporind aspectul lui dezolant. Foame, frig și întuneric – asta a fost Berlinul, în iarna aceea mai cumplită decât un război. Și mai era ceva : doctorul Ostrowski, primarul, a fost înlăturat prin intrigi, iar în locul lui a venit Ernst Reuter. Dumnezeu să-l ierte, că a murit, dar Reuter ne întreținea numai cu promisiuni. În fiecare zi anunța că se vor distribui cărbuni și oamenii se năpusteau spre depozite, cu ochii sticloși, ca niște nebuni sau ca niște lupi turbați. Cărbunii însă nu veneau. Pretexte erau multe: lipsa mijloacelor de transport, instabilitatea situației politice, dar mai cu seamă se insinua că rușii ar împiedica aprovizionarea.

„Localurile de noapte vuiau de americani beți și de fete care se prostituau pentru a-și potoli foamea sau a-și găsi un culcuș cald. În cele mai multe locuințe, mobilele au devenit combustibil. Eu însămi m-am încălzit cu dulapuri, cu mese, cu scaune și uși sparte și băgate în foc. Când n-am mai avut nimic, mi-am luat copilul și am plecat spre zona sovietică, unde – din câte se zvonea – administrația reușise să asigure o aprovizionare mai bună. Locuiam tocmai prin Spandau și am pornit pe jos spre Schonhauser Allee, unde aveam niște prieteni, cale de mulți kilometri. Fetița nu împlinise încă șase ani. A murit pe drum. Iar eu am fost culeasă de niște oameni, pe jumătate moartă, cu picioarele degerate. Iată de ce am spus că aș fi voit să devin o comunistă.

– Nu înțeleg legătura.

– E foarte simplu. Până la mijlocul lui februarie 1947, au murit aproape 140 de berlinezi, de foame și de frig. Peste 60.000 au degerat și au contractat diferite boli, iar peste 15.000 de copii au fost atinși de tuberculoză. Singurii care aveau preocuparea destinului populației, erau cei din Partidul Socialist Unit. În sectoarele occidentale însă, politicienii se dovedeau zeloși numai în lupta împotriva comuniștilor și a antifasciștilor. Cei din partidul catolic, cei din partidul social-democrat, ca și liberalii, nu făceau decât să lingă cizma ocupanților și să comploteze împotriva unității Germaniei. Ei sînt asasinii fetei mele, din cauza lor mi-am pierdut picioarele. Acum mă aflu aci. De 14 ani. Am făcut, în tinerețe, politica lui Hitler, dar nimeni nu-mi vorbește despre asta. Soțul meu a fost pe front. Mărturisesc că nu știu nimic despre el, dar nici nu am fost întrebată. Uneori aș fi vrut să vină la mine cineva, oricine, să-mi spună că tatăl copilului meu a fost un criminal, că a spînzurat copii, că a gazat femei și bărbați, – dar nimeni n-a făcut, în 14 ani, nici măcar o aluzie cît de vagă. Spun că aș fi vrut să se întîmple astfel, pentru că ar fi sporit încă mai mult recunoștința și respectul pe care mi le inspiră oamenii de-aici. Dar ei nu-mi pomenesc niciodată nimic, despre trecut. Ei mă consideră un om...”

\*\_

Pe Luise am cunoscut-o în foaietul teatrului „Berliner Ensemble”, în primăvara anului 1961, la un spectacol „Galilei” al lui Brecht. O femeie între 40–43 de ani, cu părul șaten prins într-un coc și fața smeadă, de o distincție discretă. Când vorbea, căpăta o expresie de febrilitate.

– Profesoară de istorie, mi-a prezentat-o prietenul Olten.

Era însoțită de alte două femei, una mai înaltă și subțire, de un blond fără semnificație și vîrstă incertă, iar cealaltă – mărunță, cu nasul mic și obraznic, cu un fel de extravaganță în îmbrăcăminte, în aranjarea părului de culoarea jarului, în fronda conversației, dar o extravaganță vădit ostentativă și improprie. De altfel, însăși Luise avea să sublinieze, puține minute mai târziu : „Trude ține cu tot dinadinsul să pară o originală. Așa se poartă dincolo. Dar nu i se potrivește. Deh! Vîrsta...”

– E din Berlinul occidental?

– Da. Ea și mama locuiesc în Neukolln, iar eu ra-am stabilit la Potsdam. Ne întâlnim destul de des, fie la ele, dincolo, fie numai eu și Trude aici, în Berlin, la un spectacol sau un concert.

Am tatonat, rîzînd : – Dar „dincolo” nu e Berlin?

Luise a aplecat ușor capul spre umărul stîng, așa cum aveam să remarc apoi că obișnuiește, cînd se concentrează.

– Dincolo? Nu, acolo *nu mai e* Berlin.

A fost prima întîlnire cu Luise și Katarina, prietena ei. Pe Trude n-am mai revăzut-o, dar a revenit mereu în discuțiile avute ulterior cu sora ed.

Prietenul Olten m-a informat, pe cînd ne îndreptam din foaier către locurile noastre, că majoritatea spectatorilor sînt veniți din Berlinul occidental.

– Teatrele cele mai bune se află la noi. Repertoriul ca și interpreții depășesc cu mult ceea ce se poate vedea dincolo. Senatul din Berlinul occidental subvenționează numai trei teatre: „Schillertheater”, „Schlossparktheater” și „Opera de Stat”. Toate celelalte – teatrul de pe Kurfiirstendamm, Die Tribune, Vagantenbiihne – sînt particulare și, pentru a se putea menține, se văd obligate să facă concesii gustului unui public de dubioasă calitate. Deși mai scumpe, nu pot concura „Opera Comică” și „Berliner Ensemble”. De altfel, tocmai de aceea, mai mult ca jumătate din numărul actorilor și al interpreților muzicali din vest profesează la noi.

Cînd cortina a căzut asupra ultimelor cuvinte ale lui Andrea, ne mai aflam sub vraja lui Ernst Busch, a cărui voce mi-a încîntat tinerețea.

– Este un actor care te răscolește, i-am spus la plecare prietenului **ni cu.**

Olten era frămîntat însă de alte gînduri.

– Ai reținut? mi s-a adresat cu vocea ușor voalată. Cînd Galileo Galilei îi încredințează lui Andrea Sarti manuscrisul lui „Discorsi”, îl previne că trebuie să fie prudent în trecerea prin Germania. În 1637, între lumina științei și Germania oficială, se ridică un zid. Încă de pe atunci, Germania reprezenta obscurantismul. Întocmai ca închiziția italiană, de care fugea Sarti și care l-ar fi răpit omenirii pe Galilei dacă „Discorsi” n-ar fi trecut granița.

Prietenul meu, editor, posedă o cultură multilaterală. Observația mă incita, dar în momentul acela ne-am auzit strigați de Trude. Voia să-și ia rămas bun. Ne-am despărțit și curînd am zărit-o sărînd, zglobie, treptele care duceau spre tunelul metroului.

– Este încă o *teenager*, a încercat parcă s-o scuze Luise, nu fără o umbră de neliniște în glas.

– Teenager, teenager, a mormăit Olten dojenitor. Și tu te-ai americanizat? Cei de dincolo nu mai sînt germani. O fată este o teenager, un taxi este un Ford, trădătorii care lucrează pentru concernele din vest și

se înfruptă din avantajele regimului nostru se numesc grenzgänger, iar berea germană însăși a fost înlocuită cu whisky-ul și coniacul.

– Dar grenzgänger este un cuvânt german, a glumit Kațarina.

Olten a privit-o întunecat pe sub sprâncenele zbîrlite și albe.

– Da, clar e o mentalitate americană. M-am săturat de cîte tot înghițim zi de zi, cu răbdarea noastră de turmă. Țsta-i adevărul. Noi nu sintem oameni, ci o turmă. N-am învățat nimic, din toate nenorocirile care s-au abătut asupra Germaniei. Orice lup ne poate înșfăca de beregata, fără ca măcar să ne ferim. Nici instinctul de conservare nu ne-a mai rămas.

A intervenit un moment penibil, încărcat de nori amenințători. Ponderat de obicei, prietenul meu -- la care prețuiam tocmai stăpînirea de sine, măsura în aprecieri și tactul -- îmi apărea deodată ca un Jupiter abătînd din înălțimea Olimpului o grindină de fulgere asupra întregii omeniri. Mă simțeam de prisos și m-aș fi desprins din grup, dacă Luise n-ar fi tăiat **nodul gordian**.

– Ce-ați spune să luăm masa la „Alt-Bayem” ? O mică escapada pe meleagurile Katarinei.

Am **Căzut** repede de acord. Am traversat, înviorați, Friedrichsrasse și după cîteva minute ne-am aflat în jurul unei mese cochete, în pliu decor bavarez.

– Sînteți din Miinchen ? m-am adresat Katarinei.

– Nu chiar rde-acolo, ci dintr-o comună, **nu** departe de Munclien.

– Și veniți des în Berlin ?

– Am venit o singură dată... și am rămas aici. Adică am fugit din Republica federală.

A schimbat o privire furișată cu Luise, apoi a început să-și depene firul vieții, direct, simplu, cu o voce liniștită, aproape lipsită de inflexiuni și în atmosfera veselă a bătrînului restaurant bavarez, povestirea ei aducea o notă discordantă, de o tragică sinceritate.

– Străbunicul, bunicul și tatăl meu au fost învățători. Bavarezi, toți, din împrejurimile Munchenului. Și învățători de țara, în acele școli de o singura clasă cu care Germania era plină și care se mai găsesc și astăzi, în mare număr, în Republica federală. Străbunicul, bunicul și tatăl meu își băteau elevii. Despre străbunic ani aflat aceasta de la bunic, iar despre bunic am aflat-o de la tatăl meu. Nedumeririi mele -- și groazei cu care-i întrebam --, îi răspundeau invariabil la fel, cu deosebiri de nuanțe : „Un copil german trebuie să fie disciplinat”. Iar cînd dezacordul se manifesta printr-o altă întrebare: „Bătaia este singura metodă?” -- eram eu însămi bătută, sau mi se spunea : „Un copil german trebuie să se obișnuiască cu viața aspră. Numai viața aspră formează caracterul”. Prin caracter, ei înțelegeau -- după cum îmi ziceau adeseori -- spiritul de ordine, lipsa de egoism și nervii tari. În cele din urmă am înțeles că nu este vorba de spiritul de ordine în viața personală, ci de respectul față de ordinea existentă în stat, față de autoritatea de stat. Lipsa de egoism era, pentru ei, sinonimă cu capacitatea de a te jertfi pentru ceea ce numeau „interesele superioare ale statului”, la ordinul conducătorilor, care trebuiau ascultați orbește. De mii de ori am auzit : „Domnul primar e mai deștept decît noi, altminteri nu ar fi primar. Să-l lăsăm pe dumnealui să gîndească pentru noi”. Urmărind ierarhia atît de complicată a statului nostru, prefectul era, desigur, un savant, în raport cu primarul, iar kaiserul pur și simplu o intangibilă figură mitologică. Am confundat eu însămi, pînă

destul de tîrziu, noțiunea „lipsă de egoism” cu jertfa, dar mereu și mereu mă loveam de contradicția dintre cele ce auzeam în jurul meu și realitatea înconjurătoare. Adevărul este că germanul este prin excelență un individualist și că individualismul lui merge pînă la disprețul față de toate popoarele, ba chiar și față de proprii lui vecini, de propriile sale rude.

Katarina se îmbujorase, vorbind. Mi se păruse placidă și de o simplitate lipsită de pretenții, dar aveam acum în fața mea o femeie mistuită de pasiune. Încercam din nou un sentiment de jenă, în fața unor mărturisiri pe care – credeam – calitatea mea de străin le exacerba, supradimensionîndu-le.

– Îngăduiți-mi, totuși, să observ că exagerați, am întrerupt-o. Cunosc germani, destul de mulți, care pot fi dați ca modele de modestie și de altruism. Aș spune chiar de jertfă de sine. Cum îi apreciați pe aceia care și-au dat viața pentru apărarea Spaniei republicane, de pildă ?

– Am întîlnit și eu asemenea oameni. Dar sînt excepții. Și .. excepția întărește regula. Pe bunicul meu îl auzeam adese ori spunînd : „Oamenii sînt lupi. Ca să poți trăi, trebuie să înveți să sfîșii”. Tatăl meu repeta aproape cuvînt cu cuvînt „cugetările” bunicului. Probabil că bunicul era, la rîndu-i, ecoul străbunicului. Egoismul german... explică și explozia de bestialitate din primul și din al doilea război mondial...

– S-ar putea crede, am întrerupt-o din nou, că în Germania n-au existat decît oameni înapoiși, spirite obtuze. Și totuși, mișcarea revoluționară germană a numărat numeroși intelectuali. Iar tradiția umanismului german este o admirabilă pagină de istorie.

– Da, tocmai de aceea ne mîndrim că trăim aici, în Republica Democrată Germană ,a intervenit Olten. Pentru că noi am început prin a șterge colbul care a acoperit această tradiție timp de zeci și zeci de ani. Pînă acum ți-am vorbit despre tenebrele noastre. Altminteri, cum o să-nțelegi dimensiunile revoluției pe care-o săvîrșim? Ți-amintești cum scria Tucholsky : „...es ist sehr schwer, aus Deutschland zu sein. Es ist sehr schon aus Deutschland zu sein..”\*) Crede-mă, lupta noastră este o luptă foarte frumoasă.

•

În\* năvodul cerului, sus, departe, se prinseseră stelele cu gămălii de foc. O boare de răcoare unduia în sura seară minerală, cînd am traversat păduricea dinspre Kopenick, vechiul cartier muncitoresc în care locuiește Katarina. De undeva, dintr-un bloc, venea ca un zvon, un cîntec popular turingian acompaniat în surdină de-o armonică. Vocea era doar un fir subțire și bănuiam a fi a vreunei fete ca un lujer, poate puțin melancolică la gîndul vreunui pitoresc sat natal din jurul Erfui'tului. Îmi stîrnca, de altfel ,amintiri proaspete, dintr-o plimbare pe Grosser Inselsberg, nu departe de „orașul florilor”, unde am cunoscut o întregă societate veselă de flăcăi și fete, studenți, învățători, muncitori din Eisenach, ba chiar și un poet în devenire. Cuvintele unuia dintre ei mi-au rămas adînc întipărite în minte, m-au urmărit multă vreme.

• – „Peste un an voi fi inginer, mi-a spus el. Aș vrea să mă specializez în irigații. Deși agricultura este tot mai neglijată din pricina

\*) E foarte greu să fii din Ganmanaa. E foarte frumos să fii din Germania.

atracției pe care-o exercită industria, cred că va trebui să ne preocupăm serios de dezvoltarea ei. Mi-ar place să văd pe ogoarele noastre lanuri aurii de grâu, așa cum am auzit că se află în România. Și -Ș mai vrea ca ele să expulzeze cartoful, acolo unde aceasta este posibil.

„Văd, vă mirați, dar vă mărturisesc că – deși cartoful este la noi un aliment național – îl urase. Ii cunoașteți istoria? Frederic-Wilhelm I, vrînd să ereize o armată numeroasă și necostisitoare, a introdus cartoful ca mîncare națională. Este, într-adevăr, ieftin și umflă repede burta. Soldații prusaci au devenit astfel cei mai „convenabili” dintre toți soldații. Ați observat, de altfel, că aici, în Turingia, se mîncă mai puțini cartofi decît în Brandenburg. Poate de aceea regilor prusaci le-a fost mai ușor să aibă la dispoziție mai multă carne de tun, cu mai puțină cheltuială. Firește, docilitatea prusacilor a jucat un rol determinant. Dar cartofii au fost un bun complice al regilor Prusiei. Poate să pară rizibil ceea ce spun, dar urăsc cartofii, întocmai cum urăsc militarismul prusac, care a făcut Turingiei mai mult rău decît suedezii lui Gustav Adolf și francezii lui Napoleon laolaltă.

„Noi, turingienii, avem o veche tradiție a demnității umane. În 1525, țărani și tîrgoveții din satele și orașele noastre s-au alăturat lui Thomas Miinzer, iar Erfurtul a deschis porțile armatei sale de răsculați. În marele război țărănesc au căzut numeroși plebei și meseriași din Turingia. În Erfurt s-au dezvoltat școli umaniste cu care ne mîndrim, de la Ulrich von Ilutten pînă la Martin Luther. Mă refer la Martin Luther care a proferat blesteme la adresa papistașilor, și nu la cel care l-a slujit pe electorul de Saxa, la trădătorul mișcării lui Miinzer.

„Sînt fiu de țaran, nepot și strănepot de țaran, mă trag din aceia pe care nobilii, popii și funcționarii lor îi apăsau cu zeciuieli sau îi trăgeau pe roată. Numele meu este Hunger\*. Un nume care vorbește despre foamea strămoșilor mei și despre împotrivirile lor. Iată de ce doresc să mă specializez în irigații. Aș vrea ca urmașii mei să-și schimbe numele, să-și spună Satt,\*\*) de pildă, să trăiască în belșug. Aș vrea ca Germania să fie o grădină, întocmai cum Erfurt este un oraș al florilor”.

Îl văd aievea : înalt, cu două sau trei șuvițe blonde căzute pe frunte, cu gura fină și privirea limpede asemeni unei ape de munte. Mărturisirea lui, în esență dramatică, purta amprenta unui optimism robust, a unei energii care-i trăda originea rurală. Cînd vorbea despre intențiile de viitor, ca și atunci cînd evoca tenebrele trecutului, se lumina ca un erou mitologic ce se pregătește să rezeze cel din urmă cap al hidrei. Era multă forță în cuvintele lui, o forță care exprima încrederea în ziua de mîine. Și de altfel înșiși tovarășii lui de drumeție destăinuiau o vioașie tonică, o exuberență chiar, care te făcea să te gîndești la o pădure tînără ce se trezește-n zori. Nu era nici urmă de superficialitate, în zbenguiala lor juvenilă. Dimpotrivă, aș zice că am ghicit în ea un amestec de preocupare și de siguranță, de nerăbdare și de seninătate, ca atunci cînd se cristalizează marile sentimente și hotărîrile cele mari. Tineretul acesta îmi apărea ca un pîriu care-și croiește matca greu, dar sigur.

...Firul de cîntec turingian pâlise de mult, cînd am sunat la ușa Katarinei.

\*)Hunger=foame

\*\*)Satt=sătul

— În sfârșit, fiul rătăcitor! m-a întâmpinat prietenul Olten cu brațele întinse. Cum a fost la Erfurt?

— Cu panselle, rezede, begonii, garoafe și... conopidă.

Am stîrnit bună dispoziție, — ceea ce, pare-se, nu era prea dificil: pe masă se aflau urmele unui dejun generos, iar noile mele prietene concureau în vervă cu Olten, care-mi apărea neobișnuit de spiritual.

— Ai fost, desigur, pe dealul castelului Cyriaksburg, acolo unde se află expoziția internațională a florilor. Ți s-a spus că pe locul fortăreței! se înalță, la început, o mănăstire a călugărițelor benedictine? Iată cea mai bună dovadă că natura se reproduce. Din flori au răsărit flori.

Lui se lăsa lovit, rîzînd, peste brațul care gesticula: — Bătrînul satir e licențios.

— Dar trebuie să recunoști că e vorba doar de licențe poetice, a corijat-o el mereu animat. De altfel, o fac din invidie. M-a lăsat singur aici și a hoinărit aproape o săptămână prin Turingia tinereții mele. Îmi amintesc, de parcă ar fi fost ieri: pădurea Turingiei, cu apele șipotiu repede către Saale, care le poartă spre valea largă a Elbei; apele Weserului năpădite din toate părțile de păduri și coline, iar mai departe, în zarea limpede, lanțul munților Harz. Ai urcat pe Brocken?

— Da. Și am reconstituit, din păcate numai în parte, călătoria lui Heine peste stîncile de granit ale muntelui legendar, printre cascadele care sar peste brazii înalți și bolovani contorsionați, pînă aproape de „Amvonul diavolului” și „Altarul vrăjitoarelor”, acolo unde poetul domniței lise s-a întîlnit cu melodiile Minnesăngerilor medievali, cu baladele lui Uhland, cu cîntecele patriotice ale lui Amdt și cu doctorul Faustus. Am ascultat mugetul și foșnetul apelor, șuieratul vuitului prin frunzișul codrului, ciripitul subțire al păsărilor și clinchetul cristalin al clopoțelilor de la gâtul oilor. Am văzut veverițe sărînd prin copaci, multe și sprintene ca niște stoluri de păsări veșnic grăbite, am auzit în aerul rarefiat al înălțimilor cîntecul legănat al femeilor și fetelor care coborau senine cu coșulețe de fragi și smeură, și afine, și mure. Dacă nu vi se pare caraghios, vă destăinui niște versuri care mi s-au înfiripat în minte. Nu știu, ar fi niște reminiscențe din lecturi mai vechi, sau cumva m-au stimulat locurile acestea de basm. Ascultați.

*„Cînd adie vîntul în codru, ușor,  
Brocken parcă sună a fluier și viori  
Încondeiate cu pensula, cu pana,  
Rîd buzele și geana  
Și-nalță pămîntul parfum de mirodenii.  
Acolo unde Goethe închipuia vedenii”.*

Prietenul Olten parcă numaia asta aștepta.

— Bravo, a izbucnit, pînă la urmă o să te îndrăgostești de Germania. Și o să iasă o carte despre micșunele și garoafe.

L-am întrerupt, surîzînd: — Știu că horticultura este foarte dezvoltată, la voi, dragostea pentru flori am recunoscut-o la Potsdam și la Dresda, la Hamburg și la Leipzig, la Berlin și la Erfurt. Dar de la Erfurt pînă la Weimar n-am făcut decît o jumătate de oră, iar de la Weimar pînă la Buchenwald sînt cel mult 10 km. Așadar, n-am văzut numai azalee și liliac, orchidee și camelii, ci și mărăcini. De altfel, ai tu grijă să nu mă amețească parfumul grădinilor. Și nu numai tu...



Le-am reprodus mărturisirea patetică a lui Hunger și am refăcut, pas cu pas, drumul parcurs în acele zile de neuitat care mi-au evocat întregi veacuri de istorie frământată. Aveam sentimentul că eram un medic care caută pulsul bolnavului și, după ce l-a găsit, începe să-i numere bătăile. îi întrebam mereu pe prietenii mei: „Oare nu greșesc? Oare am sesizat bine?” Mă. aprobau, uneori, alte ori mă combăteau sau mă corijau. Trecuse de mult miezul nopții și, la capătul discuției noastre aprinse, am încercat să concretizez un gând care mă urmărea încă de la primele întâlniri din Berlin: – Am crezut că germanii sînt, în general, niște oameni închiși, necomunicativi. Constat însă că vorbiți mult, chiar mult mai mult decît mă așteptam. Cum se explică aceasta?

După un moment de tăcere, Olten mi-a răspuns, cu oarecare gravitate în glas: – Este un fenomen nou, în viața noastră. De fapt, n-ai greșit, germanul are într-adevăr o fire închisă. Dar acum simțim nevoia de a ne lămuri cu noi înșine, de a înțelege ce s-a întîmplat cu noi, de a pătrunde pînă la originea lucrurilor. Numai așa, vorbind cu noi înșine, despre noi înșine, ne vom limpezi. Sîntem ca o apă tulbure care trece printr-un filtru, înțelegeți? Vorbim, ca să ne putem elibera de balastul trecutului. Firește, nu se poate generaliza. Mai dănuie multe umbre, în sufletele multora dintre noi. Dar aceia care vor să se descătușeze, simt nevoia să vorbească. E ca și cum un ocnaș ar escalada zidul întunecat care-l desparte de lumea vie, de lumină. \*

\*) *Fragmente din volumul în pregătire – „Patetica – Germania în alb și negru”.*

# IN AUGUST

AL. ANDRIȚOIU

*Uitați în orizont de vară,  
Copaci de aur și lumină  
Cu mii de brațe mă chemară  
La strălucirea lor deplină.*

*Izvoare-ascunse pe sub floare  
și pe sub frunze mari, palmate,  
furau parfumuri și culoare  
și mă-mbiau cu claritate.*

*Era un august mai fierbinte,  
când are soarele impulsuri,  
și pune patimă-n cuvinte  
și-o grabă altcumva în pulsuri.*

*O, clipele mai mult să placă  
în necurmata, lor pornire  
săreau ca sabia din teacă,  
și se mutau în nemurire.*

*Lumina se făcea sonoră  
și aurorile, drapele,  
și pe cadran, înalta oră  
avea în ea ceva de stele.*

*Cuprins în patosul mișcării,  
de-o strălucire australă,  
cu ritmul vântului și-al mării  
te înălțai ca pe-o spirală.*

*Ținea în preajmă veacul lecții  
de glorie și temeritate,  
în măturile insurecții  
Ungă mașinile blindate.*

*Țin bine minte ora-n rime,  
De-atunci îi sînt, cîntînd, avidul..  
Mă-norednicește cu mărime  
și aur sufletesc partidul.*

*Natura însăși se trezește  
din somnul ei primar. Și, dintre  
străvechi tipare, tinerește,  
se vrea în nou tipar să intre.*

*Acest acord al strunei fie  
Răspunsul limpede-al chemării  
Acum cînd mi-este dat și mie  
Superbul patos al mișcării.*

## *PACE ÎN AUGUST*

ION HOREA

*Aș vrea să fie-o toamnă tîrzie, să mă-mbăt  
Cu strugurii sub brumă lăsați ca sub omăt,  
Să trec peste pămînturi în anotimp superb  
Cînd zilele de aur le-auzi în buți cum fierb.  
Orașele-s încinse și-i august în hotar,  
Amurgul însuși cade pe noi ca un pieptar,  
Și ploaia cîteodată, e-o ploaie de culori  
Prin care în adîncul fîntînilor cobori.  
E-o pace și-o rotire-a luminii peste tot,  
Gălețile răcoarea din adîncimi o scot,  
Și ies la drumul țării, ori încotro apuci,  
Cu umbra lor verzuie, coroanele de nuci.  
Mă recunoști ?. In toamna cînd ai trecut pe-aici  
In mijlocul comunii eram printre'cei mici,  
Veneam dinspre pădurea de flăcări către voi,  
Un țipăt doar și-o urmă rămasă din război,  
Veneam către pămîntul eliberat, să-i string  
Și eu din urmă anii, grăbit, în pumnul stîng, –  
Mă recunoști ? In toate-s, oricînd, oriunde vrei,  
In glasul ciocîrliei și-n tremurarea ei,  
In cîmpul fără margini și-ntre zidiri acum,  
Ori însoțit de arbori și turnuri mari. de fum.  
Întoarcerea luminii din ploaie-n curcubeu  
De mult e-o-ntruchipare a sufletului meu  
Și-a gîndului, din fulger desprins și-ncremenit  
Multicolor, deasupra cîmpiei, la zenit.  
Porumbul peste care trecură fire lungi  
De flăcări, într-un august înseninat atunci*

*In trăsnete, ce verde și ce buiac s-a-ntors  
Cu fața spre miriștea de grâne și de orz ;  
O herghelie pare, de mânji cu coama-n vînt,  
Intr-un galop fantastic departe luneciud,  
Pe care către seară Iar mai putea opri  
Doar dealurile-albastre, unde se lasă-ii vîi  
Lumina, s-o ridice în vîrfuri de araci  
Podoabele la care te uiți uimit și taci.  
Să ocolim și-aceste cirezi. Pe drumul larg  
Par coarnele-nălțate, catarg după catarg,  
Și vitele mișcate greoi în nori de praf  
Și mărginite numai de stîlpi de telegraf  
Parcă-s un fluviu leneș mugînd pe la strîmtori,,  
Zvîrlind pe mal mormane de spumă uneori,  
Și cufundat în marea verzuie, la amiaz' –  
Se-mprăștie sub perii sălbatici, pe islaz.  
Dincolo de comună, dincoace de păduri,  
Mă recunoști în linii înalte și curburi;  
Nu-s jocuri ireale ceea ce-auzi și vezi.  
Eu mă ridic odată cu umbra din livezi,  
Și mă rotesc în jurul cuptoarelor de foc  
Pe care-n drumul țării le-aprind și le invoc.  
Iubirile rîvnite și visul îndrăzneț,  
Tot ce-ngropase timpul, pe rînd, ca un hîrleț.  
Răsar acum în trunchiuri de piatră și-n zidiri  
De care în tăcere te-apropii și te miri.  
Mă recunoști! Din august le-am ridicat pe rînd,  
Cîte-o coloană albă, un cîntec, ori un gînd,  
Spre care se îndreaptă pămîntul meu și noi,  
încercuți de arșiți și limpeziți de ploii.  
Numai de-ar fi o toamnă tîrzie și dear fi  
Să ne-ndreptăm în pace privirile spre vîi,  
Și Ungă drumul țării, de lupte și tumult  
Să pomenim, cînd vinu-n butoaie-i fiert de mult.*

## **SUTIESKA\*-**

VASKO POPA

1.

*Cîine cîine necurat  
cu-o falcă-n nouri  
și-o falcă-n pămînt  
ne-ai sffșiat totul*

*Tot ce-am făurit – morți –  
în cerul gurii tale  
în flacăra oaselor noastre*

Localitate din Jugoslavia vestită printr-o răscoală împotriva liitletiştilor.

*Mînca-te-ar foamea flămîndă*

*Cîți au rămas în viață  
fără nimeni fără nimic,  
pe stîncă pustie a inimii lor  
au totul din nou de creat*

*să nască din nou pămîntul  
să nască din nou cerul*

*Fdrîma-ți-s-ar falcile cîine*

2.

*Sutieska se cabrează sub nouri  
înșfacă pe Mîncă-Soare*

*Sutieska se-nvîrte în jurul ei oarbă  
nu-și mai găsește malurile*

3.

*Aici toate luminile mor  
înțelesurile tac drumurile încetează  
de-aici nicăirea*

*Am aprins pălălăi  
în vadul vinelor noastre*

*Aici nici o mejdie de pămînt sub picioare  
nici o boltă deasupra capului  
de-aici încotro*

*Am pornit c-un pas fără capăt  
un singur pas  
pe cărările capului nostru*

*Am pornit pe costișele visului nostru*

4.

*Sutieska lunecă înspre izvoare  
cătred soare cătred pupila pămîntului  
nu întîlnește nimic*

*Sutieska oarbă se ia după noi  
nu mai știe-ncotro să curgă*

5.

*Din noi din carne vie se naște pământul  
bulgăr cu bulgăr piatră cu piatră  
certitudine cu certitudine*

*Din răsufiul nostru nebun se naște cerul  
senin cu senin stea cu stea  
zare cu zare*

*Puterea ne crește în munți  
foametea în pomi duioșia în flori  
libertatea în nemărginire*

6.

*Sutieska în oase ne tună  
ea curge printre florile roșii  
vărsarea îi e în inima noastră  
în inima noastră izvorul*

*Sutieska se preface în pasărea soarelui  
cu negrul câine în dinți.*

**In rorninește de Veronica Porumbacu**

## STĂPINH\*

roman (XII)

TITUS MOCANU

19

El mergea pe cărare, prin spatele caselor. Nu mai era umezeală pe jos, dar nici praf mult nu se ridica, cum se întâmpla la ei, vara, în zilele cu căldură mai mare, din timpul secerii. Aprilie venise, mai întâi, cu noroi mult și cu o ploaie mărunță și răcoroasă, care stătuse repede și pământul începuse, iarăși, să se usuce.

Era încă dimineață.

Ciocîrlan împreună cu Niie, amîndoi, se întorceau de la cîmp. Era liniște și Niie zburda pe cărare, înaintea stăpînului său.

„Ei, dacă mai dă o ploaie ca asta și, pe urmă, dacă plouă bine și-n mai – tocmai gîndea omul – atunci e atunci... Atunci, se fac toate cum trebuie... Cresc bine toate... în sfîrșit, numai că, pînă mai dă altă ploaie, să terminăm noi cu amenajarea terenului, pentru orezărie și cu răsăditu-n grădină... Și, mai ales, să terminăm digu-ăla, ce naiba, că dacă nu isprăvim repede și dacă ne tot muncim și ne căznim p-acolea... Ei draci, lasă că isprăvim noi...”

– Niie, zise el cu glas tare. Ce faci, măi băiete după ulucile alea, dormi ?

Cîinele nu dormea însă. Adulmea mai încolo, sub niște garduri și abia se mișca. Se întoarse totuși, cînd stăpînul repetă chemarea, latră bucuros și porni mai departe. Bărbatul lăsă animalul în pace și porni, mai departe, pe sub garduri și el.

Se simțea puțin necăjit și îngrijorat și nu putea să se desprindă cu ușurință din starea aceea de nemulțumire a sufletului, care îl sîcîia, în tăcere, de cîteva ceasuri. Avea și de ce. Iată ce se întîmplase. Gurgu și Mîndroi plecaseră, din ziua de 2 aprilie, la consfătuirea de la Constanța și, în momentul acela, erau pesemne la București, unde aveau alte treburi. Ei bine, în lipsa lor, se petrecuseră în comună o seamă de lucruri mici, neînsemnate la prima vedere, dar neplăcute dacă le cercetai, care pe Ciocîrlan îl îngrijorau.

În primul rînd auzise – și adevărul era, că Ciocîrlan nici nu bănuia îndeajuns cît de multă vilvă făcea acest lucru – că Bișireacă îl vorbește pe la toate colțurile, lăudîndu-se și bătîndu-și joc de grădină și de îndiguiri, cum îi venea lui mai bine la îndemînă. Pe de altă parte – pesemne sub influența celor spuse de Bișireacă – unii începuseră să discute pe față, dacă cheltuielile făcute pentru dig și pentru amenajarea orezăriei nu sînt prea mari, iar chiria motorului, luat de la SMT, mult prea costisitoare. Cît privește aratul noianului, cu tractoarele, prin SMT

\* Vezi „Viața romînească” Nr. 5 și 7/1962.

și uiumul batozei, nemulțumirile erau și mai mari; Ciocîrlan nici nu le mai înregistra. Și, ca și cum toate faptele astea n-ar fi fost deajuns, cîțiva înși, dintre cei înscriși în ultimul timp (și mai ales bătrînii, care aveau mai multă vreme de discutat), începuseră să se plîngă, că pămîntul gospodăriei este prea mic și noii înscriși nu vor avea de lucru în lunile următoare, drept care veneau cu soluția să se înființeze niște echipe de pescărie... Iar Ciocîrlan, care cunoștea bine faptul – și aceasta era trăsătura ciudată, în felul lui de a aprecia unele lucruri – că, în discuțiile amintite, era amestecat un număr foarte restrîns de oameni. În timp ce marea majoritate a membrilor colectivei își vedea netulburată și într-un ritm mai viu poate, ca altădată, de muncile obișnuite de primăvară, se gîndea necăjit numai la partea neplăcută a situației, socotind, că cece apare ca fiind bun, e ceva dat, odată pentru totdeauna, asupra căruia nu mai are nici un înțeles grija de a te apleca cu adevărat.

Oricum ar fi gîndit el, și oricît de necăjit ar fi fost, în momentul acela, nu se simțea zdruncinat, totuși, din cale afară – un om nu se poate lăsa clătinat de diferitele împrejurări cîteodată mai neplăcute sau nemeritate, ale vieții !

Meditînd astfel, Ciocîrlan tresări.

„Sigur, nu te poți lăsa clătinat cu una cu două, gîndi el într-un fel mai decis, mult mai decis de cum judecase cu puțin înainte... Și, la urma urmei, lasă-i să vorbească... Ce dacă discută și ei?... Că și Bișireacă asta... dă-l încolo ! ... adică să-mi pierd vremea de pomană, cu el... Nu merită, domnule ! ... Că dacă ar fi vorba pe meritat...”

„Ho, stai! Cum adică nu merită ? Se supără el din nou, ocolind un trunchi, doborît pe cărare, în drumul său. Dar Mîndroi merită ? Ba bine că nu ! Că el de ce n-a făcut așa, cum i-ai spus tu ? De ce-a tăcut ?”

Într-adevăr, de ce tăcuse Năstase Mîndroi ? Asta îl supăra, înainte de toate, pe Ciocîrlan. De ce nu prelucrase problema – ca să fie lămurii oamenii – în ședința plenară, de suplimentarea planului de producție, de la întii aprilie ? El îi spusese, atunci să arate lămurit, cît va aduce orezul și cele douăzeci de hectare de grădină, pe care le cultivau ei, în decursul verii, cu roșii, și Mîndroi nu arătase. El îi ceruse să explice clar și cu cifre, ce însemna faptul, că se suplimenta planul la sfeclă cu patruzeci și cinci de hectare – ceea ce reprezenta ocuparea multor brațe de muncă la lucru – și Mîndroi nu explicase. Ceruse în sfîrșit... ei, draci, ceruse. El nu mai avea ce să ceară. El era pornit tare pe președinte, dar era pornit acum și pe Gurgu.

„Că doar le-ai spus ! exclamă el în gînd, fără trecere. Le-ai spus că, dacă am ajuns la 402 membri înscriși și nouă sute douăzeci de hectare, pămînt arabil,”

„și dacă, din astea, 210 sînt pentru porumb, 220 pentru grîu, 120 pentru sfeclă și numai 40 de hectare pentru grădină, plus noianul, de 50 de hectare, pentru orezărie”,

„asta nu-i mult, cînd grădina și orezăria dau, la un loc, un venit total de circa 35 pînă la 40 la sută, din toată producția gospodăriei, în timp ce, fără orezărie... ei, le-ai spus, dar ei pesemne că n-au crezut. Ba nu, Gurgu a crezut totuși. Dar, vezi, Gurgu a spus : ”

„«Stai mă, patruzeci de hectare sînt patruzeci de hectare, dar oamenii văd că pentru floarea soarelui sînt 80, pentru baza furajeră 135, și pentru mazăre” boabe numai 60. Ei, și ei oamenii asta știu: mazăre boabe,



fasole, grîu ce să le explici lor de milionul tău, de la orezărie și de grădină, că ei tot nu cred în milionul tău Mai bine fă-1 înainte și pe urmă discută. Ce stai?»"

„Și tu : "

„«Păi nu stau. Dar să am liniște, că dacă n-am, ce să discut?» "

„«Păi ai să ai, mă, și liniște: cum dracu' să n-ai!?» a zis atunci, numaidecât, Gurgu."

„Și Mîndroi a zis :

„«Cum să n-ai, domnule, liniște, dumnezeii mă-si de om, care vorbește, că-1 înjur de toate neamurile, care le are în cer și pe pămînt și pe urmă-i jupoi!» "

„Și Mîndroi, tot așa, fără oprire; și că eu îl jupoi, și că eu îl jupoi, și că eu îl jupoi, parcă ție de jupuitul lui îți ardea, dar el, nu, — că-1 jupoaie — numai că, l-ai fi jupuit tu, că te privea cu ochii lui mari și albi, ca de lemn și rîdea într-una la tine ; și ochii lui parcă rîdeau într-una și te înjurau și pe tine, și parcă erau crestați în fața lui mare și lată, care, parcă, era toată de lemn".

„Și Gurgu l-a oprit și a vrut să-i spună pesemne, să nu mai înjure, dar tot atunci a venit al Durii la Ștefan Gurgu".

„Și întorcîndu-se spre Ștefan, ăsta al Durii : "

„«Ce facem cu peștele ăla, mă, Fane? Facem noi brigada aia piscicolă, de care vorbea alde Vaticană, sau o dăm în crucea mă-si de pescărie?!» — zice al Durii : "

„Și Gurgu a zis : " ! ;

„«Tu adică ce crezi, n-ai vorbit cu Vaticană? Du-te și vorbește cu el, cu Vaticană» "

„Că adică să se ducă, va să zică, al Durii și să vorbească, de echipele pentru prins pește, cu alde Vaticană".

„Că Vaticană se ocupa acum să facă niște echipe pentru prins pește, pe lângă brigada zootehnică, de care auzise al Durii, dar nu știa ce anume. Și acesta s-a făcut că n-aude".

„«Păi am vorbit cu Vaticană» zice al Durii"

„Și Gurgu a zis" :

„«Ei și Vaticană? Vaticană ce zice?»"

„«Păi Vaticană?! Vaticană zice că vrea,» zice al Durii"

„«Uite discută, atunci, cu tovarășul președinte, și du-te de aranjează și tu cu Vaticană» — a zis atunci Gurgu"

„«Discut, dar să vină atunci și Vaticană» a zis iar al Durii"

„Dar Vaticană nu era acolo. N-avea de unde să-1 ia, pe Vaticană. Al Durii a înțeles și s-a întors să vorbească cu președintele. însă Măndroi nu era hotărît și l-a trimis pe al Durii să discute cu Gurgu. Ei și atunci fi-a sărit țandăra! De ce să-1 poarte pe om de la unul la altul?! De ce să nu-i spună deschis și pe față? Facem echipele pentru prins pește, din cutare și cutare motive, sau nu le putem face, tot așa, din cutare și cutare motive",

„de ce să-1 țină pe om și să-1 amîne pe mîine și să-1 amîne pe poi-mîine și să nu mai știe ce vrea, un om ca al Durii!"

Nu, hotărît lucru! Așa ceva îl scotea pe Ciocîrlan din sărite. Nu •mai răbda. Era necăjit! Nu reușea parcă să înțeleagă. Glasul acela al lui, cunoscut, dinlăuntru, izbucnea acum mereu în afară și, mereu parcă îl chinuia, mereu îi pune la încercare răbdarea. Că și cu peștele ăsta!!

Cîți vorbiseră din colectivă în legătură cu orezăria ? Puțini, foarte puțini ; nu credea să fie nici măcar douăzeci de inși. Și cine erau, mă rog, inșii aceia?! Ce vroiau ei, ce-i dureau? Erau tot bătrîni și tot din ăștia, de-alde ai Durii, că și al Durii ăsta, cînd se ocupase el, săracul, la cîmp cu agricultura propriu-zisă, cînd arase el, ca să semene grîu sau porumb, cînd fusese la prășilă și cînd privise el norii de ploaie, pe cer, sau așteptase în vară, să vadă ce seceră?! Nici cînd săracul al Durii! Că al Durii a fost pescar o viață întreagă și pescar o să moară! Și atunci, de ce să se facă orezărie și să nu se organizeze și pentru ei, o echipă de pescărie, cu care să meargă în baltă, să dea alde Dura la pește? A?! De ce?? "

„Păi zău, chiar așa! De ce să nu se organizeze?" gîndi mai înseminat omul, părăsind cărarea și trecînd în tăcere pe ulița mare. Păși ușurel înaintea șoptind în sinea lui copleșit de uimire. „Sînt, măi tovarășe, și ei oameni! Au și ei problemele lor, trebuie să le ascuți și lor bătăile inimii... Că dacă n-ai puterea s-ascuți... In sfîrșit..."

– Niie, zise cu glas potrivit. Hai, mă, lășosule, că am ajuns...

Cîinele se apropie, se gudură în jurul stăpînului său și se îndepărtă iarăși.

Ciocîrlan trecu mai departe. Făcu colțul la uliță și porni, în tăcere, spre sediul gospodăriei.

Pe naiba s-ascuți! Parcă era vremea acuma de ascultat?!!

– Ei, Niie! strigă el. Niiee! !...

## 20.

Nu era nimeni pe uliță și cîinele tresări la chemarea aceasta și trecu drumul. El păși înaintea, cu mîinile în buzunare, cu Niie în spatele lui...

Cînd ajunse în dreptul curții gospodăriei, Ciocîrlan uitase de Bișireacă și de cei care vorbiseră, pînă atunci, împotriva orezăriei; împinse poarta încetîșor și, după ce păși înăuntru, se uită grăbit de jur împrejur, înălță mai liniștit, din pămînt, fruntea și cercetă lung, dar tot așa de grăbit, cerul, cu privirea lui curată și înăsprită, care căpăta glas ori de cite ori era singur.

Curtea era pustie; nu umblau prin ea animalele și nu se vedeau pe nicăieri oameni. Ciocîrlan străbătu toată întinderea mare a curții și se apropie de gîrdușul răsadniței. Din fund, se auziră, în sfîrșit, niște ciocănituri și o amestecătură de glasuri, care se întăriră, îngroșîndu-se parcă din ce în ce, apoi subțiindu-se:

– Aoleo, bine că ai venit tovarășe brigadier! exclamă cineva după ce ajunse la gîrdulețul acela și se opri lîngă el. N-auzi, mă, că a venit tovarășul Ciocîrlan!? Tudorică! Ce naiba nu te astîmperi, să taci odată din gură?! se arată puțin supărat acel glas și continuă, mai departe, moale și omenește : Ce dracu facem cu răsaturile astea, nea Băluță, unde le punem? Că Iordan zicea să le ducă azi de vale, la cîmp, cu căruța cu bulumaci, da! eu nu prea cred că le duce... Și dacă nu le duce e rău, că se strică săracele și trebuie să le punem la umed... Ce facem cu ele?

Ciocîrlan nu răspunse. Ce să facă el acum cu răsaturile? Să le pună și ei undeva! Ce mai întrebau de pomană...? El era plin de zor, nu avea timp de discuții. Cercetă lung răsaturile, explică oamenilor ce aveau de făcut, spuse că mai trebuiau tăiate și niște scînduri și, după ce împărți, iu sfîrșit, lucrul se trase ceva mai încolo și începu să dea cu securea

Lucră așa un timp neslirșit, aporape că îl apucă acolo și prîuzul. Ciocîrlan voia să termine repede cu lucrul în curtea gospodăriei, să încarce căruța cu bulumaci și să ducă bărbații la săpături, că săpăturile înaintau greu și era necesar ca, în două săptămâni, să le mîntuie ! ...

Se grăbea, nu mai avea răbdare. Puse mîna pe ferăstrău și pipăi scîndurile. În curînd, începu să răsufle ușurat : terminau, nu mai aveau mult; încărcau doar căruța cu bulumaci și porneau. Era încă devreme și soarele nu se urcase prea sus... Se înălță, îndreptîndu-se de spinare și porni spre coșar, căutîndu-l din ochi pe Iordan — că Iordan trebuia să vină de la cîmp cu căruța, să încarce în ea bulumacii, și să-i ducă de-acolo, după aia, numaidecât...

Tot atunci, se auzi, însă, de la poarta curții un glas, și glasul acela îl opri din drum pe Băluță :

— Tovarășe Ciocîrlan! N-auzi, bre, tovarășe Ciocîrlan, vino încoace, la trap, că te așteaptă la sfat de urgență. Trebuie să te duci acolo, imediat. Asta e ordinul de la tovarășul președinte !

Bărbatul tăcu. Ce naiba vroiau acuma cu ei?! Ce-l chemau la sfat de urgență! ?

— Hai, măi tovarășe Ciocîrlan, — se rugă mai departe glasul acela, care striga la el, de la gardul curții, — hai încoace că-i zor! Zău, dacă nu-i foc, nea Băluță! ...

Omul de dincoace o luă încet prin mijlocul curții și se opri lîngă gard, cu fierăstrăul în mîină. La poartă îl văzu pe Ioniță Mihai, care vroia să facă niște gesturi mari și înspăimîntate, dar abia se mișca. Ioniță tăcuse.

— Ce-i mă cu tine? Ce s-a întîmplat, Ioniță? întrebă Ciocîrlan cu o blîndețe ocrotitoare și Ioniță începu să explice cum ai da un raport, militărește, ce se întîmplase, ce e :

Veniseră la sfat vreo câțiva inși, membri noi ai gospodăriei, care cereau plan separat de cultură, că adică să devină iar individuali și Vaticană și Constantin Moroianu, președintele, îi chemau acolo pe Ciocîrlan. „Să vină încoace tovarășul Ciocîrlan, să le explice la colectivști ! ” așa a zis tovarășul Moroianu, încheie Ioniță.

Dar Ciocîrlan nu mai ascultase sfârșitul celor spuse de Ioniță. Plin de furie o luase repede la picior, fără să se mai uite îndărăt în ograda gospodăriei și fără să arate dacă mai trebuie încărcată căruța și dacă mai duceau bulumacii, de vale, la săpături.

Mergea grăbit pe uliță și, mergînd, mormăira gros, cu un ton în glas, plin de amărăciune. Ajunse la sfat și, trecînd printre cei care stăteau în fața lui Moroianu și cereau plan individual de cultură :

— Ce e cu voi, mă? Cine v-a spus **Vouă** de plan de cultură mă? întrebă el, cu glas amenințător. Ce te-a apucat, nene, Gociule, se opri el dinaintea unui om mai bătrîn, care se împingea cu ândărătnicie în față, fără să se sinchisească de cei dimprejur. Dumneata ai orbit? Ce ai? f Și dumneata, nene Ilie! — se adresă altuia, un om mai înalt, dar tot așa de bătrîn ca și Gociu — Dumneata ce-ai pățit? Vrei să iei din nou sărăcia de căpătâi?! Ți s-a urît cu binele?! Vaticană, nu le dați nici un plan de cultură, nu există plan de cultură! Și zicînd astea, se răsuci din mers spre Vaticană și Vaticană se îndoi țeapăn spre el și îl informă, la iuțeală, cu o iritare abia reținută :

– N-auzi, mă, băiete ce spun ăștia? Că i-a chemat pompierii, că e ședință la sfat! Cică s-a dus zvonul prin pompieri să vină la sfat, că se desface colectiva pentru cei înscriși noi. Și eu, sufletul mă-si de pompieri, îl întreb pe Dănuț ăsta al nostru, cu pompierii și Dănuț nu știe nimic, n-a zis...

– Cum o să zică, domnule, pompierii?! se supără Ciocîrlan și mai rău, și, stăpînindu-și anevoie mînia, se dădu puțin înapoi și se uită cu nemulțumire spre ceata oamenilor. Care din formațiile voluntare a zis, nea Ilie? îl întrebă, cu o voce mai înțelegătoare, pe numitul Ilie.

Ilie nu știa, nu auzise. Poate că știau alde Tudorel Gociu și Dumitru Alboi; să-i întrebe pe ei, pe Alboi și pe Gociu el fusese cu caii la fierărie, nu putea să spună precis. Să-i întrebe, dar nu știa nici Alboi și nici Gociu, picaseră și ei din senin; cît privește pe ceilalți, aceștia se zăpăciră.

Se făcu dintr-odată liniște și Ilie se fistici :

– Ceapa mă-si de pompieri! De ce ne-ați adus voi aici, mă? De ce puneți, mă, omul pe drumuri? Altă treabă n-aveam? N-aveam noi altă treabă, Mitrule? se necăji și imploră cu căldură Ilie, și, scuipînd cu năduf la picioare, o porni afară din curte; să se descurce ceilalți cu Băluță, el nu se amesteca – el nu avea nici în clin nici în mîneacă. Nu se agăța el de soarta gospodăriei, ca prostul! Să se amestece alții, dacă vroiau!

De data asta se făcu zarvă mare și Vatică strigă, ca la surzi, la Ilie să vină înapoi, ce pleca?! Să rămînă acolo, pe loc, pînă se lămurea situația, unde mergea acum și Ilie?!!

Dar Ilie parcă într-adevăr asurzise; plecase neînduplecat, mai departe și nu se mai uita îndărăt, la Vatică. La ce bun să se uite? Nu mai avea chef să caște gura la sfat și, cum ședința nu se fixase, și nu era vorba să se țină ședința, el nu mai putea să rămînă acolo. Pleca.

Lasă-1 mă, să se ducă, Vatică! se opuse Ciocîrlan hotărît. Este uniul lămurit, vrea să plece, lasă-1 să-și vadă de treburile lui, ce n-ai cu el?

– Nu că am... dar ziceam să rămînă aici să discute...

– Ce să discute? Nu vezi că nu mai are ce discuta?! Nea Gociule, spune-ne dumneata lămurit, ce vrei, ce te doare? se adresă, Ciocîrlan parcă mai stăpînit, **bătrînulux celuilalt, celui care se înghesuise.**

A! Acum pe el îl întreba ,lui îi venise rîndul. Nu se prindea cu el, cu Tudorel Gociu, așa; de data asta o greșise Băluță!

– Păi ce să spui, mă, Băluță? Ziceam și eu că ăștia, că poate nu-i pămîntul destul și n-o să avem pe urmă de lucru, aia ziceam...

– Ei, ziceai pe dracu'! se amestecă Vatică, fișnind dintr-o parte, între cei doi. Ai măsurat dumneata pămîntul, ca să vorbești? Ai dumneata dreptul ăsta? Nene Alboi cît pămînt aveai dumneata – și cît are acum colectiva?

– Ce nene Alboi, Badiule! Ce nene Alboi!? Să ne dați pămîntul înapoi! urlă cineva, în aceeași clipă.

Era unul Matei din Gîrbeasca. Numitul Matei se împinse în altul și :

– **Da!** Să ne dea pămîntul îndărăt că se desface colectivul pentru ăștia care sîntem noi! Ne-am înmulțit, Vatică, ce vrei!? răcni altul, în ceafă, la numitul Matei.

– Cum ce vrea? Să plătim noi experiențele altora? Să acoperim noi cheltuielile pentru îndiguire? Păi nu le acoperim! se trezi, icnind ca un prost, un alt om.

– Ia lăsați-1, mă, dracului de pământ și de experiențe! se amestecă cineva. Lăsați-1 dracului de pământ și de experiențe, discuții ne lipsește acum, că altminteri am *pus-o* de mămăligă. Am feștelit-o cu celelalte...

– Cum adică, noi trăim din pământ și să nu vorbim de ce ne doare pe noi, mă?! Să-i lăsăm pe ăștia să ni-1 mănince cu o iscălitură, Marinică? țipă atunci altul și Ciocîrlan se uită.

Era tot Matei, cumătrul și vecinul lui Bișireacă. Sigur, Matei nu avea nici două săptămîni de cînd se trecuse și acum, gata, se și gîndea, că o să i se mănince pământul și că n-o să aibă de lucru miine – poimîine, te pomenești... Ciocîrlan îl privi și, privindu-1 se îngrețoșă. Îngrețoșat îi privi mai departe și acesta plecă puțin capul în vreme ce alții strigau, că să lase pământul la o parte și să discute, mai bine, care era problema cu peștele, ce se făcuse anume cu peștele?

„Să-1 ia moartea de pește!” exclamă în minte Vaticană, și supărat peste măsură, de povestea cu peștele, sări și începu să explice, că ce el era președinte, el hotăra? Să aștepte pînă ce veneau Năstase Mîndroi de la București (de la Constanța Mîndroi plecase la București), ca să aranjeze cu Năstase Mîndroi, cînd sosea înapoi și pe urmă organizau ei și echipele pentru prins pește pe lîngă brigada zootehnică – ce mai vroiau?!

Se îngămădiră toți pe Vaticană și îi cerură să le spună precis. Se făcu o mișcare zgomotoasă și cîțiva cerură alte relații cu privire la organizarea echipelor pescărești. Vaticană scutură cu necaz mîinile, vru să înjure, dar Ciocîrlan sări în ajutorul lui, și, Badiu își ținu cumpătul.

Între timp Moroianu se dăduse jos de pe galerie și discuta aprins cu alți cîțiva inși, care se trăseseră mai la o parte, lîngă treptele prispei și vorbeau foarte tare cu președintele.

– Fire-ar să fie al naibii de pește cu socotelile lui! izbucni, în acea clipă, Constantin Moroianu și Ciocîrlan tresări, la izbucnirea acestuia și se uită într-acolo.

Tot atunci, din pământ, nu se văzu bine de unde, apărură, totuși, de undeva Nae Mieluță și Vasile Tomescu, care intrară pe poartă, întrebînd în gura mare, ce se întîmplă acolo, ce e?

– Mieluță și dumneata, nea Tomescule! – îi luă în primire Ciocîrlan apropiindu-se de cei doi – ia stați aicea nițel. Ia stați voi aici, pînă mă întorc eu. Stați să mă duc, să le spun eu o vorbă la ăștia...

Si zicînd asta, se urni din loc încordat și ursuz și porni, încordat și ursuz, dar înțepenit, totuși, spre treptele galeriei. Se opri lîngă trepte și – ce ciudat lucru! – cînd se opri lîngă ele, se făcu un soi de tăcere curioasă în jur și Matei desfăcu ochii mari și se uită nemișcat la Băluță.

Iar Ciocîrlan stătea, tot așa, încordat și ursuz nu vorbea și se uita peste ei. Se uita peste ei și stătea nemișcat. Apoi își scoase pălăria (abia își luase și el pălărie și era o pălărie nouă și bună) și pe urmă stătu, își șterse fruntea de sudoare cu palma și scăpă pălăria din mîini. Vru să se aplece, dar nu putu și începu să vorbească cu o voce, mai întii, parcă șoptită și plină de amărăciune, apoi tare și aspră, parcă venea din pământ, parcă nici nu era vocea lui.

Că ce credeau ei? Erau nebuni? Ce experiențe? Ce cheltuială? Ei nu mai întîlniseră o orezărie în viața lor?! Ei nu mai văzuseră colectivști

vechi luerîncl ? Nu văzuseră toamna ce duceau în căruță acasă ? Și nu avuseseră și ei greutăți în gospodăriile lor? Vroiau totul.ca la comandă? Dar ce, colectiva era regdment?! Numai la regiment colonelul comandă și trupa vine și se încolonează, cît ai bate din palme și, pe urmă, colonelul stă și fumează și regimentul pleacă la instrucție, ca și cînd nici n-ar fi fost colonelul. Așa vroiau? Așa nu se poate! Asta dovedea că erau proști. Nu voi să asculte ce spunea unul și altul. Nu primea nici un argument. Era limpede. Acum erau patrusute de membri și anul trecut fuseseră abia – peste două. Aveau acum cinci brigăzi în total și, în celălalt an, abia avuseseră trei! Ei, și în cele două brigăzi în plus nu trebuia puțină răbdare să se organizeze munca, roțile nu trebuie unse? Ce doreau? Echipe de pescuit? Or să fie și echipe de pescuit, dacă erau bune și dădeau rezultat. Toată problema era să fie omul de omenie, să muncească cum trebuie, să aibă educație bolșevică, cum zicea și tovarășul secretar al raionului și să nu-și facă de cap, să înjure. înjurau? Erau dușmani și nu tovarășii lor de muncă. Nu aveau educație potrivită și nu puteau să rămînă în gospodăria lor, mai departe!

– Aia e, măi Matei, sufletul ei de omenie, educația! Educația nea Gociule, de aia pierim noi, de educație! încheie Ciocîrlan și mai supărat parcă. De nedumeriți ce erau, ceilalți nu răspunseră. Rămaseră așa, țintuiți, căutînd să priceapă cele spuse de Ciocîrlan și nici nu clipiră măcar. Ciocîrlan se aplecă, își ridică pălăria și, fără să se mai uite la nimeni, o porni stingherit către poartă, ocolind niște oameni și trecînd înainte, sub streșină galeriei cu privirea puțin necăjită, cu pălăria la subțioară.

– Ai, mă, de-aicea că o pățim, observă cineva.

– Nu, mă, că o pățim... dar are dreptate Băluță, șopti altul și, șoapta parcă îl făcu să se întoarcă pe Ciocîrlan de la drum și să se aplece, cu trupul lui înalt, peste ulucile curții.

– Nea Tomeseule, Mieluță ai, nu veniți? Vaticană tu nu vii, mă?

Ba veneau, dar ce se făceau ei cu oamenii? Cum rămînea acuma cu oamenii? Că dacă plecau chiar așa...

Nimănui nu-i mai ardea însă, acum, de discuții. Cîțiva mai adăugară ceva, apoi, ca și cum ar fi fost înțeleși, se împrăștiară, spre uliță. Fuseseră păcăliți, se lămuriseră nu mai aveau de ce sta, de pomană, acolo. Matei puse capul în piept și o luă către gard, legănîndu-se. îl urmară și ceilalți. Se făcuse, în urmă, o tăcere grea și înțelegătoare.

Chiar atunci se desluși o voce mai subțiată, care striga de departe și abia se înțelegea :

– Tovarășe Ciocîrlan! Hai, tovarășe Ciocîrlan, că a venit Iordan cu căruța.

Ciocîrlan ridică capul și se uită peste uliță.

– Mă, dacă nu veniți, eu mă duc. Trebuie să încarc bulumacii, nu stau, zise el.

Se mișcă peste podișcă și schiță un gest scurt cu mîna către Vaticană și Nae Mieluță, din fața curții.

În aceeași clipă, Matei se întoarse de undeva și se apropie, cu încetineală, de Ciocîrlan.

Acesta se opri. Vru să spună ceva, apoi se urni. Se urni, și. de mirare și neîncredere, Ciocîrlan trecu înainte și se făcu că nu-l vede.

După plecarea lui, pe drum începu să se vorbească încet și să \*e facă presupuneri despre cele întâmplate. Fiecare voia să meargă în treburile lui, dar, depărtându-se, mai discuta un timp cu unul și cu altul, și își spunea părerea în feluri diferite – fiecare voind să arate ceva, sau să explice, de fapt, ce s-a întâmplat celorlalți, dar dovedind, pînă la urmă, o anumită lipsă de înțelegere a situației, care adeverea întru totul, cele afirmate de Ciocîrlan.

Un lucru era totuși limpede. Ciocîrlan pusese bine problema aia cu înjuratul și educația, că ei prea se hîținaseră de pomană, prea se agitaseră acum fără rost și cine știe ce încurcătură putea să mai iasă și din afacerea asta! Că ei mai bine făceau, cînd se fereau de încurcături și își vedeau înainte de treburile lor. Că Ciocîrlan vorbise drept și cu inimă, nu fusese nimic dușmănos în cuvintele lui și era mai potrivit să asculte acum de ce spunea el, și pe viitor să bage bine de seamă și să se ferească în diferitele împrejurări ale vieții, de astfel de complicații, fără folos... Cît despre Ciocîrlan – se cerea să-i explice acestuia, să-l întrebe, și să-i comunice lui hotărîrea luată...

Numai că, lui Ciocîrlan nu-d ardea de hotărîrea lor în momentul acela.

El meregea repede și privea peste garduri. Pe la porți femeile stăteau și vorbeau fără rost. Peste tot, copiii se jucau gălăgioși și făceau turca-leți de hîrtie. O vacă se oprise și bea din ulucă, dinanitea unei porți. Ciocîrlan pășea repede și medita plin de nemulțumire în suflet, prin mijlocul drumului. El se gîndea și nu putea înțelege cum de făcuseră oamenii aceia așa ceva? Cum de strigase așa Matei, cumătrul lui Bișireacă? Păi sigur, tocmai pentru că Matei era cumătrul lui Bișireacă de aia socotise așa și se uitase la ei ca un prost, parcă l-ar fi îndemnat cineva; îl învățase Ion Bișireacă și Bișireacă tăcea și se trăgea la o parte, lăsîndu-l acum pe prostul lui de Matei să apară în față: „Ei, nu-i așa, Bișireacă, se supără el, din nou, dacă mai trîncănești te ia gaia?! Auzi! Te ia gaia și ai pățit-o! Auzi, tu!?... Sau n-auzi!”

Ei, auzea, Bișireacă, pe dracu! se dumiri el. Trebuia să se stăpînească. Nu avea încotro. Scoase din buzunar o țigară, o aprinse și începu s-o fumeze din mers. Se grăbea. „Lasă-l naibii pe Bișireacă, cugetă el din nou și mai grabnic, acum orezăria e înainte de toate și ce zice Gurgu. Că dacă Gurgu spune acum că din punct de vedere politic, în situația asta, facem așa sau altminteri, ce mai contează ce se petrece în capul lui Bișireacă?!... Ei, da, cum va aprecia Gurgu situația asta, cum va vedea și ce măsuri va lua el? iată ce îl frămînta și îl îngrijora pe Ciocîrlan, iată ce îl durea; că Ștefan putea să zică, la urma urmei, și-așa: „Bine-bine, eu te-am ajutat, Băluță, am fost alături de tine, dar dacă e vorba pe-așa, că să faci agitație, între oameni, și dacă e vorba de lipsă de economie, eu nu mă bag, mă, nu m-amestec! Că ne ridicăm pe drept lumea în cap și pe urmă cine știe ce dracu mai iese și din afacerea asta. Se supără oamenii și, după aia: „eu nu mă trec în colectivă, m-am săturat de atîta orez!”; sau: „n-ai văzut cît au plătit, mă, la SMT și la sfîrșit cu ce s-au ales? Cu praful de pe tobă!” „Și tot așa, că vai de capul ei de indignare și vai de soarta lui de orez și atunci ce te faci Băluță? Ai, mă, ce te faci atunci? Ai să iei pămîntul săpat, să-l

arunci iar în șanț sau pui o tăbliță acolo; că adică acolo-i noian. Cum naiba faci ?"

Da, cum o să faci atunci? putea să sune întrebarea lui Gurgu, dar el ce se chinuia acum de pomană, pînă nu venea înapoi Ștefan Gurgu ?

„Să vină mai întii Gurgu! tresări în gînd fără cuvinte. Să vină Gurgu mai întii, și, pe urmă vom vedea noi ce putem să mai facem. Dar pînă atunci, mai șopti el... în fine... pînă atunci să isprăvim acolo ..u digul, se dumiri. Aruncă mukul țigării în uliță și se trezi mai zorit. „Las-o naibi de treabă, că se lămurește în cîteva zile cu Gurgu. Li arăt eu lui Gurgu cînd vine", hotărî el și mai grabnic din mers, și numaidecît își aduse aminte, cu spaimă că, trebuia încărcată căruța – trebuia să se ducă la cîmp cu căruța ! – acum nu mai avea timp de discuții, ce o să zică unul și altul; acum fugea !...

Omul care îl anunțase să vină la încărcat bulumacii, că sosise căruța, mergea repezit, într-o parte și nu vorbea. Ciocîrlan tăcea de asemenea. Ajunseră la sediul gospodăriei și încărcară bulumacii și scîndurile. Apoi căruța plecă...

Cînd fură în capul locului la orezărie, Ciocîrlan îi ceru lui Iordan să oprească și se uită peste acel loc. Digul, de-abia început, se zărea mai în spate. Canalul magistral se vedea tăiat drept și negru și obrazul lui Ciocîrlan se descreți și se făcu mare. Se descrețiră și ochii și o lumină neclintită se așternu peste ei. Ilinca îl zări și zări această lumină. Milu lăsă cazmaua din mîini și se apropie, fără grabă, de tatăl său. Ea vru să-l oprească pe Ciocîrlan și să-l întrebze ceva. El i-o luă înainte și veni spre Ilinca. Spuse o glumă, rîse și o bătutu într-un fel cald și apropiat pe spinare. Femeia tăcu. El îi ceru ceva de mîncare și ea îi aduse. Se apucară de lucru după ce termină el cu masa și Ilinca strînse legăturica în coșniță și scutură așternuturile.

Lucrură așa pînă seara tîrziu. Obrazul lui era mereu descrețit și Ilinca muncea greu dar se simțea răcorită. Din cînd în cînd se trezea totuși neliniștită și se întrebza, în ea însăși, cu glasul minții nemulțumit: De ce era atît de tăcut Băluță ? Ce se întîmplase mai înainte, la Sfat, cu omul ei, cu Băluță ?

Dar Băluță tăcea. Tăcea și\* în sufletul lui, simțea tot așa, cam cum simțea și Ilinca. Era mulțumit, săpa, îl dureau palmele, pămîntul lor era gata să se usuze, dar ceva îl rodea. Ceva dușmănos îl rodea și pe el dedesubt și acel ceva dușmănos, care îl încerca dedesubt, îi zicea, că de ce nu s-au făcut echipele pentru prins pește, ca oamenii să nu mai vorbească pe seama lui și a orezăriei,

și de ce nu mergeau brigăzile bine și lucrurile nu erau puse toate la locul lor,

iar Mîndroi de nu lămurea bine lumea și lumea îl lua acum la rost și vorbea ? de ce nu tăcea ?

asta îl durea și pe Ciocîrlan, toate îl dureau pe Ciocîrlan, toate îl supărau, dar mai ales îl supăra faptul că nu venea Gurgu, pentru că Gurgu trebuia să vină doar de cîteva zile și iată că întîrzia, și, peste alte cîteva zile era pastele și femeile, înainte de paște, parcă înnebuneau și el nu mai avea chef să se pună în gura lumii și să se bage, ca prostul, în ochii lor.

Și, tot așa, că de ce nu venea Gurgu, ce se întîmplase cu Gurgu ? Că Ștefan trebuia să vină și cu adresa de repartizare a seminței ce le trebuia



lor pentru orezărie! și cu gîndul acesta, că de ce nu sosea Gurgu și de ce întîrzia pe acolo, termină lucrul, plecă, ajunse acasă... puse capul pe căpătii, dar nu putu să adoarmă cu ușurință și, cînd ațipi, avu prin somn, un vis turbure...

A doua zi, sosi Gurgu. Cum coborî, cu Mîndroi ,după amiaza, din Rata și auzi de cele întîmplate la Sfat, se și întunecă la obraz și porni nemulțumit, spre sediul gospodăriei, să discute numaidecît cu Vatică. îl căută pe Vatică la sediu, și pentru că nu dădu peste el, se interesă grabnic de Ciocîrlan.

Ciocîrlan era la magazia cu scule, în curtea gospodăriei și Gurgu plecă zorit într-acolo.

– Ce draci s-a întîmplat ieri, la Sfat, Băluță? se interesa, din mers, Gurgu, apropiindu-se de Băluță. Ce-a fost, mă, acolo? Și ăsta. Matei, ce zice?! Ce-i zicea, mă, lui Marinică, Matei?!

Ciocîrlan nu răspunse. Stătea pironit dinaintea căruței, în fața magaziei cu scule și număra niște scînduri. Căruța era plină de lopeți și de scînduri și Ciocîrlan număra și punea cazmalele în cutia căruței și scotea dinăuntru niște scurtături sparte de merteci și de scînduri.

– Că, ăsta, Alboi zicea, că Matei țipa de pămînt și Gociu la fel, că nu-i pămîntul destul, că nu-s zile... Aia-1 durea pe moș Gociu! Pămîntul...

Ciocîrlan tăcu mai departe.

– Și acu două săptămîni, Gociu, cînd eu personal i-am spus să vină la lucru, el nu, că mai are treabă cu stupii, că nu vine. Să-1 mai las vreo două săptămîni... Și două săptămîni s-au făcut! Aia-i cu Gociu!... Și tu? Tu ce le-ai spus, Băluță? Tu tăceai, mă?!

Ciocîrlan se opri din numărat scîndurile și se lipi de buza căruței.

– Fir-ar ai naibii ei, se trezi tot atunci supărat, ce să le spui, Fane?! Eu le-am spus că sînt proști. Știi și dacă sînt proști, să se ducă să-și scoată pămîntul înapoi. Că cu proștii... e o vorbă... să nu te pui, c-o pățești.

Gurgu se oprise. Se lipi și el de căruță, dar în partea cealaltă, în fața lui Ciocîrlan, sprijinit și el de dunga loitrei. Tresări. Zise :

– Aide! Cum, mă, chiar așa le-ai spus, Băluță!? Așa le-ai spus, mă? Ce vorbești! Dar Marinică? Marinică n-a țipat și el la Matei? Ce zicea Marinică?

Ciocîrlan se posomori. Strînse – se vedea bine – cu necaz sprincelele și începu să-i explice lui Gurgu ce se înîmplase acolo.

– Mda, aprobă gros Gurgu, după ce Ciocîrlan termină. Și, schimbînd vorba : Mă, da nea Ilie ăsta a picat acolo ca musca în lapte săracu! IJ întilnii cînd să mă dau jos din Rata. Era cu Alboi. Ei mi-au spus. Zicea Alboi... în sfîrșit... n-are importanță ce zicea el...

Ciocîrlan tăcu.

– Că dacă ne luăm după unul și altul și dacă nu lămurim – naiba să-i ia! – care au fost ăia de-au făcut intrigile astea și nu știm dacă au fost zvonuri intenționate sau nu... Ce ne facem noi în situația asta?! Spune și tu... Putem să stăm nemișcați, sau nu?

Posomorit, Ciocîrlan se înțepeni! Apucă loitra cu mîinale și se aplecă peste ea.

– Păi să-i ia naiba, Fane, sigur că nu putem, zise. Dar cu asta nu rezolvăm problema! tresări apăsător.

– Păi n-o rezolvăm, dar trebuie rezolvată! zise și mai apăsător Gurgu.

Bine – bine, pentru un moment situația era rezolvată. Pentru că oamenii aceia nu mai ziceau de-acuma nimic, se lămuriseră de prostia lor și nu se mai făceau de rușine a doua oară. Dar cum rămânea cu celelalte și cu motivele acestor greutăți? Ciocîrlan ridică fruntea și se dezlipi de loitră :

– Sigur, o rezolvăm. Da' la noi, aici, cine răspunde de greșelile făcute?! Mîndroi de ce n-a aprobat echipele pescărești pe lângă brigada zootehnică? Aud?

Da, fusese vorba să se facă asemenea echipe și Mîndroi cam trăgă-nase lucrurile. Se ținea de faptul că trebuie o aprobare de la raion, și aprobarea aceasta nu se dăduse. El nu putea arăta însă, deschis, situația asta și trebuia apărat președintele.

– Ei, na! Echipele pescărești! Echipele pescărești se fac, comunică sec Gurgu. Se contractează cu statul și se poate da ceva pește și la zîmuncă. Dar cu asta ai terminat? Ai isprăvit cu problemele? N-ai isprăvit! Și atunci, ce faci?

Sigur nu se isprăvea cu problemele. Dar cel puțin se încheiase cu povestea aceasta, luau oamenii pește pentru zile muncă și asta voiau ei, asta dorea toată lumea. Ciocîrlan se plecă pe loitră și răsufală, ușurat.

Ușurat, se interesă mai departe la Gurgu, cum s-a aranjat concret cu echipele pescărești și Gurgu îi explică. Ii arată că discutaseră ei doi la raion, el cu Mîndroi, și obținuseră, de acolo, toate aprobările necesare. Drept răspuns Ciocîrlan vru să-i arate atunci că se bucură, dar Gurgu, amintindu-și de ceva parcă, îl lopri și îl întrebă pe Băluță, din nou, ce le-a spus la sfat oamenilor și ce i-a zis Matei lui Vatică Badiu. Ciocîrlan îi expuse mai amănunțit situația și Gurgu îi ceru, mai departe, părerea despre unul Sidică Cantoniera, care lucra la moară, și pe care el îl știa prea puțin. Ciocîrlan nu-l cunoștea bine pe Sidică și nici nu avea chef să vorbească de el, în momentul acela. Ii spuse de consfătuire. Ii interesa ce făcuseră ei la consfătuire, ce se zisese acolo și ce se mai întîmplase la București, după aceea. Gurgu arată amănunțit tot ce se spusese și se făcuse acolo și regretă, că Băluță nu fusese și el la Constanța. În fine, fusese ceva deosebit și era greu de exprimat în cuvinte. La acestea Ciocîrlan se arată mulțumit, și, schimbînd din nou vorba, întrebă de orez. Ce s-a făcut cu sămînța, ce găsiseră ei și în ce condiții urma să li se livreze cantitatea cerută de către organele raionale? La rîndul lui Gurgu exclamă și mai mulțumit că în privința sămînței, Ciocîrlan era bun de cînte. Că ce ins norocos mai era și el, pentru că obținuseră repartiție pentru o sămînța nemaipomenită, e adevărat că umblaseră pentru ea aproape o săptămînă la orezărie, dar merita! Și Gurgu mai adaugă că o s-o vadă și el la recepție și o să spună la urmă cum e. Ciocîrlan se bucură la vestea aceasta și răspunse, în glumă, că o să facă el cînte, dar Gurgu, îl opri și vocea lui deveni atunci moale și foarte înceată, cînd îl întrebă pe Băluță, dacă este sigur cu orezăria, dacă n-are vreo îndoială cum va reuși cu sămînța și dacă va izbuti clar și precis, pînă la recolta din toamnă. Că el, Ciocîrlan ar trebui să știe un lucru absolut sigur. Mulți socotesc experiența lui o prostie, care cere bani mulți la investiții și banii aceia n-au de unde ieși, decît din munca lor, din veniturile lor și fondurile gospodăriei...

– Vezi tu, Băluță, oamenilor le e frică. Și dacă le e frică tu trebuie să te forțezi și să te frămînți și să faci praf frica asta. Pricepi? Că dacă

n-o faci, s-a terminat, și oamenilor le-a pierit cheful...

Ciocîrlan pricepea. Și, mai ales, pricepea că în glasul scăzut al lui Gurgu pîlpîia ceva omenos și bun pentru el și acel ceva bun și omenos, care se desprindea din vocea lui Gurgu, năpădea dintr-o mare încredere care o ascundea înlăuntru și încrederea asta, o nutrea pentru el ! Ciocîrlan tresări. Se simți adînc tulburat și se alipi de căruță.

– Că dacă le-a pierit cheful, e greu să-l mai recapete, mă Băluță, continuă liniștit și prevenitor Gurgu. De aia, vezi tu: gîndește-te bine și ai grijă ce faci... Știi, nu așa, maica mă-si, ce-mi pasă mie de ce zice ăla, că degeaba s-amestecă! Să-ți pese! Să-ți pese și să faci lucru bun și cu cap. Și nu, că lasă-mă dracului în pace, că m-am săturat! Să nu te saturi. Știi, așa facem noi... De ce ne apucăm, pe nesăturate! se trezi tare bucuros Gurgu și bucuria lui trecu, numaidecît, la Băluță.

Bucuros, Ciocîrlan se desfăcu de dunga cărașii și stătu neclintit doar o clipă. Era acum pe deplin mulțumit; nu-i mai păsa de ce trîncăneau alde ȋon Bișireacă și alții, nu-l mai rodea nici un gînd hoșesc și ascuns dedesubt. Il înțelegea acum, ca nimeni altul, Ștefan Gurgu și, alături de Gurgu simțea bine că va aranja lucrurile și va pune totul pînă la urmă, la punct. Vru să-i spună ceva, să-i arate lui Ștefan cît de hotărît și înveselit era el, dar cineva îl opri.

Iordan năvăli, de undeva, peste ei, tare îngrijorat de soarta căruței. Gurgu îl potoli și îi arătă o căpeșea de la ham care zăcea sub răscurce. Iordan ridică căpeșeaua și trecu sub răscurci, cu o teslă în mîna. Continuă să rămînă agățat de acele răscurcii și privi înlemnit la Băluță. Ciocîrlan ocoli căutătura aceea uimită și întrebătoare, care i-o aruncă Sandu și vru să-l cheme la o parte, pe Ștefan Gurgu.

Tot atunci ,cineva se auzi clănțănind pe la poartă și un glas ascuțit strigă :

– Nea Ștefane! Bre, nea, Ștefane, pe unde ești, bre? Ce faci?

– Ce-i, mă? Ce vrei?

– Hai, bre, acasă, nea Ștefane că te așteaptă ța Pia, n-auzi ?

Gurgu se urni din burta căruței și se trase intrigat și nemulțumit parcă, în mijlocul bătăturii.

– Vino bre, încoace, de-acolo că te cheamă ța Pia ! n-am spus ? insistă din nou, mai stăruitor și mai mic, acel glas ascuțit dinainte.

– Hai, mă, că viu, zise în sfîrșit, Ștefan Gurgu și, după ce făcu un gest larg, cu mîna, în spate, se îndreptă zorit către poartă, fără să se mai uite în urmă, spre căruță, la celălalt.

– Ia stai, mă, Fane, unde te duci?! Stai nișel, că vreau să-ți zic ceva ! aproape că țîșni Ciocîrlan după Gurgu.

Dar Ștefan nu-i răspunse. Vorbi ceva cu băiatul, care îl chemase din uliță și trecu în drumul căruțelor, prefăcîndu-se că, fără voia lui, nu putea să audă. Se simțea cam schimbat și nu era bine să-l vadă acum și Băluță.

## 22.

Nu mai văzuse niciodată un astfel de asfințit. Era încă lumină pe cer și soarele se zărea, prin salcîmi, foarte roșu.

El trecu pe uliță și făcu colțul. Da, era mai bine să nu-l vadă Băluță ; pentru că, despărțindu-se de Ciocîrlan, el nu putea spune ce simțea mai puternic atunci: dorința fierbinte de a-și vedea nevasta și copiii, pe care

nu-i mai văzuse timp de mai bine de o săptămână, sau gustul amar, care-l avea în gură, că la ei în gospodărie treburile nu mergeau toate bine și că mai aveau mult de făcut, pînă ce sa îndreptau lucrurile și oamenii se urneau neted pe drumul lor. Ei da, nu putea spune ce simțea mai puternic atunci ; dar faptul că nu putea spune și îndoiala care stăruia în el, în momentul acela, nu însemna că nu se întipăriseră undeva, în obrazii și ochii lui – și lucrul acesta el îl știa, și știa, totodată, că nu era bine să-l arate la restul inmii!

Da, nu era bine. El știa treaba asta. El știa bine că trebuie să se stăpînească. El – Gurgu – știa... Draci, știa... „Că și Dănuț ăsta (Dănuț era copilul, care-l strigase la poartă, nepotu-său), ce trebuia să-mi mai spună că Valerică plînge după mine să viu și Ziulica a primit, nu știu ce fel de note mai bune ca alții și că învățătorul a lăudat-o la școală...”

„S-o ia dracul de situație! gîndi el. Că pe de o parte Ziulica, pe de alta toate încurcăturile astea. Toate prostiile lui Matei și Sidică... Toate neplăcerile astea, toate. , hei, dar lasă, că nu merge așa. Nu merge așa, domnule! se trezi el, în gînd, mai aprins Că dacă stai pe loc și nu faci nimic... Da'cum să stai adică pe loc să nu faci nimic, domnule; auzi la el?... Da'se poate? Cum să se poată?... Că în loc să-ți vezi de unele și de altele... va să zică să te ocupi de ei?! Că uite saivanul, care trebuie să-l faci și ai atîta de lucru la el... Și ploaia asta care a dat și pămîntul e așa de uscat totuși... Și muncile astea, care vin acum, așa de repede, una după alta... Și sfecla și porumbul de pe tarlaua aia, care a pregătit-o Vatică cu mranită... Și tu? Tu să-ți vezi de Sidică. Tu să umbli acum de la unul la altul... Și dacă măcar, dădăcîndu-i, ai obține cine știe ce. Dar ți-ai găsit! Nu obții cîteodată nimic... Și atunci să nu fii și tu fără milă? Să nu... Draci. Fii mai bine cu băgare de seamă. Vezi acolo ce e; ce se întîmplă acolo”, gîndi...

Gîndind așa, Gurgu umbla grăbit către casă, cu capul în sus, cu inima desfăcută, dar, umblind, veselia care pusese stăpînire pe el, pentru o clipă, în discuția lui cu Băluță, din jurul magaziei cu scule, apucase să se topească treptat, și, o nemulțumire vie dar înțeleasă începuse să-i ia încet și stăruitor locul, numai decît. Că nu era pricină de veselie ce se întîmplase la Sfat, în cealaltă zi, cu Matei și Băluță. Și nu era bucurie prea mare ce se petrecea, de la o vreme încoace, între Ciocîrlan și Năstase Mîndroi în legătură cu Duța. Și nu prevestea nimic bun, ce se spunea în scrisoarea, pe care abia o primise în legătură cu Sidică. Iată ce-l îngrijea, iată ce-l supăra! Dar cel mai mult îl supăra acum povestea cu Sidică; că Sidică era văr bun cu președintele și Gurgu nu voia să se vorbească, iarăși, prin sat, de Năstase Mîndroi și să nu se mai termine, în felul acesta, niciodată cu bîlciul.

În sfîrșit, supărat, strînse din umeri și păși acum încordat pe uliță, cu capul plecat în pămînt. Apăsă bine cu talpa piciorului în praful uscat al șoselei și praful se întinse într-o parte și-n alta, parcă devenind, dintr-odată, moale și arzător. Peste tot erau oameni și peste tot se auzeau strigăte de copii, care îndemnau animale. Un copil sări peste o podișea și mama lui îl strigă, dinăuntru, să vină la ea. Copilul se lipi de stănog și se uită stăruitor către mama lui. Tatăl său, ieși pe poartă și chemă copilul în curte. Băiatul se dezlipi de stănog și se apropie vesel de tatăl său. Chiar atunci necheză un cal în spatele lor și copilul stătu.

„Ei fire-ar a naibii de socoteală! se trezi tot atunci în el și Ștefan Gurgu, după ce ridică parcă mai răcorit din pământ fruntea și salută împrejur toată lumea. Uite ce facăștia aci, cum se distrează cu copilul lor și eu? eu cu Valerică ce fac? Da, dar este chestia asta cu Sidică, lua-l-ar uliu de Sidică, gândi mai departe, tot atât de aprins, dar mai puțin supărat decât înainte, ce mă fac cu Sidică? Să-l ia toți dracii de cantonier, dacă a furat îl învățăm minte! se trezi în el, la iuțeală, din mers, parcă înfuriat și mai rău pe Sidică. Scoase scrisoarea din buzunar și se uită lung la ea câteva clipe. Se opri și privi de-odată nedumerit (o primise anonimă la sediu și nu putea bănuși de loc cine i-o trimisese la sediu). Porni zorit mai departe și, pornind, se înfierbîntă pe loc și mai mult. Că acolo scria doar precis negru pe alb, ce putea să mai zică el, Gurgu, în situația asta? „Tovarășe Gurgu! Luați în considerație ce vă spun aici. Sidică Cantonierii vinde porumbu' morii pe bază că vinde după proprietatea lui. A vîndut lui Fănică Goleanu doi saci, lui Gică Fierăstrăieru trei saci, lui Țonea Brăgăn, • — Bumbăcea, de pe Molești, patru; Brăgău era la poartă, luase patru saci și l-am întrebat pentru cît a luat porumbu? Mi-a răspuns că nu știe, că nu l-a plătit el, că la plătit fie-său. Da eu știu că el ia bani buni pe porumb, și știu cum îi și ia. Că mi-au spus niște oameni din Molești, că el este la magazia de porumb în legătură cu Nicu Pipiță; Nicu îi măsoară și îi dă lui, el nu are proprietate, nu are locuri arabile ca Sidică, că Sidică pînă să ajungă la moară nu i se ajungea porumbu', făcea cîte două-trei drumuri la cîmp, cu chirii pentru alții, acuma vinde nevastă-sa într-o parte și el în alta și, asta, numai ce am văzut eu". Hei! Va să zică el văzuse! El! Dar mai văzuse și chestia cu păscutul și asta nu era încă tot. Gurgu tresări. Se opri puțin, înnegrit la obraz și porni supărat și mai rău pe Sidică. Că mai departe scria, tot așa, negru pe alb, cum scrisese și înainte: „Tovarășe Gurgu, mai luați în considerație că Gicu Fierăstrăieru lua astă toamnă caii lui Sidică, noaptea, și îi ducea prin toate finețele, ale colectivului, ale oamenilor, peste tot. Trimiteți mai încolo, peste vreo lună și jumătate, un om, care e de gardă seara, sau urmăriți cînd pleacă la Brăila ori la Călărași, cu caii. Numai cînd vine cu caii obosiți îi dă porumbii' lui, altfel îi da la paznic lui Gicu și eu cred că înjură și colectivul Sidică; de-aia eu vă rog să luați măsuri cu moara, să dispară negustoriiăștia doi, Sidică și Nicu, care s-au făcut boieri și și-nu cum-părat aragaz cu trei ochiuri. Asta e".

Da, asta era. Era însă așa și nu prea era. Pentru că „hai să zicem de Sidică, — se porni Gurgu mai ascuțit — dar de ce îl amestecă aici și pe Nicu? Nicu are el aragaz cu trei ochiuri, are, lasă omul să aibă și aragaz cu trei ochiuri, ce te amesteci mata, că de ce are? Că doar a făcut aragazul din salariul lui de magaziner și venitul de la gospodărie; știu precis că revizia contabilă nu i-a imputut nimic și nu i-a găsit de vină lui Nicu. Atunci?" Atunci însemna, că aici era și ceva personal la mijloc, și informarea aceasta trebuia controlată. Trebuia controlată, mai ales, că Sidică era angajat la moară și nu trecuse în gospodărie, și lucrul acesta nu-i plăcea deloc lui Gurgu și greșala făcută i-o imputa lui Mîndroi. Pentru că Mîndroi insistase, ca să între Sidică la moară, el se zbătuse, el aranjase și biroul organizației nu știuse nimic.

„Păi da, nu știuse, — izbucni și mai ascuțit Gurgu, dumerindu-se, iute în minte, — dar de ce nu știuse?! De ce? Pentru că Mîndroi lucrează sectar, că lucrează de unul singur, de-aia nu știuse organizația, de-aia! Sigur; dar.

mă rog, cine e vinovat că se intimpiă așa. cine răspunde de lucrul acesta că Mîndroi lucrează de unul singur, și cine trebuia să aibă grijă să nu fie așa și să fie altminteri?" El Gurgu era vinovat, pentru că, la alegerile de președinte, nu pusese mai țepăn piciorul în prag, ca să fie ales, la urma urmei, Vaticană în funcția aceasta ; Și, dacă se gîndea acum bine, poate că Ciocîrlan ar fi fost și mai nimerit totuși, ca să conducă gospodăria, în calitate de președinte. Dar erezuse atunci și credea și acum, într-o orecare privință, că Mîndroi și Vaticană sint amîndoi tovarăși, într-un fel bun, sau mai bine zis oameni de inițiativă. Numai că Mîndroi era mai îndărătnic, mai ascuțit și \atică ceva mai retras și se părea să fie chiar invers. Asta, ca să nu mai spună de Ciocîrlan, de care se lămurise abia în chestiunea orezării. Pentru că Ciocîrlan își ascundea și mai bine undeva îndărătnicia și n-o arăta cu una cu două, dar cînd era vorba de întîietatea tehnicei noi, a socialismului, de ridicarea sus a colectivei el avea un fel cinstit și limpede de a vedea lucrurile, pe care nu-1 avea nimeni. Pe cînd Mîndroi?... Mîndroi îi părea undeva necinstit, ce mai încolo și-ncoace, și asta era foarte mult și nu era deloc îngăduit, că mai era și ros de ambiție, după una și alta, și asta nu mai răbda acum Gurgu ! Nu mai putea !

„Cum să rabd, măi tovarășe ! țîșni omul cu înflăcărare în minte. Dar el ar răbda ?! Ce, e interesul meu, sau e interesul gospodăriei ? E interesul gospodăriei, nu?! Și atunci, dacă este interesul gospodăriei, ce faci? Atunci trebuie să lupți și să te frămînti, ca pînă la toamnă să meargă cît mai strîns lucrurile, dar cel mai tîrziu pînă în ianuarie să fie schimbat președintele, să fie ales Ciocîrlan președinte. Asta e. Altceva nu se poate. Dar, pînă atunci mîine merg la tovarășul Mihai, la raion, și-i expun toată situația, în legătură cu ce-a fost la sfat și cu orezăria ! Trebuie să expun toată situația că am delegație să răspund și în loc de instructor raional de partid (vechiul instructor era plecat temporar, pentru un an de zile, la școală) ; ei și dacă răspund și de treaba asta, cu atît mai mult, nu pot să ascund ce mă doare pe mine. Nu pot, domnule ! S-a terminat!"

Meditînd astfel, asupra faptului plecării lui la raion, bărbatul înălță fruntea și se uită peste garduri; ridică și mai mult fruntea și se uită prin salcîmi. Gardurile erau negre și vîrfurile lor ascuțite. Un cal sărise pe undeva și se freca de uluci, neclieziînd. Omul înfundă mîinile în buzunarele hainei și privi, cu ochi mari, în pămînt. O scurtătură de lemn era la picioare și lovi, cu bocancul, scurtătura aceea. Tot atunci se trezi iar în gînd :

„Bine vorbesc. Mă lupt. Poate că reușim cu orezăria. — Oftă. Dar cu Mîndroi și Băluță nu poate să rămînă așa. Prea se privesc nu știu cum. Dracu s-o,ia de afacere ; de ce vă priviți, mă, așa? Că și Băluță ăsta: vine vorba că n-are liniște cu orezăria, că se amestecă unul și altul, și :

„Cum să n-ai, domnule, liniște, dumnezeii mă-si de om, care vorbește, că-1 înjur de toate neamurile, care le are în cer și pe pămînt și pe urmă-l jupoi!" — zice Mîndroi și Băluță nimic ; se uită negru la el și Mîndroi se supără și pe urmă... în sfîrșit, naiba s-o ia de afacere... Noroc că Băluță e disciplinat, nu pâlăvrăgește cu alții; Băluță se ține. Numai la sfat, ieri, cine era în stare să zică așa bine ca el, cine avea atîta curaj și simț de răspundere, cine?" Ei da, asta îi plăcea lui, la Băluță, asta îl încălzea pe el; simțul lui de răspundere, încrederea lui, hotărîrea. Nu, nu... Trebuia să aranjeze el, numaidecît, cu Ciocîrlan și Năstase Mîndroi, că amîndoi erau cioturoși, amîn-

"doi se porneau, dar amîndoi trebuiau să lucreze acum numai și numai pentru interesul gospodăriei...

Bărbatul stătu. Își amintise parcă ceva. Porni, apoi se opri iar. Mersese mult, se apropiase de casă și, în buzunare, pistolul cu apă pentru Valerică și păpușa de cauciuc, care i-o aducea Ziulicăi îl încălzeau pe sub mâini, îi plăceau și lui jucăriile alea... ei, ce vor zice Valerică și Ziulica cînd îl vor vedea venind cu jucăriile astea ! cum vor sări ! Ce vor face copiii lui cînd îl vor simți venind?... Scoase păpușa din buzunar și constată necăjit că hîrtia se cam boțise. Iată că se întîmplase de ce se temea ! își lăsase geanta la sediu și băgase jucăriile în buzunar; hîrtia se mototolise.

înveli cu grijă păpușa, ferindu-se să nu-l vadă prin prejuri cineva, să nu-l întrebe cumva ce-i acolo, ce are, și porni grăbit către casă – se bucura acum că merge acasă – ...trecu un timp ...nu-l mai interesa acum de nimic și de nimeni, aranjase cu băiatul cel mare la școală, i se făcuse dor de Valerică și Ziulica și se ducea neîntîrziat la ai săi. îi dorea pe ai săi...

Ajunse pe podișcă, puse mîna pe clanța porții și trase.

– Tăticu ! A venit tăticu, bre mamă, a venit tăticu ! stigă un glas subțirel dinlăuntru și, un copil zburlit, murdar de praf pe picioare, țîșni, în momentul acela de undeva, și veni către poartă, în goană mare.

### 23.

– Ce faci, măi Valerică, ce e cu tine ? Ai înviat ? întrebă tatăl cu un glas liniștit, după ce intră în ogradă și începu să se uite, fără un scop anume, peste gard și de acolo în marginea bătăturii, prin curte.

Drept răspuns copilul se întoarse și privi și el în spatele lui, peste curte. Bărbatul plecă capul și își privi fiul. Luă copilul de mîna și porni cu ei spre coșar, și, cînd fu mai încolo, în dreptul coșarului :

– Ziulico ! tu pe unde ești, măi fetițo, pe unde umbli ? Ia vino încoace, la tata, n-auzi ?! strigă el.

Ziulica nu auzea însă. Nu era acolo și nu avea cum să audă.

– Nerușinate ! Schia, schia, nerușinato î – se desprinsese tot atunci un glas din obor – obrăznicătură ce ești ! Răstorni oala și-o spargi și nu faci tu cît face oala... Hai, hai... Ciutița, Ciutița... Ciutița, Ciutița : țiga țî, țiga țî, na la mama, na la mama. Tu n-auzi să treci o dată de-acolo, împielit ! ? Ce, vrei să te chem de cinci ori ! ? Schia î Schia roșcato ! se răsti **mai tare acel glas** care venea din obor și bărbatul se opri și se uită într-acolo. Era Pia.

– Pio. Fă Pio. N-o lua și tu așa repede că se sperie capra și pe urmă dă și ea cu copita săraca. Ia-o și tu mai încet, vorbește-i... Unde e Ziulica ? Am strigat după ea și văd că nu e.

în obor femeia tăcu. Capra se liniștise între timp și femeia se apucase de muls. O mai mulsese și înainte și acum termina și se făcu că n-aude. Bărbatul se apropie de colțul oborului, cu copilul de mîna.

– Te-am întrebat unde e Ziulica, Pio, că nu răspunde...

Femeia mulgea capra înfierbîntată și abia se mișcă. Ridică totuși fruntea întunecată și se uită, puțin supărată, la omul ei.

– Ziulica e prin grădină. Se joacă cu asta mai mică a Sofiei... Valerică, ia du-te, tu, mamă, fugulița și cheam-o pe Ziulica aci... Șterse cu milă țîțele caprei apoi se sculă și apucă oala de toartă ; se depărta către casă, zicînd : tu cînd veniși mă Ștefane, că nu mi-ai spus ? Ai fi putut ca să-mi

spui, nu să mă ții, să te aștept la gard, de pomană, că râdea vecina asta de mine și degeaba nu râdea ea...

Aoleu ! va să zică de aia era supărată acum Pia ? Că nu venise direct de la mașină acasă. Că întârziase la sediu, discutînd de una și de alta, cu Ciocîrlan ? Bărbatul se înfurie. Și nici nu-i adusese măcar basmaua nevestei ! Se pomenise abia acum, că uitase basmaua în servietă și luase cu el doar jucăriile pentru copii și mai luase șervetul. Tăcu supărat pe el însuși și se uită la femeie. Dar femeia era zorită și nu se opri, în bătătură, din mers :

– Nu râdea ea degeaba Sofia. Că Sofia știa că trebuie să aflu ce ai făcut cu Nedelcu la școală și tu m-ai lăsat ca să fierb... M-ai lăsat ca să fierb, Fane. Vezi ? Aia e.

– Ei, fierbi... Dar cînd m-a chemat Dănuț de la sediu n-am venit acasă numaidecît ? Ce mai vrei ?

– Păi dar ! Ai venit. Dar de ce să te chem ?

Sigur, de ce să-1 mai cheme ? O luă, după femeie, spre casă și se opri lîngă trepți. Pia tocmai ajunsese pe prispa casei și răscolea prin coceni. Băgă un braț de coceni sub plită și se întoarse spre omul ei. Tatăl se încovoie de spinare și îl trase pe Valerică, jos, lîngă el. Copilul se desfăcu din strînsoare și sări peste trepți. În aceeași clipă porțița grădinii scîrții tare din balamale și fetița păși înăuntru' și începu să alerge prin bătătură, împinzind toată curtea cu glasul ei mititel.

– Tataticu ? ! țipă ea subțirel și înalt. Tataticu ! Auzi, bre tataticule ? Am căpătat un motan. Aoleu ce motan ? ! izbucni fata cu o veselie zgomotoasă în voce și se apropie mai departe în fugă, de locul acela al lor de pe prispă, unde stătea tatăl ei.

Era o fetiță slăbuța și negricioasă, ceva mai crescută decît fratele ei Valerică și curată la înfățișare, parcă atunci s-ar fi spălat pe obraz și pe mîini și abia și-ar fi frecat gîtul. Ținea un motan în brațe și venea iute, cu motanul acela, spre prispa casei.

Cum o văzu, mama sări înspăimîntată pe prispă și-i spuse fetei să lase pisoiul jos că o zgîrie, sau o mușcă de undeva și atunci trebuie să-i facă injecții în burtă, și-o doare de tremuri și are să plîngă de atîta durere, dar tatăl o opri și șopti încordat la femeie :

– Lasă fetița în pace, Pio. Las-o să se joace și ea cu pisica, ce •nai cu ea ? Ziulica – se aplecă cu un alt glas către fată, care între timp se oprise din fugă și stătea lîngă el – cine ți-a dat ție motanu ăsta ? ăsta e un motan bun, Ziulico, e motan cu păr des, ăsta ar trebui să-1 păstrezi. Numai să ai grijă să nu te zgîrie, cum ți-a spus mamă-ta adineauri, că atunci te rănești, zise el și se interesă mai departe, de unde are motanul, cine i l-a dat ei, așa un soi bun de motan și cu așa un păr des ?

Ziulica nu-1 lăsă se întrebe a doua oară. Ii răspunse la iuțeală că fata țatei Sofia i l-a dat, cu puțin înainte, în dosul grădinii și vru să-i mai furnizeze și alte amănunte în privința aceasta, dar Gurgu o opri și o luă la o parte, alături de Valerică, care stătea încruntat mai la spate și se uita la motan, pe sub pleoape, măsurîndu-1 negru din ochi și tăcînd cam închis.

Între timp, femeia își vedea de treburi pe prispă și nu se mai uita, din graba ei mare, la omul ei. Bărbatul se întoarse să vadă dacă nu-1 zărește cumva Pia, scoase din buzunar jucăriile și le întinse copiilor. Două țipete



iniei, bucuroase Țșniră, în același timp, fără veste din pieptul lor – și mama ridică capul să vadă ce se întâmplase, ce e ?

„De ce i-o fi adus el acum Ziulicăi, păpușă, gândi ea cam aprins. Ziulica este fată mai mare, nu mai are nevoie de păpuși... În sfârșit, dacă el i-ă adus – se împacă ea în gând, în vreme ce copiii se îndepărtau gălăgioși spre fundul ogrăzii – • i-a adus, n-ai ce-i face". Și, cu glas tare, vru să-i spună atunci altceva : dar nu mai avu timp. O oaie Țșni din obor înspăimîntată și bărbatul porni într-acolo. Se opri însă, și se uită de aproape și cu un fel de îndoială la capră ; apoi se urni și, după ce mîna oaia, se întoarse de lingă ea, tare înfierbîntat, la femeie, în fața casei.

– Ce are, tu, Ciutița că e mînjită toată pe burtă ? se interesă el. Văzuse capra murdărită cu negru pe pîntec și o întreba acum pe muiere ce e cu ea, ce se întâmplase cu capra.

– Ăla micu. Ăl, micu a dat-o cu catran pe burtă, zice să nu facă căpușe capra. Așa l-a învățat nu știu cine, spuse femeia cu nevinovăție, din tindă și bărbatul nu avu încotro și tăcu.

Trecu și el, din bătătură, pe prispă, și se plecă lingă foc, în spatele plitei. Mama ieși în vremea asta prin ușa tindei. Se uită iute prin bătătură, își strînse basmaua cu deznădejde la gît și strigă tare, din ușa casei :

•– Hai Valerică, mamă, că a dat laptele în foc. Hai Valerică, că Ție Ți place laptele cald și se răcește, și pe urmă nu-l bei.

Dar Valerică nu răspunse. Lui nu-i ardea acum de lapte, lui îi ardea de pistol.

– Ce-Ți veni și Ție cu laptele, Pio? Laptele te găsi și pe tine -- spuse bărbatul de lingă plită – altă treabă n-aveai. Nu vezi că el se joacă acum cu pistolul, mă rog, pentru un moment, fără apă, dar nu te-ai juca dacă ai avea anii lui ? Ce-ai face ?

Ea nu răspunse.

•– Ai, mă, nu zău... Tu ce-ai face, Pio, în situația asta, pufni el.

Ea se uită la el, fără să clipească. Abia se stăpîni să nu pufnească și ea. Zise :

– Uite ce, eu zic să te joci tu, mă Fane... Și, jucîndu-te tu, p-acolea, să împuști dihoru-ăla, care tot vine la rațe, adăugă, și Gurgu rămase uimit auzind vorbele astea și se uită cu nedumerire la Pia :

– Care dihor, fa, că nu știu ?

– Care! ăla care vine la rațe și la găini și la pui... Nu-Ți spusei adineauri ? Impușcă-l !

– Cu ce să-l împușc, tu, cu apă ?

– Păi cu apă. Cu ce vrei tu !

– Aide. Nu zău. Vorbește. Vine dihonii, sau mă păcălești tu ?

– Păi vorbesc. Dacă Ți-am zis să-l împuști, împușcă-l.

– Am să-i pun o capcană, constată el tare și grav, dar cu un regret străveziu și ironic, sub voce și femeia sări :

– Care capcană, Fane? Care capcană, mă, omul lui dumnezeu? Mă scoȚi acu din sărite. Pe mine mă arde în suflet de Nedelcu și, tu mă Ții aici cu capcanele. Parcă de capcane te-am întregat eu! Ce-ai făcut cu Nedelcu la școală? Aia te întreg. Ți-e frică să vorbești? Măă, tu n-auzi să-mi spui, ce ai făcut cu Nedelcu la școală – se aplecă parcă uluită spre omul ei – cred că acum înȚelegi! Ce ai făcut cu Nedelcu la școală? Vorbește !

Păi vorbea. De ce să nu vorbească la urma urmei? Ce-i era teamă de ceva? Dar Pia de ce se frământă acum fără rost? gîndi Gurgu, de ce se foia?

— Cred că am aranjat cu Nedelcu, rosti neted și liotărît Gurgu. Și începu să-i explice în grabă nevastei, după ce se ridică de sub plită și veni lîngă ea s-o îmbune, cum s-a dus din prima zi la școală și a discutat cu directorul, apoi l-a luat pe Nedelcu în pădure, la Monument, și a vorbit, ca de la bărbat la bărbat și omenește cu el. Nu-i aminti cam în ce fel îl privise atunci pe Nedelcu. Nu-i vorbi de asta femeii. Că se uitase la ci într-un fel anumit și felul în care se uitase, atunci, la Nedelcu, îl cam răcorise puțin pe băiat și băiatul se întorsese cam moale la școală și, pentru că prost nu era (o spusese însuși directorul), se pare că își băgase mințile în cap și se apucase de carte cu destulă nădejde — că tatăl îl amenințase, cu oarecare răceală în glas, că toamna îl trimite paznic la porci, iar vara îl duce să îngrijească de capre. Oricum, că reușise acum cu Nedelcu o dovedea faptul că, după o săptămînă, cînd a trecut, din nou, pe la școală, băiatul luase note de trecere la patru materii și la matematică i se dăduse un zece. La acestea, Pia se arăta tare mulțumită și se declara foarte bucuroasă de omul ei; cum aranjase el la oraș și cum se purtase, apoi, cu Nedelcu la Monument. Gurgu se făcu că n-o înțelege pe Pia și continuă, fără trecere, că problema nu s-a încheiat, că vor ține legătura cu școala, și nu-l vor transfera pe Nedelcu; îl vor urmări și de acum înainte, vizitîndu-l la oraș, cît mai des. Pia mărturisi că e gata să facă orice; că doar trei copii aveau, nu mai mulți (doi le muriseră înainte; unul în timpul războiului și altul îndată după război); ei, și pentru copiii aceștia trebuiau să facă orice, trebuiau să-i ajute — nu puteau să-i arunce în voia valului vieții, și să nu-i ocrotească, din cînd în cînd. Aici, Gurgu o întrerupse, zicîndu-i că nu e vorba de nici un val. Că valul sînt ei și cum își fac ei viața. Problema e să fii om și să te ții de omenia din tine. Să nu calci cu stîngul pe undeva și să mergi înainte, cum ți se cere din omenie...

— Vezi, Pio. Valul ca valul, încheie nemișcat. Ce să mai discutăm de pomană, atîta? Pentru un moment treaba e aranjată. Să vedem de acum înainte... Că știi, la sfîrșitul anului se numără bobocii. Pînă atunci, ei, pînă atunci...

-- Pînă atunci să-ți dau o plăcintă, zise femeia cu vocea mai dezghețată și intră copleșită de grijă în tindă — nimic n-ar fi fost mai supărător și mai groaznic decît să se fi uscat acum și plăcinta!

— Stai, măi, femeie! Nu-mi trebuie plăcintă, strigă, după ea, Gurgu cu un glas devenit cald și curat, care se ruga de muiere. Uitasem să-ți spui. Am lăsat geanta la sediu și trebuie să mă duc, să-mi aduc geanta, acasă, neapărat. Am în ea lucruri murdare, trebuie să le pui la înmuiat astă seară, ce vrei să fac?

— Lasă că o aduci tu și mîine. Le înmoi și le spăl mîine, zise femeia din tindă, cu vocea îndepărtată.

— Nu, mă, Pio, da' ți-am adus și ție o basma, o informă el, din față, cu glasul mai apăsător. Ți-am adus o basma și am uitat-o în geantă la sediu. Vreau să-fi aduc basma de-acolo și să vorbesc puțin cu Mîndroi. Asta e.

Ea se opri. Se opri în mijlocul tindei și se uită numai o clipă la el. Nu zise nimic. Tresări. Puse plăcinta pe masă și se făcu nevăzută, după peretele casei, numaidecît.

– Trebuie să vorbesc cu Mîndroi că mă duc la raion, mîine, să discut cu tovarășul prim-secrețar și trebuie să-ți aduc ție basmaua, zise el. E o basma mare cu maci, Pio. E o basma bună asta, care ți-am adus-o eu, zău dacă nu ; ai să vezi. E de-un metru...

Ea tăcu. Nu răspunse. Nu arătă cu nimic dacă îi plăcea sau nu o basma din aia mare cu maci și încă, una uriașă de-un metru ! Se făcu că are treabă prin tindă. Apoi se întoarse și se uită pe furiș, clipind moale, din pleoape, la el. El nu văzu. El se urni. Apoi se întoarse și, schimbînd vorba, îi ceru nevastei, fără veste, din mers :

– Vezi, ai grijă să fie ceva de mîncare, ca să iau mîine de dimineață, Pio ! Nu mă interesează ce e. Să fie acolo ceva de mîncare... Vale-rică ! Ce faci, măi băiete, acolo? Dai cu bătu' în Ziulica? Astîmpără-te, că acu vine mă-ta, cu nuiaua, la tine! mai strigă el.

În fundul ogrăzii, băiatul nu răspunse. Răspunse fata.

– Fane, stai acasă îți spun! exclamă în aceeași clipă femeia, cu supărare, de undeva. Stai acasă, n-auzi? Ai să aducitu și mîine basmaua... Mă, tu n-auzi Fane să stai aici, să rămii ?!

Gurgu nu avea însă chef să rămînă acasă. Rise cu poftă și ieși afară din bătătură, spunînd, că ce credea ea ? A mințit-o și gata, nu-i mai aduce în seara aia basmaua ?!

Dar în sinea lui îl frămînta altceva. Ce va face el a doua zi la raion ? Cum îi va explica el primului secretar ce s-a întîmplat cu noii în-scriși, și cum îi va arăta lămurit ce se petrece cu satul ?

## 24.

Mergea pe uliță, cu capul plecat în pămînt. În urma lui Ștefan Gurgu, Ciocîrlan mai stătuse puțin la sediul gospodăriei, apoi plecase și el către casă, mulțumit de discuția ce-o avusese mai înainte, în fața magaziei cu scule, după noaptea rea și apăsătoare, care trecuse, aproape, pe neașteptate. Ajunsese la Sfat, intrase la cooperativă ca să ia un pachet cu țigări, se întîlnise acolo cu Mieluță și vorbise cu acesta puțin, se despărțise pînă la urmă de Mieluță și pornise pe uliță, dar, depărtîndu-se de celălalt și făcînd primul colț, Ciocîrlan se schimbase și felul lui de a fi căpătase, astfel, o altă modificare;

devenise mai închis și tăcut și, cu toate că era bucuros, bucuria lui uu era totuși întregă ;

cu toate că era îngrijorat, îngrijorarea lui nu-l apăsa parcă prea mult;

se amestecau, la un loc, bucuria de a fi mulțumit de ceva și grija, că în familia lui mai avea, totuși, ceva de făcut, și, bucuria aceea și grija, care se amestecau laolaltă, în momentul acela, se luptau undeva, se ciocneau și, fără voia lui, abia erau stăpînite.

Scosese scîndurile din cutia căruței, le aranjase, pusese cazmalele, cite trebuiau, în ziua următoare, la lucru, mai pusese și niște topoare și

tîrnăcoape, de care aveau, încă. nevoie, pentru amenajările lor zorite de la orezărie,

în sfîrșit... răsuflese,

toate ar fi fost acum bune, toate l-ar fi uns la inimă pe Ciocîrlan, în momentul acela,

dar ceva scîrția, ceva nu mergea, cum ar fi vrut el, în legătură cu Milu și cu fata lui Pitulache, cu Lina, și asta îl cam înțepa undeva și îi cam strica după amiaza lui bună – în fine, un tată nu poate fi nicio-dată, cît de cît liniștit, dacă fiu-său are încurcături și, dacă, din încurcăturile acelea, fiul nu poate să iasă la capăt cu ușurință!

Ei da, era îngrijorat și nu pe deplin mulțumit; și, toate astea, pentru că Mieluță tocmai îi spusese atunci, că Pitulache vrea să-și mărite fata după băiatul unuia Ulea, că de mult urmărește el povestea aceasta, dar acum se frămîntă, mai tare ca oricînd, și vrea să isprăvească cu fata, pînă ce nu se iveau alte încurcături și nu-l apuca de-a binelea vara. Ori pe el, pe Ciocîrlan, vestea asta aproape că îl scotea din sărite; aproape că-l înjura plin de furii pe celălalt – era un om nesuferit Pitulache i

îngrijorat și nu pe deplin mulțumit, Ciocîrlan ridică fruntea sus și se uită peste drum, se uită peste oameni. Încorda bine spatele și făcu pasul mare. Dădea bună seara la lume și i se răspundea de prin curți, de la garduri. Trecu de un colț, ocoli, și : „Ei, dar viața e prea frumoasă, mă, sufletul ei de treabă, că s-o strici chiar așa, pe-aici și pe-acolo! Și Milu! ... e băiat tînăr, de ce să-și înnegrească el viața, numai așa, de pofta lui Pitulache!” își spuse în gînd și păși mai departe. Da, viața era tare frumoasă și Milu era flăcău foarte tînăr. Vremea era caldă și era tocmai bună pentru săpăturile lor. Amenajarea terenului, pentru orezărie, mergea cum nu se așteptase mai înainte și, peste două-trei săptă\* mîni, semănau. Primise cartea pe care i-o ceruse Netei de la București și acum o citea, pe nerăsuflete. E adevărat că inginerul Postolescu se mutase de la ei din comună, de peste o săptămînă de zile, în satul neveste-si și asta, acum, parcă îl încurca în socotelile lui...

„In sfîrșit, dracu să-l ia pe Pitulache”, gîndi și porni apăsător și mai rar pe uliță ; se uită lung la garduri, se uită peste drum. Da, viața era frumoasă; lumina curată a după amiezii mai întîrzia pe acoperișuri și usca tencuielile caselor. Praful pe drum era mare și, în el, se jucau, acum, vrăbii. Soarele era tot mai jos, dar roșeala lui mai înfierbînta prin împrejurimi și împînzea bătăturile oamenilor. Numai sub pereți, sub ulucile gardurilor, lumina cerului nu mai ajungea și, acolo, se făceau pete de întuneric, care se întindeau peste tot și, petele acelea, parcă înghițeau gardurile...

– Bă, Ciocîrlane, băă? se auzi, chiar atunci, un glas de undeva Pe unde umbli, taică, ce faci? mai strigă acel glas și Ciocîrlan se uită.

Era Bișireacă. „Ei fire-ai al naibii, tu Bișireacă, tresări Ciocîrlan pe tăcute. Ce urlă așa la om, ce, te treziși pe izlaz sau la porci? Ce urlă?” Vru să spună ceva, dar tăcu și porni mai departe la drum; se făcu că n-aude.

– Măi Ciocîrlane, n-auzi să stai?! Unde dracu te duci? se îndoi peste gard Bișireacă și Ciocîrlan nu avu încotro și stătu.

Stătu, dar în felul în care rămase pironit locului și se uită țintă la Ion Bișireacă era ceva, care amintea, pare-se, că dacă stătea el în drum și dacă nu se mișca de ac&lo, ar fi fost mult mai nimerit pentru celălalt,

să se dezlipească de lângă gard și să se ducă prin curte. Și Bișireacă pricepu, dar nu vru să arate, de fel, că-l înspăimintă cumva atitudinea, cu care îl amenințase Băluță. Se făcu că nu vede și continuă înmuiaț :

– Auzii că au tăbărit ăștia la Sfat, ieri. îmi zise Matei. „Au tăbărit cu toții pe Băluță” așa zicea. Și că lui i-a părut rău, că a sărit cu gura lui tîne, că a spus nu știu ce, zicea el.

Ciocîrlan tăcu încruntat.

– Că dacă nu sărea era mai bine și pentru el, că te-ai uitat la el ca la draci. Așa zicea : „ca la draci s-a uitat la mine Băluță”. Și că poate lai înjurat...

Ciocîrlan tăcu mai departe și privi peste gard.

– Cum să nu te înjure, domnule, i-am zis ; dacă tu sari la el, cu toporu', vrei să te pupe?! Are omul răspundere, respect-o. De ce nu-i respecti răspunderea omului? l-am întreat. Săracu' Matei... nu știa :e să spună S-a speriat de răspundere.

„Răspunderea mamei tale de om” șopti fără grai Ciocîrlan și, apăsîndu-se către gard, cu un glas tare urmă:

– Ce răspundere, mă, Bișireacă? Ce răspundere? De asta o vorba aici? E vorba cine i-a împins pe oamenii ăștia, să vină la Sfat. Cine i-a agitat să se ducă acolo? Asta aș vrea să știu eu, pricepi? Și tresări: Pricepi, mă, Bișireacă sau nu?!

„le-te al naibii!” sări Bișireacă la rîndul său. Sigur că pricepea ! Dar ce, de-aia îl așteptase pe Ciocîrlan două ceasuri la gard, ca să-l vadă trecînd, pentru ca, acum, să-i pună lui întrebări, că cine a agitat oamenii, că cine îi împinse la Sfat și cine îi învățase? de-aia stătuse, și pierdu-se timp în zadar, ie-te la el, de-aia?!

– Nu știu, mă, cine i-o fi împins să vină la Sfat. Dracu să-l ia și să-l pieptene. Poate că nimeni. Și îndoindu-se mai mult peste gard: încolo ce mai faci, Ciocîrlane, te-ai aranjat bine cu semeteul, sau nu prea? Că auzeam că ia multe parale la săpături, cu mașinile, semeteul și de unde aveți voi gologani? mă întreb... sau poate, dacă contractezi cu rizaria..

– Am aranjat cu S.M.T.-ul, am contract și cu rizeria, i-o reteză scurt și cinstit celălalt și se urni din loc, peste drum, repede

– • Mă, da cînd semănați voi orezul? La mijlocul lui mai, sau ceva mai devreme?

– Poate că mai devreme, mormăi peste umăr Băluță.

– Ce vorbești! Mai devreme, mă! Nu, zău! Da' dacă dă un îngheț, ce te faci, mă, cu orezul, îl învelești?

„Te învelesc eu pe tine”, șopti, tot în el, Ciocîrlan, depărtîndu-se.

– Că el degeră la peste un grad, zicea unu? se răsti supărat, peste uluca lui de la gard, Ion Bișireacă, din urmă.

– O fi degerînd, se răsti și mai apăsă Ciocîrlan, scuturînd, din mers, mîinile.

– Care degeră Ioane? Cine dracu degeră, tovarășe Ciocîrlan?! se porni, tot atunci, un alt glas de la gardul alăturat, de prin curtea vecină și, prin stîlpi, se ivi undeva Botofică, care se opri, parcă neliniștit, și întrebă iar:

– Ce e, domnule, cu degeratu-ăla, că n-am auzit? Eram p-acolea prin curte și dregeam un bocanc ; degeaba m-am forțat eu, că n-am auzit cine degeră...

Ciocîrlan se opri. Era în dreptul porții lui Botofică și se uită cu plăcere la el; nu se făcea să nu vorbească acum și cu Botofică puțin.

– Ei, nimic tovarășe Botofică. Era vorba de orez. Discutam de orez. Zicea cumătru-ăsta al dumitale, că se prăpădește orezul nostru la gospodărie dacă dă, prin mai, vreun îngheț. Cobeia.

– A! Orezul. Păi da, poate să înghețe, poate să nu înghețe. Depinde de situația atmosferică. Auzi, mă?! se întoarse înveselit spre gardul celălalt. Zice că e lucrul dracului cu situația asta, nu-i joacă! Bă, Ioane, n-auzi? Zice că te uiți la un aparat și după aia scii: nouă luni nu plouă! Și nouă luni nu plouă, cum pastele mă-si o fi citind el acolo în aparat, că eu nu pricep neam. Zău de pricep, zise și zicînd asta se liniști și deveni nepăsător ca un zid. Spuse mai dumirit, răsucindu-se: Ei, or fi mînjînd și ei și pe urmă se potrivește. Nu îngheață orezul, fii liniștit, se răsuci iarăși spre Ciocîrlan și schimbînd vorba: Altminteri dumneata ce mai faci? îmi spunea cumătru, că ați avut încurcături ieri Ja sfat. Că a țipat, nu știu care, la dumneata? Cine naiba era ăla de țipa așa tare? Vecinu-ăsta al nostru Matei? Sau nu era el, era altul?

– întrebi și tu, bombăni Bișireacă de la gardul său și scuipe disprețuitor printre dinți, că adică Botofică era prost și Botofică nu înțelegea. Ce-oi fi întrebînd de pomană? Matei era! Și acum plînge de mama focului și-o face pe colectivistul colectivștilor. Zice că a regretat. Așa mi-a spus: regretă.

– Ce vorbești!?

– Păi vorbesc. Ce, tu nu crezi? întrebă-1 pe Ciocîrlan dacă nu crezi! sări Bișireacă cu glasul lui iute și ascuțit, dar Ciocîrlan îl opri:

– Hai, măi, lăsați-o, acum, baltă. Eu mă duc, că am treabă acum.

Se lipise de stănoaga podiștei lui Botofică, se desprinsese de ea și se urni din loc, țeapăn. Pleca!

– Stai Ciocîrlane, stai, măi tovarășe! exclamă Botofică nemulțumit. Unde te duci? Vreau să mai stai nițel, să vorbim.

Celălalt se opri. Stătu mai încolo și nu răspunse. Botofică se neliști iar.

– Zi, au venit acolo ca să le dați pămîntu' îndărăt. Buluc au venit. Și dumneata ce le-ai spus? Nu le-ai spus nimic? Ie-te ai dracului ei? se întoarse iar spre vecin. Va să zică, semnez cerere, că mă fac colectivist și pe urmă, nu, că nu mai sînt colectivist, m-am răzgîndit.

– Ei, s-or fi răzgîndit, ce vrei? bombăni Bișireacă cam plictisit.

Dar Botofică sări:

– Cum să se răzgîndească, mă?! Cum să se răzgîndească, adică?! Vasăzică cînd alții vor să se treacă acum, ei s-au trezit că nu le mai place colectiva: da' ce-au pățit? N-au semnat ei pe cereri, ce, i-au semnat în falș nevestele lor? Păi tu știi că Arghir Pitulache vrea să se treacă acum, la spartul țîrgului, și lui Matei îi arde de răzgîndit? Cum vine asta?!

într-adevăr, cum și venea treaba asta? Botofică avea respectul pentru iscălitură. Cum poți să semnezi undeva și pe urmă să spui că n-ai semnat tu, sau că nu-i bună iscălitura? înțelegea: hai, nu te înscrii; dar «înd te-ai înscris, cînd ai pus o iscălitură undeva, gata, s-a terminat, mergi înainte și nu mai dai înapoi, fie ce-o fi... Ciocîrlan nu socotea tot așa? Sigur că așa socotea, fără doar și poate, și Ciocîrlan! Vru să-1 înfîlbe acum pe acesta ce crede și se întoarse spre el, repede. Dar Ciocîrlan mu se gîndea la iscălitură în momentul acela. Va să zică se trecea Pitu-\*

laclie! Ei, asta era ceva: poate că se aranja acum și cu Milu? Poate că îl însura acum și pe Milu? Se întoarse, grabnic, în marginea drumului. Se uită iute la celălalt:

– Gum vine? Vine cum îl taie capul pe fiecare, tovarășe Botofică, zise, întrerupându-l, țeapăn, pe celălalt. Și zi, se trece Arghir Pitulache ai spus. Ei, Pitulache e om muncitor, are să scoată bine la colectiv. Ți-a spus chiar el, Pitulache?... Cu el ai vorbit?... Sau, dacă discutau alții...

– Ei cum? El mi-a spus, renunță Botofică la întrebarea de înainte și continuă mai bine dispus, vesel aproape. Zicea alaltăieri că se trece neapărat. Că nu știuse ce naiba ar fi cu bătrîna, cu Chiva. Vorbea el ceva de bătrîna, de Chiva, dracu s-o ia, că n-am reținut.

– Bine, atunci dacă ți-a zis el se schimbă situația. înseamnă că se trece, reflectă Ciocîrlan bine dispus, răcorit chiar, și, spunînd bună seara, la amîndoi, plecă de data asta de tot; se depărta zorit, prin mijlocul drumului. Nu mai stătea. Era tare grăbit și se ducea în treburile lui.

– Unde ai plecat, mă? Unde te duci? se trezi numaideeît Bișireacă, foarte înfuriat.

Dar Ciocîrlan nu răspunse. Bișireacă tăcu și se frecă supărat de ulucă. Se desfăcu de la gard și privi încruntat la ulucă. Ei, dar la urma urmei ce-l mai interesa acum? Ce vroia? Dacă Ciocîrlan semăna ceva mai încoace, la începutul lui mai, dacă îl apucase adică pe Ciocîrlan nebunia, însemna că venea sigur un frig și se ducea dracului tot și se ducea și orezul la urma urmei. Și atunci? Atunci totul se termina. Lui nu-i păsa din momentul acela. El avea în sfîrșit motorul reparat, stabilise cu vecinii de lot, neînscriși în întovărășire să le dea apă, și aceștia să-i plătească, în schimb, o chirie fixă în tot cursul anului, iar cu Loița și Mihai al lui Tufică aranjase de fapt. Făcea logodna pe la sfîrșitul lui mai și nunta, ceva mai tîrziu, pe la începutul lui octombrie, – ei, și de acum înainte, toate mergeau ca pe roate, ce ar fi vrut el, să se mai întîmple, de fapt, dacă pe Ciocîrlan și așa îl zdrobea, iar el, Ion Bișireacă, rămînea în picioare și mai departe? A? Dar dacă Ciocîrlan reușea? se sperie el. Nu. Nu putea să-l lase așa, se hotărî și se liniști totuși. Se răsuci de la uliță și vru să se întoarcă în poartă și să treacă în bătătură.

– Ioane. Bă, Ioane.. Cumetre, șopti Botofică de la gardul celălalt. Cum venea treaba aia, cu ce făcură ăia la sfat? Ce părere ai tu de ce au făcut ăia? Ai, mă? li accepți?

„Du-te, mă, în moaș' ta cu acceptatu' tău cu tot" se răsti în gînd Bișireacă. Și cu glas tare vru să-i împărtășească lui Florea o cu totul altă părere. Dar nu mai avu timp să-i vorbească acestuia; cineva îl opri.

– Mă, chiar așa să stai șapte ceasuri la poartă și să vorbești de cîte în lună și-n stele și de cîte prostii îți mai trec fie prin cap, eu nu mai înțeleg Ioane, se desluși de undeva vocea Vasilcăi, din bătătură. Auzi, nu mai înțeleg... Măă, tu n-auzi?! Șapte ceasuri ai stat acolo la poartă și ce-ai făcut?! L-ai făcut pe dracu ghem și, că mai ai și tu treabă în curte și că mai ai și tu cîte una și alta de lucru, prin bătătură, nu te-ai gîndit! Da mai vine omul și își vede de treburile lui, da' se mai gîndește omul că poimîine e paste și că astăzi e denie... Dar ți-ai găsit; el să se teamă de denie, el. să se ferească de urgia lui dumnezeu, păcătosul... Măă, tu n-auzi, Ioane? la ce te gîndești? Nu ți-am zis că poimîine-i paste și astăzi e denie? Tu nu vorbești?!

— Pastele mă-si de denie! înjură înfuriat Bişireacă şi ţipă la femeie: Denie, ai?! Tu crezi că ăsta cu denii a strâns pământurile alea. Ai fa, așa crezi? Şi pentru că Vasilca tăcuse şi se ducea undeva: Fă, tu n-azi?! dumneceana ta de muiere, cu denie crezi, că au strâns, ăştia, pământurile alea, ai? Spune! Cu denie?

Din curte, nu se auzi, de nicăieri, vreun răspuns.

Femeia tăcu mai departe, iar bărbatul se întoarse şi plecă şi mai furios, parcă, în urma ei.

25

Tot atunci, acasă la el, Arghir Pitulache se oprise în faţa porţii lui mari, cu doi salcîmi groşi, la uliţă şi dădea ca să intre, cu căruţa în bătătură, după ce trecuse cu caii şi cu căruţa pe podişcă. Lipsise de acasă o zi, fusese ia oraş după treburi, isprăvise pe acolo cu treburile şi acuma se întorcea.

Nerăbdător ca să lase, mai degrabă, căruţa şi să deshame şi caii, nerăbdător ca s-o vadă, mai repede, pe mamă-sa Chiva, să vorbească cu Lina şi să discute cu nevastă-sa, Paulina despre trecutul în colectivă, bărbatul sări jos, de pe dunga loitrei şi veni către gard. Trecu în ogradă, pe porţiţa cea mică, desfăcu poarta mai mare a curţii, trase o stinghie, care se sprijinea pe ulucă şi strigă după cai. Caii statură. Bărbatul apucă de căpestrele cailor, potrivi o zăbală în gură şi îndemnă animalele. Caii se smuciră pe podişcă şi căruţa porni. În fundul curţii, Neluţă rămase pironit de muchea gârduşului şi privi ţintă la tatăl său. Tatăl se făcu că nu-şi vede copilul şi trase de căpăstru mai mult. Mama îşi văzu de lucru, cu ceanul în bătătură şi privi, peste umăr, la omul ei. Bărbatul tăcu. Femeia se îmbrobodi cu o mişcare grăbită pe tîmple şi strigă ostenită spre fata lor:

— Lino treci încoace de-acolo, de-i ajută lui tat-tău! Vezi că a venit tat-tău şi trebuie să-i închizi poarta. Vezi că a căzut biciul p-acolo şi parcă l-a călcat roata...

Pe prispă, fata se chinuia să spele nişte rufe murdare, într-o albie mare de tablă, pe care o înţepenise pe capra de tăiat lemne şi arunca ce spăla într-un lighean verde de dedesubt, care tocmai se răsturnase sub ea, cu ceva albituri înăuntru.

— Stai, bre, că mă duc, zise fata, necăjindu-se, pe jos, cu ligheanul şi, după ce se şterse pe mâini de clăbuc de săpun şi de zoaie şi trecu în bătătură, ca să pună zăvorul, la poartă, se întoarse din nou lîngă albie, şi se apucă iar de rufe, fără să mai spună nimic către mamă-sa.

În vremea asta Pitulache trăsesese căruţa în mijlocul curţii, dăduse jos nişte saci dinăuntru şi începuse să deshame. Neluţă venise şi el la căruţa şi acum ajuta. Tatăl, termină de desfăcut caii din hamuri şi porni spre coşar. Se întoarse în bătătură, apucă de fundul căruţei şi o împinse încet, de la urmă, spre pereţii din dos, ai coşarului.

— Mama ce face? o întrebă în treacăt pe Paulina. E mai bine sau tot așa rău îi e?

Era vorba de Chiva. Chiva căzuse la pat, cu trei zile mai înainte şi zăcea şi acum. Se interesa de ea să vadă cum.e, cum îi merge; dacă nu arăta, totuşi, mai bine şi dacă nu dădea semne de însănătoşire, bătrîna.

— Tot rău îi e, şopti Paulina, apropiindu-se de bărbat, cu ceanul în mînă. Acum parcă i s-au umflat şi picioarele, nu numai burta. Ce dum-



nezeu o fi avînd Arghire ? că se vaită și se vaită și doctor nu vrea la cap, zice că n-are nevoie de doctor, că să vie la ea doar țața Tila. S-o oblojească doar, vecina ei Tila, așa zice mereu, Tila...

— Și Tila ce-i face, fa ? Ce dracu i-o fi făcînd' fa, Tila ?! se miră lung omul și spre Neluță țișni : Mă, vezi că rupi oiștea aia, n-auzi ? pe unde te bagi acuma ? De ce n-ai astîmpăr de loc ? Stai acolo, la locul tău și te liniștește odată ! Ce naiba ai ?

Copilul stătu.

— Tila ? Tila nu-i face nimic, o oblojește cu urzici sau cu terci, nu știu cu ce, răspunse nelămurită femeia. Și, pentru că bărbatul tăcuse și trecuse la alte treburi : tu ce spui, Arghire ? întrebă ea. Să nu-l aducem aici pe Vintilescu ? Zice că e doctor bun Vintilescu, e internist. A îngrijit-o și pe țața Rădița lui Neagu și ai văzut ce bine e țața Rădița acum... E de două ori decît era înainte și, asta, numai cu niște buline și-o alifie, nu ca alții, medicamente cu chilele...

Bărbatul se opri în dosul căruței, și privi de acolo, parcă nemulțumit. Zise :

— Păi eu spui să-l aducem aicea pe Vintilescu, Paulino... Am zis eu că nu ? Da' dacă ea nu vrea, ce faci ? Cum o consultă Vintilescu ? O privește din ușă, sau cum ?

Femeia tăcu; nu răspunse. Sigur cum s-o consulte acum doctorul dacă ea nu vrea, dacă ea se opune ?! Terminase de răzuît ceanul de mămăligă, pe care îl deșertase la orătănie, mai înainte, și azvîrli firimiturile împrejur, pentru pui, dădu un pumn de grăunțe la găște.

— Că dacă o privește din ușă tot un drac e, adăugă Pitulache, întorcîndu-se iarăși în grajd și din grajd întrebă : Lino, unde ai pus biciu-ăla ? Adu încoa biciul ! Pe unde l-ai vîrît ?!

„Păi sigur, biciul" sări Lina, la rîndul ei, de pe prispă. „Da' ce-a făcut la oraș tata și dacă a fost în Stăncești sau l-a lăsat naibii pe Ulea, nu-mi spune. Asta știe și el acum, biciul !”

— Biciul l-am azvîrlit în căruță ! Vezi că-i acolo în căruță ! strigă Lina, din fața prispei și Pitulache ieși iar din grajd și se apropie de căruță, căutînd din ochi biciul. Dădu peste el, și :

— Neluță. Bă Neluță, m', mormăi răcorit. Vino încoace, mă prostule, și ia biciu-ăsta de te joacă cu el. Unde umbli ? Și, pentru că băiatul tăcea și abia se mișca : Vino, mă încoace, n-auzi ? Ce faci acolo ? Dormeai ?

Băiatul nu dormea. Era numai supărat rău pe tat-său, care îl certase, mai înainte, din cauza oiștii și acuma se răzbuna și nu voia să răspundă. Luă totuși biciul din mîna lui Pitulache și pieri undeva, suspinînd, iar bărbatul se luă după Paulina și începu s-o întrebe : ca ce mai spusese, între timp, mamă-sa Chiva, unde era Tinca că n-o vedea, unde erau copiii cei mici, care nu se zăreau de asemeni și ce se mai întîmplase, de altminteri, prin bătătură, în lipsa sa ? Femeia îi explică amănunțit despre toți. Tinca nu era acolo. Se dusese cu copiii la soacră-sa și își aștepta acolo bărbatul, care trebuia să vină din baltă, unde plecase de dimineață, cu pădurarul, să marcheze la Vărsături niște sălcii. Neluță fusese cuminte. Lina de asemeni. Cît despre mamă-sa Chiva, ea mersese din rău în rău și încolo, cum le știa dinainte.

La acestea Pitulache nu mai zise nimic. Se duse în odaie la Chiva și stătu acolo, un timp. Cînd ieși de acolo, era ostenit, palid și obrazul

și fruntea parcă îi îmbătrâniseră. Trecu pragul și înainta peste prispă și, când fu în mijlocul prispei:

— Lino •— spuse el cu glasul lui aspru din totdeauna — marți vin alde Ulea, nu luni! Vezi, pregătește-te și să nu te prind că-mi mai faci încurcături. Să nu te mai văd că pui botu-ăla. Pricepi? Și cu asta gata; am terminat... Paulino! strigă mai înalt peste curte: ia vino încoa, fă, să vorbim... Fă, tu n-auzi când te strig? Vino încoace să vorbim că am puțină treabă cu tine!

26

Din ogradă nu se auzi o vreme nimic. Curtea parcă ar fi fost, dintr-o dată, pustie și n-ar fi fost umblată, niciodată de nimeni. Lina aruncă o cămașă murdară, la capătul prispei și se uită țintă și puțin înnegrită la tatăl ei. Nu spuse însă nimic și tăcu. Tăcu încordată și apucă iar de rufă... Se uită țintă la tatăl ei și se simți zăpăcită... Trecu un timp, fata privi și mai întunecată de jur împrejur, Pitulache strigă din nou la nevastă și Paulina apăru nădușită din fundul ogrăzii, cu mâinile murdărite, cu basmaua căzută pe umeri; o luă repezită prin mijlocul bătăturii și se apropie necăjită de prispa casei.

— Ce-i, Arghire, ce vrei? Mă apucasem să sap în grădină... Vine acu miezul verii și pământu-ăla e nelucrat... Le spusese și la fetele astea să vină și, uite, asta s-a apucat de spălat; are și ea de spălat, săraca, da' eu ce pot să fac în situația asta? Spune și tu... Vine, uite, acuși noaptea și eu, eu parcă abia m-am sculat.

— Stai,, măi, femeie aci? Stai o dată când îți zic eu, las-o încolo de noapte acum, ce dracu te-a apucat să te vaiți... Și, fără să-i mai dea răgazul nevestei să răsufle în liniște o luă la o parte, pe prispă și începu să-i spună la repezeală, că de-acum, gata, să lase văitatul, că de acum totul s-a terminat. Măine se înscrie în colectivă, degeaba se mai văita ea, ce ciștiga cu văitatul, când mai aveau atît de făcut și viața lor, ce mai încoace și încolo, trebuia să fie, de aici înainte, schimbată...

— ...Trebuie să fie, fă, schimbată, pricepi tu? Nu mai plătim impozite, zice că se face o echipă de pescărie și eu am să lucrez în echipa aia, mie îmi place în baltă, la pește și să-l ia dracu de pământ, că pentru el a murit tatu-meu și nu vreau să mor și eu pentru el. Aia e. Nu vreau să mă omor de pomană, înțelegi? Nu vreau; nu vreau s-o mai aud pe maică-mea Chiva, că strîngeți și faceți pământ, că din partea mea să-l ia dracu "de pământ, cu impozitele lui cu tot, și s-o ia naiba de avere, și poți să zici tu ce vrei, eu unul m-am săturat și nu-mi mai trebuie nici o avere.

— Păi cui îi trebuie avere, Arghire? Ți-am zis eu ceva de avere, te-am îndemnat eu? Când ți-am zis eu, vreodată, că să facem și să facem și să strîngem avere? se apără Paulina. Nu-ți spuneam eu mereu de impozite și că nu ne ajungem cu pământul din vii și, că mai bine ar fi să vinzi locul ăla, de casă, și să ne trecem în colectivă? N-am zis?

— Ai zis. Da cu maică-mea ce făceam? Ce făceam, fa, cu maică-mea? ! O păcăleam?

— Da' oamenii ălalți ce fac cu mamele lor Arghire? Și alde Spălățelu și Tănase Chiriță și alții și alții ce fac, mă, omul lui dumnezeu. Le păcălesc, nu se înscriu niciodată, sau ce fac?

– Eu îți spun una și tu mă omori acum cu oamenii ălalți. Păi tu nu știi, fa, cum e mamă-mea, Chiva? Tu n-o cunoști? Care oamenii ălalți? Păi oamenii ălalți au ei o mamă, care să aibă trei ochi, în loc de doi, ai mai auzit tu una ca asta? Spune-mi și tu, mie, aici, care mai au?... Vezi, nu știi. Atunci de ce mai vorbești și tu, ca bleaga asta, de la noi, lila de oamenii ălalți? De ce nu vorbești de tine? De ce nu vorbești de noi, nu de oamenii ălalți? Sau așa, doar ca să trăncănești acum de pomană și, hai, să ne trezim vorbind, ca proasta, de Spălatei și de oamenii ălalți, că, cu noi, gata, arii terminat-o!

„Care a terminat-o? Cu cine s-o termine? sări în gând Paulina. Unde fusese vorba de terminat?!” Că ea acum parcă nici nu mai înțelegea. Va să zică, îi spusese, mai întâi, de înscrisul în gospodărie, într-un fel, ca și când ea ar fi fost de vină că nu se trecuse pînă atunci, și acum, după ce îi amintise, că ea nu avea nici o vină, tot el era cu gura mai mare, tot el țipa!

– De ce strigi, Arghire? zise ea. Și pentru că era ostenită și Arghir o privea, se lăsă jos pe prispă și bărbatul se îmbuna și se așeză lîngă ea. Îmbunat, el îi zise, că nu era vorba de vina nimănui, că era în discuție doar mamă-sa Chiva și de ea se temea că ce-o fi. Că mamă-sa era bolnavă și nu voia să-i spună de colectiv; trebuia să-i țină rolul ei separat și pe Lina s-o mărite, după băiatul lui Ulea, tot cu pămîntul ei separat, că, dacă o măritau pe Lina, după băiatul lui Ulea și pămîntul ei, acum, nu intra, bătrîna rămînea, poate, mai mulțumită cu situația și, pînă la urmă, se împăca și ea, cu înscrierea lor în gospodărie. Altminteri – ce crezi – se opunea și nu voia să se-mpace!

– Asta e. Ce vrei să faci? Se împacă cu situația și, gata, s-a terminat, întări el și femeia se liniști.

Liniștită, ea vru să-i amintească, bărbatului, că nu va putea face rol separat pentru Lina, că nu va izbuti el treaba asta, dar nu mai avu timp să vorbească de rol și de Lina, nu mai reuși să discute cu Pitulache; fata se desfăcu grăbită din marginea albiei și, de acolo, sări la Arghir:

Că ce credea el tată-său, în definitiv?! Ea era vită de tîrguit? Ea nu avea suflet, nu avea casă? Trebuia să fie batjocorită de fiecare? Trebuia să înghită, să tacă și să nu spună nimic? Așa socotea tată-său oare, așa o voia el, așa o doreau alde Ulea? ca proasta?! Nu, ea nu era deloc proastă! Nu se lăsa călcată în picioare și nu mai voia să audă de unul jși altul. Nu mai răbda!

– Nu rabd! repetă ea rar și tare, nu rabd! adăugă și se încovoie din nou peste rufe și începu să le mestece iar.

– Care nu rabdă, fa, care nu rabdă?! Tu?! Tu nu rabzi? Tu-ți tîmîia mă-ti de fată – înjură tatăl rar – auzi cine nu rabdă Paulino! Auzi! Asta! Zice că s-a săturat, că i-a fost pînă acuma prea bine și nu mai poate să rabde, țesala ei de botoasă, că n-am pieptănat-o eu mai de mult. Nu mai rabdă! Ascult-o. Ascult-o fa, tu n-auzi ce tot spune? Ești surdă?!

Paulina se sperie. Se răsuci către om. Se lăsă și mai moale pe prispa și murmură:

– Păi o ascult. Da...

– Cum da! Nici un da. Vorbește cu ea, ce stai? Ți-a pierit glasul, sau ce ai?

Sigur ea voia să vorbească și nu stătea. Ei nu-i pierise nici glasul și nici nu fugea de discuție. Dar își iubea mult prea mult fata și nu dorea să o chinuie, dacă nu-i plăcea ei de Ulea. Nu îndrăznea s-o înfrunte pe Lina, dacă era vorba acum tot de feciorul lui Ulea.

– Nu mi-a pierit glasul Arghire, vorbesc, tu nu vezi că vorbesc... Lino, ridică capul spre față, tu de ce te frămînți acum de pomană, de ce nu aștepti fa? Nici nu l-ai văzut cum arată pe băiatul lui Ulea, nici n-ai vorbit cu el și gata, te-ai și trezit că nu-ți place, că nu poți să ai nimica cu el, că nu-l vrei...

– Chiar așa, că nu-l vreau. Aia e. Nu-l vreau și pace. Chiar dacă are stea în frunte – se îndărătnici și mai mult fata – chiar dacă e frumos foc și nu e altul ca el, n-are decît să se ducă la alta și pe mine să mă lase în pace. Nu-mi trebuie...

„Uite a naibi la ea! izbucni în el Pitulache, cum adică nu-i trebuie?” Dar ce, Lina era zăltată, înnebunise?! Păi chiar dacă intra cu tot pământul în colectiv și tot o dădea după Ulea. Că alde Ulea intrau și ei în colectiv în Stănțești și nu se mai puneau această problemă. Mamă-sa Chiva să nu se supere că se duce după băiatul lui Ciocîrlan și el, Arghir Pitulache să-și facă ambiția că nu-și mărită el fata cu feciorul unuia care fusese argat și, încă unde argat? Tocmai la el în comună, unde îl văzuse oricine și orice-ar fi făcut el, toți îl știau!

– De ce nu-ți trebuie fa? De ce zici că nu-ți trebuie ție? Ai? De ce? Și ridicîndu-se țeapăn de jos: e chior, e orb, ce are băiatu-ăla? Ce ai cu el? întrebă și pentru că Lina tăcea și nu voia să răspundă: Fă, tu n-auzi? Ce are feciorul lui Ulea? Te-am întrebat? Ce ți-a făcut ție feciorul lui Ulea de nu-l vrei? Spune!

Ei da, asta era! De ce nu-l vroia ea pe feciorul lui Ulea? Ce-i făcuse de fapt feciorul lui Ulea!? Ei, na. Nimic nu-i făcuse. Dar ce tată-său nu știa? Sau se făcea din nou că nu știe? Ce, nu urmărea ea să se mărite cu Milu? Atunci ce mai avea nevoie acum și de Ulea!? Se supăra.

– Nu-mi trebuie Ulea, tată! Nu mă mărit eu cu Ulea! Nu mă mărit, zise și se dezdoi peste albie și privi din nou țintă la tatăl ei: nu pot, nu pot, bre, se rugă ea parcă mai domolită și bărbatul înainta:

– Și mă rog de ce nu poți, tu? Ce-oi fi tu, vreo contesă ca să nu poți? Sau ce ești, mă rog? O regesă ca să-ți cadă coroana, dacă te-ai mărita cu el; ce ești?

Fata se dădu înapoi și tăcu. Paulina își aținti privirea în curte și nu se uită îndărăt, către Lina. Tatăl tresări puțin cam aprins și pași iar spre față, icnind:

– Ce e, fă, cu tine? Ești nebună? De ce nu vorbești?

– Vorbesc. Da' nu pot, murmură stins fata și Pitulache sări mai aprins:

– Cum adică nu poți? Cum vine aia că nu poți? zi!

– Uite așa bine, nu pot, șopti și mai stins fata și Arghir se opri.

– Aoleu Lino, Lino... Vai de capu-ăsta al tău, săracu' de el – zise și zicînd asta puse mîna pe fruntea fetei și apăsă într-un fel, care arăta, de la sine, că dacă nici acum, capul acela al ei nu înțelegea, ei bine, el Pitulache se retrăgea și lăsa naibii acel cap prost de femeie, care nu pricepea nimic din ce se petrece, în lume, cu el. Vai de țeasta ta, Lino, continuă ascuțit, că mi-e milă de ea, auzi tu? Mi-e milă de ea și nu știu ce n-aș da eu ca s-o schimbi odată pe alta, că de asta m-am săturat.

Cum s-o schimbe! De ce să-și schimbe ea capul adică!? Țiși mîniată și Linia. Ridică mîndră fruntea și vru să spună ceva, să răspundă, dar cineva strigă în aceeași clipă și Lina tăcu, cînd îl auzi pe Neluță, plîngînd deznădăjduit:

– Tăticule, bre, tăticule, mi-a luat ăsta de-aici biciul! Vino că mi-a luat biciul bre, ăsta al lui Cotocel, n-auzi..? Mi-a dat brînci ca să-l ia și-a fugit după aia la tat-său...

– Care ți-a luat, mă, biciu? Ce tot vorbești acolo? se supără puțin tatăl băiatului și Neluță chemă iar. Că nu, că i-a luat, cu adevărat, biciul băiatul vecinului și să vină tat-său acolo, ca să i-l ia înapoi, sau, să i-l ceară acuma vecinului lor.

– Hai, mă, că vin, se înduplecă totuși tatăl și, trecînd în ogradă, o luă către garduri, străbătu bătătura și întrebă iar de bici.

Fata răsufală ușurată și vru să-i spună ceva Paulinei. Dar Arghir se opri, mai încolo și strigă iar la fată, în gura mare :

– Cu chestia aia va să zică am isprăvit! Te pregătești pentru săptămîna ailaltă; și, după aia, mergem noi în Stancesți să-i vedem!

Fata nu răspunse și bărbatul tăcu. Se răsuci cu nepăsare din loc și porni mai departe foarte nemulțumit. Era grăbit. Se întuneca. Trebuia să aranjeze în zilele următoare atîtea lucruri și să pună la punct alte treburi, pentru ca să aibă, în sfîrșit, răgazul convenit și să limpezească apoi și situația fetei.

Ședeau jos, sub merteci și ciopleau stîlpul. Trecuseră mai bine de trei săptămîni de la întîmplările astea și, în tot acest timp, Gurgu lucruse la saivanul nou, pentru oi, împreună cu alți șase inși și cu Milu, pe care îl ceruseră, pe douăzeci de zile, de la brigada legumicolă și scheletul saivanului se isprăvea în curînd Milu cioplea lîngă el, la capătul stîlpului, ceilalți lucrau mai încolo.

Gurgu împlîntă într-o grindă securea și părăsi stîlpul. Nu fusese niciodată așa de preocupat, în munca lui de dulgher, cum era acum, lucrînd la saivanul acela. Niciodată așa de ursuz, așa de nemulțumit totuși, în sinea lui. Și aceasta, pentru că, deși trecuseră acele mai bine de trei săptămîni, de cînd el fusese plecat la raion și primul secretar îl sfătuiseră, atunci, să clădească un adăpost pentru oi mult mai mare, nu reușise să ridice nici saivanul la acoperiș, nici să pună umplutură la temelii, cum făcuse în toamnă la coșarul lui, cu pămînt bun, uscat acasă. E adevărat că, în aceste trei săptămîni, se și petrecuseră o serie de lucruri binevenite în Golășeni, care îl ținuseră mereu ocupat, obligîndu-l să vadă de unele treburi, mai arzătoare, în altă parte. Așa, se înființaseră echipele pescărești și se terminase amenajarea orezării, isprăvindu-se totodată întreaga îndiguire. Se terminaseră, de asemenea, semănăturile de tutun și sfeclă de zahăr/și se cumpărase – • în vederea măririi șeptelului' – • cincisprezece vaci de lapte și încă o sută de oi, și se făcuseră culturi intercalate de pepeni și dovleci la tarlalele de porumb, între rînduri, punîndu-se acum și porumb fîn în locul secarei de masă verde, care fusese cosită în aprilie și dată, după aceea, la stabulat, pentru vite. Dar astea nu erau totul. Că mai fusese grădina și problema îngrășămintelor chimice... Și, pe urmă primul secretar al raionului, care venise în sat, la chemarea lui Gurgu și stătuse în Golășeni aproape o săptămînă...

Și faptul că el se ocupase atent de gospodărie și întovărășire și plecase mulțumit parcă, lăsându-le instrucțiuni precise pentru munca lor viitoare, dar, arătând totodată, că aprobă întrutotul chestiunea preluării și îndiguirii noianului comunal... Și, pe urmă, ședința de la 1 Mai și înscrierea lui Pitulache în gospodărie, și tot așa altele și altele – nici nu le mai socotea pe toate câte se întâmplase pînă acum! Nu le mai înșira. Și asta, pentru că, pe Gurgu nu-l mai interesau situațiile încheiate în momentul de față. Nu-l mai privea ce a zis unul și altul sau ce a făcut, de fapt, Arghir Pitulache, pînă la urmă, cu maică-sa. El se gîndea la saivan și la Sidică Cantonieru. El reflecta la faptul că aveau ședință în seara aceea la șase și Ciocîrlan, pesemne, că semănase orezul. El socotea...

Draci, socotea! Ce să mai socotească? El cugeta la toate chestiunile astea, dar, în primul rînd, se gîndea înăcrit și supărat la Sidică. Că Sidică nu mai putea să rămînă nici o clipă la moară și, în problema acestuia, ei nu aveau dreptul să întîrzie nici o oră măcar!

Meditînd așa, Gurgu ajunsese la colțul saivanului, se aplecă, scoase dintr-o desagă burghiul și se apropie iar de stîlp. Se încovoie peste grinda, în care împlîntau ei metrecii și începu să învîrte, cu putere, burghiul. Se uită, măsură din ochi și vru să apese, din nou, cu burghiul. Dar nu răsuci mai departe. Se opri. Trase burghiul afară din grindă și lăsă mîna jos. Zise :

– Milule! Dă-mi tesla aia.

Flăcăul nu spuse nimic și-i întinse tesla lui Gurgu. Continuă să cio-plească mai departe la stîlpul său. Gurgu potrive tesla în mîini și începu să izbească.

„Sigur, cum putem să și întîrziem, măi tovarăși?! gîndi el la iuțeală printre icniturele izbiturii. Va să zică te duci, vorbești cu Nicu Pipiță. Pipiță zice că nu știe nimic de porumb. Discuți mai departe cu Fănică Goleanu, Goleanu a cumpărat doi saci de la Sidică. îl întrebi pe Sidică și Sidică se jură pe ce are el mai sfînt pe lume că n-a furat nici un bob de porumb. Bine n-ai furat, dar de unde i-ai dat porumbul de care spune Goleanu. De unde i-ai dat lui Țonea Brăgău-Bumbăcea? Și ce i-ai dat lui Gicu Fierăstrăieru, aud? Nu i-am vîndut nici un porumb lui Țonea, era porumbul lui, i l-am adus cu căruța acasă din altă parte, zice, poți să-l întrebi și pe Brăgău, să vezi ce spune și Țonea Brăgău de minciuna asta gogonată cu vîndutul și cumpăratul porumbului, eu ce să spun? îl iei la întrebări pe Brăgău. Brăgău lconfirmă. N-am cumpărat nici un fel de porumb de la Sidică Cantonieru. Era porumbul lui, i l-a adus un căruțaș acasă, după ce l-a cumpărat din Stăncești, că el nu mai are animale, nu mai are căruță. Bine, hai să zicem că n-ai furat tu porumb. Să admitem că lui Goleanu i-ai dat o parte din porumbul tău. Și admitem, pentru că, cercetînd, vedem că n-ai furat, de fapt, nici un pic de porumb. Dar cu pășunatul cailor în ovăz, astă vară, cum rămîne, Sidică? Ai mă, cum rămîne cu Gică Fierăstrăieru și cu faptul că el îți ducea caii tăi, ca să pască în ovezele oamenilor și ale colectivei și pe urmă se ascundea și fugea de răspundere, el, paznic fiind?, Și Sidică, iar nu. Că nu-i adevărată nici povestea cu ovăzul și caii! Că Fierăstrăieru i-a păscut caii lui, da nu în ovăz, ci mai încolo, pe un maidan, pe sub muchiile malului! Cine a afirmat că au fost caii lui, care au intrat în ovezele oamenilor? Ei lasă, Sidică, presupunem că n-ai băgat tu în ovăz caii, că n-ai furat nici un strop de porumb, dar cu oamenii de ce te porți, mă, rău, la moară? De ce-i înjuri?! ...”

Asta era acum! De ce înjura toată ziua și toată noaptea la moară Sidică, de ce se purta rău cu lumea? Ei nu; asta nu se făcea. Asta trecea peste orice răbdare și înțelegere. Asta îl supăra și mai mult pe Ștefan Gurgu. Mînios, el se încorda și bătu. Cuiul lovit se împlîntă în lemnul neted și moale al stîlpului. Bărbatul continuă să izbească, cu sete, în floarea albită de zdroboturile teslei și se răsuci peste umăr, din locul său.

– Hei, Milule, ești gata? întrebă.

– Flăcăul ridică puțin fruntea și răspuse sucit dar supus, printre loviturile lui de secure, care nu conteneau:

– Stai, bre, nițel. Acum îs gata.

– Ce să stau, mă? Hai, dă-i zor că vine ședința.

– Păi îi dau. Matale nu vezi?

– Păi văd. Dar nu avem timp deloc.

– N-avem. \ Dar nu vezi aici ce nod mare e?

„Ei văd. Dar acum sparge-l și tu”, reflectă zorit Gurgu și cu glas tare îi spuse flăcăului, că el crede, că o gaură făcută de burghiu în grinda, pe care trebuiau s-o urce sus sub acoperiș era mică și că nu' se petrece mertecul prin ea; trebuia s-o lărgească. Puse mîna pe daltă și după ce măsură sus, de tot, capul mertecului, se aplecă jos, cu dalta și începu să cioplească în grindă. Tăcu. Se grăbea. Nu mai aveau timp. Cu Sidică aranja el. Nu-i păsa. Vorbise cu Moroianu și Moroianu vroia să-l mute achizitor la cooperativă, ca să nu-l supere, chipurile, pe Năstase Mîndroi. Auzi și la el! Sidică și achizitor la cooperativă! Dar ce, murise el ca să se întîmple, cu domnul Sidică, una ca asta? Căpiase? Nici pomeneală de așa ceva! Să meargă domnul Sidică să muncească la cîmp cu cealaltă lume... Cum? Nu furase? Bine, nu furase; cercetările dovediseră că, de fapt, nul luase porumb. Dar caili i-i dăduse lui Gicu Fierăstrăieru, să-i bage în oveze acesta. Și, pe Fierăstrăieru, îl scosese din funcția de paznic al colectivei, nu? Atunci? De ce altă măsură pentru Sidică, care se purtase și rău cu lumea? Nu; la cîmp cu Sidică, asta era socoteala. Cît îl privea pe Mîndroi... Ei, Mîndroi. Alte lucruri erau acum, parcă mai importante pentru Ștefan Gurgu. Alte lucruri îl preocupau. Că peste un ceas-două aveau ședință, la sediu și Ciocirlan terminase astăzi cu semănatul orezului și tot atunci raporta în fața organizației de bază cum au decurs, în sfîrșit, toate lucrările de pregătire și semănat, care sînt perspectivele viitoare și care sînt posibilitățile lor. Și pe Gurgu tocmai aceste posibilități și aceste perspective de viitor trebuiau să-l intereseze mai mult; de ce să se gîndească acum, numai la șmecheriile lui Sidică?

Preocupat și adus, Gurgu se opri. Se opinti în pămînt și lăsă dalta din mîini.

– Ei, Milule, acum ești gata, mă? Hai să ridicăm sus, zise Gurgu. Flăcăul tăcu.

– Ce făcuși, mă cu nodu-ăla, repetă Gurgu, nu l-ai spart nici acum? Dă-i cu toporu-ăla mai marele, dacă nu vrea să se ducă; ce stai!?

Milu se îndreptă de spinare și, ffră să vrea, parcă gemu:

– Cum stau, bre, nu vezi că l-am rupt? L-am rupt, da' parcă era de fier, lua-l-ar dracii să-l ia, așa se împlîntă în tăiș... Așa stătea: ca un tuci.

„Fi-ți-ar tuciul în pușcărie, – rîse în gînd Gurgu – auzi la el tuci! El nu spune că e supărat foc și vorbește de noduri de tuci. Ce-o fi cu

băiatu-ăsta că e așa amărit? Ce-o fi pățit?" se întrebă îngrijorat Gurgu și cu glas apăsător îi ceru celuiălalt să se tragă spre stâlpi.

Milu apucă de capătul grinzii și se prefăcu că nu vede, cum se uită la el Ștefan Gurgu. Ridică sus de grindă și se sprijini greoi lângă stâlp. Gurgu săltă sus de capătul celălalt al blănii și potrivi stâlpul sub grindă. Grinda se așează pe merteci, și Milu lovi sec, cu tesla. Stâlpii se clătinară Gurgu izbi cu securea la mijloc și totul se înțepeni. Milu se urcă peste grindă și începu s-o bată în cuie. Din partea cealaltă, Gurgu privi atunci pe sub stâlpi și strigă supărat tare, la Milu, de dedesubt:

– Măi, băiete, e curbă blana asta! A făcut burtă! Prinde-o la mijloc întâi s-o dezdoi; nu ține bine mertecii, n-auzi?!

– Lasă că îi bat două pene, zise gros și liniștit Milu și Gurgu tăcu. Privi, mai departe, drept și întunecat în obrazul înnegrit și cam aspru al flăcăului, care bătea în continuare cuie în grindă, și ținu contra cu muchea toporului; trecu un timp, și:

– Ce e cu tine, Milule? Ce ai? întrebă el.

Flăcăul se făcu că n-aude ce-i spune, de jos, Ștefan Gurgu. Continuă să bată, în cui.

– Mă, tu n-auzi ce te întreb? Ești surd? Ce e cu tine? se interesă din nou, gros și prevenitor, Ștefan Gurgu, apăsând și mai tare cu toporul în stâlp.

Sus pe grindă, Milu lovi cu mai multă putere, în mijlocul lemnului și țîșni, fără milă, prin icnituri:

– Înțepenirea mă-sii de viață, nea Gurguie. Cum ce e cu mine, bre? Cum? Când nea Arghir Pitulache ăsta își ține fata acasă, parcă e la farmacie, parcă nici nu s-ar fi trecut în colectiv. Așa face. Auzi, zice că eu nu sînt bun. Că eu, nu știu de ce dracu zice, că nu aș fi bun, și că a găsit altul mai breaz decît mine, zice. Bine, așa să fie, dar ascultă încoace la mine nea Gurguie – amenință mai aprins de pe stâlpi Milu – dacă eu n-o fur pe fată, n-o fură nimeni, și dacă eu nu-l fac de ris pe nea Arghir Pitulache ăsta, cu mama aia a lui cu tot, și cu icoanele și cu iconițele ei, nu-l face nimeni. Aia e; o fur! încheie înfuriat el și lovi cu tășul teslei în grindă. Se opri și făcu un gest cu mîna, care nu prevestea nimic bun cu privire la soarta lui Pitulache. Că adică vai de capul lui Arghir Pitulache dacă intră pe mîna lui. Vai de soarta lui și de apucăturile sale. II dărîmă!

Și, tot atunci, Ștefan tresări. A, va să zică asta era cu feciorul lui Ciocîrlan, povestea aceea cu Lina lui Pitulache, asta îl durea acum! Bine, să-l doară, s-o fure pe fată, dar de ce nu vorbește, mai întâi, cu Arghir Pitulache ce face? Că dacă Pitulache se înscrișese în colectiv ce putea să mai spună acum, în situația asta? Nimic nu putea!

Ei da, era un fel de a spune că nu putea! Dar Pitulache, care, într-adevăr, se înscrișese (fără pămîntul Chivei) în colectiv, gîndea altfel: „Nu-mi dau fata, nici mort, după băiatu-ăstuia, care a ajuns, vrea să arate el, cine știe ce mare mahăr! Dă-l în mă-sa de Ciocîrlan"... Că adică, lasă; să vadă, ea lumea, cît e de bățos și al naibii, din neam, Arghir Pitulache, care face numai ce vrea el, nu ce spune nevasta, și nici nu se uită la Ciocîrlan, dar mite să se mai plece la el, să-i dea fata.

Așa gîndea Pitulache. Dar Gurgu nu putea bănui treaba asta. „Sigur, dacă Pitulache s-a înscris trebuie să admită", reflectă răcorit și, su-părîndu-se:



– Bine, mă, dar ai vorbit cu Arghir Pitulache? A spus el că nu-ți dă fata, te-a alungat el, ce-a zis ?

– Ce să vorbesc cu el, nea Gurguie ? se arată uluit Milu de întrebarea lui Ștefan Gurgu. Cum să vorbesc, când a zis c-o omoară pe fată, dacă vrea să se mărite cu mine ? adăugă și explică mai departe, cit de pornit ar fi contra lui și a lui tată-său, Arghir Pitulache și cit de pornită pe ei ar fi , mai ales, baba Chiva, care o înnebunește pe Lina.

– O înnebunește, nea Gurguie, auzi ? O înnebunește. Nu merge cu ei, nu merge, sublinie răspicat și înnegrit Milu, și, fără să vrea, Gurgu se necăji :

„Cum se poate una ca asta ! Trebuie să vorbesc eu cu Arghir Pitulache. Neapărat voi vorbi. Săptămîna asta discut cu el, nu se poate". Chiar așa, el trebuia să discute cu Arghir Pitulache, că Băluță nu se cădea să cerșească și altul nu se potrivea să o facă !

– Hai, bă acum liniștește-te și tu Milule, ce naiba, las-o încolo de treabă eă trece. Ce vrei ?

Ce vrea ? Ei, asta era și mai bună ! Cum adică ce vrea ? S-o fure de la Pitulache pe Lina, asta dorea ! Și, dacă nu avea unde s-o ducă pe Lina, și dacă alții se opuneau, s-o pornească cu fata în lume și să se facă muncitor undeva ; să lucreze și el într-o mină și să nu se mai întorcă îndărăt niciodată. Asta dorea acum, înainte și înainte de toate ! Asta vroia.

– Nu trece, nea Gurguie, bolborosi el. Aia e. Păcatul e, că nu trece.

– Ce, ești nebun mă ?

– Nu sînt deloc nebun. Asta e situația.

– Vorbești prostii...

– Nu vorbesc nici un fel de prostie, spuse apăsător Milu și, coborînd de pe grindă, unde isprăvisese de bătut cuiele, trecu mai în față, ca să ia găleata și să bea apă.

– Mă stai nițel să vorbesc cu tine, zise atunci și mai apăsător Ștefan Gurgu și vru să-l ia pe băiat la rost, – să-i spună ce dracu are ? dar cineva din grupul care lucra mai încolo, se amestecă între ei și Gurgu se întoarse și vorbi cu acela.

– Măi, Fane, nu terminăm ? Hai că se apropie ședința, ce naiba mai facem aici ? Sau tu dacă vrei să te culci pe sub grinzi –, își dădu eu părerea un alt glas, – rămîi pe aici, cine știe...

. De pe grinzi, Gurgu se înveseli la obraz și se uită ascuțit la celălalt:

– Aoleu, mă Nae mai întreb și tu dacă am terminat, zise. Păi tu nu vezi, mă ? ... Sau tu adică dacă ai lucrat mai degrabă...

Se răsuci pe călcîie și vru să-l cheme de la apă pe Milu. Ținea la el și voia să-l înveselească acum și pe Milu. Dar acesta se depărtase, în tot acest timp și Gurgu strigă tulburat la ceilalți și plecă supărat să se spele de murdărie.

Sigur, acum nu mai avea doar grija pentru Sidică, pentru ce va discuta cu Mîndroi, ce va fi cu ședința și ce vor face ei cu orezăria. Acum avea și grija lui Arghir Pitulache și-a Chivei și trebuiau să se ocupe puțin și de însurătoarea lui Milu cu fata lui Pitulache. Ce se petrecea, din nou, în comună la ei ! ? De ce făcea așa Arghir Pitulache și nu voia s-o mărite cu Milu, fără ceartă, pe fata lui ?

*INSCRIȚII LA HISTRIA*

Sonete –

I.

*La Histria, sub cerul de nămol,  
Cînd soarele își zvîrle fără teamă  
Spre țărnul nopții roata de aramă  
C-un grațios efort de discobol,*

*Simți timpul omenesc cum se destramă  
Iar veșnicia umple locul gol  
Redînd cetății anticul ei rol  
Într-o uitată și cumplită dramă.*

*Pilaștrii ciungi se împlinesc din nou,  
Purtînd pe umeri frize și frontoane  
Sub care sună, cu prelung ecou,  
Galenții greci, sandalele romane.*

*Și, ca un gît de amforă, rotund..  
Răsare luna,, dintr-un strat afund.*

II.

*Arheologul lung și deșirat  
Pășește prin cetatea veche, moartă,  
Ca un strigoi, strigînd cu-o voce spartă  
Trecutul în ruine îngropat.*

*Privirea lui năpraznică nu iartă  
Nici un crîmpei din chipul destrămat  
Al timpului, păstrat în cîte-un strat  
În care veacurile lui se ceartă.*

*Și, rezemîndu-și ghidul de vreun ciob  
Sau de vreun braț de marmură străveche.  
Reface, cu-o strădanie de rob,  
Zidirea altor robi, fără pereche,*

*Și ne-o așterne parcă la picioare,  
Cu modestie și cu încîlnare.*

### III.

*Cetatea din vechime-i suferindă  
In patul ei de iarbă și urzici.  
Sub fiecare piatră ce-o ridici  
Se cască-un hău, ca bezna sub o grindă.*

*Un colț de mare a rămas aici,  
Lîngă ruine, ca un ciob de-ogîndă  
In care ceruri stranii se perindă,  
Mîinate de al vînturilor bici.*

*Te uiți uimit la zidurile vechi,  
La dalele tocite de milenii,  
Și parc-auzi aevea în urechi  
O forfotă de oameni, sumedenii, —*

*Dar nu e decît vîntul, fără glas  
De cînd și om și mare s-au retras.*

### IV.

*In zidul gros, din blocuri mari de piatră,  
S-a rătăcit, stingher, un capitel  
Ce sprijinise, într-un timp, și el  
Cu umăru-i, cetatea idolatră^*

*Scăpat din cine știe ce măcel,  
A fost tîrît din. clasica lui vatră  
Și-ascuns, ca un tezaur într-o șatră,  
In zidu-ntors cu fața spre rezbel.*

*De-atunci așteaptă, prins la temelia  
Acestui zid, dorita dezlegare —  
Nebănuind că ea e veșnicia  
Pe care-o poartă, simplu, în spinare*

*Și căreia, firesc, îi împrumută  
Comoara lui: vultă cu vultă...*

### V.

*La cîțiva kilometri de cetate,  
Dar cu atîta timp în fața ei,  
L-un. sat cu rădăcinile-ntr-un stei  
Cioplit de grecii din antichitate.*

*Din trecerea vitejilor ahei  
Nu i-au rămas lui semne (deși, poate,  
Se-ascund în adâncime, îngropate  
Sub lanuri de porumb, de grâu, de mei)*

*Dar satu-și are frumusețea lui  
Și o istorie a lui, de-asemeni:  
De foamete și de dureri sătui,  
Țăranii, cu cetatea veche gemeni,*

*Și-au înfrățit moșia milenară,  
Găsind adevărata ei comoară.*

IO ANID ROMANESCU

## *MATURIZARE*

*Eu m-am deprins cu zborul în vremile aceste,  
când ne-a deschis partidul spre viitor, ferestre.  
Mi-am regăsit cadența într-al mulțimii mers,  
așez o cărămidă – cu fiecare vers.*

*Pășesc matur sub steagul partidului – părinte,  
multiplicînd chemarea-i de aur în cuvinte.  
Contemporan cu lumea aceasta de eroi,  
cînd sînt chemat pe nume, răspund mai tare: „Noi.!”*

## *MEMENTO*

**Iui Nicolae Labiș**

*Am plîns pe urma puiului de cerb,  
cum el a plîns **Za** moartea căprioarei.*

*Azi, dear fi fost, cu botul lui superb,  
s-ar fi rugat de zburătorii cosmici  
să-l ducă-n constelația Fecioarei...*

## UMANISMUL LUI PASCAL

ELENA VIANU

Anul acesta, într-a nouăsprezecea zi a lui august, se împlinesc trei secole de când Blaise Pascal, chinuit de geniul lui, și-a dat, la treizeci și nouă de ani, obștescul sfârșit: „ultimul act e singeros, oricât de frumoase ar fi fost celelalte: cîtiva pumni de țărînă pe cap și iată totul încheiat, de-a pururi”.

Omul tînăr, ucis de boli ivite odată cu făptura lui firavă, nu cunoscuse nicînd fericirea de-a trăi. De la naștere și pînă la moarte, Blaise Pascal, matematician și fizician, a considerat existența ca pe o problemă cu ecuații și raporturi de forță necunoscute și irezolvabile. Ideile „clare și distincte”, cultivate de Descartes, i se păreau lui Pascal utopice. „Descartes, nefolositor și nesigur”, scria Blaise pe una dintre acele foițe care, adunate de miini pioase după moartea lui, vor constitui opera postumă a filozofului: *Cugetările*.

Și totuși Pascal apucase mai întîi pe un drum unde-i fusese călăuză Descartes. Încercător în puterile de cunoaștere ale omului, adolescentul Pascal socotise că știința e menită a se întrece neîncetat pe sine. El opusese în Prefața sa la *Tratatul despre vid* (1650), autorității anticilor, progresele modernilor. „Anticii – spunea Pascal – au moștenit științele ahia schițate de cei care i-au precedat; noi le vom lăsa posterității într-o stare cu mult mai desăvîrșită decît aceea în care le găsisem”. E vremea cînd tînărul dovedește experimental existența vidului (negată de fizica scolastică), construiește priîma mașină de calcul, afirmă că omului îi este dat să zboare.

Curînd însă în acest suflet cutezător, în miezul voinței dîrze, orientate spre cucerirea naturii, se ivește o fisură. Una dintre *Cugetările* lui Pascal, notată mai tîrziu, dar exprimând un sentiment care încă din acea vreme își face loc în sufletul său, e alcătuită dintr-un singur cuvînt: „dezgust”. Pentru a se mîntui de „dezgustul” care-l năpădește, tînărul de douăzeci de ani se aruncă în viitoarea unei aventuri spirituale cu infinite consecințe și pentru el și pentru gîndirea europeană. Prin anii 1650, pușin după ce redactase Prefața la *Tratatul despre vid*, Blaise ia contact cu mediile janseniste și acordă astfel protestului antimonarhic și antifeudal al marei burghezii parlamentare (din care și el făcea parte) prestigiul imens și mereu viu al geniului său.

Burghezia franceză a veacului al XVII-lea e o clasă în plină expansiune care-și cunoaște puterile și suride viitorului. Cea mai deplină expresie ideologică a ei e raționalismul optimist al lui Descartes. Burghezia n-a fost însă niciodată o clasă omogenă. Cartezianismul a reprezentat ca atare în secolul al XVII-lea punctele de vedere ale celei mai înaintate fracțiuni burgheze, aceea care pregătea înaltele furnaluri ale viitorului. Magistratura franceză era totodată mai conservatoare și mai imediat revendicativă. Ea se considera foarte aproape de putere și prima jumătate a veacului pîruse a-i da dreptate. Apoi, Frondele, care însemnaseră un eșec al Parlamentului, risipiseră iluziile ei. Înaintea Frondelor, această categorie socială

orgolioasă dorise să sublinieze înalta ei demnitate printr-o austeritate menită a o deosebi în egală măsură de cinismul aristocratic și de materialismul epicureu al burgheziei financiare. Austeritatea, în condițiile economice și politice vitregi de după 1650, se preschimbă în misticism și eșecurile repetate ale magistraturii devin în etica jansenistă preceptele unei morale pesimiste. Sub vesfcmîntul negru al Solitarilor de la Port-Royal se ascund însă arme eficace de luptă împotriva aristocrației și chiar a Coroanei, cu care – spre deosebire de financieri – magistrații nu înțeleg să pactizeze. Formula acestui misticism care se neagă pe sine și ancorează într-un protest practic o dă cu o claritate sporită față de aceea a celorlalți janseniști. Pascal.

•

Cea mai dureroasă consecință a „convertirii” sale o constituia, pentru Pascal, obligația de a renunța la știință, considerată, în lumina unei credinți frenetice, ca o desfătare lumească. Neputîndu-se cu desăvîrșire despărți de geometrie, Pascal o înjosește pe aceasta cu ciuda unei iubiri neîngăduite. Într-o scrisoare adresată matematicianului Fermat, Blaise definește geometria ca pe „un simplu divertisment ai spiritelor distinse”. Omul urmează să-și dea ca 'singură țintă a existenței căutarea îndărătnică a lui Dumnezeu, un Dumnezeu care se ascunde făpturii create de el, tocmai pentru a spori semnificația acestei întâlniri și recunoașteri: „nu pot aproba – spune Pascal – decît pe aceia care caută gemînd”.

Căutarea pascaliană nu este însă răsplătită de o ancorare senină în credință. Luciditatea ș'avantului înlănțuie avînturile misticului. Pascal își chinuește trupul purfînd ciliciu, ucide în conștiința lui curiozitatea față de (problemele puse de realitate, dar nu reușește să creadă fără neliniște și dubiu. Într-o minte deprinsă cu certitudinile matematice, credința se dovedește incapabilă să-și definească și să-și garanteze obiectul „Omul nu-și cunoaște rangul; e limpede că rătăcește, căzut fiind de la adevăratu-i loc, fără a-l putea regăsi. II cată pretutindeni cu îngrijorare și fără sorți de izbîndă, într-o beznă de nepătruns”.

Deși Pascal afirmă că nu mai are încredere în puterile rațiunii, totuși, istovind toate argumentele inimii în favoarea credinței și recunoscînd singur că ele sînt slabe și legate de variațiile individuale .recurge pentru a întemeia religia la un raționament: vestita „prinsoare”, expresie tragică a neliniștii sale. „Pariul” lui Pascal e alcătuit din două propoziții care se află în raport de opoziție una față de cealaltă; iată-le: „Dumnezeu este sau nu este”. De ne prindem că este – socoate Pascal – nu pierdem nimic și câștigăm poate totul; de afirmăm că nu este, nu câștigăm nimic și pierdem poate totul. Inventatorul „geometriei hazardului” încearcă astfel să demonstreze existența lui Dumnezeu cu ajutorul calculului probabilităților, fără a reuși însă să acorde acestei existențe mai mult decît jumătate din șanse.

Pierdut într-un univers cu spații infinite și silențioase, căutînd desnădăjduit o divinitate ce se ascunde, Pascal nu întilnește decît un singur reazăm: omul. În fața omului, această unică dată sigură a cunoașterii, Pascal stă uimit. înspăimîntat și admirativ.

Scepticul Montaigne, prietenul și dușmanul lui Pascal, (sentimentele lui Blaise sînt mereu ambivalențe și contradictorii) înjosise – după ipărerea lui – omul cu o evidentă plăcere în Essais-urile sale. Substratul psihologic și social al acestui dispreț este ușor de regăsit astăzi, cînd am cîștigat față de vechea operă a secolului al XVI-lea privilegiile distanței istorice. Opuînd impertinenții zgomotoase a supra-omului aristocratic un autoportret modest, burghezul Montaigne afirma cu îndrăzneală legitimitatea căilor piezișe față de forța brutală. Astfel făcînd, Montaigne picta

două portrete ale omului deopotrivă de inacceptabile pentru un suflet însetat de măreție: o brută îngîmfată și un șiret inteligent.

Pascal scrie cu aproape un secol după Montaigne. Burghezia, pentru a-și nimici adversarul, nu mai are acum nevoie să se înjosească. În Cugetările lui Pascal dialogul dintre burghez și feudal se desfășoară pe un plan de perfectă egalitate. Iată-l în virulența lui: „Eul este demn de ură: tu, Miton, îl ascunzi, dar nu-l înlături; ești, deci, demn de ură. – De fel, căci, purtîndu-ne cum ne purtăm, bine cu toată lumea, nu merităm să fim urîți. – Aceasta ar fi adevărat, dacă n-am urî în eu decît răul pe care ni-l face nouă. Dar dacă-l urăsc pentru că e nedrept și se constituie ca centru al întregului, îl voi urî de-a pururi”.

Acțiunile particulare, afirmă Pascal, nu pot scuza și nici atenua nedreptatea esențială. Eul nobiliar e „demn de ură”. Dar acestui eu Pascal nu-i mai opune o ființă modestă care se strecoară printre greutățile vieții datorită îndeminării sale. În fața naturii dezlănțuite, cu fiarele ei, printre care unele cu chip de om, stă făptura dăruită cu gîndire. Ea poate fi nimicită uneori, umilită niciodată. „Omul e o trestie, cea mai slabă din natură, dar este o trestie gînditoare. Universul întreg nu are nevoie să se înarmeze spre a-l zdrobi: o boare, o picătură de apă îl pot ucide. Dar chiar dacă universul l-ar nimici, omul ar fi mai nobil decît ceea ce îl ucide fiindcă el știe că moare în timp ce universul nu e conștient de superioritatea sa. Demnitatea noastră stă deci în gîndirea noastră... Să ne străduim a gîndi bine: iată principiul oricărei morale”.

În calea forței brutale se ivește gîndirea. Descartes afirmase cu un sfert de veac în urmă că „bunul simț e lucrul din lume cel mai bine împărțit”. Anticartezianul Pascal socotea și el că inteligența nu numai că nu e un privilegiu de clasă dar mai e și o armă împotriva clasei dominante. Încă de pe cînd avea douăzeci și unu de ani, Pascal afirmase preeminența geniului asupra rangului.

Gîndirea definește și situează astfel pentru Pascal pe om în ierarhia universală și în cea socială, cuprinsă în prima. Ce e drept, gîndirea poate fi jignită ba chiar nimicită de forța brutală. Pascal, supusul unui rege absolut, contemporan al lui Hobbes, știe că „omul e adeseori lup față de om”. Iată-l expunînd în stilul lui dialectic conflictul dintre forță și gîndire: „Forța e regina lumii și nu opinia. – Dar opinia e aceea care folosește forța. – De fel. Forța crează opinia. După părerea noastră, slăbiciunea e frumoasă. – De ce? – Pentru că cine va voi să danseze pe o frînghie va fi singur”.

Singur, spune individualistul Pascal. Singur și slab – opinia fiind „slabă” comparată cu forța. Numai că aceasta din urmă nu e totdeauna reală. Adeseori, «a e simulacru, forța reală aflîndu-se într-altă parte decît în locul unde-i stau însemnele. „Forța atacă maimuțarea – notează Pascal –; un simplu soldat ia pălăria pătrată a unui prim-președinte și o aruncă pe fereastră”. Echilibrul se va restabili așadar prin violență dacă va fi nevoie. „Simplul soldat” va arunca pe fereastră simbolul puterii, golite de conținut și devenite iluzorii.

Dar Pascal socotea că mai primejdioase pentru om decît siluirile forțelor exterioare sînt puterile lui lăuntrice care lucrează divergent și-l sfișie. Montaigne înfățișase omul ca pe un cumulard senin al tuturor erorilor și păcatelor. Pascal ni-l arată ca pe o făptură desnădăjduită, alergînd neîncetat pe un drum care-l poartă de la josnicie la grandoare. „Ce himeră este oare omul? Ce noutate, ce monstru, ce haos, ce subiect de contradicție, ce minune? Judecător al tuturor lucrurilor, vierme neputincios; posesor al adevărului, cloacă de nesiguranță și eroare; glorie și rebut al universului.”

Cugetările lui Pascal, punînd într-un cumplit relief natura duală a omului, par a-l osîndi pe acesta desnădejdit. Căci de ești mereu silit să te cauți, fără a te

afla niciodată, de alergii neconținut după o certitudine, fără a o putea atinge, nu-ți rămâne decât dezgustul existențial, sentimentul pe care, laconic, îl notase pe o foaie, cândva Blaise Pascal. Acestea sînt cel puțin concluziile pe care cu plăcere le extrag din opera pascaliană, astăzi în-deosebi, profesorii de desnădejde ai veacului nostru.

Și totuși, Pascal nu construiește morala sa sub semnul desnădejdei. „Desgustul” e legat în Cugetări de clipele de descumpănire care sînt la rîndul lor, clipe de stagnare ale gîndirii. Pentru Pascal primejdia cea mare care pîndește spiritul și inima e oprirea. Cît timp ideile și sentimentele sînt în mișcare, ele se încadrează în mișcarea însăși a firii: „Natura lunecă prin progres: itus et reditus, trece, se întoarce, apoi trece mai departe, pe urmă de două ori mai puțin, apoi mai mult decât oricînd, etc.” Ideile sînt prinse în aceeași horă: „Părerile se succed de la pentru la contra, pendulare continuă de la pentru la coiratna”.

Dar mișcarea aceasta a naturii întregi și a spiritului uman, „infiniț mic”, parte a „infinițului mare”, constituie nu numai o lege a gîndirii ci și un imperativ etic. Cercetarea are ca echivalent moral neliniștea iar aceasta generează sentimentul stenic al progresului posibil. „Omul să se prețuiască la dreapta lui valoare. Să se iubească, căci în el se află o natură în stare de a făptui binele; dar să nu îndrăgească josciciile lui... ; să se urască și să se iubească: în el stă puțința de a cunoaște (adevărul și de ia (fi fericit; dar el nu posedă un adevăr fie constant, fie satisfăcător.”

•

Aplicarea scrupuloasă a spiritului științific metafizicii religioase și nimicirea ei constituie marea izbîndă obiectivă a acestui eșec subiectiv care e filozofia pascaliană. Căci în timp ce matematicianul Pascal renunță la știință în favoarea credinței, misticul Pascal surpă temeierile dogmei, analizîndu-le la lumina rațiunii. Dintr-această dublă distrugere rămîne, în sistemul lui Pascal, vie numai morala, știința omului. Etica lui Pascal este una clădită pe aplicarea dialectică a legilor cercetării, inchiștudină fiind o atitudine creatoare și „lunecînd prin progres”.

Astfel considerat, pesimismul pascalian apare numai ca o etapă. El e recunoașterea implicată a unei insuficiențe temporare. Descartes observase și el că adevărul nu e niciodată cucerit ci se cucerește mereu, prin strădania unui lung șir de oameni, modești, cinstiți și scrupuloși. Sforțarea aceasta e privită cu un suris optimist de Descartes, creatorul unui ideal moral alcătuit din îndrăzneală și prudență, dozate de simțul oportunității. Morala lui Pascal deschide omului cîmpul infiniț al neliniștii și-l îndeamnă să-l străbată orientat fiind de absolut. Măsura nu-i pentru Pascal o lege, fiindcă el nu privește ziua de mîine ci viitorul îndepărtat. Misticismul lui, neancorat în nicio certitudine, e forma pe care o ia cercetarea neliniștită a unui orizont atît de vast încît limitele i se pierd în ceață. Dar măreția acestui peisaj sporește proporțiile omului, acordă dialogului dintre oameni ecouri infinite. Solitudinea pascaliană se topește la căldura acestei nevoi de iubiri reciproce, și peste individualismul lui orgolios, Pascal regăsește o nouă și caldă solidaritate: „avem o atît de mare idee despre om încît nu putem răbda disprețul lui și ne trebuie stima unui suflet; toată fericirea oamenilor stă în această stimă”.



## ALEXANDRU SAHIA—25 DE ANI DE LA MOARTEA LUI

S-au împlinit, acum vreo două luni, treizeci de ani de la apariția primului număr al revistei „Bluze Albastre”, unul din momentele de culme ale activității lui Alexandru Sahia, și de răscruce în istoria presei literare progresiste din țara noastră : 2 iunie 1932...

S-au împlinit zilele acestea, douăzeci și cinci de ani de la moartea, prin cumplită boală și după suferințe cumplite, a lui Alexandru Sahia: 12 August 1937... între aceste două date atât de apropiate, încapă cea mai mare parte și esențialul activității lui Sahia, care avea, la apariția „Bluzelor Albastre”, vreo douăzeci și patru de ani, și nu împlinise încă, la moarte, treizeci. Intre aceste două date, în acești cinci ani, se produce într-adevăr: scrierea tuturor nuvelor, în afară de „Uzina vie” și „Revolta în port”; întregul ciclu de articole din „Cuvîntul liber”, „Era nouă”, etc.; călătoria în Uniunea Sovietică și apariția cărții de reportaj „U.R.S.S.-azi”; „aspectele” procesului de la Grivița; înființarea și afirmarea rubricii „Tribuna muncitorească”, în ziarul „Dimineața”; întrerupte prin lovitura de trăznet a declanșării explozive a maladii care avea să-1 ucidă, cum spuneam, după un an de suferință și luptă, singura luptă în care a fost cu adevărat înfrînt. Tot ceea ce nu intră în hotarele acestui răstimp stă totuși atât de aproape, atât de lipit de el, încît nici nu se poate vorbi de alte epoci, sau măcar de o altă fază a vieții lui publice: abea dacă se mai pot scormoni, cu greu, vreo doi ani, într-adevăr: „Veac nou” apăruse și dispăruse, trăise, cu vreo două J’ni numai înaintea „Bluzelor”, redactarea paginii a II-a, culturală-literară-artistică a „Faclei” se consumase în primele luni ale aceluiași an 1932; intrarea în redacția „Dimineții” avusese loc în 1931, și aproape concomitent, la „Vremea”. Dacă vrem, cu tot dinadinsul, să urcăm în șusul timpului, pe o cărare din ce în ce mai vagă, ajungem la debutul de cronicar literar la „Rampa”, în colaborare cu Eugen Jebeleanu, la primele schițe anticlericale și la reportajele din Orientul Apropiat, 1930—1931. Mai departe, în sus, jaloanele literare încep să dispară cu totul, întîlnim și traversăm repede momentul de revoltă de la Cernica și primul an de studenție, cu chinurile șomajului, întrerupte de scurta ocupare a situației de pedagog la o școală comercială particulară, pigmentată cu visurile și discuțiile literare sterile din atmosfera acră de la „Tenedos”. Dacă încă mai vrem să insistăm, ne lovim de un zid : bacalaureatul — 1928, a cărui piatră e mută și compactă. Dincolo, se întinde perioada fără văi și dealuri, fără culmi și prăpăstii, perioada netedă, pasivă, tăcută, a copilăriei...

Deci, dacă vorbim de Sahia, a spune că tot ceea ce a rămas legat de numele lui a fost făptuit în cinci, sau în șapte ani, e cu totul indiferent, Realitatea e că oamenii izbutesc rareori să dea un conținut adînc și durabil unei vieți atât de scurte, și că, mai ales în prima tinerețe, e foarte greu ca în cinci ani, sau în șapte, să-ți încrustezi profilul în materialul fierbinte al unei epoci, și în același timp să-ți detașezi, prin înălțare, din masa uniformă a unei generații. E foarte greu și e foarte rar,

deci, să lași după tine o urmă, un chip și un nume și, mai ales, acel gol, acea absență, mai perceptibilă într-un fel decât prezența, care dezechilibrează îndelung și pînă tirziu ritmul pașilor înainte ai celorlalți, cei ce se tot duc spre viitor ca o corabie cu un catarg, din trei, frînt. Nu rareori, într-o piesă de teatru, un actor excepțional își face o scurtă apariție în actul întâi, apoi nu se mai arată de loc pînă la cortina finală: dar spectatorul, în timp ce restul trupei duce mai departe, trei sau patru acte de acțiune și conflict, simte golul lăsat de cel dispărut, ar vrea să-l revadă în scenă, parcă întoarce capul după el privind în urmă, peste umăr. Tot astfel, Sahia, căruia destinul, cel mai orb dintre regizori, n-a vrut să-i acorde, în îndelungata dramă a generației sale, decât rolul unei fugare apariții, a lăsat în urma sa nu numai o amintire neștearsă, dar golul de neîndeplinit al marilor creații, a căror absență se face simțită ca un fapt concret. Sau, dacă vreți o altă comparație, moartea lui Sahia a provocat o durere în organismul generației sale, o durere directă, fizică, întocmai ca după amputarea unui picior, sau a unei miini, a căror absență doare, e vie, în trupul celui amputat...

Așa dar, șase, șapte ani, și încă ai primei tinereți, ai tinereții absolute, aceea care seamănă și luptă, încă multă vreme, cu adolescența... Totuși Sabia nu a fost și nu poate fi situat în categoria acelor scriitori-meteori, categoria cazurilor tragice prin care natura își afirmă, contradictoriu și dureros, tirania asupra omului, investind într-unui sau într-altul bogate zăcăminte de geniu, făcîndu-le să sclipească un moment, apoi îngropîndu-le dintr-o dată în fundul cel mai nebănuț, cel mai neatins al pămîntului. Pe lingă Goethe, V. Hugo, Tolstoi care mor cu condeul în mîna la peste optzeci de ani, soarta lui Pușkin, a lui Eminescu, a lui Rimbaud, care nu ating patruzeci, apare vitregă și, pentru creație, grozav de nedreaptă. Cum, atunci, dacă nu meteoric, s-ar putea numi cazul și destinul acelor oameni care cad pe drumul vieții atît de aproape de punctul de plecare, atît de departe de țel, încît parcă nici n-ar fi pornit: dacă pe locul de pe care trupul lor a fost absorbit în neant, ca o picătură de rouă sub raza soarelui, n-ar rămîne o carte, s-ar zice, zău, că nici n-au fost. Nici măcar tovarășii cursei, care este viața unei generații, odată ajunși pe la piatra kilometrică a anilor cincizeci, sau patruzeci, nu și-ar mai putea aminti de ei. Meteori...

Dar, încă odată, despre Sahia nu se poate vorbi ca despre un scriitor-meteor, cu toate că viața lui a fost atît de scurtă, cu toate că a murit la vîrsta la care scriitorii abia încep să întrevadă direcțiile importante ale activității lor, cu toate că a lăsat în urma lui o operă literară de mii dimensiuni, dar de mari, foarte mari promisiuni, și de o noutate excepțională, pentru vremea ei, noutate care nu și-a pierdut, nici astăzi, vreunul din sensurile ei majore și adînci. Desigur că cine citește astăzi toate paginile, toate rîndurile scrise de el în cei șapte ani de activitate scriitoricească și publicistică, va considera că încheiate la nivelul indispensabil al scrisului literar și durabile printr-o actualitate artistică de dincolo de tiparul cotidianului, se dovedesc a fi cele opt (poate nouă) cunoscute nuvele (totuși nu îndeajuns de cunoscute), cu solida, sistematica și completa lor tematică de demascare a orînduirii burgheze, anticapitalistă, antirăzboinică și antimilitaristă, antirasistă, anticlericală. Cel care va deosebi, din totalul scrisului său, această porțiune cu decisive calități de operă, nu va putea să nu-și justifice, și chiar să-și întemeieze, alegerea, deopotrivă pe caracterul fierbinte, pe spiritul de spontaneitate, de autenticitate și, aș zice chiar de participare a autorului la drama ei de viață, în ciuda caracterului strict epic și obiectiv, de la oare nu s-a dezis decât în „întoarcerea tatei din război” și în „Gknipia de sinjje a Mărășeștiiilor”, cu mare discreție. Există în paginile literare ale lui Sahia o sinceritate și o profunzime morală de scriitor revoluționar, de scriitor comunist, o dragoste nemărginită pentru lumea nedreptățiților și pentru luptătorii ei, o sete atît de patetică,

atit de arzătoare, de ideal, de dreptate, de luptă, de justiție, de răsplată, de pedeapsă, de mîngiere, de acuzație, de demascare, încît, prin incandescența acestei pasiuni, ecranul care îl ascunde pe narator, oa om, de povestirea sa, se topește sau se străluminează și cititorul îl vede dintr-odată lingă el, îi simte respirația și bătaia inimii, în fiecare slovă, imagine, faptă și idee. Acestei convingeri iradiante i se datorește faptul că personajele nuvelor lui Sahia își pot permite cea mai dificilă și mai temerară încercare din cîte cunoaște epica : aceea de a vorbi în sentințe și lozinci politice, și chiar de a ține discursuri, nu ample, dar numeroase, discursuri care, ca atare, sînt tot ce poate fi mai curent, și în orice caz, mai străin, mai pur de orice intenție de literaturizare, din partea autorului; discursuri totuși, care nu tulbură autenticitatea atmosferei, nu întreprup dinamica firească nici a acțiunii, nici a psihologiei personajelor, nu-l surprind pe cititor, contrazicîndu-l brusc în angajamentul total pe care l-a stimulat restul povestirii, și răcindu-i asentimentul printr-un duș de artificialitate și schematism. Aceleași radiații a convingerii și participării sufletești i se datorește și faptul că lectorul trece ușor, fără să observe, și în orice caz fără senzații neplăcute, peste anumite ciudățenii și chiar stridențe, de ordin lexical și topic, dîm Stilul lui Sahia, presimțindu-le a fi semnul încă imperfect al unei originalități, al unui stil foarte personal, pe care fără îndoială că, odată cu anii, el nu l-ar fi abandonat, dar l-ar fi curățat de asperități, dîndu-i, în același timp, armonie, forță și suplețe.

Opera lui Sahia este, deci, din toate punctele de vedere remarcabilă, implicit din acela, pe care nu mai e nevoie să-l relev, de a fi prima din literatura noastră scrisă în întregime pe baza învățăturii marxist-leniniste, și de pe cea mai avansată poziție de luptă : poziția clasei muncitoare și a partidului comunist. De altfel, pentru că am ajuns și la capitolul importanței și semnificației ei istorice, e cazul să subliniem nu numai legătura strînsă a acestei opere cu teoria generală marxistă-leninistă precum și cu lupta zilnică a maselor, ci și pe aceea directă, genetică, - cu evenimentele ideologice și tactice care au marcat atunci orientarea partidului comunist român : ciclul celor opt nuvele care constituie opera sa, a început, dacă mă pot exprima astfel, să curgă, de îndată, parcă de a doua zi, după istoricele dezbateri și hotărîri luate de Congresul al V-lea al Partidului Comunist Român. Dacă înțelegem bine că toate calitățile de excepție, de noutate și de forță ale operei literare a lui Sahia au ca singură sursă această îmbinare de concepție teoretică și poziție de luptă, putem afirma că acest modest mănunchi de nuvele, această octavă epică, reprezintă punctul cel mai înaintat atins în direcția realism-socialismului de către literatura noastră revoluționară, în cadrul societății burgheze, în epoca dintre cele două războaie...

Iată deci, o sumă de argumente indiscutabile și de calibru major, care scot în relief importanța operei literare a lui Sahia, și ar justifica echivalarea, sau chiar confundarea chipului său cu ea. Prin aceasta, apartenența lui la categoria scriitorilor meteori — calități excepționale, operă abia începută dar de valoare obiectivă deosebită, moarte trăznitoare în anii primei tinereți — ar fi în afară de orice îndoială.

Și totuși, nu acesta este adevărul: Sahia n-a fost un scriitor meteoric, sau mai bine zis, figura lui este cu mult mai cuprinzătoare decît aceea de autor al unei opere literare meteorice, oricît de valoroasă, oricît de nouă ar fi ea. Și aceasta se datorește faptului că opera sa literară nu e decît un moment de ansamblu, un element de context, într-o vastă, complexă și densă operă de viață cetățenească, de activitate publică, de luptă colectivă. Prin aceasta, Sahia a realizat ceea ce nu au realizat, și nu puteau realiza, cei mai mulți dintre scriitorii-meteori, tocmai pentru că sînt meteori, tocmai pentru că soarta vitregă și absurdă le-a dat geniu, dar nu le-a dat viață, i-a făcut să rămînă incipienți și fulguranți : Sahia are o biografie, Sahia și-a creat o biografie, și-a construit-o, nu desigur cu intenția, necum cu iluzia

de a și-o construi, și, tot atât de sigur, nu împotriva destinului și a morții. Dar împotriva lor s-a dovedit a fi...

Ce oare numim aci, o biografie, ce anume înțeles, aparte și aproape contrar celui obișnuit, aș vrea să dăm acestui cuvânt? O biografie, în sensul curent, are orice om, și pruncii care au închis ochii, după o zi de viață inconștientă, oarbă și informă, și centenarii, care, nu rareori, declară că s-au plictisit, că s-au săturat de viață. Cine trăiește are o biografie. Cîți oameni, cîte vieți omenești – atîtea biografii.

Dar ce erau aceste biografii, pe aici, pe la noi, în anii de viață a lui Alexandru Sahia, ce sînt oare, și astăzi, aceste biografii, prin alte părți ale lumii, în regimul tuturor și infinit variatelor înlănțuiri, oprimări și schilodiri ale omului? Ce erau (și ce sînt astăzi, aiurea), mai ales în concepția și în practica modului de viață burghez, care l-a încercuit și apăsător pe Sahia din toate părțile, cît timp a trăit, și împotriva căruia el a luptat, căutîndu-și și croindu-și o ieșire la larg, un drum, o concepție și un mod de existență? Niște simple acumulări de -ani, mai mult sau mai puțin numeroși, rezultate din combinația celui mai feroce egoism individual cu inerția profundă, dacă nu cu absența conștiinței de solidaritate cu colectivitatea, a omeniei, a idealului, pur și dezinteresat. În condițiile acestea, oricît de variate am admite că puteau fi accidentele și nuanțele destinului individual, toate biografiile erau asemănătoare pînă la identitate. Privind viața burgheză în totalitate și în esență, oamenii ei trăiau cîte o particulă a unei uriașe biografii unice și omogene: nici unul nu avea biografia sa, toți aveau biografia ei.

Totuși, existau, pe atunci, oameni care refuzau să facă parte din turma unei biografii unice, care aspirau și se străduiau să sohimbe accentul cel mai greu și sensul cel mai adine al existenței lor, de pe meschinăria și sterilitatea egoismului individualist, pe generozitate, pe activitate de creație folositoare celorlalți, pe setea de ideal. Cu asemenea forță interioară, cu asemenea materiale și asemenea coloane, desigur că viața acestor oameni lua o înfățișare radical și esențial deosebită față de standardul cocioabei și galeriei subterane mic-burgeze, desigur că se înălța deasupra stepei înconjurătoare oa o cumpănă de fîntină, ca un turn de veghe, ca un templu într-un pustiu. Desigur că o asemenea viață, tocmai ea, se individualiza puternic în lumea uniformității individualiste, atrăgea, chema spre ea, stîrnea un imbold, dădea un ajutor, devenea un exemplu. Renunțarea la temelii minimală a egoismului, la hotarul și la pielea croite pe măsura strictă a interesului individual, lipite direct pe minte, pe suflet și pe ochi, desigur că atrage dimensionarea vieții în funcție de dorința și capacitatea de a îmbrățișa nevoile și aspirațiile colective ale oamenilor. Acea viață va crește, în toate direcțiile, se va îmbogăți, din toate direcțiile, pe măsură ce alți oameni se vor simți chemați de ea, mobilizați de ea, ajutați de ea. Astfel, o viață închinată idealului colectiv, crește, se înalță, se înfrumusețează, ca un edificiu spre al cărui adăpost tind cît mai mulți, în ale cărui proporții nobile pot încăpea cît mai multe căutări de sprijin, de învățătură, de exemplu. Înfiripat și crescut din astfel de materiale, edificiul devine din ce în ce mai solid, și deci, din ce în ce mai durabil. El nu se prăbușește odată cu cel ce i-a fost locatar, ca galeria cirtitei și a iurnicii. Cînd cel al cărui suflet a fost inspirația, arhitectul și mistria acestui monument impalpabil e smuls, prin moarte, din viața sa, aceasta continuă să dureze sub forma imaterială dar fermă a exemplului, a învățămîntului, a școlii morale în care au învățat atîți, și spre care se mai îndreaptă, ca spre o sursă vie, încă pe atîți. Această formă de viață, care nu dispăre odată cu titularul ei biologic, care rămîne în urma lui ca o valoare a celor vii, am numi-o biografie...

Sahia a avut o astfel de biografie, viața lui este un durabil învățămînt și exemplu, un edificiu de valori morale care există și durează dincolo de opera literară, pe care de altfel o cuprinde, o explică și o valorifică. Deci nu mă tem să afirm că, deși opera este din cele mai remarcabile, viața lui este cu mult superioară, cu mult mai bogată, cu totul altceva decît scurta viață a unui scriitor meteoric.

Cînd Sahia a închis ochii, într-un August torid, ale cărui raze ardeau amăritele ogoare ale țărănilor din Mînăstirea Ilfovului, pătrunzînd parcă, nu numai prin acoperișul și pereții casei părintești în care el agoniza, ci și prin oasele craniului și toracelui său, spre a arde pînă la cenușe ultimele resturi de plămîni și de meninge, — cînd a închis ochii, zic, s-a petrecut un fapt ciudat. Un fapt pe care toți cei ce au avut nefericirea de a plăti, cu durerea neștearsă a morții sale, fericirea de a-i fi fost tovarăși, prieteni și discipoli, — și au fost mulți! — l-au remarcat mai tîrziu, cu o nouă, ultimă strîngere de inimă: ceea ce a contat cel mai pușin în sentimentul adînc, bogat și puternic provocat de moartea sa, a fost tocmai tinerețea lui. În tristețea tuturor, vîrsta lui încă fragedă, a fost cel mai pușin invocată pentru a se sublinia caracterul tragic atît al morții sale, cît și al pierderii pe care o înregistrau literatura noastră progresistă, lupta democratică pentru libertate și pace, și însăși mișcarea revoluționară. De fapt, aproape n-a fost invocată, moralmente vorbind, devenită un amănunt aproape fără importanță...

Și totuși, era un amănunt sfișietor...

Dar acest proces de omisiune sentimentală, era pregătit dinainte, de însăși viața lui Sahia. De fapt, în imaginea pe care oamenii și-o făcuseră despre el, Sahia nu mai avea de mult vîrsta lui reală. Între porecele pe care i le dădeau prietenii săi — totdeauna respectuoase, ceea ce dovedește atît stima pe care o inspira, cît și faptul că pînă și între tinerii de vîrsta și seria lui, el nu mai era considerat chiar un „tînăr” — am auzit-o, nu rareori, și pe aceea de „Bătrînul” (la douăzeci și trei sau douăzeci și patru de ani!). Oameni cu mult mai în vîrsta, manifestau față de el acea deferentă care se acordă de obicei numai meritului și renumelui cîrunt, nuanțîndu-și relațiile cu el printr-o caracteristică și tacită implicație de solidaritate și înțelegere pe bază de îndelungată experiență a vieții și a muncii. Era o reacțiune absolut generală atît a oamenilor care îl cunoșteau numai din activitatea\* lui, cît și a celor ce se așezau zilnic lîngă el, la aceeași masă de redacție sau de cafea, mulți fiindu-i prieteni, sau „amici”, încă de pe băncile liceului și de pe vremea lui Stănescu Alexandru. A tuturor, indiferent de profesiune, de mediu social și de vîrsta. Și aceasta, parcă orbește, în ciuda tuturor trăsăturilor fizice și a o mulțime de trăsături psihologice, care-l arătau pe Sahia nu numai cît era de tînăr, dar îl făceau să pară chiar mai tînăr decît era: ochii albaștri, atît de candizi, pielea subțire și netedă ca de fată, silueta adolescentă și mersul neformat, sfiala, timiditatea, rîsul sonor, cascadat, năvalnic, de o spontaneitate și prospețime absolut juvenilă, și, deopotrivă, roșețile care-i impurpurau obrazul la auzul unei vorbe mai deocheate, la vîzul unui gest mai grosolan sau mai deșănțat, — fiind, de altfel, singurul care nu numai că nu s-a împăcat sau obișnuit niciodată cu stilul foarte deșuceat al acelei epoci și al intelectualității ei, dar singurul care l-a combătut energic și consecvent, în așa măsură și cu atîta autoritate, încît, în prezența lui cel pușin, „generația” începuse să aplice, pe stilul ei curent, surdina și estompa.

Și totuși această ciudată impresie generală exprima un adevăr profund. Sahia nu mai avea, într-adevăr, vîrsta ai cărei ani se numărau precis după acte și se denunțau după înfățișare, pentru că bagajul lui de viață și mai ales modul lui de viață, depășeau cu mult standardul obișnuit al experienței tinerești. Așa cum am spus mai sus, viața lui se dezvoltă prin intensitate, mult mai mult decît prin durată, se dubla. Era într-adevăr un om matur, un „bătrîn”

Care era sursa acestei intensități ? Desigur nu munca, nu munca lui, care a fost totuși excepțională, din punct de vedere cantitativ. L-am cunoscut în deaproape l-am observat timp de cinci, șase ani, aproape zi cu zi, l-am urmărit, nu rareori, pas cu pas, și, știu, după cum ați o știu, că a dus-o timp de zece ani într-un ritm de douăsprezece până la șaisprezece ore de muncă zilnică, întocmai ca părinții și strămoșii lui țărani, icnind pe plug, pe coasă, pe seceră, din zorii translucizi ai zilei de vară, până la apus. Numai că el o ducea astfel, și toamna, și iarna, și în toate duminicile și n-a avut vacanță niciodată, nu s-a oprit niciodată din acest iureș, spre care svicnea chiar din patul boalei, și din ghiarele ei. Totuși nu munca, oricât de multă și grea, l-a „îmbătrinit” pe Sahia, și aci procesul nu mai era asemănător cu al țărănilor, tăbăciți, cocoșați, încărunțiți, brăzdați de pe la treizeci și cinci, patruzeci de ani, când începeau să merite, din partea burghezului automobilist, oprit o clipă într-un sat sau la o răscruce de drumuri rurale, apelativul binevoitor: „moșule”. La Sahia, bătrînețea nu era exterioară și de ordinul fizicului ; ci interioară și de ordinul moralului...

...Și în definitiv, unul mai mult, unul ceva mai puțin, toți tinerii munceau, toți cei din preajma lui Sahia, că doar cei care trîndăveau în veniturile și „taschengeld”-ul părintesc, erau puțini, și nu se vedeau de loc prin preajma lui Sahia. Deci, toți munceau, și asta nu-i împiedica să fie tineri, la fizic ca și la moral, cu tot ceea ce implică tinerețea la acest din urmă capitol, ca minusuri de toate felurile. Munceau, ca să-și cîștige piinea...

Atunci, de unde intensitatea, sursă de maturizare rapidă, precoce și anormală, a lui Sahia? Tot dinspre muncă, fără îndoială, dar nu din cantitate, oi din calitate. Munca lui Sahia era acțiune !

Intilnind, pe drumul căutărilor sale, la un moment dat disperate, clasa muncitoare, descoperind explicația lumii și sensul propriei sale existențe în doctrina și în învățătura ei, apropiindu-se, apoi, de partidul comunist, și sugînd, prin toți porii, din teoria și lupta acestuia, litera, înțelesul și frumusețea unei conștiințe omenești închinată idealului celor mulți, Sahia a știut să dea muncii sale un al doilea scop,, scopul acțiunii revoluționare.

Să ne înțelegem bine, nu vorbesc de munca revoluționară propriu zisă, care era, chiar prin caracterul ei imediat și concret, acțiune revoluționară. Vorbesc de munca profesională obișnuită, de munca pentru cîștigarea piinii, care pe vremea aceea, era, prin caracterul ei imediat și concret, muncă în slujba burgheziei. Acesteia, al cărei scop firesc, în condițiile fatale ale exploatării economice de clasă, era cîștigarea piinii, el a știut, învățat de partid, să-i dea acel al doilea conținut și scop, al acțiunii revoluționare.

Această schimbare calitativă se producea și se vădea, în primul rînd, în conștiința lui, care se învățase să se consacre acțiunii pînă într-atît, încît aruncase în totală umbră și uitare, primul scop, scopul obișnuit al muncii: cîștigarea mijloacelor de existență materială. Moralmente vorbind, Sahia sărea acest moment, sărise această etapă. El nu mai muncea pentru a-și întreține existența materială. Mîncă, fără îndoială, căci n-avea încotro (vai de capul lui, cum mai mîncă! și vai de capul lor de mese!), dar în mintea lui, raționamentul nu se mai făcea în modul următor: fără mîncare nu se poate trăi, ci: fără mîncare nu se poate acționa! Momentul „viață” se șterge din conștiința sa, rapid și din ce în ce mai mult. Fenomenul alimentației, oglindit în străfundurile spiritului său, nu se prezenta ca împlinire a unei necesități fiziologice, și nici ca formulă chimică preoisă și limitată, conform căreia organismul său trebuia să asimileze anumite substanțe nutritive, ci ca un raport obscur, hiperbolic și. necruțător, între hrană și... acțiune.

Toate astea, pot părea cam vagi, cam gratuite, cam înflorite, cu atât mai mult cu cât el însuși nu și le precizase, cred, niciodată. Dar cei ce l-au cunoscut au simțit puternic ciudatele sale reacțiuni față de nevoile și interesele cele mai elementare și mai stringente. Iar cei ce nu l-au cunoscut, își pot explica, astfel, una din trăsăturile permanente ale comportărilor sale de „salariat” al unor întreprinderi burgheze, trăsătură pentru care patronii, foarte plictisiți, întâi, apoi revoltați de orientarea politică a tinărului redactor, — îl prețuiau foarte mult, intrând astfel într-o dilemă și într-o contradicție de un comic nespus: Mă refer la faptul că Sahia, dîrz, încăpăținat, intrabil cînd era vorba de măsluirea unei idei, sau măcar de edulcorarea unei expresii într-un text scris de el, era în schimb omul cel mai indiferent, cel mai culant, cel mai „înțelegător” și „de-nțeles”, cînd era vorba de plata muncii sale, de leafa lui, de tot ce i s-ar fi datorat pentru excepționala muncă pe care o presta. Devenise un gazetar cunoscut și respectat, era scriitor ~.iaii.ni aprcca., lusese director de reviste și ziare, dar a rămas întotdeauna muncitorul lefii de mizerie, iobagul de presă exploatat pînă la sleire pentru o plată de batjocură, omul căruia i se putea trage orice chiul, nu numai fără să protesteze, dar chiar fără să bage de seamă. Era dezinteresat pînă la absurd și m-am întrebat adeseori, ce-ar fi făcut Alecu cu banii, dacă, trăind într-o morală a muncii mai puțin hoțeașcă, strădania lui strălucită ar fi atras în mod automat o plată corespunzătoare. M-am întrebat, zic, adeseori, dar nu mult timp, căci repede m-am obișnuit să-l văd împărțind în dreapta și în stînga pușinul pe care-l avea, convins că primul venit și că oricine era mai nevoieaș, mai sărac, mai la greu decît el. Iar într-o zi de iarnă, geroasă și mohorită, și parcă mai geroasă și mohortă prin fantul că era a doua sau a treia după Grivița, mi-a fost dat să-l văd, curn nimeni nu-l văzuse făcînd vreodată, adică solicitînd de la administrația celor două redacții în care lucra, avansul lefii sale pe luna întreață, adunînd o sumă destul de apreciazabilă pentru vremea aceea și pentru conținutul obișnuit al buzunarului său hiperproletar... Tîrziu, tîrziu de tot, am aflat, printr-o simplă întîmplare, că vărsase această sumă Ajutorului Roșu, care se străduia să ușureze cît de cît, măcar o infimă parte din suferințele provocate în sute de familii muncitorești, asasinatelor și arestările Griviței...

De atunci, nu mi-am mai pus această întrebare!...

În al doilea rînd, și în mod manifest, această schimbare calitativă a muncii în acțiune, s-a arătat în chiar exercițiul profesiei sale.

Sahia a trebuit să lucreze, în cursul anilor săi, la ziare burgheze, adică 1« întreprinderi comercial-ideologice burgheze.

Funcțiile lui, în cazul marelui cotidian burghez democratic erau funcții subalterne obișnuite, care făceau străveche parte integrantă din structura ziarului, întocmai ca și „corectura”, „peria” și paginația. Le îndepliniseră nenumărați alții, înaintea lui, nenumărați le îndeplineau concomitent cu el, nenumărați le-au îndeplinit după el. În marea, nedisciplinată și fluentă armată a presei burgheze — ale cărei ierarhii de grade superioare, singurele rigide, se constituiau după criterii care nu aveau nimic de a face cu condeiul, talentul și ideea — reporterii, de la „clinii striviți” pînă la informația politică, culturală și criminală, au fost masa soldaților de rînd, trupa numeroasă și de multe ori anonimă, a rutinei cotidiene, a fabricatului mecanic, a tehnicii uniforme. „Falptul divers” era fapt divers — incendiu în strada Gîmpineanu, sinucidere în strada Arionoaiei, beție cu bătaie și „răniri” în Obor, spargere de magazine sau locuințe particulare, în Cotroceni sau Lipsani, accident de tramvai în Buzeuști, cadavru „necunoscut” găsit în zori pe lîngă Belu sau Gropile lui Ouatu, etc., etc. Ele se colectau de pe condica Poliției, de la camera de gardă a spitalelor și din evidența Morgii, și treceau în ziar, totdeauna în aceeași pagină și coloană, totdeauna cu ace-

leăși dimensiuni, totdeauna cu același titlu, cu aceeași literă, și aproape, dar aproape de tot, cu aceeași redactare.

Sahia a pătruns, totuși, în acest domeniu, cu o altă învățătură și cu o altă inspirație. El învăța de la Partid să vadă nu „faptul divers” ci imensa și variata viață care se oglindea în el, nu să înregistreze efectul ci să înțeleagă cauza, nu să îngrămădească mormane de detalii, ci să distingă nuanța, să clasifice spațiile și să valorifice conținutul. Nu putea fi vorba, evident, de o radicală și spectaculoasă modificare a acestei rubrici încremenite: n-ar fi îngăduit-o conducerea, și n-ar fi îngăduit-o secretariatul de redacție, care o primise de la predecesori și o ducea mai departe, fixată odată pentru totdeauna, hotărnicită cu linia și cu sfoara, și cristalizată stilistic sub forma comunicării seci și indiferente, în suită de informații minuscule. La fel arăta rubrica și în redactarea lui Sahia, care însă a știut și a izbutit să introducă în uniformitatea ei opacă, un spirit nou și o coloană vertebrală. Aceasta, el a realizat-o printr-o selecție foarte riguroasă a faptelor diverse, din cantitatea cărora nu a mai cules la grămadă, pînă la umplerea coșniței. El alegea, și avînd în vedere că recolta brută era mult mai mare decît capacitatea înghițitoare, avea de unde: tinerei croitorese care înghițise cinci pastile de lumină fiindcă fusese părăsită de un subofițer volatil, el îi prefera sinuciderea șomerului care căuta de lucru, zadarnic, de șase luni de zile; între focul izbucnit, prin înfundare de horn sau prin defect de electricitate, la magazinul sau cinematograful cutare, și incendierea unui depozit de mărfuri chiar de către proprietarii săi, pentru încasarea unei asigurări, sau pentru a produce o lipsă pe piață aptă să justifice o săltare de prețuri, — alegea pe cel din urmă, și, evident, uciderea cu parul a unui țăran, de către un alt țăran, pentru afirmarea dreptului asupra unei fișiuțe de pămînt, avea prioritate, în rubrica lui asupra crimei „din amor”, din alcool, sau din cocaină, Apoi, a început să strecoare, — tulburînd, uneori numai cu pietricica unui cuvînt băltoaca inertă, nămolosă, a informației rudimentare — o idee asupra cauzei faptului divers. Apoi a strecurat două, trei, patru pietricele, pînă cînd, cu același număr de rînduri și de cuvinte, informația a început să capete o vibrație de viață și un sens cuprinzător. Atît cît se putea, adică atît cît i se dădea voie și atît cît cuprindea, el făcea să se oglindească în acest strop sărit din fluviul vieții pînă în pagina ziarului, urîșenia, amărăciunea, cruzimea și nedreptatea societății romînești de atunci.

Astfel a izbutit să pună ordine în această haotică pseudo-informație, în acest puzzle al stupidității burgheze, transiormîndu-l, evident, nu într-un manifest, ci într-o hieroglifă aspră, într-un mesaj criptogramatic a cărui descifrare n-a fost, totuși, chiar tuturor imposibilă.

Munca lui Sahia la „faptul divers”, dezvăluie totuși în chip eclatant valoarea unei adevărate conștiințe comuniste, pentru care nu există misiune minoră, misiune subalternă și de! mîna a doua, legea intimă a conștiinței comuniste fiind de a se dărui cu întreaga sa capacitate și cu maximum de pasiune deopotrivă oricărei sarcini de partid, oricărei munci, oricărei forme de cunoaștere a vieții. Prin această dăruire, de altfel, toate sarcinile sînt egal de importante, egal de grandioase...

...Și apoi, pentru că e vorba, tocmai despre ceea ce a fost punctul nostru de plecare: munca înțeleasă ca acțiune. Nimeni nu-și poate închipui ceea ce a însemnat, în cantitate și dificultate de muncă, acțiunea aproape imperceptibilă a lui Sahia la „faptul divers”, funcție atît de bine organizată prin rutină, în presa burgheză, încît se putea îndeplini într-adevăr cu minimum de efort. Dacă Sahia s-ar fi mulțumit să „muncească”, efortul lui s-ar fi redus zilnic la o raită pe la prefectura de poliție, continuată, dacă coșarcă nu se putea umple pînă la buză cu marfă poliției, pe la vreun spital, și, foarte rareori, și pe la morgă. În



realitate, marfă era berechet — căci viața era îngrozitor de tulbure, amară și eșită din țîini —, și Sahia și-ar fi putut face datoria chiar prin telefon, cu un creion și un carnet alături, și punînd aparatul în furcă, automat, în momentul în care leguma, curgînd pe fir, umplea cele cinci sau șase pagini necesare tipografiei, și strict limitate. Dar Sahia n-a muncit așa. El epuiza materialul, el parcurgea și trăia, pînă la capăt biografia fiecărei nopți bucureștene, ceea ce însemna turneu, de trei, patru ori repetat în persoană, pe la toate acele sordide saloane de recepție ale catastrofei, încheiat după miezul nopții. Și încă, era partea cea mai ușoară și mal rapidă. Urma verificarea impresiilor pe care i le trezea cutare sau cutare fapt de pe condica nopții, în însăși substanța și oamenii lui, — natural, pe cît era posibil. Se „transporta” la locuințele triștilor eroi, sau la patul de spital pe care eșuaseră, le cerceta sufletul, familia, mediul, viața, își făcea, pentru cele trei, patru rînduri la care aveau un ironic drept de o zi, o imagine cît mai completă și mai adîncă, în rapiditatea condițiilor respective, pe care o cîntărea și comenta în sine însuși, cu o ultimă atenție. Cînd se întorcea, spre unu, spre două, spre trei noaptea, în urma lui nu mai rămînea uitată nici una din florile negre ale dramelor întunericului, culese într-un imens, sinistru buchet, pe care îl depunea pe masa lui din redacție, pentru a începe, abea, ultima operație, de extracție și chintesențiere a acestei împletiri de miasme. De cînd era gazetăria gazetărie, nu se pomenise ca formalitatea faptului divers să se încheie atît de firziu, după cum nu se cunoștea cazul unui titular al rubricii care să părăsească redacția spre zori, pentru, ziceau unii, un asemenea „fleac”...

Mai tot ceea ce a făcut Sahia în presa burgheză este pecetluit de acest contrast fantastic între munca imensă și necesitatea redacțională minimă. Rîndurile apărute în ziar erau de multe ori, cîteva, la un loc prizărit, aproape totdeauna. Dar elaborarea lor îl obliga pe el, care era capabil să scrie zece articole pe săptămînă și o nuvelă într-o noapte („Uzina vie” a fost scrisă într-o singură noapte, — depun mărturie!), la o muncă și osteneală uriașă, din elanul și setea de acțiune a conștiinței sale comuniste. Tot ceea ce a scris Sahia în presă trebuie considerat după principiul ice-bergului: o bucătică vizibilă la suprafață, un munte dedesubt, nevăzut.

Dar nu există, nu există rînd, scris de el, sub care să nu se simtă acest adine de cumplit vuet al vieții, și prin țesătura căruia să nu se întrezărească, să nu se poată întrezări, o perspectivă cu mult mai largă decît aceea a obișnuitei și limitatei sale destinații în presa burgheză.

Aș vrea să se înțeleagă bine un lucru : dînd cuvîntului și funcției muncă, înțelesul cel mai adînc de acțiune, Sahia și-a creat posibilitatea unei extraordinar de vaste și profunde cunoașteri a vieții, în raport, dacă nu invers, în orice caz cu totul disproporționat, după mentalitatea profesională burgheză, cu necesitățile sarcinilor sale redacționale. Dacă fiecare informație de fapt banal și curent, pe care o redacta pentru ziar, implica, pentru el, cercetarea pe o arie foarte vastă a mediului și a condițiilor de viață legate de acel fapt, nu e de mirare că, într-o epocă în care se trăia în cercuri foarte strîmte și închise, și la io vîrstă la care intelectualii burghezi abea începeau să se familiarizeze cu atmosfera redacțiilor, a cafenelei literare, și să se lege de un grup oarecare foarte redus numericeste, Sahia cunoștea viața acestui oraș, lumea lui, problemele și condițiile de existență ale acestei lumi, într-o măsură în care puțini oameni, cu mult mai în vîrstă, și nici un intelectual burghez, de orice vîrstă, nu a cunoscut-o. Dacă presa burgheză i-a dat, mai ales în prima fază a activității sale gazetărești, posibilități foarte reduse de acțiune prin presă, ea i-a furnizat, în schimb, prilejul unei acțiuni de contact cu viața care s-a dovedit a fi decisivă pentru momentele de mai țirziu, cînd legăturile lui, prin Partid, prin clasa mun-

ciloare, prin nenumărații oameni care vedeau în ei un prieten și un sprijin, au impus presei tîrgheze să-i îngăduie chiar acțiunea prin presa burgheză.

• ...Dar a cunoaște viața, a te înfrăți cu oamenii, a suferi de suferințele lor, a-ți asimila speranțele lor și a lupta pentru ei, însemna <a depăși individualismul egoist, a renunța la chemările și ispitele lui, a refuza facilitățile, confortul și dulceața mediocră pe care le cuprinde orice individualism, orice egoism. Infrățindu-se cu lumea nedreptățiților, consacîndu-se luptei ei, trăind viața ei, Sahia trecea rapid prin acel proces de îmbogățire interioară care infringe ritmul domol al vîrstei biologice și al experienței lente, întînplătoare. El trecuse mult peste vîrsta sa; și nu mai avea de fapt vîrsta, • avînd numai conștiința bogată a unui om care trăiește din plin viața colectivă, care ia asupra sa fie și o pîrticică din sarcinile ei. Acest caz de maturizare apărea ca foarte nou și înșolit în mediul burgheziei și al intelectualității, obișnuite mai ales să-și prelungească infantilitatea pînă la confuzia cu infantilitatea a doua, cea senilă și decrepită. Dar nu era de loc nou în lumea muncitoare, unde omul se maturiza foarte repede în lupta cu viața, și mai ales în lumea revoluționară, în Partid, unde omul trebuia să se ridice la înălțimea celor mai grele sarcini, indiferent de vîrsta, unde pregătirea era însuși fructul bătăliei, unde conștiința era încărcată de răspunderea patetică a autorilor de istorie. Sahia a arătat iri lumea intelectualității burgheze, ce însemna, ca formație & caracterului, a intelectualului, a conștiinței, școala Partidului.

Sahia, deci, îmbătrînea în acest chip nobil — al tuturor achizițiilor morale necesare unui, luptător, achiziții pe care viața i le furniza printre filele calendarului, peste ani, pe sub zile, împotriva clipei. Oamenii simțeau acest fenomen ciudat, și, nu-l înțelegeau., „Dar Partidul, care înțelegea, fenomenul. — pentru că-l crease —, cunoștea omul — pentru că-l crescuse —, l-a considerat destul de „bătrîn" la douăzeci și patru de ani, pentru, a-i încredința greaua sarcină de conducător al unei prese de tip nou, • presa ,politică și culturală progresistă,, antifascistă și anti-războinică,-, inspirată din necesitățile luptei maselor împotriva celor două catastrofe ce se pregăteau: fascismul și războiul, — fiecare în parte suficientă pentru a fi cea mai sinistrală calamitate a istoriei, dar sortite, dar făcute să se îmbrățișeze, să se valorifice și să se-încununune reciproc, spre cea mai mare nenorocire a noastră.

Abea" atunci, la „Veac" Nou" și „Bluze albastre", s-a văzut ce însemna, pentru Sahia, munca-acțiune, — abea atunci, cînd nici nu se mai puneau măcar problema de leafă, de plată, de „cîștigarea pîinii". Și din nou am să spun că, și în cadrul acestor importante evenimente politice, culturale și literare, valoroasă a fost, din partea lui Sahia, nu numai munca sa publicistică, ci și munca sa de animator, de tovarăș-conducător, de purtător al învățăturii și cuvîntului partidului, printre oameni.

Căci sarcina de redactor al.unor, asemenea reviste nu însemna numai organizarea unei redacții, selectarea unui grup cît mai vast de colaboratori, întocmirea, sumarului, lectura, și corectarea manuscriselor, apoi toate muncile. în legătură cu tipărirea și cu difuzarea publicației, ,— în cele mai grele condiții, atît de grele, că astăzi nici nu se pot măcar imagina. Aceasta n-ar fi fost nimic. Nici lupta neîn-cetată, măcinătoare, cu sabotajul, patronilor tipografiilor, cu ostilitatea instituțiilor: 4e vînzare. a„ hîrtiei, de afișaj, de • distribuie și difuzare a presei; n-ar fi fost nimic.! Nici conflictul deschis, cu Siguranța, — care îi făcuse lui Sahia onoarea- nemaipo- menită, atît" în ,analele istoriei presei, cît și în; ale .abuzurilor acestei instituții ca- nine, de a-i atașa un agent permanent, un, spion și un zbir de fiecare clipă —, conflict, a-cărui soluție, fatală; trebuia întirziată cît mai mult, — nici măcar aceasta» nu era-partea cea; mai grea a sarcinii lui Sahia. -• .! . ' • . . : v -

Adevărata, marea, greaua sarcină a misiunii sale era 'aceea de a face școala ideologică și morală a unui grup de oameni cât mai numeroși. — indiferent de profesiunea lor. În redacțiile „Veacului” Nou” și „Bluzelor Albastre”, a intrat întotdeauna enorm de multă lume, nenumărați vizitatori, de staționare și discuție îndelungată, și, printre aceștia, publiciștii, scriitorii, intelectualii, au reprezentat întotdeauna o minoritate foarte neînsemnată (deși nici ei nu erau puțini de loc): vizitatorii redacțiilor și conlocutorii lui Sahia erau oameni care nu aveau nici o legătură directă cu scrisul, căci erau muncitori, funcționari, soldați, pensionari și elevi de liceu, studenți și văduve de război, uneori chiar țăranii, erau tot ce vreți, erau oameni din viață și ai vieții, oameni ai suferinței, ai așteptării, ai speranței. Aceștia veneau spre Sahia, Sahia pe ei mai ales îi chema spre el, printr-un apel care se adresa direct frățietății de conștiință, de multă vreme stabilită.

Se știa că viața acestor reviste nu poate fi lungă, că 'ele trebuie să sfârșească atacate pe la spate de către oamenii siguranței, legate la gură și sugrumate pe îndelete, tilhărește. Se știa. •— Sahia a trăit în aceste redacții atât de scumpe inimii lui, cu sentimentul unui tată care-și știe copilul condamnat la moarte de un microb necruțător, și care luptă pentru fiecare minut în plus. Deci, ceea ce putea realiza litera tipărită, la mari distanțe și în mase largi, era sortit unei întreruperi premature și intempestive, și de aceea Sahia se străduia să dubleze acțiunea tiparului cu o acțiune directă asupra cât mai multor oameni. Acestora le transmitea el o lecție, un îndemn, o certitudine, pe aceștia îi atrăgea el, nu spre viața efemeră a revistei, ci spre lupta neîncetată, dusă pe toate fronturile, a Partidului.

Presa legată de viață, presa în direct contact cu oamenii, presa vieții și a oamenilor, iată ce au fost aceste reviste, înainte de a fi fost, și după ce au fost, presa ideilor înaintate, a literaturii progresiste, a primelor teorii și creații realiste, a prezentării și popularizării literaturii sovietice, a victoriilor primului stat socialist. Au fost pînă într-atît o presă a vieții și a oamenilor, încît nu se putea să nu devină, prin consecință, și o școală a literaturii și scrisului: noutatea școlii litere a „Bluzelor albastre” este de a fi spart cercul și mitul profesionalismului literar, și de a se fi adresat, pentru creație, omului de pretutindeni, direct vieții. În fiecare număr, apăreau apeluri insistente, sincere, adresate cititorilor din fabrici, de pe ogoare, de oriunde se muncea, de a scrie, de a scrie literatură, a vieții și a actualității, pe care revista dorea să o publice, pe care a publicat-o. Cred că este unul din cele mai frumoase titluri ale acestei reviste, care în cele patru numere ale sale a știut să-și creeze atîtea titluri, acela de a fi dat imboldul și consacrarea unor scriitori de tip nou, adevărați scriitori ai muncii și ai maselor.

Acesta a fost cuvîntul Partidului, învățătura Partidului. Diar dragostea, pasiunea, priceperea și talentul ou care Sabia le-a pus în aplicare, constituie, pentru el, un tot atât de frumos titlu comunist.

Nu e cazul să mai insistăm asupra valorilor specific literare, mult mai stricte, mai concrete, ale „Bluzelor Albastre”, condusă de Alexandru Sahia, bătrînul. Sînt lucruri mult mai cunoscute, și contribuția majoră a lui Sahia, le face și mai cunoscute. Am vrut să insist mai mult asupra operii lui de muncitor al acțiunii colective, datorită căreia el și-a creat acea biografie pe care pe la începuturile acestei evocări, am declarat-o mai importantă decît însăși opera sa literară.

Și am vrut să relev și să explic faptul că această biografie el și-a putut-o realiza numai datorită formării sale la școala Partidului, care i-a dat posibilitatea unei bogății de viață mult peste vîrsta lui.

Partidul i-a dat lui Sahia această frumoasă, nobilă, strălucitoare „bătrînețe”, pentru virtuțile căreia l-a considerat, apoi, demn de a fi primul scriitor român trimis în Uniunea Sovietică, primul scriitor care avea să zugrăvească, în cuvinte românești și pentru poporul român, marea patrie a Revoluției și primul stat al muncitorilor și țăranilor.

Și încă multe...

Un singur lucru nu a putut avea Sahia: douăzeci, zece, un an, sau măcar o zi de viață mai mult. Dar în lupta cu forța oarbă a morții, s-a pregătit, nu știu prin ce magie, această coincidență între aniversarea sfârșitului și opera începutului, – frumoasa și durabila revistă „Bluze Albastre”, care ni-l păstrează pe Sahia peste ani, ca un triumf al vieții...

...Ceea ce se datorează tot Partidului

## CRONICA ECONOMICĂ

# DEZVOLTAREA ECONOMICĂ A ROMÂNIEI, EXPRESIE A DINAMISMULUI ECONOMIEI SOCIALISTE

COSTIN MURGESCU

Odinioară, în. Iorga a scris o întreagă „istorie a românilor prin călătorii”. Rezultatele obținute justifică, mi se pare, efortul celui care urmărește evoluția vieții poporului său și prin această iprizină: modul în care un (moment sau altul s-a reflectat în ochii contemporanilor de peste hotare.

Fără a irelua aici procedeul utilizat de prodigiousul istoric citat, socotesc că o confruntare a părerilor care au circulat peste hotare, la inten.al de câteva decenii, cu privire la România, poate contribui la o mai ibună înțelegere a transformărilor adinei prin care a trecut economia noastră în perioada revoluției populare.

Mă voi referi, ta primul rând, la o tarte apărută la Paris, cu 30 de ani în urmă, sub titlul „Le carrefour des empires imorts”. Autorul, Lucian Romier, a scris-o după ce a vizitat de-a lungul și ide^a latul țara, cu sentimente prietenești față de regimul și conducătorii de atunci .ai României. Nu pot ci^ta în întregime cartea. Voi menționa numai două capitole. într-unui, intitulat semnificativ „Inexperiența economică”, autorul isușține că poporul nostru s-ar interesa prea puțin de activitatea economică „el nu are gustul ei, îi discerne prost elementele și regulile, se simte neînderrinateic în aiceastă activitate. Greșelile își neglijențele care Si sînt imputate în afacerile sale provin, în cele mai multe cazuri, nu din rea credință, ci din inexperiență”. Această „inexperiemfă”, care i se părea chiar călătorului străin cu aiit mai surprinzătoare cu cit contrasta cu „ascuțimea de spirit” a poporului, Romier o atribuia condițiilor istorice care au făcut ca timp de secole poporul nostru să se complacă într-un mediu tradițional-agrar care „il dispensa... de orice ambiție de proigres”

Imtr-un alt capitol, proiectat ca o sinteză de „reflecții asupra Europei răsăritene”, Romier definește pe romîn drept un om „mereu mai slab și care plătește cămătarului o rentă mai grea decit odinioară, opresorului”.

N-are rost să polemizezi cu o carte, după 30 de ani de la apariție, și nici să explici toate confuziile și greșelile pe care le conține. M-am referit la ea numai pentru că an aprecierile lui Romier ise reflectau multe din părerile Celor care\* în occident, sprijineau Romania burghezo-moșierească. Părerile lui L. Romier erau părerile prietenilor oficiali ai României de acum trei decenii...

Intre timp, poporul român a sifărimat regimul burgheziei și imoșienirnii, a luat puterea în mâinile sale, a rupt lanțul dependenței țării lată de imperialism și a construit noua economie sociadistă.

Cum privesc străinii astăzi economia Romîniei și poporul nostru ?

Voi menționa câteva aprecieri care în nici (un icaz nu Izvorăsc dintr-o ascunsă simpatie față de orânduirea socialistă.

O L. Romier, Le carrefour des empires morts. Paris, 193], pag. 33, 35.  
) Op. cit, pag. 246.

Nimeni n-ar putea, de pildă, să acuze de atari simpatii ziarul englez „Scottish Daily Express” — care consemnează totuși faptul că „România industrială... a progresat în (ultimii doi ani mai rapid decât majoritatea celorlalte țări europene” — sau revista elvețiană „Die Weltwoche”, care recunoaște la rândul ei: „încă de curând, industria română te făcea să sumzi; experții economici occidentali care se găsesc la București declară că ea este fără îndoială demnă de respect”. Chiar un ziar atit de legat de cercurile monopoliste din S.U.A. cum este „New York Herald Tribune” constata nu de mult: „România... oferă un spectacol de dinamism, un spectacol extrem de interesant, dar și îngrijorător, care constă în industrializarea impetuoasă, într-un mod plin de imaginație și chiar cutezător, a unei țări destul de importante... Nicăieri nu este mai clar exemplificată provocarea adresată occidentului decât în vitalitatea cu care comuniștii români au împins țara dintr-un punct mort într-o epocă de industrializare... Este posibil ca România să ajungă în următorii 10 ani, contrar așteptărilor anterioare din străinătate, un mare succes,, „comunist”.

în Italia, revista „Relazioni internazionali” conchidea la 7 februarie 1962: „Prin omogenitatea dezvoltării sale în ultimii ani, România se prezintă deci ca una din țările socialiste care, proporțional cu condițiile de plecare de la sfârșitul războiului, a făcut cele mai multe progrese”.

Cred că iputem opri aici a doua grupă de citate. Cred de (asemenea că punind față în față: aprecierile despre România și despre poporul român pe care le făceau ieri prietenii, regimului burghezo-moișierese și pe care ie fac astăzi adversarii orânduirii socialiste,, cititorul va trage singur concluziie care se impun.

• • • • •

Intre factorii care au determinat creșterea prestigiului internațional al României și an schimbător; optica multor intelectuali occidentali' cu privire la poporul nostru, trebuie, menționate, în primul rând, rezultatele obținute în cursul industrializării socialiste.

Nu pierdem nici p clipă din vedere împrejurarea că în 'cursul celui de al doilea război, mondial și în perioada postbelică multe țări slab dezvoltate au pornit pe drumul jindustrializării sau că producția industrială a crescut în acest timp și în țările avansate din punct de vedere economic. Producția industrială ai țărilor socializate era în 1960 de 6,8 ori mai mare decât în 1937, iar a lumii «socialiste de 5,6 ori mai mare decât în 1938. Acest context internațional al creșterii producției industriale în întreaga lume nu numai că nu diminuează rezultatele obținute de România, dar le pune si im ai limpede în lumină.

Avein. în vedere,,de, exemplu, Ritmul în care acest proces se desfășoară. Toate țările au depășit, nivelul lor industrial antebelic; «te țări sânt linsă în măsură sa realizeze producția anului 1938 în numai 8 săptămâni, așa cum a realizat România în 1961 ? Economisții iburghezi încearcă de obicei să explice ritmul înalt al industrializării, socialiste prin nivelul scăzut al punctului de la care au pornit aceste țări, de unde decurge și concluzia lor cu privire la încetinirea inevitabilă a acestui ritm' pe măsură ce nivelul industrial se ridică.

1) Calculele comparative făcute în acest articol, privind dezvoltarea economică a R. P. Romine și a unor țări capitaliste, pe baza datelor cuprinse în „Anuarul statistic al R.P.R. 1961”, București, 1961 ; „Breviarul statistic al R.P.R. 1962”, București, 1962 ; „Dezvoltarea agriculturii R. P. Romine”, București, 1961 ; „S.S.S.R. v țifrah v 1960”, Moscova, 1961 ; „Statistical Yearbook”, 1959, United Nation, New York, 1960. „Le logement en Europe. Tendances et politiques, de 1960”, Nations Unies, Geneva, 1961 ; Monthly Bulletin of Statistics”, United Nation, aprilie 1962 ; „Economie et politique”, ianuarie, 1961.

Nu se poate nega Influența pe care baza de [pornire o are în ceea ce privește ritmul, dar a reduce problema numai la atîta sau a pune alcest element în centrul discuției, înseamnă a renunța de fapt la înțelegerea proceselor care au loc în lumea contemporană.

Experiența Romîniei este concludentă în această privință. În perioada 1928—1938, oînd România parcurgea un proces de dezvoltare industrială capitalistă, producția industrială a crescut într-un ritm mediu anual de 3,5%, ritm frecvent întîlnit și astăzi în multe țări capitaliste. În perioada 1951—1961, în plin proces de industrializare socialistă, ritmul mediu anual de creștere a producției industriale a fost de aproape patru ori mai rapid: peste 13%, deși baza de pornire era simțitor mai înaltă (în 1951 producția industrială era cu 83% mai mare decît în 1938, adică la sfârșitul perioadei anterioare de comparație). Se poate ușor deduce din aceste cifre comparative că nu izbăzia de 'pornire a fost ifactorul esențial ia! susținerii nostru ritm industrial postbelic, ci trecerea de la calea capitalistă de dezvoltare, la cea socialistă. Concluzia este întărită și prin faptul că în cursul industrializării socialiste deși baza de comparație devenea mereu mai ridicată, ritmul înalt n-a slăbit, ci s-a menținut. De pildă, calculat pentru perioada 1950—1959, ritmul mediu anual a fost de 12,8% ; în 1960—1961 creșterea medie anuală — față de baza mult mai ridicată din 1959 — a fost de peste 16%.

Unii economiști occidentali demonstrează, în lucrările lor dedicate problemei atît de dezbătută a industrializării, că recuperarea întîrzierii față de țările dezvoltate este mult mai greu de realizat în condițiile -contemporane de către țările rămase în urmă, decît era la începutul secolului. Unele argumente aduse în favoarea acestei teze nu sînt lipsite de interes, ilar experiența acelor țări slab dezvoltate care, în anii noștri, cred că pot recupera pe calea industrializării capitaliste diferența față de țările avansate, pare a întări o asemenea concluzie.

Viciul fundamental al argumentării constă în faptul că ea încearcă să facă abstracție de superioritatea metodei socialiste de industrializare față de cea capitalistă. Pentru a înțelege acest lucru, vom invoca din nou experiența țării noastre — extrem de semnificativă și în această privință.

Pornită pe drumul dezvoltării capitaliste mai tîrziu decît țările din occidentul Europei, România burghezo-moșierească și-a dezvoltat totuși industria în de cursul anilor; oricît de criticabile din punctul de vedere al conținutului lor de clasă și al eficacității lor general economice, n-au lipsit totuși măsurile de stimulare la dezvoltării industriale. Care au fost însă efectele acestor măsuri? Nu numai că România a rămas înapoiată din punct de vedere economic în raport cu țările dezvoltate din apusul Europei, dar această înapoiere s-a agravat sistematic în cursul dezvoltării capitaliste a Romîniei. Agravarea rămîinerii în urmă față de țările avansate, în pofida creșterii volumului propriu al producției industriale, alcătuieste o trăsătură caracteristică pentru dezvoltarea economică a Romîniei burghezo-moșierești și pentru definirea locului pe care țara noastră îl ocupa în sistemul diviziunii internaționale capitaliste a muncii.

Din acest punct de vedere, meritul istoric, al construcției economice socialiste constă în faptul că a curmat din rădăcină acest proces și, mai mult, a creat condițiile pentru ca o rămîinerie în urmă de mai multe, decenii să poată fi recuperată acum într-un timp extrem de scurt.

Procesul de recuperare a rămîinerii- în urmă este un rezultat direct al faptului că industria R. P. Române se dezvoltă într-un ritm considerabil mai rapid decît se

dezvoltă industria țărilor capitaliste. Pentru exemplificare ne vom referi la două dintre puterile industriale ale Europei occidentale, având fiecare un teritoriu și o populație mai mare decât România: am ales aceste țări dintre cele care au obținut în ultimii ani printre cele mai rapide ritmuri de creștere din Europa capitalistă: Franța și Italia. Calculat pe perioada 1951—1961, ritmul mediu anual de creștere industrială a fost de 13,2% în România, de 7% în Franța și 8,9% în Italia.

După cum se vede, ritmul nostru industrial calculat pe o perioadă lungă, de un deceniu, este net superior nu numai celui care caracterizează economia capitalistă în ansamblul ei, ci și celui al țărilor celor mai dinamice din Europa occidentală.

Cum recuperează acum R. P. Română, treptat, rămânerea economică în urmă moștenită față de aceste țări? Pentru a răspunde, vom menționa trei produse deosebit de importante pentru aprecierea gradului de dezvoltare economică: energia electrică, oțelul și cimentul, calculate pe cap de locuitor.

Recuperarea rămânării în urmă de către R.P. Română

Țara	Nivelul producției pe cap de locuitor în 1961 față de 1938 (= 100)	Proportia producției pe cap de locuitor în R.P. Română față de producția pe cap de locuitor din țara respectivă (= 100)	
		1938	1961
(1)	(2)	(3)	(4)
	<i>Energie electrică</i>		
R.P. Română	644		
Franța	329	14,3	28,1
Italia	333	20,4	39,4
	<i>Oțel</i>		
R.P. Română	629		
Franța	253	12,0	30,0
Italia	346	34,2	62,3
	<i>Ciment</i>		
R.P. Română	545		
Franța	340	32,5	52,2
Italia	337	31,0	50,2

Dacă rubrica 2 a acestui tabel lărgeste, printr-o referire specială la dinamica producției celor trei produse alese, imaginea anterior dobândită cu privire la deosebirea netă de ritm în favoarea României, — rubricile 3 și 4 dezvăluie direct consecințele acestei deosebiri: recuperarea rapidă de către noi a greii rămăneri în urmă pe care ne-a lăsat-o regimul burghezo-moșieresc.

La concluzii identice se ajunge și atunci când comparăm ritmul nostru cu al altei țări capitaliste din occidentul Europei, R. F. Germană. Economiiștii burghezi prezintă de regulă această țară drept un „miracol” al economiei capitaliste postbelice, dorind să sublinieze astfel că R. F. Germană a avut în perioada postbelică cel mai înalt ritm de creștere dintre țările capitaliste din Europa și n-a cunoscut pînă acum zguduirii economice profunde. În perioada 1951—1961, ritmul mediu anual de creștere industrială a fost în R. F. Germană de 9,3%. Dacă acesta este „miracol”, poți înțelege situația delicată a economiștilor burghezi când trebuie să aprecieze dezvoltarea industrială a R. P. Române, unde ritmul mediu anual a fost de 13,2% și unde mersul este mereu ascendent (în timp ce în R.F.G. el prezintă totuși osci-



lații), astfel încât România reduce sistematic decalajul moștenit și toată de această țară a „miracolului” capitalist.

Bazându-se pe avantajile sistemului socialist, R. P. Română și-a propus — după cum își știe — ea în cursul planului de 6 ani să sporească producția în așa fel încât, pînă în 1965, să se apropie la principalele produse de consumul pe locuitor al țărilor înaintate din punct de vedere economic, iar apoi — în cadrul programului de perspectivă — să ajungă din urmă aceste țări, în ceea ce privește producția și consumul calculat pe locuitor.

Cînd s-au anunțat aceste obiective, acum doi ani, economiștii burghezi au început să vorbească despre planurile „excesiv de ambițioase” ale României; nu le venea, pur și simplu, să creadă că o asemenea răsturnare de raporturi este posibilă într-un termen istoric scurt. Dar chiar după primul an al șesenalului, comparațiile au început să le aducă elemente noi în analiză: în timp ce în perioada 1950—1959, ritmul industrial al României a fost de aproape 2 ori mai mare decît al Franței, de peste 4,5 ori mai mare decît al Angliei și de peste 3,5 ori mai mare decît al S.U.A., în 1960 el a fost de peste 2 ori mai mare decît al Franței și de peste 5 ori mai mare decît al S.U.A. și Angliei. Cu alte cuvinte, față de multe țări capitaliste dezvoltate, decalajul de ritm în favoarea noastră a fost mai mare, ceea ce întărește posibilitatea României de a înlăptui obiectivul pe care și l-a fixat.

În timp ce se apropie treptat de nivelul de dezvoltare al țărilor avansate din punct de vedere economic, R. P. Română lasă tot îtmul mult în urmă țările europene mai puțin dezvoltate, care în perioada postbelică au rămas pe făgașul evoluției capitaliste. Este semnificativă în această privință adîncirea decalajului față de noi, al unei țări balcanice cum este Turcia. Pentru a oglindi acest ipiroces, ne vom referi la aceleași trei produse :

#### Adîncirea decalajului Turecii față de România

Produsul	Nivelul producției pe cap de locuitor în 1961 față de 1948 « 100		Proportia producției pe cap de locuitor în R.P. Română față de producția pe cap de locuitor din Turcia (— 100)	
	E.P. Koroina		1948	1961
Energie electrică	494	303	280,1	457,1
Oțel	516	195	435,2	1157,5
Ciment	431	412	240,1	265,0

Economiștii burghezi au toate motivele să privească cu stupefacție la dinamismul economiei socialiste a României.

Problema dezvoltării industriale nu poate fi redusă numai la ritmul de ansamblu; ea antrenează implicit problema proporțiilor dintre diferitele ramuri și subramuri, problema repartiției teritoriale a producției, ș.a.tn.d.

Ceea ce a caracterizat industria din România în perioada evoluției sale capitaliste n-a fost numai caracterul ciclic și ritmul lent «1 creșterii, ci și agravarea disproporțiilor între ramuri și a dezechilibrelor regionale.

Construirea economiei socialiste a făcut posibilă lichidarea acestor grave neajunsuri, astfel încât caracteristica dezvoltării economice contemporane a României este mersul întregii economii naționale pe o linie mereu ascendentă, echilibrată, toate ramurile crescând armonios, în ritm susținut.

Nici acest exemplu de superioritate a economiei planificate socialiste — care decurge din experiența României — nu a putut rătnîne fără ecou.

Ceea ce pentru noi ia devenit o problemă de istorie a dezvoltării economice, pentru țările capitaliste ale Europei reprezintă un izvor de frământări actuale. În Franța, de exemplu, creșterea cu 8% a producției industriale, în 1960, a fost însoțită de o agravare a disproporțiilor între „progresele spectaculare” ale chimiei și siderurgiei și dificultățile altor ramuri industriale care „nu reușesc, de mai mulți ani, să iasă dintr-o stare de stagnare. În Italia, ritmul într-adevăr înalt din 1960 n-a reușit să descrețească frunțile celor îngrijorați de gravele disproporții dintre dezvoltarea nordului și stagnarea sudului. Exemplele se pot înmulți, chiar dacă nu ne-am referi la țările capitaliste mai puțin dezvoltate din bazinul mediteranean, unde toate aceste disproporții se îmbină și se agravează.

Economiștii burghezi încearcă de obicei să iasă din impasul spre care-i împinge inevitabil contrastul dintre creșterea impetuoasă a economiei țărilor socialiste și dificultățile în care se zbate economia țărilor capitaliste, atribuind succesele industrializării socialiste fie „sacrificării” agriculturii, fie „comprimării” nivelului de trai.<sup>1)</sup> . . .

- în ceea ce privește primul argument invocat, discuțiile au devenit la ora aceasta superflue. România a demonstrat prin fapte posibilitatea reală a socializării, mului de a înfăptui concomitent o industrializare complexă și rapidă, transformarea socialistă a agriculturii și ridicarea > continuă a producției agricole vegetale și animale în întreaga perioadă de construcție socialistă. S-a subliniat, pe bună dreptate, că această experiență, a țării noastre reprezintă o contribuție importantă, teoretică și practică, la tezaurul marxism-leninismului. Contribuind la creșterea prestigiului internațional al R. P. Române, succesul [colectivizării distruge totodată una din armele anticomunismului, mînuită «cp predilecție de ideologii contemporani ai burgheziei.

Confruntată cu experiența României, poziția economiștilor burghezi nu devine mai ușoară nici cînd este vorba de problema nivelului de trai. Căutînd să demonstreze că ar exista o contradicție între teza principială potrivit căreia întreaga dezvoltare a economiei socialiste este subordonată ridicării condițiilor de viață ale populației și fapte, — unul din criticii industrializării socialiste afirmă textual că în prima perioadă a industrializării salariul real ar fi scăzut, între 1950—1953, în toate țările de democrație populară și că abia spre sfârșitul lui 1953 și-ar fi regăsit nivelul din 1950.<sup>2)</sup> .Sublinierea aceasta: în toate țările de democrație populară, tînde, în intenția autorului burghez, să creeze impresia unei legități. Care este însă realitatea? În R. P. Romînă venitul real al unui salariat a fost în 1951 cu 6,1% mai mare decît în 1950, iar în 1953 cu 8,5% mai mare. Crescînd în continuare, an de an, cu o regularitate niciodată desmînțită, el a ajuns în 1960 cu 67% mai mare decît în 1950.

Să concedem criticului burghez posibilitatea unei confuzii, în locul unei acuzații de rea credință. Poate a vrut să se refere la veniturile reale ale țărănimii și nu la cele ale salariaților. În 1951, veniturile reale pe un țăran au fost însă cu 29% mai mari decît în 1950, în 1953 cu 43,2%<sup>3)</sup> mai mari, iar în 1960 cu 71% mai mari.

<sup>1)</sup> Este caracteristică pentru această poziție a multor economiști burghezi analiza pe care o face Jan Marczewski dezvoltării țărilor de democrație populară („Planification et croissance economique des democraties populaires”, Paris, 1956, vol. II, pag. 430 și urm., pag. 542 și urm.).

<sup>2)</sup> Op. cit., pag. 437.

<sup>3)</sup> Ibidem, pag. 437.

Dinamica venitului real pe un salariat și pe un țaran, în perioada 1950—1960, nu lasă astfel nici o îndoială asupra faptului că succesele importante ale industrializării socialiste au fost obținute în Republica Populară Română în condițiile unei creșteri permanente a condițiilor materiale de viață ale imensei majorități a populației țării.

Noi putem înțelege dificultatea pe care o întâmpină uneori economiștii burghezi când trebuie să recunoască un asemenea fapt. Nu este ușor să aperi capitalismul și să recunoști în același timp uriașa dezvoltare economică a țărilor socialiste; sarcina devine chiar imposibilă, când mai trebuie să recunoști și faptul că această dezvoltare economică se realizează în condițiile creșterii nivelului de trai, în timp ce în țările capitaliste se înrăutățesc condițiile de viață ale celor ce muncesc.

Iată, de pildă, chiar o țară capitalistă care s-a dezvoltat în ultimii ani, cum este Franța. Potrivit datelor oficiale, veniturile reale medii calculate pe o persoană au scăzut din 1957 până în 1960, ca și cum ar fi revenit la nivelul anterior. Situația este, așa dar, cât se poate de neplăcută chiar atunci când te referi la calcule oficiale și medii. Ea devine considerabil mai dificilă când te referi la calcule mai apropiate de realitate, calcule care arată, de pildă, că puterea de cumpărare a unui muncitor parizian cu familie era în 1960 cu 8—9% mai mică decât în iulie 1957, iar a unui țaran cu 7—8% mai mică decât în 1958. Se pot da exemple similare și din alte țări capitaliste avansate, chiar fără să ne referim la armata tot mai numeroasă a șomerilor din aceste țări.

Situația oamenilor muncii din țările capitaliste verifică la fiecare pas justetea concluziei trasă de Programul P.C.U.S.: „Dacă secolul al XX-lea, — secolul creșterii colosale a forțelor de producție și a științei — m-a pus până acum capăt miseriei a sute de milioane de oameni și n-a adus belșug de bunuri materiale și spirituale tuturor oamenilor de pe Pământ, de vină este numai capitalismul”.

În opoziție cu capitalismul, socialismul dă, pentru prima dată, tuturor oamenilor posibilitatea de a se bucura de bogățiile pe care le creează...

Ce exemplu mai convingător poate fi în această privință decât faptul că țările socialiste, care în marea lor majoritate aveau în perioada iprerevoluționară un nivel de trai considerabil mai scăzut decât al țărilor avansate din punct de vedere economic, sânt în măsură să-și fixeze astăzi, ca obiectiv concret al planului lor de perspectivă, asigurarea celui mai înalt nivel de trai din lume?

Corelarea permanentă a creșterii producției de bunuri materiale ou creșterea consumului populației face ca țările socialiste să se îndrepte ferm spre îndeplinirea obiectivului propus. Odată cu creșterea consumului de produse alimentare, îmbrăcăminte, încălțăminte, etc. se îmbunătățesc condițiile de locuit, condițiile sanitare, crește nivelul cultural al populației. Nu este oare semnificativ faptul că astăzi se construiesc în România, de exemplu, mai multe locuințe raportate la numărul locuitorilor decât în marea majoritate a țărilor Europei occidentale? Sau faptul că în bugetul unei familii de muncitori cheltuielile pentru chirie reprezintă mai puțin de 2%, «n timp ce în R. F. Germană ele ajung să reprezinte peste 9% din totalul cheltuielilor, iar în Anglia se apropie de 8%? Nu este semnificativ și faptul că în România, a cărei situație sanitară era cu numai două decenii în urmă dintre cele mai nesatisfăcătoare, există astăzi mai mulți medici la 10.000 locuitori decât în Anglia sau Franța, fără a mai vorbi și de „amănuntul” că la noi asistența medicală se acordă în general gratuit? Sau, nu este plin de adevăr semnificații faptul că România are astăzi mai mulți studenți la fiecare 10.000 locuitori decât țări cu vechi tradiții universitare ca Italia sau R. F. Germană?

iRaferinau-se La faptul că în presa occidentală apar tot mai des recunoașteri ale uriașelor progrese pe care România le-a înregistrat în anii •revoluției sale populare, N. S. Hrușciiov declara: „Este o recunoaștere silită a adversarilor noștri, pe care le-a. smuls-o munca talentatului popor romiîn, cele făurite de el în condițiile socialismului". \*)

•

Deruta adversarilor socialismului în fața realizărilor construcției economice a iRomîniei se împletește cu bucuria prietenilor noștri. Este în firea lucrurilor să fie așa. Succesele R. iP. Romine sînt doar parte componentă a succeselor obținute pe scara întregului sistem mondial socialist.

Rod al muncii poporului romîn, al conducerii clarvăzătoare a Partidului Muncitoresc Romîn care-și întemeiază politica sa pe aplicarea creatoare și consecventă a marxism-leninismului la condițiile concrete din țara noastră, rezultatele obținute de noi sînt totodată — așa cum sublinia tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — „inseparabil legate de avantajele relațiilor de colaborare și întrajutorare tovarășească din cadrul lagărului socialist și, în mod deosebit, de marele sprijin pe care Uniunea Sovietică îl acordă țării noastre, ca și celorlalte țări socialiste".:).

Expresie a superiorității socialismului, dezvoltarea economică a R. P. Romine contribuie astfel la creșterea prestigiului noii orînduiri și se integrează organic în marele marș istoric care transformă sistemul mondial socialist în factorul hotărîtor al dezvoltării societății omenești.

O Citat după „Scinteia" din 25 iunie 1962.

^) Citat după „Scinteia" din 25 iunie 1962.

## TEORIE ȘI CRITICĂ

### PENTRU O CULTURĂ ȘI O ARTĂ REVOLUȚIONARĂ \*

EUGEN SIMION

#### 1. ÎN JURUL CRIZEI CULTURII BURGHEZE

Ideea de criză a culturii burgheze este des întâlnită în scrierile estetice și publicistice din primul deceniu interbelic. Ea ne apare, însă, interpretată în chip diferit. Moderniștii identifică formele parazitare ale culturii oficiale burgheze (idilismul, academismul steril și alte forme vetuste) cu însăși cultura clasică, realistă, pe care o repudiază global. (Ei vor să rupă orice legătură cu trecutul, de aceea realismul le pare a fi, estetic, un fenomen depășit, în dezacord cu spiritul veacului.

Tendința de a asimila formele perisabile ale culturii cu întreaga cultură umanistă este mai largă. Această tendință a primit și un suport filozofic în teoria despre declinul spiritual al Occidentului, despre îmbătrânirea și osificarea culturii lui. În scrierile despre morfologia culturii ale lui Oswald Spengler și ale altor gânditori din epocă, exponenți spirituali ai imperialismului, aceste idei sînt dezvoltate și tind a se structura într-o concepție filozofică. Critica concepției negativiste despre cultură va forma unul dintre obiectivele teoriei marxiste, în deceniul al patrulea. În cadrul literaturii noastre, critica marxistă a adus în acest sens o contribuție însemnată pe care o vom semnala la timpul convenit.

Ideea că, anta, cultura, în genere, trebuie să se orienteze spre forme noi este îmbrățișată, în anii de după întiul război mondial, de critici și artiști care aparțin celor mai diferite concepții estetice. Faptul că viața apare infinit mai complexă decît în perioada premergătoare războiului, că alte forțe sociale se afirmă în societate, impune o revizuire a vechilor concepții despre cultură. Chiar dacă nu este suficient de clar pentru mulți gânditori că odată cu criza generală a sistemului capitalist intră în declin și formele suprastructurii, se înțelege, totuși, că arta și cultura tind să se sintetizeze care să exprime valorile și tendințele noi apărute în cîmpul vieții sociale. Sînt interesante, în această direcție, observațiile lui G. Ibrăileanu care, ținînd seama de complexitatea socială și psihologică a momentului postbelic, stabilește unele jaloane pentru literatura viitorului. Ibrăileanu remarcă, printre altele, că dezvoltarea industriei, schimbarea raporturilor între clasele sociale în România postbelică impun modificări și în domeniul literaturii. Expresia acestor schimbări necesare o vede criticul în dezvoltarea romanului, gen mai apt a înregistra prin structura lui bogăția de fenomene a vieții contemporane.

„Transcripția literară a acestei lumi nouă și complicată — spune el (...) va trebui să oglindească toată această nouitate și toată această complicație. Și această transcripție nu va putea fi decît romanul social, „touffu”, plin de probleme și de documente omenești\*). Epoca i se pare lui Ibrăileanu în multe privințe asemănă-

\* Articolul de față constituie un capitol dintr-o lucrare mai amplă: *Tradițiile realismului socialist în literatura română*; unele referiri la publicistica vremii, la operele beletristice etc., pe care cititorul le-ar dori incluse aici, se integrează, potrivit structurii volumului, altor capitole. Am. voit a concentra în capitolul de față esența dezbaterilor duse în presa revoluționară, între anii 1913—1924, în jurul ideii de criză a culturii burgheze și în legătură cu orientarea artei contemporane.

\*) *Romanul social*, în rev. *însemnări literare*. A.n. I, nr. 6, 10 martie, 1919.

toare cu epoca, lui Balzac și Stendhal, concretizată prin „adinei zguduiri (...). aspirații individualiste, fără frâu, concurența aprigă, ascensiunile și prăbușirile sociale și morale”. Toate aceste fenomene apar și la noi, de aceea va trebui să se dezvolte și în cadrul literaturii române romanul de tip. balzacian. Tot o expresie a modificărilor survenite în viața societății este și fenomenul pe care Ibrăileanu îl denumește: lichidarea literaturii dinaintea războiului. Ce înțelege prin aceasta, criticul? Destrămarea clasei nobiliare, spune el, va fi marcată estetic printr-o literatură de nemulțumire: „nostalgică, cu idealul în trecut (...), pesimistă, romantică”<sup>\*</sup>. Este posibil totuși ca relațiile feudale să dispară fără urme literare; certă este însă lichidarea spiritului, a principiilor și a viziunii pe care această clasă le-a imprimat literaturii.

Ce caracterizează literatura contemporană și care sînt tendințele ei de dezvoltare? Lipsa de școli și de curente diferențiate estetic, renunțarea la vechile stiluri,, căutări stilistice individuale – formează semnele distinctive ale literaturii de după război: „totul s-a sfărîmîit, încredințază criticul, asistăm da un fd de amorflistn, la o juxtapunere de scriitori, care reprezintă ceva de altă dată, dar care nu se imai recunosc întru totul”<sup>\*\*</sup>).

Om al timpului său, Ibrăileanu nu, se înpăimântă de tranzițiile către sinteze noi. Refractor atît tendințelor negativiste, de rupere a legăturii cu tradițiile realiste ale artei, cît și închistărilor anacronice, el consideră necesară evoluția literaturii spre forme care să exprime plenitudinea vieții sociale: „Grație schimbărilor sociale” vom avea, spune el, o literatură matură, ^preocupată de idei, de probleme, o literatură care să privească viața serios, din multele și variatele puncte de vedere din care ea poate și trebuie privită, o literatură care trebuie să ifie transcripția artistică a condensării sociologice, psihologice și filozofice a vieții”<sup>\*\*\*</sup>). Istoria a verificat, în bună măsură, prevederile criticului. S-a consolidat și a luat amploare în literatura din deceniile următoare elementul social, s-a dat extensie studiului fenomenelor psihologice, realismul a cîștigat în adîncime, au fost incluse zone noi în sfera de investigație a artei. Traiectoria realismului nu\* a fost, cu toate acestea, rectilinie. Spre deosebire de epoca lui Balzac, la a cărei complexitate trimite criticul, epoca de după întîiut război mondial corespunde accentuării dominației capitalismului monopolist în România; pe "planul culturii și artei această evoluție se traduce prin proliferarea formelor parazitare și decadente în cultură. Curentele moderniste, a căror noțiune fundamentală în artă este negația, sînt produsul acestei crize spirituale deși, aparent, prin violență și anarhism, sînt îndreptate împotriva spiritului oficial (am văzut, însă, în ce mod). Burghezia încetează, efectiv, de a mai avea un rol progresist în viața societății. „Civilizația” ei este menținută prin Violență. Morala, filozofia, arta pe care o propagă exprimă scepticismul funciar al unei lumi în amurg. Casandrele filozofiei burgheze dau acestei prăbușiri o semnificație generală, făcînd din ea simbolul destrămării întregii civilizații și culturii umane.

„După cum pentru burghez desființarea proprietății de clasă înseamnă desființarea producției însăși – remarcă Mărx și Engels referindu-se la psihologia capitalistului care privește lumea prin prisma egoismului său de proprietar – tot astfel pentru el dispariția culturii de clasă este identică cu dispariția culturii în genere”<sup>\*\*\*\*</sup>).

Conștiința că arta și cultura burgheză' trec printr-un moment de criză, în orice caz de stagnare, este mai generală. În ceea ce privește cauza acestui fenomen, opiniile sînt diferite, după cum diferite sînt și soluțiile ce se propun pentru depășirea'

<sup>\*</sup>) *Literatura, nemulțumirilor*, rev. cit. nr. 7, 17.11.1919.

• • > \*\*) *Literatura de azi*, rev. cit. nr. 30; 7 sept. 1919. - - -

\*\*) *Literatura viitorului*, rev. cit. nr. 28, 24 aug. 1919.

\*\*\*\*\*) *Manifestul Partidului Comunist*, ed. VI, I.E.S.P.L.P., pag. 54.

momentului de criză și orientarea ,viitoare a artei și culturii. O serie de intervenții critice depistează aspecte vetuste ale artei burgheze, precum: pseudo-literatura de război, idilismul semănătorist sau fenomene mai generale, ca izolarea artistului de viața socială, optica istorică deformantă a scriitorului. Autorii acestor articole sînt unanimi în a recunoaște necesitatea de a apropia literatura și arta în genere de realitatea frămîntiată. a epocii. Unii văd dezvoltarea literaturii în funcție de oglindirea conflictelor din lumea maselor muncitoare (noțiune nedeterminată politic care este, cîteodată, circumscrisă' la categoria năpăstuiților, a oamenilor sărmani de la periferia așezărilor urbane), Galactom, de pildă, criticând aspru literatura de mistificare a tradiționaliștilor, opinează pentru un realism consecvent.

Critica acestor aspecte rămîne, cu toată virulența ei, limitată. Ideea de innoire în artă trebuia consolidată pe' alte principii. O contirbuție prețioasă vor aduce în acest sens,, publicațiile revoluționare apărute în anii de după Revoluția Socialistă din Octombrie, cînd se formează la noi un curent revoluționar în cadrul mișcării muncitorești, culminînd ou înființarea, în 1921, a Partidului Comunist din România.

## 2. DESPRE CULTURA PROLETARA. ARTA VIITORULUI: O ARTĂ REVOLUȚIONARĂ

ildeii de criză a culturii burgheze i se asociază într-o serie de articole, cu un caracter teoretic mai pronunțat, din Socialismul, Chemarea, lașul socialist, Tineretul socialist și mai tîrziu, în revista Cultura proletară > (1926), ideea elaborării culturii și artei revoluționare. Problema este pusă • într-un context mai larg, în legătură cu procesul de destrămarea. a ideologiei burgheze și de formare a elementelor noi, de făurire a culturii socialiste. Acesta este un proces real, obiectiv, de a cărui importanță vorbește Manifestul Partidului Comunist: „Proletariatul – arătau Marx și Engels – pătura cea mai de jos a societății actuale, nu se poate ridica și elibera fără să arunce în aer întreaga suprastructură a păturilor care alcătuiesc societatea oficială"\*), făurindu-și propria lui suprastructură. Se înțelege că este vorba de un proces complex, de lungă durată, a cărui etapă decisivă este posibilă numai după ce clasa muncitoare va ajunge la eliberarea sa socială. Elemente ale noii culturi apar însă în sinul vechii societăți; ca o consecință a faptului că a apărut o clasă nouă, care ajunge să-și formeze vederi în toate domeniile vieții materiale și spirituale. Pe măsură ce acestea se afirmă, ideile ce; țin de vechea structură pierd din influența lor, pentru că „descompunerea ideilor vechi merge mîină-n mîină cu descompunerea vechilor condiții de viață" \*.\*). Este, în acest caz, inevitabilă ciocnirea dintre ideile și formele rie cultură ce exprimă forța progresistă a societății și ideile și formele de cultură care rezistă, apărînd „valorile" filozofice și morale ale păturilor sociale dominante. Faptul se verifică și la. noi, momentele de încleștare socială au fost totdeauna urmate sau precedate de o efervescență de idei.

Problema ,elaborării Culturii 'socialiste a fost pusă înainte de• 1900, în lumina unor principii „critico-utopice" pe care le-am discutat pe larg în alt capitol al lucrării. După 1918 ideea este reluată' dintr-o' perspectivă filozofică mai bine conturată. Este momentul cînd marxism-leninismul cîștigă teren în literatura politică socialistă, cînd' se formează un curent revoluționar ale cărui vederi se resfrîng și în cîmpul culturii și al artei. înființarea Partidului Comunist din România, la 8 mai 1921, reprezintă, pe plan ideologic, „o victorie a< leninismului împotriva oportunismului și reformismului în mișcarea muncitorească din România"\*\*\*).

\*) Marx și Engels. *Manifestul Partidului Comunist*.

.^.-r^

\*\*) Idem, p. 57.

\*\*\*) G. GheorghiuOeji Voi: *Articole fiuțwvhlțări*; EsS.P.L.P., 1956, ed.. IV. pag. 368.

Ideile leniniste despre cultura proletară, popularizate în presa revoluționară, vor orienta discuțiile pe un făgaș bun, ceea ce face, de pildă, ca tezele proletcultiste să nu capete extindere. În genere, exagerările de acest fel au avut o slabă audiență în rindurile teoreticienilor marxiști.

Bineînțeles, conceptul de cultură proletară ca atare, nu este definit, de la început, cu toată exactitatea. Se recunoaște, dintr-un început că arta și cultura revoluționară vor fi, în primul rând, libere, ca urmare a faptului că însuși artistul, creatorul valorilor de cultură, va deveni, odată cu victoria socialismului, un om cu adevărat liber. Un fragment dintr-o Enciclopedie socialistă, reprodus de „Socialismul sub titlul „Revoluția și arta”\*), vorbește despre acest spirit liber al artei promovate de proletariat :

...„Avem de a afirma că în același timp cînd lucrătorul manual va fi liberat din robia sa economică, socialismul îi va aduce numai izvoare de fericire, pe care el nu le bănuiește încă astăzi, liberând prin aceeași lovitură pe lucrătorul artei, creatorul frumuseții, el însuși victima societății capitaliste”. Din perspectiva anului 1919, acesta era un fenomen al viitorului. Mișcarea revoluționară punea însă probleme acute și în domeniul artei. întrebarea este, dacă creatorii trebuie să aștepte epoca înfăptuirii socialismului pentru a-și concretiza artistic năzuințele lor revoluționare, sau, cumva, realitatea fierbinte a istoriei impune o angajare imediată în slujba mișcării muncitorești, punînd în acest chip, încă de pe acum, bazele artei noi? În acești termeni dilema este soluționată fără prea mari dificultăți. Dificultățile totuși nu lipsesc. Trebuie definit conținutul noii arte și pus în acord cu mijloacele de expresie. încercările beletristice merg, de aceea, paralel cu critica teoretică; adesea scriitorul își fixează în articole de atitudine principiile de creație pe care le verifică în scrieri ce depășesc, nu în puține cazuri, valoarea unor simple documente istorice.

IdeaOul socialismului și revoluția ce se Măipituaia au trezit entuziasmul scriitorilor vremii. Poetul Emil Isac, desprins din aripa protestatară a simbolismului românesc, semnează în Socialismul un articol-manifest în care cheamă scriitorii să se ralieze socialismului pentru a răspunde în acest mod unei cerințe obiective a timpului. Saloanele, spune el, nu mai pot ține în captivitate muzeele, scriitorul nu mai poate rămîne un căutător de grații, ci trebuie să pătrundă în clocotul vieții sociale. În stilul său retoric, nu lipsit de patetism autentic, poetul cere artiștilor să răspundă acestei muzici [a] viitorului. „Odinioară – mărturisește el – se vorbea cu dispreț despre socialism. Astăzi strunele unse cu uileu șovinist „amorțesc și „literatul” ludul, vînător de grații și bucurii ieftine, ascultă cu emoție glasul muncitorimii... Milioanele de oameni săraci nuiși au încă reprezentanții în literatură. Scriitorii noștri învârtesc aceeași manivelă ia flașneteii. Și aceleași cântece banale. Saloanele sînt și astăzi proteguitoarele ideii – în ateliere, în ocne, pe ogor, nu se plimbă încă copilul muzelor românești. Dar simt că o să vină. Porțile sînt deschise și-i așteptăm”...\*)).

în împrejurările societății divizate în clase, între o categorie restrînsă de indivizi și milioanele de oameni, scriitorul are de ales între a rămîne convențional, izolat ca bufon al unei pături dezabuzate (cum observă, cu malițiozitate, Gorki într-unui dintre foiletoanele sale critice despre artiștii-consolatori), sau a se alătura producătorilor de bunuri materiale și spirituale, dînd în acest caz un conținut social, revoluționar, artei lui. Problema optării o pune, în articolul amintit, și Emil Isac.

„Și-i așteptăm – spune el, referindu-se la scriitorii contemporani – să arunce din mîini lira convențiunii, să-și tundă pletele (...) și să prindă în ritm ahtierea celui ce muncește. Viitorul este al socialismului .Scriitorii români .să-și pună mîna pe inimă și să-mi răspundă: ai cui sîntem noi, cei ce simțim bucuria și durerea altora : sîntem

\*) *Socialismul*, 10 mai 1919.

\*\*) Emil Isac : *Literații și socialismul*, în *Socialismul*, An. IX, nr. 112, 18 iunie 1919.



ai unora, ori sintem ai tuturor? Și cui să facă 'literatura? Umor cucoane și unor bărbați ori milioanei, frați cu (frații lor din lumea întreagă?"

Manifestul său poetic, tributar, în ceea ce privește substanța ideologică, • unor vederi utopice, se încheie cu aceste cuvinte înflăcărâte: ...„Veniți, veniți frați de pretutindeni și învățați isonul nou. Aruncați praporii de odinioară și dezrnetiți-vă de tămăie. Pegasul nou nu mai este arapul eroilor din istorie, ci simbolul progresului... lin izvor magic este în depărtare și muzica lui o aud încă numai apostolii. Dar ou toți veți veni să vă spălați mâniile în el să vă trezească curățenia lui, să vă astâmpere bucuria și setea. Veniți, grăbiți la izvorul socialismului, căci aici ește viitorul".

Am mai citat numele lui Galaction. Trebuie reamintite, în legătură cu discuția în jurul literaturii clasei muncitoare, articolele sale: „Poet și proletar și Literatura pentru cei mulți și dornici, din 1919. într-o serie de scrieri critice anterioare, prozatorul repudiase vehement diverse aspecte ale literaturii de dinainte de război, preconizând un realism riguros, orientat în deosebi către dramele vieții rurale și către lumea pestriță a surtucărimii. In articolele apărute în „Chemarea și Socialismul din 1919, Galaction anexează literaturii contemporane problematica muncitorească. El critică, absenteismul literaturii românești de la marele concurs social, lipsa de presimțiri sociale și de profetism revoluționar ca urmare a faptului că burghezia a subjugat preocupările scriitorilor și a tocit simțul lor critic.

„Cine simte la noi freamătul mulțimii? — se întreabă el. Cine se crede chematul și interpretul clasei muncitoare, înaintea contemplației eterne și a artei? Grea întrebare pentru starea actuală a poeziei românești, pentru sufletul de azi al scriitorului român. Idealurile socialiste n-au pînă acum aproape nici un nume, nici o inscripție și nici o icoană (în templul verbului românesc\*). S-ar părea, arată el, că scriitorul român nu este solicitat de nici o tragedie, că spectacolul la care asistă în fiecare zi ar fi lipsit de orice nuanță tristă. Judecînd după literatura care apare, aceasta ar fi situația: săracii sînt resemnați, muncitorii își duc viața în armonie, împăcați, pentru că „proletariatul român are toate bunătățile culturale și materiale după care tânjește și pentru care se luptă proletariatul din țările străine". (Imaginea este însă cu totul falsă.- In realitate, tragediile bîntuie viața și clasa muncitoare nu contemplă pasiv această stare de lucruri. „Artiștii .poezii, intelectualii, scriitorii, visătorii popoarelor pot ei să doarmă somn de piatră — întreabă în finalul articolului său, Galaction, invocând progresul mișcării revoluționare — cînd visul cel mai strălucit, întrevăzut vreodată, nălucește înaintea credulității omenești, înaintea speranțelor nemuritoare ale sufletului nostru ?"

Reluînd problema raportului dintre sensibilitatea „inaccesibilă și fără nici un fel de reacțiune" a literaturii timpului său și realitatea „clocotitoare și spumegoasă" Galaction pornește, în articolul Literatura pentru cei mulți și dornici, de la ideea că literatura nu poate rămîne la „găini și claponi", adică convențională, izolată de reda problematică socială: „Vai, scriitorii noștri — dojenește el pe contemporani -- sînt dezorientați și legați la furca patului ca niște copii pe care mama i-a lăsat în casă singuri"... „Cum voiți ca mișcarea socialistă să aibă toată amploarea și toată măreția pe care i-o dorim fiecare, dacă voi cei ce visați, cîntați și scrieți stați de o parte și nu simțiți nimic?" Ca și cu alte prilejuri, el cere artistului să se orienteze în sensul dezvoltării istoriei, să-și lege opera de ceea ce reprezintă cu adevărat viitorul, într-un cuvânt, „să știe să asculte, să priceapă și să se călăuzească de idealul mulțimilor, entuziaste și nerăbdătoare\*\*\*). Această pledoarie pasionată pentru realism consecvent în literatură are anumite limite, provenite între altele, din înțelegerea oarecum exterioară

\*] Poet și proletar în Chemarea. 7 iulie 1919

\*\*] Literatura pentru cei mulți și dornici, august 1919, voi. O lume nouă, ed. 1946 (?), p. 115.

a fenomenului crizei culturii burgheze și din concepția eclectică și impregnată de anumite confuzii a scriitorului despre socialism (apropierea, de pildă, a idealurilor socialismului de preceptele creștinismului primitiv). Critica culturii de clasă a burgheziei va fi reluată, cu mai multă perspicacitate, în articolele care le publică în acest răstimp, o seamă de intelectuali de formație filozofică marxistă.

O primă idee care se degajă din aceste intervenții critice – ce-și propun să analizeze, cu rigoare științifică, configurația culturii contemporane, procesele ei lăuntrice de dezvoltare – este aceea că fenomenul de „criză”, de destrămarea valorilor „de clasă” ale capitalismului nu este izolat, ci cuprinde întreaga suprastructură a orânduirii burgheze. Această criză este privită, apoi, în consecințele ei estetice, deși pot fi observate, și aici, destule limite și simplificări. Ceea ce reprezintă un element cu adevărat nou, revoluționar, în gândirea critică, este, înțelegerea dialectică a procesului de formare a culturii socialiste (proletare).

Societatea capitalistă, prin condițiile economice apăsătoare, a ținut departe masele de cultură. O primă consecință a acestui fapt, arată P. Constantinescu-Iași într-un articol din *Socialismul: Nevoia de cultură\**, constituie limitele de înțelegere a legilor dialectice ce acționează în societate – : (burghezia) „a ferit-o pe (clasa muncitoare n.n.) de a pricepe care simt tendințele de vecinieă prefacere și, deci, a înlăturat-o de la posibilitatea cunoașterii propriilor ei forțe internaționale și a rostului istoric de viitoare organizatoare a relațiilor între oameni”. Cum se resfrînge această izolare a maselor de cultură în conținutul culturii însăși? Prin tendința de mistificare și de răstălmăcire a esenței culturii de către exponenții spirituali ai claselor posedante. Revoluția schimbă raportul de forțe, impune participarea clasei muncitoare la făurirea culturii umaniste, cu un bogat conținut socialist. Ceea ce se așteaptă de la proletariatul revoluționar este pătrunderea „tainelor intelectualismului sau explicațiile practice”, cu atât mai mult cu cât clasele dominante, pe toate căile și prin toate mijloacele („școală, biserică, armată etc.”) „au căutat să întoarcă toate adevărurile științifice și toate eforturile spiritelor alese pentru crearea unei ideologii folositoare tendințelor de oprire... Toți intelectualii burghezi de secole în timp și în tot învățământul din viața școlară, iar mai apoi prin presă, se străduiesc a răstălmăci cultura adevărată în sensul durabilității organizației economico-socială de azi"... Tentativei de mistificare trebuie să i se opună, spune autorul, o cultură solidă, esențial umanistă, ridicată pe pilonii idealurilor revoluționare ale socialismului: „Așa dar, culturii pe care ne-o dă burghezia trebuie să opunem o durabilă, și sănătoasă, cultură socialistă, care în bună parte se face prin cunoașterea adevăratei culturi”.

Despre neputința burgheziei de a mai crea ceva durabil, nu numai pe teren social, ci și pe acela al artei și al culturii, vorbește filozoful și criticul marxist A. V. Lunacearski într-un articol: *Templu sau uzină* pe care *Socialismul* îl publică în numărul său din 28 iunie 1920. Lunacearski este deseori tradus în revistele vremii, și, în articolele teoretice, după Lenin, el este ideologul marxist cel mai frecvent citat. Observațiile lui Lunacearski se referă la parazitismul spiritual al burgheziei contemporane – descendentă epigonică a acelei clase viguroase ce prodamase cu un secol înainte domnia rațiunii și a adevărului. Ceea ce este specific, acum, acestei clase este senilitatea, paseismul ei social și spiritual. Acest proces este atât de mult împins pe panta regresivității încât, spune criticul, burghezia încetează, pur și simplu, de a iubi adevărul, temîndu-se de el: „rădăcinile care o leagă de glia mămă se subțiază tot mai mult (••••), adevărul devine pentru ea ceva frumos, la care tot mai greu poate ajunge, astfel încît începe a cînta visurile mult mai plăcute, lipsite de vlagă și de pasiune”.

\*) *Socialismul*, 12 februarie W20.

Articolul lui Lunacearski subliniază ideea că burghezia preconizează, în domeniul culturii, un ideal paseist, întocmai cum, cu un secol în urmă, nobilimea detronată își întorcea cu nostalgie privirea spre secolele ei de aur. Publicînd articolul lui Lunacearski și, în continuare, scrierile unor cunoscuți miiltanți socialiști de pesie hotare, Socialismul (și alte reviste și ziare revoluționare) urmărește, metodic, să aducă o contribuție substanțială în problema, mult discutată atunci, și de un real interes, a crizei culturii burgheze și a orientării viitoare în artă și cultură. Marcel Cachin, eminent intelectual comunist francez, analizează într-o serie de articole revoluția culturală din Rusia și specificul culturii proletare. Socialismul îi reproduce însemnările despre Revoluția rusă și intelectualii\*), despre Cultura proletară\*\*) și despre raportul dintre Artă și popor\*\*\*), toate străbătute de un sincer entuziasm pentru ceea ce, cu o formulă deseori repetată, se numește adevărul rus. În ceea ce privește arta pe care revoluția o impune, Cachin vorbește despre caracterul ei esențial nou și îndrăzneț, fără a aduce determinări estetice în plus (însemnările sale sînt de natură pur publicistică). Știri despre mișcarea culturală din Rusia și, în deosebi, despre rolul lui Gorki în această direcție, va aduce și Ion Pas în articolul Rusia și literatura universală\*\*\*\*), interesant și din alt punct de vedere. O teză îmbrățișată cu ardoare de apărătorii civilizației burgheze, cînd este vorba de revoluția proletară, este aceea că revoluția ar fi refractară față de valorile culturii.

Articolul lui Ion Pas se integrează unor preocupări polemice. Chestiunea va fi repusă, într-un context teoretic mai general, în legătură cu conceptul de cultură proletară, la oare istoricii și scriitorii noștri încep să mediteze în primii ani de -după război.

Intenția de a fixa particularitățile principale ale culturii proletare și de a determina, istoric și estetic, acest concept (organic integrat în evoluția culturii) este evidentă în articolele lui P. Constantinescu4ași apărute în lașul socialist din 16 și 30 iulie 1922. Reluînd tezele articolului din Socialismul privitor la rolul reacționar, pe terenul culturii și al artei, al burgheziei contemporane .autorul insistă asupra ideii despre cultură „ca armă” în lupta de clasă. Dezvoltarea tehnicii, în condițiile societății burgheze, limitează într-un anume sens sfera de manifestare a culturii și a unor anumite ramuri ale vieții spirituale și burghezia face tot ceea ce îi stă în putință pentru a mări acest abis între „tehnicism” și formele spirituale. Cultura ajunge în acest fel a fi apanajul unei singure clase sociale. Clasa posedantă îi imprimă propriile sale vederi, o orientează în sensuri ce coincid, direct sau indirect, cu propriile sale interese de clasă. Dacă cultura poate fi, în mîna burgheziei, o armă pentru a masca adevărul sub formule convenționale, profund mistificatoare, ea poate fi în același timp (și acesta este adevărul ei sens), și o armă în slujba adevărului. Proletariatul o poate utiliza cu succes:

„In lupta contra piedicilor materiale și spirituale pe care organizația capitalistă le aduce poporului muncitor, una din armele ce trebuiesc cu lindeminare minuite e CULTURA. Prin educația din școală, biserică, presă etc., clasele dominante și-au folosit sforțările gen'ilor culturale prin intervertirea adevărului științific, așa cum interesele lor înguste de clasă o cereau. Cu atît mai mult astăzi, burghezia care are nevoie în imașinism de puțină cultură numai pentru muncitor, a ifost silită să utilizeze cu multă precauție această facultate omenească, atît numai cît lucrătorul să minuiască cu pricepere unealta de muncă pentru el, de cîștig pentru capitalist”.

\*) *Socialismul*, 25 august 1920.

\*\*) *Idem*, 13 septembrie 1920.

\*\*\*) *Idem*, 26 septembrie 1920.

\*\*\*\*\*) *Idem*, 27 noiembrie 1920.

în această configurație socială, cultura devine privilegiul claselor' stăpînitoare. Pentru muncitori, îngrădiți de relațiile economice și sociale ea rămîne, în genere, inaccesibilă. Cei foarte puțini care se detașează și escaladează barierele sociale, So categorie de proletari intelectuali (autorul înțelege pînă această categorie - LorTe a tceva dicit Oberi primul care a făcut, la noi, această delimitare. Pentru Z « Proletarii intelectuali formează acea categorie de „nate e •

Rusiei revoluționare, pe care îl dă autorul, este cît se poate de convingător .

„Acolo uede Jn stat socialist « durat, acolo unde ^ ^ ^ ^ ^  
nuterii In Rusia Sovietică, una din cele dintii sarcini ce ș. I^an vmpus conducatoan,  
T^TL lupta uriașă împotriva ^ ^ « ^  
în patru ani de guvernare, cultura în «usia „Daroaniur uu ?

de cultură va cuprinde întreaga Rusie și roadele se vor v ^  
nu numai pentru poporul rusesc, ci pentru întreaga omenire .

Cultura proletară este un fenomen pe care viitorul îl  
conținutul lui real. O trăsătură care îi este specifică este largul (și veritabilul)  
SSU (,n, eg poporul este chemat să ~ . ^ u i -

**t ISIRra Si** « ^ t o ^ r ^ ; r e a cununi

Posibila. intelectualii legați de proletariat sînt chemați ca pastn  
legăturile cu masele muncitorești, să pregătească prin eforturile lor „teatrul de lupta  
și reînnoire de mîine”.

Ciocnirea pe plan economic și social dintre două clase, una ce aparține tre-  
cutului ce reprezintă certitudinile prezentului și speranțele viitorului se res-  
ringe și >n domeniul gîndirii și al artei; victoria forței promovate de istorie va f.,  
nevi abil și victoria unei noi concepții în domeniile suprastructurii: în lupta pe  
terenul material din domeniul economic-politic dintre două clase sociale - una care  
e me ducă și cealaltă ce renovează omenirea - izbîndește nu numai aceasta dm urma  
... a preface fundamental sistemul social, ci izbîndește și o nouă concepție în gin-  
d"re, morală și educație". Autorul se referă, aici, la un proces obiectiv: procesul ela-  
borării noii culturi care apare în sinul vechii orînduirii. La înfaptuirea lui sînt che-  
mați toți cei „conștienți de menirea salvatoare în do.nenml spiritual a «lealului comu-  
nist"... În condiții încă vitrege, rolul culturii este de a polariza și consolida conștiin-  
țele- „învăluind cu speranțe făgăduitoare o lume de insetați după ceva ma. bun  
mai drept și mai plin de adevăr". Toate acestea se pot realiza prin ceea ce autorul  
numește: „înjghebarea preceptelor generale ale culturii proletare", adică a principiilor  
e i fundamentale.

Că P Constantinescu-Iași, ca de altfel mulți alți teoreticieni ai epoca, cunoaște  
tezele leniniste despre cultura proletară este un fapt pe care autorul însuși îl mărtu-  
risește cînd citează din cuvîntarea lui Lenin la cel de al III-lea Congres al Comso-  
molului. Autorul articolelor de mai sus rezolvă în spirit leninist raportul dintre cul-  
tura clasică și cea proletară, în condiționarea lor dialectică.

Cum se realizează dezideratul culturii proletare? se întreabă autorul: „la ea nu s-a putut ajunge decât prin păstrarea unei puternice legături cu trecutul”... „Unii susțin că odată clasa muncitoare stăpînă pe situația politică, trebuie însă să schimbe fundamental (toate raporturile existente și deci în domeniul spiritual să se rupă complet cu trecutul, considerându-se „tabula rasa” tot ce a cîștigat omul în domeniul spiritual pînă afora. Nimic mai greșit”. În sprijinul acestei idei, citează din cuvîntarea lui Lenin teza despre integrarea dialectică a culturii trecutului în cultura socialistă. („Fără priceperea limpede că putem ajunge la cultura comunistă numai cunoscînd în mod exact cultura izvorîtă în decursul dezvoltării omenești, numai prin prelucrarea acesteia, fără o astfel de pricepere nu vom fi în stare să rezolvăm datoria noastră”). Tot de sursă leninistă este și disocierea pe care o face autorul articolului din lașul socialist între „cultura adevărată” și „cea oficială, falsificată”. Cultura proletară dezvoltă cultura umanistă, principiile ei se bazează pe tot ceea ce este valoros în trecut. De aceea ea -apare ca un fenomen legitim, -organic, în evoluția culturii. Exemplul învățăturii marxiste este el însuși .din acest punct de vedere,- deplin lămuritor; „Cel mai puternic argument al necesității cercetării rezultatelor la Care a ajuns mintea omenească pînă în prezent, este însuși faptul că întreaga concepție socialistă, așa cum au formulat-o Marx și Engels, se bazează numai pe rezultatele științifice la care ajunsese cultura în vremea lor”.

Geneza culturii proletare este, de asemenea, în chip indisolubil legată de sinteza valorilor trecutului, ceea ce presupune asimilarea și, în același timp, dezvoltarea tradițiilor progresiste (autentice, zice autorul) ale culturii. Apelînd și la autoritatea critică a lui Lunacearski (pe care îl apreciază, după cum s-a văzut, în mod deosebit), P. Constantinescu-Iași își încheie articolul făcînd observația că un factor hotărîtor în făurirea și promovarea culturii noi îl constituie instruirea, cultivarea maselor.

Rămîn, evident, multe aspecte legate de apariția culturii revoluționare, în afara considerațiilor semnalate mai ius. Cert este însă spiritul leninist al discuției; autorul își bazează observațiile sale pe tezele marxiste, de aceea concluziile la care ajunge sînt riguros științifice, obiective. Din cercetarea întreprinsă de autorul articolului din lașul socialist sînt de reținut cel puțin următoarele idei, relevabile și în ceea ce privește, progresul gîndirii marxist-leniniste în cultura noastră': în momentul istoric respectiv; se înțelege, mai întii, că 1) apariția culturii proletare. este un fenomen istoricește necesar,, integrat, prin aceasta, dezvoltării culturii universale; 2) ea continuă cultura adevărată și nu cea falsificată (adică cultura de clasă a burgheziei), înscriindu-se pe o coordonată a tradițiilor, progresiste și realiste; 3) făurirea ei nu poate fi separată de elaborarea suprastructurii noi, socialiste, și prin aceasta de procesul de destrămare a vechii orînduiri și de apariție a elementelor noi societăți – și 4) cultura proletară este cultura maselor descătușate\* ridicate la înțelegerea valorilor autentice (pe care, de altfel, le și creează). în felul acesta, prăpastia dintre cultură și mase, întreținută de clasele dominante, dispore.

Criza culturii burgheze este depășită, în acest mod, printr-o sinteză creatoare, mareînd o nouă etapă în dezvoltarea culturii. Au existat în epoca la care ne referim și alte soluții teoretice în legătură cu impasul la care ajunseseră formele culturii de clasă a burgheziei imperialiste. Multe dintre acestea erau formulate chiar în sînul mișcării socialiste (concepția europeistă despre artă și cultură), fără a mai vorbi de tendințele moderniste ce găsesc, în acest moment turbure, teren propice de afirmare. Concepția culturii proletare, așa cum o înțeleg o seamă de scriitori și ideologi ai timpului, reprezintă poziția cea mai avansată în această amplă dispută. Ideea lui Plehanov despre prestigiul antic la care va ajunge cultura revoluționară este, dez-

vol'tată de P. Constantinescu-Lași în alt articol al său : „Evoluția culturii \*)”, apărut în revista *Tineretul socialist*. Prin largul ei democratism și prin conținutul ei bogat, relectind psihologia unei colectivități eliberate, cultura proletară va atinge plenitudinea artei grecești, marele ei prestigiu, sporit de trecerea veacurilor. „Cultura revine la vechiul prestigiu din antichitate, căci poporul știe ce importanță are lumina sa la izvoarele științei și frumosului, condus fiind de cei mai aleși fii ai săi. Cultura revine la importanța de altădată, cu singura deosebire — precizează istoricul — că de data aceasta se bucură întreg poporul de ea, nu numai clasa restrânsă a celor privilegiați politicește și social ca la Atena sau la Roma antică. Revoluția socială aduce cea din urmă și mai perfectă schimbare a culturii, cultura proletariană”.

În dosarul procesului crizei culturii oficiale a burgheziei este interesant de amintit și articolul lui Al. Dobrogeanu-Gherea: *Sabotarea culturii*, publicat de *Socialismul*, în numărul său din 13 septembrie 1923. Punctul principal de acuzație pe care îl aduce burgheziei criticul, în ceea ce privește cultura, este acela de a o fi sabotat în mod deliberat. Ținerea maselor departe de cultură constituie un mijloc prin care clasa dominantă își exercită mai bine funcția ei de opresiune socială. Cultura devine un pericol pentru interesele de clasă, de aceea burghezia face tot ce-i stă în putință pentru a adînci prăpastia ignoranței și analfabetismului : „Cultura generală, chiar aceea realizată de societatea burgheză — și falsificată tot de ea pentru interesele ei — devine totuși la un moment dat un pericol pentru istăpîntori. Această tendință anti-culturală există cu adevărat la noi ca pretutindeni”. De aceea, încheie autorul pledoaria sa, sarcina culturii rămîne în seama muncitorilor și a țărănilor, „strînși uniți în organizații de luptă, politice și economice”.

### 3. EUROPEISM SAU TRADIȚIONALISM?: O FALSĂ PROBLEMA

O poziție aparte are, în privința evoluției culturii, revista *Omul liber* \*\*). Ea își fundamentează o concepție de cultură, corespunzătoare viziunii sociale pe care o are despre realitatea economico-socială de la noi. Europeismul corespunde, după părerea susținătorilor acestei teorii, unei tendințe de progres, unui ideal de revoluție, înfăptuit nu de' proletariat, ci de burghezie. El se opune tradiționalismului, care este tendința retrogradă, îmbrățișată de către păturile oligarhice, orientalo-leudale.

Punctul de plecare al acestei teorii (tributare unei concepții sociologice și politice oportuniste) este că Europa trece, după război, printr-o epocă de renaștere în toate sferele vieții sociale și spirituale, inclusiv în domeniul artei și al culturii. Revista publică, pentru a ilustra această idee, opiniile unor cunoscuți scriitori și oameni de cultură, printre care Thomas Mann și Upton Sinclair. Thomas Mann vorbește de criza ideii naționaliste, de fanatismul care o surpă, de sterilitatea ei (naționalismul, spune scriitorul german, n-a cîștigat intelectualicește nimic). Upton Sinclair consideră că prăbușirea culturii capitaliste trebuie urmată de renașterea unei culturi bazate pe ideea de colectivitate socială: „Cred că asistăm actualmente, în Europa, la prăbușirea culturii capitaliste — notează el — și că orice renaștere a culturii viitoare va trebui să fie bazată pe o formă nouă de organizare industrială, cooperativă sau colectivistă”\*\*\*).

\*) *Tineretul socialist*, An. XI, nr. 14, 12 noiembrie 1922.

\*\*) 1923—1925.

\*\*\*) *Renașterea culturală a Europei*, *Omul Liber*, An. I, nr. 2, 15 noiembrie 1923.

Care este sensul real al acestei renașteri și ce forme va lua ea în -cultură? La aceste probleme încearcă să răspundă, într-o serie de articole, revista „Omul liber”. Trebuie precizat, în prealabil, că revista respinge soluțiile modernismului. Europeismul nu trebuie, așadar, asimilat modernismului, curentelor de avangardă, deși formula, creată ad-hoc, ar putea împinge la confuzii. La baza teoriei europeiste stă concepția sociologică despre dezvoltarea capitalismului în țările cu specific agrar, așa cum o înțelegeau ideologii social-democrați. Concepția neo-iobăgiei a lui Dobrogeanu Gherea este aplicată la cultură, cu amplificări și corijări ce se pot depista.

Evoluția tardivă și incompletă a capitalismului românesc, se spune într-un articol, a imprimat culturii noastre, prin diverși factori mediatori, o tonalitate nostalgică și o tendință reacționară: „Cultura României antebelice a fost, în fond, o cultură pesimistă și reacționară — declară el.. — Ea a izvorit din sufletul unui popor surprins de necesitățile unei prefaceri pentru care nu era încă matur și trebuia isă reflecteze deci decepția lui firească de lumea nouă și dorul lui, mai puțin tîfresc, ide timpurile patriarhalismului apus”.

Care ar fi trăsăturile epocii postbelice și ce modalități de cultură ar genera ea? Ne aflăm, se declară într-un alt pasaj, în plină ascensiune a capitalismului românesc. Formele sale ar avea un caracter „progresist” și acest optimism economic nu poate să nu se răsfringă și în\* cultură. Asistăm la „emanațiunea unei epoci de progres economic” \*), se formează clase noi, apar relații care înlocuiesc pe cele învechite, se manifestă un „suflet nou” și, implicit, prinde rădăcini o cultură specifică. Aceasta ar fi de esență europeistă, larg deschisă spre formele de civilizație și de cultură înaintate ale apusului. Europeismul întâlnește însă rivalitatea tendinței tradiționaliste; întreaga cultură a timpului ar fi dominată de ciocnirea dintre cele două concepții: una orientată spre viitor, avînd un ideal social legat de societatea capitalistă modernă, industrială, ridicată la nivelul civilizației apusene; cea de a doua - nostalgică, paseistă, refractară înnoirilor. Alternativa ar fi, așadar, europeism sau tradiționalism. „Omul liber” se declară categoric partizan al europeismului, a cărui substanță ideologică încearcă să o determine.

Evoluția culturii pe calea europeismului s-ar lega de „progresul” societății capitaliste, iar închistarea în formule tradiționaliste este determinată de relațiile vechi, oligarhice, ce se opun „revoluționarii societății de către capitalism”.\*\*).

Se face în acest articol cu totul abstracție de trăsăturile istorico-sociale reale ale epocii, atît în ceea ce privește cultura, cît și viața socială. Aprecierea referitoare la 'etapa dezvoltării societății este fundamental greșită. În momentul cînd apare teoria despre europenizarea iminentă, burghezia încetase de mult, de foarte mult timp, a mai fi o clasă revoluționară. După război, dominația formelor capitalismului monopolist de exploatare a maselor muncitoare se accentuase\*\*\*). Deși dezvoltată mai tîrziu, burghezia romînească a cunoscut o rapidă ascensiune și o formă specifică de evoluție pe calea compromisului de clasă cu moșierimea. Revoluționarismul burgheziei era, așadar,

\*) Pentru reînvierea criticii, *Omul liber*, An. I, nr. 5, 1 ian. 1924.

\*\*) Spre cultura nouă, *Omul liber*, An. I, nr. 7, 1 febr. 1924.

\*\*\*) „An anii imediat următorii războiului se întăresc pozițiile marii burghezii, se dezvoltă rapid cele mai înalte forme ale capitalismului monopolist” (voi. *Leții în ajutorul celor care studiază istoria P.M.R.*, E.P. 1960, pag. 157). Este evidentă concentrarea capitalului, fuzionarea capitalului industrial cu cel bancar, acapararea, de către monopolurile din capitală, a unor întreprinderi din Transilvania, precum și alte aspecte care indică cu exactitate caracterul monopolist al burgheziei romînești de după război. Lucrarea de specialitate, citată mai sus, dă, în acest sens, date elocvente. „Banca Romînească” controlează 25 de bănci și 52 de întreprinderi industriale, „Banca Marmorosch Blank” dispune de 9 bănci și 58 de întreprinderi industriale. „Banca de Credit Romîn” de 46 de întreprinderi. Se accentuează pătrunderea capitalului străin care găsește în burghezia romînească un aliat de nădejde. Autohton sau mixt, capitalul din Rottinia capătă trăsăturile specifice ale monopolismului.

un: fenomen al trecutului și a nu observa semnele de disoluție a orînduirii capitaliste, dovedește, cel puțin, o gravă miopie sociologică. Suprastructura orînduirii burgheze cunoaște, de asernenea, manifestări de putrefacție și parazitism, repercutate și pe terenul culturii. Fenomenul de criză a culturii burgheze este însă complet ignorat în revista „Omul liber”. Destinele culturii romîne sînt legate, chipurile, de prosperitatea burgheziei. A lega însă destinul culturii de o clasă în declin, înseamnă a-i indica, cu maximă certitudine, calea ce o duce la pieire. Iată de ce teoria europelsmului era, fundamental eronată. Ideea de „europeizare” a fost îmbrățișată de anumiți intelectuali din epocă, derutați sau neștiutori sub ce zodie trăiesc, care au văzut în această ecuație sensul dezvoltării ulterioare a culturii romîne. Cuvîntul liber (Seria a II-a, 1924—1926) înscris în programul său ideea de europeism, înțeles mai mult ca un curent de înnoire, stîrnind, prin nedeterminarea lui, multe confuzii. Burocrațismul s-ar menține, după mărturisirea unor adepți ai acestei teorii, pe plan strict critic și teoretic, pretinsul sens lăuntric al acestei „tendințe” fiind acela de a trezi aversiunea pentru vestigiile trecutului orientalo-feudal, adică pentru formele de viață ce au imprimat literaturii antebelice decepționismul. Pesismul ar fi însă remediabil — se spune în altă parte, în același spirit diversionist — deoarece, înlăturîndu-se piedicile din calea expansiunii civilizației capitaliste, dispar și cauzele care au provocat tonalitatea elegiacă și viziunea sceptică.

Civilizația capitalistă ar reda poetului — nici mai mult nici mai puțin — vigoarea, ar însenina sufletul lui neguros și îl-ar face să se despartă fără nostalgie de trecutul patriarhal, deoarece toate în jurul lui se vor transforma: străzile nu vor mai fi noroioase, orașele se vor schimba la față etc. Despre cît de senin a devenit sufletul poetului \*și cît de împăcat a fost el cu lumea burgheză, ne vorbește lirica romînească dintre cele două războaie, dar a deschide o polemică în acest sens înseamnă a forța evidența. Adevărul este că societatea capitalistă sporește contradicțiile dintre aspirațiile, idealul de umanitate al creatorului și realitatea vieții burgheze, profund trivială și bazată pe exploatarea cinică a maselor. Distragînd relațiile de viață feudale, bazate pe aservire, burghezia — cum arată clasicii marxismului — consfințește relațiile de stăpînire și opresiune prin mijlocirea miraculoasă a banului (ea) i, a desființat pretutindeni unde a ajuns la putere, toate relațiile feudale, patriarhale, idilice. Ea a rupt fără milă pestrile legături feudale care-l legau pe om de superiorul său firesc și nu a lăsat altă legătură între om și om decît interesul gol, decît neîndurătoarea „plată în bani peșin”. Ea a înecat fiorul sînt al extazului pios, al entuziasmului cavaleresc, al sentimentalismului micului burghez în apa înghețată a calculului egoist. Ea a făcut din demnitatea personală o valoare de schimb și în locul nenumăratelor libertăți dobîndite și cheazășuite de hrisoave ea a pus UNICA libertate lipsită de scrupule, a comerțului. Într-un cuvînt, ea a pus în locul exploatării voalate de iluzii religioase și politice, exploatarea deschisă, nerușinată, directă și brutală”.

Cultura n-ar trebui — după susținătorii teoriei europeiste — să oglindească contradicțiile vieții capitaliste, pentru că burghezia ar fi purtătoarea „progresului” social, un pretins factor al civilizației și al înnoirii. Tăișul critic al culturii contemporane ar fi trebuit să se îndrepte împotriva a tot ceea ce împiedică eforturile de civilizație a țării, întreprinse de capitalism. În acest chip, cultura devine un mijloc de promovare a idealurilor burgheze, un agent al civilizației capitaliste.

Așa stînd lucrurile, caracterul diversionist, retrograd al concepției europeiste apare evident. Nici cei mai zeloși susținători ai orînduirii capitaliste nu aveau cutezanța a pune, în primul deceniu de după război, într-o epocă plină de frămîntări revoluționare, în mod atît de fățiș problema transformării culturii într-un aliat fidei al moralei banului și al formelor burgheze de viață. Concepția sociologică anti-



marxistă pe care se fundează, teoria europeismului împinge, pe susținătorii ei pe pozițiile de apologeți ai capitalismului, fapt, de altfel, criticat cu vehemență în presa revoluționară a timpului. (Congresul al II-lea al Partidului Comunist din România (1922) a demască caracterul oportunist al teoriilor social-democrate care considerau că trebuie sprijinit capitalismul, deoarece progresul burgheziei ar aduce după sine dezvoltarea forțelor de producție\*).

Formula europeismului este, în cultură, expresia acestor teorii social-politice care vor fi definitiv zdrobite din punct de vedere ideologic la congresul al V-lea al Partidului. Ignorând contradicția fundamentală dintre proletariatul revoluționar și burghezie, exponentă a reacțiunii în toate domeniile vieții materiale și spirituale, partizanii europeismului consideră că esențial în epocă este conflictul dintre exponenții operei de „civilizație” a capitalismului și apărătorii relațiilor tradiționaliste, fără a ține seama de faptul că burghezia românească, speriată de extinderea mișcării muncitorești, luase de mult calea compromisului cu reprezentanții feudalismului crepuscular. Evident, anumite divergențe existau, însă acestea erau cu totul minime față de realul conflict dintre clasele exploatate din mediul urban sau rural și păturile dominante. „Huropeiștii” au aerul să nu fi auzit, pur și simplu, de revoluția proletară; judecând după cele scrise de ei, s-ar crede că epoca nu cunoștea o forță socială anti-burgheză, proletariatul revoluționar. Cu toate că unele referiri la caracterul reacționar al tradiționalismului au un conținut critic notabil, esența teoriei pe care o susține „Omul liber” nu era de natură a impune un progres real culturii noastre. Apărută într-un moment când în jurul crizei culturii burgheze se purtau ample discuții, teoria europeistă se înscrie la polul opus căutărilor de a da o direcție realistă, revoluționară, corespunzătoare spiritului vremii, culturii noastre. Misiunea veritabilei transformări în sens consecvent democratic și civilizatoriu a societății românești, eliberarea de toate vestigiile trecutului, nu puteau fi îndeplinite decât de forțele revoluționare ale clasei muncitoare și ale aliaților ei. Caracterul oportunista, servil față de burghezie, al teoriei „europeismului” apare cu atât mai evident dacă raportăm această teorie la încercarea ideologilor și scriitorilor revoluționari ai epocii de a defini conceptul de cultură proletară și de a orienta pe creatori spre conflictele esențiale ale societății.

„Europeismul” a constituit, așadar, o variantă teoretică nocivă, în legătură cu renașterea culturii postbelice. Faptul că ea n-a fost asimilată dovedește că era străină de frământările reale ale timpului.

#### 4. LITERATURA ȘI POPORUL

Sînt de semnalat preocupări privind orientarea literaturii române și în alte reviste legate, direct sau indirect, de mișcarea revoluționară.

Colaboratorii revistei *Ideea universitară* (apărută în 1925), în majoritate tineri intelectuali de formație marxistă, discută fenomenele culturii legate de „cea mai cumplită criză intelectuală” — reflex al crizei economice generale. Factorul hotărâtor în regenerarea societății, se subliniază în programul revistei, este clasa muncitoare. Pentru cultură, fuzionarea cu ideologia acestei clase constituie o condiție de depășire a momentului de criză și o condiție sine qua non a dezvoltării progresive. Într-un articol medalion despre Alexandru Blok\*\*) se remarcă faptul că revoluția

\*) Congresul a arătat că relațiile capitaliste au devenit o frînă socială; ele împiedică dezvoltarea forțelor de producție. Au fost combătute tezele menșevice gheriste privitoare la rolul pasiv al proletariatului, teze ce negau, în fond, capacitatea revoluționară a clasei muncitoare și a țăranimii, precum și importanța internațională a Revoluției din 1917 (cf. voi. cit. p. 197).

\*\*) T. M.: *Alexandru Blok, Ideea universitară*, An. I, nr. I, 10 dec. 1925; autorul medalionului pare a fi M. Ciobanu; în *Cultura proletară*, nr. 3-4, 1926, pag. 156-159, el semnează un articol despre același poet, comentind poemele *Scifii* și *Cei doisprezece*, pe care le însoțește cu traduceri fragmentare.

impune o nouă concepție artei: „Revoluția trasă, care a (Zgduuit continentele de toate culorile, a răsturnat valorile convenționale. In același timp, din adâncul "popoarelor clocotitoare se naște o nouă concepție, o nouă morală și artă. Literatura, silindu-se să țină pasul cu timpul, este străbătută de noi curente". Ceea ce observă cu acuitate comentatorul critic de la Ideea universitară este că literatura rusă evoluează pe căi noi, deschise de revoluție. Blok este definit ca un poet de tranziție: „un copil al trecutului care se străduie să absoarbă în creația sa seva primăvăratecă a revoluției".

Un fragment tradus -din studiul lui N. L. Baugniet: Către o sinteză estetică și socială\*) subliniază, în concluzii, ideea că artistul modern nu se poate dispensa de o atitudine socială – „adică fără a fi strâns cu mulțimea și fără a pricepe nevoile sale mai adinei". Reîntilnim această idee în articolul lui M. Ciobanu : Literatură și poporul\*\*), care se impune prin analiza riguroasă, marxistă, a fenomenului literar contemporan. Numele autorului este des întilnit în revistele progresiste de după război. La Cultura proletară el publică articole critice substanțiale. Ca redactor coordonator al Ideii universitare, M. Ciobanu are, desigur, o activitate publicistică mai întinsă decît cea apărută sub semnătură. Circulația unor idei și formulări stilistice similare îl indică pe el autor al Cuvântului înainte (programul revistei), al notei Către cititori (nr. 3) și al articolului Intelectualii și problema muncii (nr. 5).

În Literatura și poporul, M. Ciobanu face constatări triste despre literatura contemporană, caracterizată, după el, prin: 1) sterilitate, monotonie și 2) izolare de popor. Acest peisaj pustiu în literatură are o explicație în lipsa de cultură profundă a scriitorilor (ca urmare a condițiilor sociale defavorabile formării lor intelectuale) și, în deosebi, în eforturile clasei dominante de a separa, prun diferite mijloace, pe creatori de mase.

...„Sărăcia și lipsa de variație a literaturii noastre de azi își are, desigur, o parte din explicare în numărul extrem de restrâns al celor care în societatea noastră – bazată pe asuprirea întregului popor spre huzurul unui pumn de oameni – se pot adăpa la izvorul unei culturi mai întinse. La aceasta se mai adaugă tenacitatea cu care clasa dominantă a căutat să despartă de mase și să isubjuge intereselor ei elementele din popor care s-au putut ridica din 'bezna în care zac părinții lor". Izolată de singura sursă de frumusețe și energie, literatura și-a asumat rolul minor, ce contrazice însăși esența ei, de a fi un divertisment amuzant pentru păturile sociale parazitare: „și astfel literatura noastră vegetează în opusculă menite a gîdila simțurile tocite ale unei clase restrânse și secătuite, sau a satisface vaga aspirație spre cultură a unor straturi care văd în ban .singurul și supremul zeu".

În vreme ce literatura își cheltuiește puținele ei energii prin saloanele celor avuți, refractari de fapt artei autentice, viața poporului evoluează paralel, zgduuită de tragedii multiple. Articolul din Ideea universitară, numind legătura cu viața poporului rațiunea de a fi a artei, dădea implicit o replică tendințelor estetice și mistificatoare în literatură.

Ce desparte pe intelectuali – se întrebă M. Ciobanu – de spiritul vremii, cum se poate explica inconsistența literaturii? Presiunea claselor dominante, oare a dus la aservirea artei, formarea unei tradiții de carierism și lașitate, cu repercusiuni dureroase pe planul creației : „Este în toate acestea neputința intelectuală a literaților aserviții de a se pune de acord cu spiritul vremii, este și atmosfera de carierism atroce în care plutește o mare parte din intelectualitatea română, dar este

\*) rev. cit., An. I, nr. 3, 3 febr. 1926.

\*\*) rev. cit. An. I, nr. 5, 25 martie 1926.

mai ales o grozavă doză de lașitate: ifiori de ghiață istrăbait pe scriitorul romin de azi, la 'gândul că scrisul său ar lovi cumva interesele cutărui niiniistru-jandarm". în raporturi umilitoare de dependență față de oligarhia epocii, izolați de viața autentică a poporului, unii scriitori — conchide cu amărăciune, în finalul articolului, M. Ciobanu — nu au curajul să se sprijine pe „largile mase muncitorești și fără-nești", dînd în acest chip alt curs creației lor. Aprecierea este severă, însă explicabilă. Intr-un spirit critic virulent, autorul pune chestiuni esențiale pentru literatura timpului său. Manifestările unor curente estetiste din perioada de relativă stabilizare a capitalismului (după 1924) reactualizaseră problema caracterului popular al artei. Articolul din „Ideea universitară" aduce în această discuție un spirit revoluționar, o viziune marxistă a problemelor. Expuse publicistic, ideile au consistență și forța lor polemică este cu totul remarcabilă.

•

Discuțiile critice din primii ani de după război au scos în evidență amploarea crizei culturii oficiale a claselor dominante.

Soluțiile difereau. Criticii și scriitorii apropiați de mișcarea proletariatului legau dezvoltarea artei și culturii de progresul forțelor revoluționare ale clasei muncitoare. Cultura proletară le apărea a fi singura ieșire dialectică din momentul de criză a culturii burgheze. Disputele în jurul acestor chestiuni sînt însoțite de critici violente la adresa diverselor aspecte ale destrămării literaturii burgheze: tendința de mistificare în proza rurală (critica clișeeilor semănătoriste), descrierea aureolată a războiului (critica idilismului tendențios), idealul de abstragere, izolarea de realitate (critica concepției artei pentru artă), critica spiritualismului și a naționalismului — și a implicațiilor lor în artă, etc.

Momentul revoluționar postbelic a avut, așadar, ecouri puternice în literatură. A stimulat, în primul rînd, o pasionată luptă de idei. În aceste împrejurări se formează un curent revoluționar în literatura noastră, care se va amplifica, deterrui nînd noi fenomene artistice, în deceniul următor.

## ÎNSEMNĂRI PE MARGINEA UNOR CĂRȚI DE REPORTAJE

*RADU POPESCU*

Poeziile, romanele, nuvelele și dramele scrise în epoca noastră, de desăvîrșire a construirii socialismului, constituie un mijloc important și eficace de cunoaștere a vieții și, în sfera acestui termen, care are o accepțiune complexă, trebuie cuprins și caracterul de informare, caracterul documentar, care caracterizează, cînd mai direct, cînd mai filtrat, în mai mare sau mai mică măsură, dar totdeauna într-un mod specific nou, creația literară contemporană.

Lăsînd însă la o parte coeficientul de informare, de documentare, cuprins în opera de ficțiune, literatura a fost solicitată să răspundă funcției informative, într-o formă nouă, rezultată din colaborarea cu ziaristica. Nu de astăzi; dar nici de prea multă vreme, această unire a dat naștere unui îruct nou, care a fost botezat cu humele, combinat din funcțiile specifice ale ambelor surse, de reportaj literar.

Istoricul reportajului literar în țara noastră se poate face, considerînd etapele principale, în citeva fraze:

Sub influența ideilor Partidului Comunist și clasei muncitoare în orientarea presei progresiste și democratice și a intelectualilor care o slujeau, în anii care au precedat războiul, ca și în primii care i-au urmat, se poate vorbi Aș apariția unui început de serie a reporterilor literari.

Acum treizeci de ani aveam un singur reporter literar demn de acest nume, adevăratul fondator al genului, în scrisul nostru: F. Brunea-Fox; acum aproape treizeci de ani apărea un al doilea, care avea să înalțe reportajul literar pe o treaptă pînă astăzi neatînsă de alții: Geo Bogza; urmează apoi Al. Sahia, Miron Radu Paraschivescu, Aurel Baranga, Eugen Jebeleanu, etc.

Dar adevărata epocă de înflorire a reportajului literar este epoca noastră. Avîntul popular manifestat în toate direcțiile construirii socialismului și ale organizării noii orînduirii s-a manifestat în fapte care au stîrnit admirația și interesul tuturor. În același timp, nevoia unanimă de a cunoaște în-deaproape desfășurarea acestui proces, sentimentul responsabilității colective, au cerut imperios o informație amplă, inteligentă, amănunțită și promptă asupra activității oamenilor muncii din țara noastră și asupra rezultatelor obținute de ei.

Începuturile industrializării socialiste, etapele creșterii și dezvoltării tuturor ramurilor industriei noastre, marcate de profunde transformări ale psihologiei și eticii oamenilor muncii au constituit primul vast teren de înflorire a reportajului literar, în proporții pe care scrisul nostru nu le cunoscuse pînă atunci. Literatura și presa, scriitorii și gazetarii au fost atrași spre aceste domenii necunoscute și, colaborînd strîns, împrumutîndu-și reciproc armele, au făcut ca reportajul literar să se impună ca un adevărat gen literar, în atmosfera într-adevăr nouă și înnoitoare a industriei socialiste și prin cunoașterea muncitorilor care au creat-o, reporterii noștri literari au învățat să deosebească faptul și omul excepțional, să cunoască în adîncime reali-

tățile descrise și să iubească procesul și cadrul muncii, descoperind în ele fondul cel mai viu și cel mai substanțial al vieții.

Desigur că, prin proporțiile ei uriașe, prin natura ei fierbinte-omenească, prin varietatea problemelor, transformarea socialistă a agriculturii a devenit, după industrializarea socialistă, cel mai important' domeniu de înflorire a reportajului. O nouă serie, dacă nu chiar o generație, de tineri scriitori și-a făcut ucenicia și și-a dobândit primele merite literare investigând viața țărănească în curs de transformare socialistă. În același timp, scriitorii dintre cei mai vîrstnici, în ale căror preocupări nu intrase niciodată pînă atunci — sau intrase prea puțin — exercițiul cunoașterii și al informației reportericești, au pășit, hotărît și pasionat, pe calea reportajului.

Iată un singur exemplu care spune mult despre avîntul reportajului în legătură cu acțiunea de colectivizare a agriculturii :

Anul trecut, în 1961, Editura pentru literatură a tipărit un volum intitulat „Marea de aur”, care cuprinde, antologic, reportaje închinat vieții, muncii și realizărilor țăranilor colectivști din diferite gospodării colective ale țării.

În acest volum de treisute douăzeci de pagini s-au publicat numai reportaje scrise în cursul acului încheiat în momentul în care selecția întocmită de editură a intrat sub tipar.

Volumul cuprinde douăzecișisapte de reportaje, scrise de treizeșidoi de reporteri (așa dar, unele dintre ele poartă semnături colective, sînt scrise în colaborare de către doi și chiar trei autori). Nu puține dintre aceste reportaje sînt fragmente din lucrări mai ample, cîteva sînt capitole din cărți reportericești apărute sau în curs de apariție în clipa constituirii selecției.

Între cei treizeci și doi de reporteri reușiți în paginile, susnumitului volum se numără poeți, romancieri, nuveliști și chiar un istoric și critic literar (G. Călinescu).

Mai departe, printre cei treizeci și doi, întîlnim scriitorii de toate vîrstele, între douăzeci și șaptezeci de ani, făcînd parte din cele trei generații care participă intens la viața noastră literară. Astfel, nume consacrate și ilustre ca ale lui G. Călinescu și Geo Bogza se întîlnesc în aceste pagini, întru aceeași îndeletnicire, cu numele unor debutanți... Mai e nevoie să adăugăm că, în acest volum nu sînt cuprinse nici pe departe toate reportajele scrise în cursul acului an (de pildă, chiar două dintre cărțile de care ne vom ocupa mai jos) ?...

Din acest exemplu, și din toate cele spuse mai sus, mi se pare că putem deduce și afirma că procesul de colectivizare a grăbit și desăvîrșit procesul de maturizare al reportajului literar, al activității scriitorilor noștri în acest domeniu, început odată cu procesul industrializării socialiste. Astăzi, reportajul literar reprezintă una din eele mai masive producții literare, care depășește, cantitativ, toate celelalte genuri.

Însuși faptul acestei dezvoltări extraordinare este o dovadă că, în general, reportajul literar și-a îndeplinit misiunea cu succes. Cred că nu exagerez deloc afirmînd că lui, acestui tînăr copil al literaturii și presei, i se datorește în cea mai mare măsură informarea substanțială, amplă și destul de amănunțită a opiniei noastre publice asupra tuturor progreselor muncii pentru construirea socialismului și asupra variatelor aspecte ale acestei munci.

Totuși, nu încapе îndoială, reporterii noștri literari nu au acoperit și epuizat materia, pe care viața -nouă a patriei noastre le-o pune la dispoziție, și care este viața însăși. Nu încapе îndoială că dacă avem, în general, un reportaj literar bun, am putea avea unul încă și mai bun.

De aceea, considerînd că procesul colectivizării a ajutat într-o mare măsură reportajului nostru literar să ajungă la stadiul unei prime maturități, ne propunem să cercetăm, în mod concret, caracteristicile, calitățile și limitele acestei producții, la ora actuală. Dar, pe de o parte, producția aceasta fiind, cantitativ, de necuprins

în cadrul unui articol, iar pe de altă parte, dorind să nu ne menținem în generalități fără nici un temei concret, am crezut că e bine să alegem patru cărți de reportaj literar în care ori ce bun cunoscător poate găsi o cristalizare reprezentativă a trăsăturilor operei reportericești, în ansamblul ei.

Am căutat ca cele patru cărți să fie cât mai recente, toate fiind apărute în cursul anului 1961. Am căutat ca și din punctul de vedere al autorilor, alegerea noastră să aibă o semnificație mai largă, o oarecare valoare de generalitate. Astfel, cei patru autori sînt tineri, fără a fi începători, și sînt toți patru scriitori cu oarecare experiență, atît în domeniul reportajului cît și în acela al literaturii de ficțiune. De fapt, ei reprezintă seria cea mai activă în munca reportericească, seria scriitorilor în jurul vârstei de treizeci și cinci de ani.

Odată delimitată aria preocupărilor noastre, sperăm să se înțeleagă că toate observațiile pe care le vom face cu privire la cele patru cărți și autorii lor trebuie proiectate asupra ansamblului de reportaje și reporteri literari. Evident, e de neînălăturat faptul că o observație pe care o culegi într-o anumită carte își păstrează maximum de forță convingătoare cu privire la acea carte, și că o judecată asupra unui anume scriitor are maximum de temei relativ la acel scriitor...

Cele patru cărți sînt:

„Dobroiegea de aur” de Petru Vintilă;

„Cu mâinile noastre” de Corneliu Leu;

„Victoria de la Oltina” de Paul Anghel;

„Asaltul timpului” de Alecu Ivan Ghilia.

Trebuie spus din capul locului că aceste patru cărți sînt, în linii mari, valoroase. Cine le-a citit, cine a citit măcar una din ele, și-a îmbogățit mult cunoștințele asupra colectivizării agriculturii, a păstrat o imagine destul de amplă și variată despre munca, viața și oamenii satului socialist, s-a ales cu o lectură plăcută, nu rareori pasionantă. Se simte — și aceasta e o mare calitate a cărților — că autorii respectivi au pus multă pasiune în munca lor, că s-au contopit cu realitatea prezentată, s-au înfrățit sufletește cu locurile, cu munca și cu oamenii, izbutind să raporteze din perspectiva unei participări morale intense. Reporterul colectivizării este un cetățean, un om care, înainte de a intra personal în miezul faptelor, a cunoscut emoția tuturor în fața unei acțiuni care aparține întregului popor, care înseamnă un uriaș pas înainte, pe drumul nostru spre socialism. El este animat de o dragoste vie față de oamenii care săvîrșesc o acțiune măreață, acțiune în care el însuși se află dinainte angajat printr-un asentiment moral profund.

De altfel, fără această participare pasională, reportajul ar fi lipsit de combativitate, adică de calitatea sa esențială. Reporterul trebuie să fie, precum se știe, cel mai combativ dintre scriitori, cel mai dinamic: el explorează, descoperă, denunță, demască, sau, dimpotrivă, laudă, popularizează, exaltă. Scrisul său trebuie să mobilizeze, prompt și direct, să frămînte, să propage și să educe. Or, fără sentiment puternic, nu poate fi vorba nici de combativitate, nici de sinceritate. Reportajul de participare simulată, șablonist și lozincard, nu va interesa, nu va convinge pe nimeni.

Subliniem cu plăcere identificarea sufletească a reporterilor noștri cu mediul pe care l-au investigat. Ea dă paginilor scrise, în afară de girul unei autentice participări morale, farmecul pe care-l degajează totdeauna sinceritatea entuziasmului dezinteresat, a avîntului spontan pentru cauzele nobile.

De pildă, Petru Vintilă devine membru al redacției volante a ziarului mobil al campaniei de vară, editat de organul Regionalei de Partid Constanța. Pau!

"Anghel urmărește emoționat și pătimaș, nu numai succesele colectivștilor din Oltina pe linia dezvoltării neincetate a gospodăriei lor socialiste, ci și succesele acestora în emulațiile tovărășești dintre diferite gospodării colective, de la sport pînă la concursuri zootehnice: pentru el, Oltina este „a noastră”, cutare fapt se petrece „la noi, la Oiltfea”, colectivștii de acolo sînt „ai noștri, din Oltina”, etc., și, în general, pune în sublinierea, meritelor oltinene o pasiune lirică vehementă. Literar vorbind, desigur că această identificare morală se manifestă conform temperamentului fiecăruia din scriitorii respectivi. În paginile lui Petru Vintilă ea ia uneori o formă solemnă, exprimată în hiperbole nemăsurate. Paul Anghel este, așa cum am arătat mai sus, entuziast cu voie-bună, cu simplitate, și familiar cu o naivitate nu rareori seducătoare. Mai puțin, liric, mai puțin direct, Corneliu Leu filtrează pasiunea în obiectivitate epică, nu însă fără a se demasca în chip fericit, prin vioiciunea cu care atacă fiecare detaliu, prin pasiunea cu care se informează, vinturînd documente, de multe ori inutile, sau prin izbucniri retorice avîrttate. Mai puțin sezisabil, din acest punct de vedere, apare Alecu Ivan Ghilia, — acesta fiind, dintre toți patru, cel care se înrădăcinează mai puțin în subiect, care alunecă în impresii fugare, în schițe de tablou.

În acelaș timp, trebuie spus dintru început, că în această tendință de identificare cu subiectul — pe care am declarat-o nu numai lăudabilă, dar și indispensabilă — se ascund și îl pîndesc, din umbră, pe reporter, mari pericole. Simpatia, pasiunea, participarea morală cît mai intensă nu trebuie cu nici un preț să altereze observația lucidă și obiectivitatea, nu trebuie cîtuși de puțin să provoace inhibiția spiritului critic. Dacă pasiunea e o sursă de combativitate, critica nu este mai puțin și, în descoperirea nodului de conflict dintre vechi și nou, în demascarea primului și în susținerea celui de al doilea pe concretul materialului cercetat, stă datoria reporterului și valoarea practică cea mai activă a reportajului. Reporterul, deci, nu poate fi lipsit nici de una, nici de cealaltă, nici de participare subiectivă, nici de obiectivitate, nici de spirit de simpatie, nici de spirit de critică ascuțită în cercetarea genezei și a proporțiilor lipsurilor constatate. Aceste două coordonate morale, aceste două forțe propulsive ale elanului reportericesc trebuie să funcționeze armonice și împletite.

Dar asupra acestei probleme vom reveni mai tîrziu...

Cea mai ambițioasă dintre, cele patru cărți este desigur a lui Petru Vintilă, care a năzuit să ne prezinte o întregă regiune a țării — Dobrogea — regiune destul de întinsă, cu o populațiune relativ numeroasă și, din multe alte cauze, cu o excepțională variație de probleme, situații, locuri și oameni.

Corneliu Leu și Paul Anghel și-au mărginit aria investigațiilor la cîte un sal, respectiv comuna Ceacu, din Bărăgan, cu gospodăria colectivă „Gheorghe Dimitrov” — și comuna Oltina, din Dobrogea, cu gospodăria colectivă „Victoria”.

Alecu Ivan Ghilia s-a concentrat, oarecum, (circa 70 de pagini) asupra comunei Dragailina, cu gospodăria colectivă „9 Mai”, și G.A.S. „Partizanul”, apoi a efectuat treceri rapide prin alte diverse regiuni, prin Dobrogea, Moldova și șesul Munteniei.

Problema dimensiunilor subiectului, sau ale obiectivului reportericesc, nu este deloc neînsemnată.

Cînd reporterul este chemat să se ocupe și să zugrăvească nu o situație definitivă, ci un proces, în curs, un fenomen de geneză, momentul însuși al transformării și al noutății, o acțiune, dinamică, înncursul căreia oamenii se schimbă și se caută pe ei înșși, căutînd în același timp, prin eforturi extraordinare și de toate felurile, drumul unei existențe neîncercate și al unei plămădiri întrezărite, în asemenea cazuri, reporterul se găsește în fața unei lumi în care totul își schimbă

forma, volumul și culoarea, — și, în primul rând, omul. În asemenea cazuri, oricare ar fi generalitatea fenomenului, ori' care ar fi unitatea tendinței și scopul său, domină noutatea și variația, iar înțelegerea este condiționată atât de observația în adâncime cât și de urmărirea consecventă a detaliului. Aici procesul psihologic și moral are importanță fundamentală, aici conștiința omenească se găsește în cursul unui travaliu uriaș asupra sa însăși, ca și asupra realității exterioare, travaliu care decide totul, și care este, în același timp, și de conștiință individuală, și de conștiință colectivă. Tot odată acest fenomen de conștiință trebuie să se concretizeze prompt în rezultate de organizare socială "practică, al căror tip, în cazul nostru, este gospodăria agricolă colectivă, cu nenumăratele ei probleme economice, de organizare a muncii, politice, culturale, etc., cu activitatea ei intensă și multilaterală, cu succesele, cu greutățile, cu ritmul dezvoltării ei neîncetate, — și toate trebuiesc cunoscute, și nu sub formă de tabele cu cifre și indici (deși reporterul trebuie să știe să le utilizeze și pe acestea). În sfârșit, forța extraordinară a acestui mănuncni de energie descătuseate și unite după o lege superioară schimbă însăși înfățișarea lumii fizice, a peisajului: un mal steril și terenuri surpate, nivelate și transformate în terase de livezi sau viță de vie; aci, unde dormea o imensă baltă cu lintiță, a răsărit, după secare, o imensă tarla de cereale; în schimb, dincolo, prin construirea unui dig, a apărut un lac cu ape limpezi, în care se nasc și cresc mii de kilograme de pește; s-au înălțat construcții noi, s-a electrificat, s-au deschis noi ulițe, s-a pășit la un plan ide sistematizare urbanistică, etc.

Toate acestea trebuiesc cercetate, toate acestea trebuiesc comunicate cititorilor, și atât rostul' informativ al reportajului cât și scopul său propagandistic cer ca ele să fie bine cunoscute de către reporter, ca un proces și ca un tot organic, la baza căruia stă omul, țăranul colectivist, — care, mai ales el, trebuie foarte bine cunoscut.

Dar cum să cunoști mai mult decât poți cuprinde direct, cu ochiul, cu pasul, experiența ta, prin cunoaștere personală directă? Se poate, desigur, dar atunci cunoașterea va fi de fișii și de particule, sau va fi de abstracțiuni și generalități, nu de viață.

De aceea, cred, fără nici o rigiditate, și admițând toate aproximațiile (și toate excepțiile, — căci, ki definitiv, totul e în ultimă instanță, chestiune de ochi, de intuiție și de talent și un reporter genial poate epuiza un continent întreg, într-o telegramă) că obiectivul reporterului literar trebuie să fie oarecum plafonat, iar în cazul colectivizării, mi se pare că însăși unitatea, celula de bază a agriculturii socialiste, constituie acest plafon: gospodăria agricolă colectivă, cu colectivitatea umană care o constituie, — satul respectiv. Ea reprezintă un material ale cărui proporții îngăduie reporterului o cunoaștere adincă prin cercetare directă, prin familiarizare cu oamenii, cu atmosfera de muncă și de viață intimă, prin urmărirea pe viu, de la proiect pînă la realizarea deplină, măcar a citorva inițiative, etc. Dar, mai ales, printr-o bună cunoaștere a oamenilor respectivi, prin posibilitatea de a-i zugrăvi ca ființe vii, în amănuntul, ca și în intensitatea efortului lor.

Deasupra acestui plafon, materialul îl depășește pe reporter, iar informația, ca o consecință directă a acestui fapt, începe să devină fragmentară, lipsită de ordine clară, de o însciere, oricare ar fi ea, a problemelor, de înghesuală și — ca revers — culpabilă de omisiuni. Cititorul se află ca în fața fotografiei unui miting uriaș: el vede numai uriașa cantitate de oameni (care, în cazul acesta, spune mult), oceanul de siluete: dar încearcă de identifică o figură, o expresie, o atitudine individuală!

Cam acesta e cazul foarte frumoasei, 'de altfel, cărți a lui Petru Vintilă („Dobrogea în marș”); din imposibilitatea materială de a cuprinde foarte largile



orizonturi ale obiectivului său, de a proceda la cercetarea lui temeinică, neavînd spațiul literar necesar pentru un spațiu geografic și social atît de vast (căci i-ar fi trebuit pentru aceasta multe volume) el a smuls din' fiecare regiune, din fiecare sat, din fiecare gospodărie colectivă, cîte un aspect, cîte un amănunt: de la una a luat problema cerealelor, de la alta problema zootehniei, de la alta problema livezilor, a indiguirilor, a laptelui, a culturii, a asistenței sanitare, etc. Fragmente, fărîme, fișii. Dobrogea lui Petru Vintilă apare mozaicată, dar plăcile care compun mozaicul nu sînt lipite strîns, nu fac un tot. Victimă a acestei fărîmițări cade nu numai ansamblul, dar cad chiar acele părți componente care, luate în parte, aș putea constitui materiale de studiu de sine stătătoare, fiecare cuprinzând în unitatea sa problemele fundamentale ale fenomenului care ne interesează. Mă gîndesc la gospodăria colectivă, care reflectă, în structura sa unitară, întregul proces de bază, esența însăși a colectivizării: oameni, înfăptuiri, probleme.

Citind cartea lui Petru Vintilă, lectorul se simte, nu rareori, captivat de frumusețea anumitor pagini (ca de pildă a celor privitoare la electrificarea Dobrogei, capitolul intitulat: „De la un singur sat electrificat”, sau capitolul „Cîți copii învață în Dobrogea”, și altele), căci scriitorul are talent, iar în reportaj pune o pasiune de o sinceritate cuceritoare. Dar scopul unei cărți de reportaj este acela al unei informații ample, convingătoare și limpezi, și cartea lui Petru Vintilă realizează acest scop numai parțial. Cititorul nu se alege nici cu imaginea limpede a Dobrogei collectiviste, nici cu imaginea substanțială a gospodăriei colective...

Mult mai potrivit, cred, au procedat Paul Anghel și Corneliu Leu, care și-au mărginit ambițiile și și-au circumscris obiectul la dimensiunile unei singure gospodării colective, și ale satului respectiv. Printr-un efort de cercetare nu mai intens decît al lui Petru Vintilă, dar aplicat la un obiectiv care poate fi cuprins într-un răsîmp mediu, de către un singur reporter, aproape pînă la cunoașterea deplină, cei doi scriitori au izbutit să comunice o imagine mult mai ilimpede a ceea ce este o gospodărie colectivă, cu oamenii, cu problemele și cu realizările ei. Astfel ei au putut insista mai mult asupra cîtorva probleme de bază, economice, tehnice, administrative» cum sînt, de pildă, fondul de bază și importanța lui în raport cu valoarea unei zile-muncă; planul de cultură al gospodăriei; ridicarea nivelului cultural și tehnic al colectivștilor; agrotehnica și zootehnia; etc, etc, toate acele probleme de a Căror bună, și din ce în ce mai bună rezolvare, depinde dezvoltarea, progresul și însăși viața unei gospodării colective. Putînd acorda întinderea necesară fiecăreia din aceste probleme, ei au putut-o trata, ca să zic așa, metodic, și în legătură una cu alta, lămurind pe cititor, mai ales pe cititorul nu îndeajuns de informat în materie agrară, asupra cîtorva din coordonatele fundamentale ale agriculturii socialiste. Dar nu aceasta ar implica meritul deosebit. Meritul celor doi este de a informa asupra acestor probleme și asupra importanței lor, scoțîndu-le la iveală din frămîntarea de viață a colectivștilor. Ei ne arată cum importanța și acuitatea lor se relevă zilnic în dezvoltarea progresivă a gospodăriilor, cum se reliefează, cum se accentuează sau scad, după gradul de conștiință al țăranilor, după cultura lor, după educația lor politică, după hotărîrea și energia pe care sînt capabili s-o depună în vederea rezolvării. Astfel, informația își pierde caracterul de abstracțiune și ariditate, iar cifrele, pe care ambii le utilizează destul de masiv (nici nu se poate altfel!) intră în însăși substanța de viață a faptelor descrise.

Dacă • Corneliu Leu și Paul Anghel au căutat să ne informeze, oarecum pe îndelete, asupra problemelor economico-tehnico-organizatorice ale gospodăriei colective, știind să dea astfel o anumită poezie cifrelor, cu atît mai mult ei au trebuit să caute să ne informeze asupra oamenilor care se luptă cu ele și care afirmă o conștiință din ce în ce mai înaltă în rezolvarea pe care le-o dau.

În cadrul unei singure gospodării colective, ei s-au putut apropia de oameni, s-au putut familiariza cu personalitățile lor individuale și cu specificul personalității lor colective. Cititorul va păstra în memorie, ca pe ale unor vechi și bune cunoștințe, chipurile lui Gheorghe Peicu, președintele gospodăriei din Ceacu, și ale colectivștilor Mihai Bădilă, Ion Caraslav, Gheorghe Malinciu, Ilie Slav, moș Culaică Camburu (din reportajul lui Corneliu Leu), precum și pe cele ale lui Ilie Dineu, președintele gospodăriei „Victoria” din Oltina, Guriță, poreclit Nagulnov, Levente, poreclit Ceapaev, ale brigadierilor Gheorghe Măciucă, Tudor Burcă, Ionel Rotea, Marin Costea, și ale altora, mulți (din reportajul lui Paul Anghel).

Dar mai ales, și subliniez încăodată acest lucru, dacă oamenii pe care i-au zugrăvit Paul Anghel și Corneliu Leu pătrund mai adânc, se încrustează mai temeinic în memoria cititorului, aceasta se datorește faptului că autorii i-au putut observa în cursul procesului de muncă și i-au cunoscut, mai ales, prin acest proces. Aceasta, pe de o parte, a dat chipurilor lor acea autenticitate care este totdeauna a mișcării, a fapturii a actului, iar pe de altă parte i-a valorificat ca exemple grăitoare, convingătoare, demne de urmat, calitate fără de care reportajul ratează unul din țelurile sale principale – țelul educativ.

Menținerea reporterului în limitele unei singure gospodării colective, într-o arie care coincide în mod fericit cu orizontul posibilităților individuale de investigație directă, a făcut ca însuși peisajul respectiv să ne devină cunoscut și familiar, ca al unor locuri în care am staționat îndelung.

Într-un cuvânt, printr-o potrivire fericită a Obiectivului cu posibilitățile investigației reportericești directe și temeinice, Paul Anghel și Corneliu Leu au izbutit să ne vorbească despre colectivizare la un mod informativ destul de complet, și mai ales să ne înfățișeze procesul colectivizării ca un proces de viață, ca un fenomen viu.

Am vorbit despre limitele obiectivului reportericesc, cu aplicație la reportajul colectivizării, și am exemplificat, prin el, că dimensiunile cele mai indicate în această materie se dovedesc a fi acele ale celei de bază: gospodăria agricolă colectivă. Prin aceasta, și numai prin aceasta, ei s-au găsit într-o situație mai favorabilă decât a lui Petru Vintilă, în paginile cărui există, în schimb, calități de poezie, de patos sincer, cum nu cuprind întotdeauna ale celorlalți.

Că numai printr-o bună alegere a obiectivului, nu se realizează o imagine concludentă, ni se dovedește atunci când citim cartea lui Alecu Ivan Ghilia, „Asaltul timpului”. Sînt aici, în această carte, pagini consacrate G.A.C. „9 Mai” din comuna Dragalina, în apropierea Ciulniței, dar, de fapt, e vorba de un obiectiv restrîns însă nu unitar, deoarece în afară de gospodăria colectivă „9 Mai”, în comuna Dragalina st mai află și Gospodăria Agricolă de Stat „Partizanul”, de care autorul se ocupă aproape în aceeași măsură ca și de G.A.C. nearătînd, de-alungul întregului reportaj, vreo justificare a acestui cuplaj, sau criteriul în virtutea cărui el se îndreaptă, cînd spre una, cînd spre cealaltă. Rezultatul e că vom afla prea puțin și despre una, și despre cealaltă.

Rezultatul mai e aceeași fărâmișare, aceeași acumulare de fragmente și cioburi de imagini, pe oara le-am întîlnit și în cartea lui Petru Vintilă. Dar cauza e alta. În timp ce, în cartea primului, cauza este încercarea temerară de a cuprinde un obiectiv prea vast, în a celui de al doilea, cauza trebuie căutată în ideea că se poate pătrunde într-o realitate atît de complexă prin smulgerea unor impresii fugare, prin traversări vertiginoase ale materialului, adică prin ceea ce Alecu Ivan Ghilia numește fără vreo intenție autocritică „reportaj-fulger”. În realitate, el gîndește „vizită-fulger” la locul reportajului, „observații-fulger”, „redactare-fulger”, adică ceva care nu se referă atît la caracteristicile reportajului, cit la caracterul muncii

de reporter. Căci, altfel, ce ar putea însemna acest cuvânt? Reportaje pe care autorul lor, trimis de urgență „la fața locului”, le scrie cu maximum de rapiditate și care apar cu maximum de... promptitudine, după opt zile, într-o revistă literară? Bunăoară, reportajul intitulat „Primăvara bărăganului”, al cărui orar, după însăși declarația autorului, a fost următorul: ora 4,30, deșteptarea la București, „ora 12 fără 5. Reportajul e încheiat”. Numai insistența instructorului teritorial din Dragalina l-a decis pe reporter să nu ia trenul de 15,30 spre București, ci să asiste la o adunare generală a colectivităților, pe care a părăsit-o „aproape” la ora șase (nu știu dacă seara sau dimineața!).

În condițiile acestea, desigur că reportajul, în ceea ce privește G.A.C. „Partizanul”, a luat forma unei culegeri grăbite de date, printr-o convorbire-interviu cu „Nea Alecu”, inginerul planificator al gospodăriei, convorbire din totalul căreia am să citez următoarele:

— Asta e tot. Măine cel mai târziu, dacă nu pînă în seară, 35 de tractoare vor fi trimise în baltă, la Roseți. Restul vor lucra la Drajna, la noua gospodărie colectivă care va lua și ea ființă săptămîna dceasta. Altceva te imai interesează? Organizarea brigăzilor, ceva nume de tractoriști fruntași?...

Nea Alecu s-a obișnuit de mult cu gazetarii.

— Sigur, nea Alecu, sigur că da<sup>^</sup> dă-mi niște tractoriști.

— O clipă numai. Am uitat de-ngrășăminte, își amintește el. Scrie. Anu ăsta, în 7,910 hectare, ani băgat 1.302 tone îngrășăminte. Două sute de superfosfat la hectar, o sută de azotat și o sută cincizeci sulfat de amoniu...

— Asta înseamnă că vom obține un spor de producție de cinci sute kilograme la hectar, intervine și inginerul Negritu. Și asta nu-i totul, continuă el. De trei săptămîni avem o flotilă de aviație la noi, șase avioane P.O.2. Răspîndesc hexacloran pentru dăunători.

— Deci agricultură cu ajutorul aviației, cu superfosfat, nu numai cu tractoare și semănători mecanice și combine! Ce<sup>^</sup>ar zice bardul de la Mircești să se scoale din morți?

— El ca el, dar ce zic poezii noștri de azi?..."

Apoi mai departe:

„...Acum brigada se aprovizionează singură, zice inginerul Negritu. Tractoristul își îngrijește singur mașina, el și-o repară, absolut tot...”

— Tractoriștii fruntași?

— Bursuc Radu, de la centru, începe să-mi înșire nea Alecu, Roșea Constantin, Radu Anghel, Iuga Petre, Varsă Ion, șeful brigăzii speciale de la secția „Drumul subțire”, Ion Dumitru, tot de la „Drumul subțire” care a însămîntat o sută de hectare în cinci zile în loc de șase.

— Mulțumesc, nea Alecu!”

Alecu Ivan Ghilia are, fără îndoială, talent. Viociunea condeiului său e nesleită. Cînd renunță de a se situa pe primul plan, cînd zugrăvește într-o schiță rapidă, dar apăsată, o scenă de atmosferă și culoare, din care nu lipsește cîte o fugară, dar de reală precizie, sondă psihologică, — atunci pagina lui Alecu Ivan Ghilia iese absolut remarcabilă, fără efort de compoziție.

Reportajele lui suferă însă de „sărăcie în investigație”. Căci, oricît ar fi de talentat, Alecu Ivan Ghilia nu va da nimănui senzația de informare și de cunoaștere a unui fenomen amplu, profund, complex și grav, procedînd ca în reportajul intitulat: „G.A.S. Butiman”, rezultat al vizitei sale într-o altă regiune a țării, la vreo doi ani după experiența de la Dragalina.

Reportajul de promptitudine și operativitate, reportajul informației rapide și succinte, nu poate fi desigur larg-cuprinzător, dar trebuie să aibă, deși fragmentar,

un conținut substanțial. Presa noastră zilnică a fost și este plină de asemenea reportaje, care au adus o reținoasă contribuție la cunoașterea și popularizarea, în masele cele mai largi, a tuturor-problemelor și aspectelor construirii > socialismului, și au consacrat meritele a nenumărați excelenți reporteri, oameni modești, devotați misiunii și muncii lor, admirabili cunoscători ai subiectului și străluciți mînuitori de condei.

Reportajul .presei este matricea și leagănul reportajului literar, în care descrierea temei capătă alte dimensiuni în adîncime și suprafață. Ce sursă minunată de meditații pentru un reporter literar este cuvîntarea pe care tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej a rostit-o la închiderea Conferinței pe țară a scriitorilor: „Opere care să-și croiască drum spre inima oamenilor, înfruntând cu trăinicia lor timpul, nu pot fi scrise din fuga condeiului, ci sînt rezultatul cunoașterii adînci, al studiului îndelungat al realităților, al unui .sustînut efort artistic, al muncii de migală a creatorului, pătruns de modestie și exigență față de roadele trudei sale"...Tinerii scriitori, urmînd îndemnul fruntașilor scrisului nostru, să se deprindă, în munca grea asupra paginei, să facă „ucenicie neînteruptă, pe toată viața", pentru a-și perfecționa măiestria. Criteriul de apreciere al unei opere de artă nu este numărul de pagini, ci mesajul și .fondul ei de idei, strălucirea ei artistică".

•

O problemă foarte importantă pe care o relevă lectura reportajelor literare, nu numai a celor consacrate colectivizării, și nu numai a celor patru cărți la «re noi ne referim aci, apare în imediată legătură cu problema proporției dintre obiectiv și posibilitățile investigației reportericești directe, și este aproape un revers al acesteia: problema juste; și exactei delimitări a subiectului.

Ce se întîmplă însă, uneori? Sînt reporteri literari care au tendința de a-și umfla subiectul, de a-i crea dimensiuni artificiale, de a-l complica și încărca cu elemente .eterogene, a căror legătură cu nucleul, din ce în ce mai îndepărtată și mai subțiată, depășește cu mult .specificul] și scopul reportajului.

Una din cele mai obișnuite căi ale unei asemenea complicări este calea timpului, istoria. Poate că cea mai surprinzătoare constatare pe care o faci, citind astăzi unele reportaje literare, este aceea că autorii lor se transformă în savanți ai trecutului, în erudiți, în descoperitori și mînuitori de documente străvechi și de archive prăfuite, în specialiști ai cîte unei aproape necunoscute ramuri de istorie. Nu e de loc o înclinare reprobabilă — dimpotrivă — și ea face să crească încrederea cititorului în reporter, deoarece o bună, temeinică documentare face parte din condițiile de bază ale reportajului. Fără istorie, adică fără evocarea trecutului, nu se pot sublinia în mod convingător progresele realizate sub ochii noștri prin înfăptuirea socialismului la orașe, sau, în cazul care ne interesează, la sate, prin acțiunea de colectivizare a agriculturii.

Toți reporterii noștri au înțeles acest lucru. Problema este pînă unde se poate întinde această investigație a trecutului, fără ca ea să răpească două din caracterele esențiale ale reportajului: caracterul de viață, și caracterul de prezent. Dacă reporterul evocă viața din trecut a oamenilor pe care-i cercetează astăzi — în linii generale, aceiași oameni — prezentîndu-ni-i astfel în două ipostaze ale propriei lor existențe, desigur că sentimentul de viu pe care trebuie să-1 comunice reportajul nu e amenințat să se piardă, și nici măcar să scadă. Dar dacă o pornește și întîrzie cu voluptate în epoci îndepărtate, în vremuri cu care propriul nostru sentiment de viață nu mai are un contact direct, desigur că pericolul devine amenințător, iminent.

Natural, nu se pot trage iimate precise, ..bariere necruțătoare. însăși situarea reporterului în adîncul subiectului său poate fi ajutată, stimulată, de cine știe ce

undă sugestivă • a trecutului- îndepărtat, care se propagă...spre el. printr-o. relicvă materială, printr-o (amintire istorică legată de locul unde se află, printr-o faptă memorabilă săvârșită în trecut de strămoșii și bătrînii celor. între care se găsește, de persistența îndelungată a cine știe cărei vechi tradiții , locale, de întîlnirea cu o zicală-sau cu un cuvînt încărcat de ani. Geo Bogza, de pildă, nu se poate transporta spre subiectul lui, prezent (fie el și descrierea unei fete frumoase pe care o întîlnește pe un drum de țară) fără a se imbarca într-un tainic port al trecutului. Dar Geo Bogza are o capacitate corespunzătoare de a simți viața, în monumental, chiar la distanțe mari de timp, care se unesc de altfel cu distanțele de spațiu tot atît de imense, iar, pe de altă parte, dispune de un pas uriaș. Exemplul său, deci, nu e chiar concludent, dar e un exemplu, pe care însă nu-l putem transforma în privilegiu, imai ales că nenumărați reporteri ai noștri sînt încă teribil de influențați de acest înaintaș al lor.

Care poate fi însă efectul unei incursiuni istorice privitoare la creșterea vacilor și la destinul acestor simpatice și folositoare animale de-a lungul secolelor, în reportajul lui Corneliu Leu despre gospodăria agricolă „Gh. Dimitrov”, din satul Ceacu? Cincisprezece pagini (adică aproape zece la sută din întinderea întregului reportaj, și aproape patruzeci la sută din capitoul respectiv), în care ni se spune că „ultimul exemplar de bour – bos prhnigenius – strămoșul bovinelor de astăzi, a fost ucis în pădurea Lactorova din Polonia, în anul 1627”; ni se vorbește despre înviața lui Alexandru Lăpușneanu cu venețianul Iosif de Francisci, în care era amestecat și un agent englez, pe nume Austell, cu citate dintr-un document datînd din 1586, și aflat în arhivele Veneției; despre un referat întocmit de Victor Babeș, Grigore Antipa și Dr. C. I. Istrati, pentru decernarea premiului „Lazăr” al Academiei în 1911 (cu citate); despre nefasta politică a liberalului P. S. Aurelian, ministru al agriculturii pe la începutul secolului; etc., etc. Toate acestea, pentru a ajunge la importanța pe care au învățat s-o acorde colectivității din Ceacu creșterii vacilor, zootehniei, îmbunătățirii continue a șeptelului. Nu constituie, oare, o asemenea intercalare de erudită istorie a vacilor, o depresiune regretabilă în expunerea pe viu a muncii și înfăptuirilor gospodăriei colective în domeniul zootehniei? Nu este ea oare un mod străin reportajului, un mod dăunător și ostil indispensabilului său caracter de viață și de prezent? Și Petru Vintilă, și Paul Anghel s-au ocupat de problema zootehniei, și au rezolvat-o (mai ales secundul) în mod fericit, fără a porni chiar de la „bos taurus prhnigenius dacicus”.

În această direcție Petru Vintilă a fost favorizat de solicitarea excesivă a spațiului (deși aluzia cu caracter istoric se manifestă și la el) iar Paul Anghel a izbutit să se mențină pe muchea cușitului, față de ispita unei incursiuni masive în arheologie, în legătură cu prezența unor urme străvechi de cetăți romane în apropierea Oltinei. Trebuie spus că istoria, unită cu erudiția tehnică, face ravagii și mai mari în reportajul-literar consacrat industriei, după cum oricine poate constata consultat, de pildă, cărțile, de altfel foarte meritoase, ale lui H. Rohan („Echipa 53”) și V. Nicorovici. („Marele arc petrolifer”), care o iau, pur și simplu, de la Agatîrși.

Problema este foarte importantă, dincolo de aceste exemple. Reportajul este, în mod esențial, în mod exclusiv, arta lui hic et nunc, foarte înrudit cu două tehnici moderne, cu fotografia și cu statistica – tehnici în mod absolut limitate la prezent, la prezentul înțeles ca prezent al clipei. Ideea de reportaj al trecutului, sau al viitorului, este un non-sens. Reporterul înregistrează numai ceea ce constată direct, ceea ce cade sub simțurile sale, căci tot ceea ce e în afară însemnează sau imaginație, deci operă de ficțiune, sau cunoaștere abstractă, intelectuală, deci operă de știință. E vorba, așa dar, de a te păstra în sfera lui nunc, în prezentul cel mai prezent cu putință, în prezentul absolut. Fără îndoială că. în cazul reportajului-lite-

rar, care nu se mărginește la înregistrarea sumară și nudă a unui fapt ce poate fi comunicată și telegrafic, ci caută substratul uman adînc al unui fenomen complex – și el însuși cu evoluție apreciabilă în timp – nu poate fi vorba, cum spunem, de prezentul absolut. Reporterul literar poate manevra pe linia timpului, pe distanțe, la rigoare, destul de considerabile. Dar să nu piardă din vedere că specificul și esența muncii sale se relevă numai în senzația de prezent pe care o poate transmite cititorului...

O altă cale de încărcare și de complicare a subiectului se referă la hic, adică la aici. Pînă unde se întinde, în spațiu, ca să zic așa, limita reportajului? Există o tendință a reporterilor de a încadra subiectul de la foarte mari distanțe, de a se apropia de el pe căi foarte ocolite. De pildă, Alecu Ivan Ghilia ne introduce într-un reportaj despre o gospodărie agricolă prin povestirea unor întâmplări legate de turnarea unui film, povestire care se întinde pe aproape jumătate din întreaga relatare. Paul Anghel, care scrie despre gospodăria colectivă „Victoria”, din satul Oltina, ajunge, efectiv și concret la „fața locului” abia cu pag. 45 a cărții sale. Desigur că drumul său spre subiect, cadrul general de regiune, atmosferă și probleme pe care îl trasează în aceste pagini, se află într-o legătură mai organică, mai justificabilă, cu obiectivul, decît drumul primului în exemplul de mai sus. Petru Vintilă, care sub raportul complicității istorice, a fost favorizat de absorbirea într-un obiectiv foarte vast, este acum, din aceeași cauză, defavorizat, fiind obligat, pentru a culege aspecte de pe toată întinderea Dobrogei, să facă neîncetate salturi dintr-un loc într-altuț, ceea ce are drept rezultat că, în realitate, nu e nicăieri, în sensul unei staționări temeinice, înrădăcinate. Faptul că e tot timpul în Dobrogea nu dă deloc, din pricina vastității, senzația unui spațiu precizat, a unui loc bine definit... Din punctul acesta de vedere, Corneliu Leu a reușit cel mai bine; el nu s-a lăsat scos din perimetrul comunei Ceacu și al gospodăriei agricole colective respective, rămînînd tot timpul înăuntrul lor.

Mai sînt și alte mijloace și căi de a încărca și de a complica obiectul reportajului, prin elemente străine de el, sau, în ori ce caz, neconstituit cu el o unitate organică.

Respectarea, cu inteligență și cu instinct fin – nu cu rigiditate – a acestor două legi, va da reportajului acel stil specific reportericesc, caracterizat prin prospețime, trepidație, prin tot ceea ce trebuie să deosebească împărțirea spontană a unor impresii culese pe dată, la fața locului, și care n-au avut timpul să se transforme, să ia forma unor noi tipare, într-un laborator literar (chiar dacă, sau tocmai pentru că reportajul literar se elaborează, de foarte multe ori, nu la fața locului și sub impresia puternică a descoperirilor, ci în liniștea unei camere de lucru, de parte și în timp și în spațiu, de faptele relatate). După cum am mai spus, leagănul reportajului literar e presa, cu rapiditatea, cu promptitudinea, cu vibrația ei, unică. Și trebuie ca reportajul literar să amintească această origine și să-i poarte pecetea, spre binele său...

Pentru că am vorbit despre înrădăcinarea în prezent și în subiect, este cazul să punem și problema prezenței reporterului însuși, în reportajul său. Trebuie oare reporterul să-și facă simțită prezența, sau trebuie el să se tragă la o parte, cu discreție, pînă la invizibilitate și absență? Trebuie reporterul să fie un simplu transmîțător de știri, sau un martor, sau un părtaş? Trebuie el să-și împărtășească sentimentele, sau trebuie numai să le comunice pe ale altora și să facă să vorbească faptele? Iată o serie de chestiuni foarte delicate și foarte importante.

Din moment ce am stabilit o dată, că reporterul e un om care înregistrează ceea ce cade sub simțurile sale și se supune analizei și aprecierii sale directe,

și din moment ce am stabilit, mai ales, că reporterul înregistrează și comunică în mod esențial ceea ce se petrece hie et nune, acum și aici, este firesc ca prezența sa să fie inevitabilă, căci numai ea poate garanta îndeplinirea condițiilor de mai sus.

În sfârșit, am spus din prima clipă că reporterul este un combatant, că reportajul trebuie să fie o armă. Caracterul combativ al reportajului îl obligă și el, pe reporter, la acea participare pasionată de care vorbeam la începutul acestui articol, la prezență și manifestare directă. Dar cum trebuie să se manifeste această prezență, care este baza ei indispensabilă, care sînt limitele ce nu trebuie depășite?

E evident că reporterul se poate pune direct în cauză, și poate mărturisi sentimente foarte personale, atunci cînd confesiunea este de natură a sublinia forța obiectivă a faptului relatat. F. Brunea Fox, de pildă, nu șovăia deloc în fața unei împărtășiri spontane a gândurilor și sentimentelor sale<sup>1)</sup>, atunci cînd ele erau provocate numai de conținutul obiectivului său reportericesc, sugerînd astfel cititorilor propria lor reacțiune morală. Nici Geo Bogza nu proceda altfel: el se dezvăluie adesea, mărturisindu-se „zguduit”, vorbind despre „arsuri” resimțite pe retină, despre „cuțite” pe care le simte înfigindu-i-se în inimă, despre „fiori, cumpliți” în coloana vertebrală. Aceste mărturisiri nu trebuie să intervină în expunere ca un rezultat al unei preocupări subiective de sine, ci numai ca o reacțiune omenească în fața faptelor impresionante pe care reporterul le descoperă, ca o subliniere a gravității lor, și ca o indicație, ca un stimulent al simțămintelor de refuz și de revoltă pe care toți trebuie să le încerce aflînd, de pildă, soarta tragică rezervată poporului în alcătuirea bazată pe legea exploatării, a cruzimii și a lăcomiei, din vremea cînd reporterul descria stările de lucruri din România burgheză. Referindu-ne din nou la reporterii de care ne ocupăm aci, vom spune că atît Petru Vintilă cît și Paul Anghel au găsit formula prezenței sincere, utile și firești, au știut să nu transforme materialul reportajului într-un fond și un prilej al propriei lor reliefări și, în același timp, au știut să nu se șteargă, să nu dispară din reportaj, transmițînd astfel cititorilor sentimentul faptului autentic și prezent, trăit și consumat chiar sub ochii lor, și deschizîndu-i calea directă a unei participări și a unui asentiment moral. E unul din cele mai bune semne ale vocației reportericești a celor doi.

Dar nu astfel procedează ceilalți doi reporteri, care încalcă violent și sistematic legea prezenței reporterului, dar o încalcă în direcții cu totul opuse: primul, Alecu Ivan Ghilia, prin prezență excesivă și inutilă, secundul, Corneliu Leu, prin absență excesivă, aproape totală. Majoritatea reportajelor lui Al. Ilvan Ghilia încep și sfîrșesc cu sine însuși, și anume cu probleme, cu dispoziții și chiar cu capricii ale sale, care nu au absolut nimic comun cu obiectul cercetărilor și relatărilor reportericești. Iată, cu titlu de exemplu, cîteva începuturi sau sfîrșituri de reportaje: „Primăvara Bărăganului”, „12 martie 1959, orele 4,30. Noapte. Ceasul mă smulge brutal din somn. Sar mahmur și încep să măhinbrac. Mi-i lene. Mi-i somn. M-aș întinde înapoi și m-aș cufunda în moleșeala patului. Aseară in-am culcat tîrziu”, și așa mai departe.

„G.A.S. Butimanu: „Ah; dar prea multă uscăciune! zică criticii literari ce-ar zice, mi s-a făcut dor de puțin lirism!... Totul' a început simplu ca întotdeauna: stam liniștit, îmi vedeam de treburile mele, nu știam ce subterfugii să mai găsec

<sup>1)</sup> Vezi faimoasele reportaje, scrise acum douăzeci și cinci sau treizeci de ani, despre leprozeriile din România burgheză, sau despre abjecta bază capitalistă a comerțului de carne vie, — Fox fiind unul dintre puținii reporteri ai întregii Europe, care au demascat, curajos și cu mult talent, această murdară organizație, cu ocazia unor cumplite drame izbucnite, pe atunci, în insulă Malta.

să amîn romanul pentru editură, și deodată a venit actorul, Lungu, și-uti demon parcă s«a trezit in mine..."

Reportajul este genul cel mai liber, cel mai generos, cel mai receptiv la toate inspirațiile posibile. Nu e vorba, aici, de a dezaproba o liberă și spontană manifestare de temperament, împotriva căreia nimeni nu poate avea nimic de zis. Dar această nesfîrșită declinare a pronumelui personal „Eu", și această neobosită conjugare a verbelor la persoana întia a tuturor modurilor și timpurilor, obosesc, iar abundența de manifestări directe a reporterului nu are absolut nici o legătură cu fondul de probleme, de fapte și de oameni, al reportajului.

Exact la polul opus, se află Corneliu Leu. Prezenții excesive îi corespunde, în reportajul său, absența aproape totală, transformarea reporterului în narator obiectiv, a cărui prezență directă în miezul faptelor este aproape imposibil de descoperit și localizat.

Corneliu Leu are înclinația, căreia nu-i poate rezista, căreia, în cea mai mare măsură, îi dă friu liber și îi acordă deplină satisfacție, de a transforma faptele pe care le vede consumîndu-se sub ochii săi, în povestire epică de tipul cel mai clasic, iar pe oameni, de a-i transforma în eroi ai acestei povestiri. Înțeleg prin aceasta că adeseori, atunci cînd se fixează asupra portretului unui om, el simte nevoia de a-l urmări pe acesta și în trecut — nu prea departe, pînă mai, acum cincisprezece, douăzeci de ani — și nu numai atît, dar de a-l face să trăiască în acest răstimp revolut așa cum îl vede trăind astăzi, sub ochii săi, cu trăsături fizice, cu concepții de viață, cu frămîntări psihologice. De aci, nevoia intervenției unei puternice doze de imaginație, care urmează, desigur în linii mari, calea exactei informații biografice, dar care țese în jurul acesteia detaliul anecdotic și psihologic în scopul creării impresiei de viață.

El vrea, de pildă, să ne facă portretul lui Gheorghe Peicu, președintele gospodăriei „Gh. Dimitrov" din Ceacu, să schițeze biografia și evoluția lui morală, informîndu-ne că s-a înscris în partid în anul 1945, că a fost unul din primii comuniști din sat, că, în legătură cu reforma agrară, și apoi, mai ales, cu propaganda pentru înființarea GAC, a avut de înfruntat o aprigă dușmănie din partea chiaburilor locali, că aceștia au căutat să-l demobilizeze, l-au calomniat, ba au încercat chiar să-l asasineze, etc., etc. Pe Leu nu-l mulțumește simpla comunicare a acestor date, el o vrea vie, trăită, autentică. Și atunci, povestea lui Gheorghe Peicu începe așa :

„Bărbatul veni frînt de oboseală. Se așeză pe scaunul de stîngii, greu, și încheieturile de lemn scîrțîiră. Sau, poate că nu; poate că isoîrțîiră încheieturile sleite ale omului. Femeia se mișca încet, nevăzut, ca o umbră. Poate c-o făcea așa amețeaala somnului iepuresc, bîntuit de temeri și groaznice arătări. Tălpile ei goale foșneau pe rogojină. Măinile ei făceau gesturile mecanic, luară din cotlon un ștergar care învelea ceva cu mare grijă, îl puseră pe masă, îl desfăcură cu foarte multă atenție, de parcă ar fi putut să curgă din el cine știe ce lucru de\* preț, și scoaseră la iveală o strachină în care se afla o coadă de pește mai mare și două babuști argintii cit degetul, o ciușcă roșie și-o margine de mămăligă cu coaja groasă. Le așeză în fața omului, cu gesturi sacre, ca-ntr-un ritual. Apoi se retrase, se lăsă încet pe scaun și, punîndu-și palma pe gură, privi cu atenție la graba flămîndă care luase locul oboselii în mișcările bărbatului. Supusă și resemnată, îl aștepla să termine.

Lumina lămpii se așternea pe fața ei tînără, îngălbenind-o și alungindu-i-o, umbrele orbitelor îi ascundeau în priviri o căutare, o nedumerire, o spaimă. Prin deschizătura cămășii i se vedeau pe trup rosăturile de la pinza aspră, lemnoasă.



de cînepă. Și ochii mari parcă «iu se mai mirau de foamea bărbatului, de chipul încrunțat al aceluia».

Pentru a ne povesti crizele de creștere ale conștiinței de colectivist a lui Gheorghe Călințiu, sau mai bine zis convulsiunile învechitei sale conștiințe de individual mijlocăș, Corneliu Leu o pornește, evident, de la întoarcerea acestuia din război, — și o pornește astfel :

„Cu cincisprezece ani în urmă, tot cam prin acest loc, poate chiar acolo unde două tuburi Imense, vopsite în culoarea portocalie a miniului, se arcuiesc pe sub șosea și se ivesc iarăși, masive, vărsînd o trîmbă de apă în canalele principale ;|e pămîntului irigat, Gheorghe iStan al lui moș Călințiu poposea frecîndu-și moale palmele de rosăturile de la minerul cufărului soldățesc. Venea din Tatra. Venea într-un suflet, urmărit de imaginile războiului, tot așa cum acolo, în luptă, îl urmăriseră toată vremea imaginile acestor locuri", etc., etc.

Iată ce e : pe reporterul care știe exact locul unde, și momentul cînd un țaran demobilizat, întorcîndu-se de pe front, în 1945, face un popas pentru a contempla satul, a-și masa palmele și a-și aprinde o țigare „cu foiță galbenă”; pe reporterul care știe că într-o seară a anului 1949, „tot cerul acela de înserare umedă, cu stele aburoase, păru să-1 cuprindă pe Gheorghe Stan și isă înceapă a se învîrți cu el”; pe acel reporter cititorul începe a-1 bănuî că „pune de la el”, sum se zice, într-un cuvînt, că inventă, că scornește. Și e clar că asta face. Din moment ce nu ne comunică fapte pe care le vede cu ochii lui, care cad sub simțurile lui, el a intrat în domeniul ficțiunii, oricît de verosimile ar fi acele fapte, oricît de concordante, potrivite ca o mănăușe, cu faptele pe care le constată direct. Și, din moment ce a intrat în domeniul ficțiunii, a pătruns în domeniul altui gen literar, a părăsit domeniul și genul reportajului : e romancier, e nuvelist, e autor de schițe, e orice, dar nu mai e reporter.

Acesta este rezultatul auto-eliminării totale a reporterului din propria sa rela-tare, și efectul apare, în raport cu intențiunile, cu totul întors, cu totul contrar. Cău-tînd viața, căutînd senzația unor lucruri trăite, în trecut, dincolo chiar de raza obser-vației sale directe, reporterul le pierde în prezent, adică exact în esența, în substanța reportajului. Tocmai ceea ce el vede, tocmai ceea ce e, intră sub semnul îndoielii, din moment ce se oferă cititorului abia la capătul și în continuarea unei îndelun-gate ficțiuni. Natural, nu punem sub semnul îndoielii înfățișarea de ansamblu a fenomenului descris, ci detaliul, precizia, spontaneitatea și, aș zice chiar, simulta-neitatea cu noi înșine, adică tot ceea ce constituie garanția unei informații concrete și rapide, pe adevărul și pe actualitatea căreia se poate jura. De altfel, cititorul remarcă — nu fără surpriză — că, din paginile în care Corneliu Leu face epică pură, a dispărut tocmai senzația de acut și de fierbinte, pe care o au celelalte pagini.

Această retragere a reporterului în favoarea formulei de ficțiune epică, cu elemente portretistice și de frămîntare psihologică de mult consumate, mai are un efect negativ. Mai toate aceste bucăți, continuînd dezvoltarea în timp a cite unui caz individual, duc la o tăiere a materialului în felii, aș zice longitudinale, la o prezentare oarecum separată a fiecărui om, precum și la o izolare nefirească a pro-blemelor, smulse în chip artificial din legătura lor organică inextricabilă.

Trebuie adăugat, evident, că mai toate aceste pagini din cartea lui Corneliu Leu sînt pagini bune, bine scrise, convingătoare, dacă ieșim din sfera reportajului (în special capitolul „Omul și munca lui”, care descrie pășaniile mijlocășului Stan Călințiu) și că publicate separat, ca schițe avînd drept temă diferite probleme ale colectivizării, ele și-ar fi arătat, într-o lumină mai potrivită, valoarea. Noi însă trebuie să reținem că legătura dintre reportaj și reporter nu trebuie ruptă, cu nici un preț și niciodată, că prezența reporterului în rela-tare este una din garanțiile

a ceea ce este mai specific genului, adică situarea în prezent, precizia, concretul și comunicarea rapidă — instantanee dacă se poate — și directă a informației, fără trecerea, pentru rotunjire, înflorire și deghizare, prin laboratorul ficțiunii literare.

•

O tendință neplăcută a reportajului literar este aceea pe care aș numi-o a literaturizării. În multe reportaje literare citite de noi în ultima vreme se simte o dorință tenace de înfloritură stilistică, de efect puternic al scrisului „frumos” și „original”, care au, în general, puțin a face cu literatura, și nu au absolut nimic a face cu genul pe care îl slujesc. Reportajul a devenit literar, și și-a făcut un loc în literatură, prin aceea că a început să atace teme mai vaste, a căror tratare depășește și posibilitățile de spațiu și necesitățile de informare rapidă ale presei, dar mai ales prin aceea că a depășit stadiul unei simple relatări de fapte, pătrunzând în substratul adânc, adică în domeniul proceselor de conștiință, colective și individuale. Dar prin aceasta, el nu trebuie să-și piardă simplitatea, limpezimea, suplețea și rapiditatea, iar reporterul trebuie să fie vigilent la maximum pentru a nu-i turna în aripi plumbul zorzoanei literare, — grea, moleșitoare, lincedă. Vai de reportajul care are măcar o singură frază, un singur cuvânt de prisos! Desigur, reportajul literar nu se scrie sub presiunea rotativelor, care așteaptă vibrând să înhațe manuscrisul cu cerneală încă umedă și să-l tipărească într-un milion de exemplare, zilnice, — nu, el se scrie pe îndelete, se compune, stă sub observație, e corectat, revăzut și ameliorat. Dar e de dorit, e chiar imperios necesar, ca toate acestea să nu se simtă, să nu se vadă, și lucrul e foarte posibil dacă reporterul știe să păstreze viu, nestins, spiritul originar al reportajului, și îl face să se reflecte în stilul său...

Nu voi consemna aci toate sursele și formele de literaturizare, ci numai pe acelea pe care le-am întâlnit în cele patru cărți alese de noi spre exemplificare, — cu mențiunea că tot ceea ce am găsit în ele, pe această linie, se găsește în diverse forme și în alte reportaje.

O primă sursă de literaturizare o constituie aluzia cultă, utilizarea masivă a referințelor livrești. Astfel, Petru Vintilă nu poate păși la relatarea celui mai simplu fapt, la enunțarea celei mai elementare idei, dacă nu sare în subiect de pe trambulina unei imense referiri la marea cultură, — în special din mitologia și literatura elină, mai indicate, atât pentru Dobrogea, regiune cu veche istorie greco-romană, cât și pentru poezia muncilor agricole. Începutul îl face mitul lînii de aur, care se împlinește, spune autorul, în zilele noastre, prin belșugul socialist. Nimic de zis și, ca simplă deschidere, ideea e sugestivă, e foarte bună. Numai că, apoi, Iason devine o obsesie, — Iason și însămînțările, Iason și tractoarele, Iason și viile, Iason și vitele, Iason și casele noi, pînă cînd nimic nu mai poate fi relatat și cîntat decît în „cheia” lui Iason, și chiar a lui „Iason și ortacii săi”. După Iason, e rîndul lui Homer, în legătură cu oieritul. După Homer, întîlnirea cu un simpatic magazioner de GAC, care e și poet, devine „IntMnire cu Hesiod”, opera lui Bică Gheorghe e pusă în legătură cu „Muncile și zilele” „scandate în veacul al IX4ea înaintea erei noastre de Hesiod din Askra”, iar colectivității sînt comparați cu „plugarii elini din Beotia”. Marea Neagră nu se numește decît „Pontul Euxin”, nu se poate numi altfel, iar Dobrogea e cunoscută în reportajul lui Petru Vintilă mai ales ca „șinutul dintre Dunăre și mare”. Colectiviștii dobrogeni, a exolamat un străin, sînt mai bogați decît Cressus, iar Petru Vintilă nu poate lăsa neexploatăată această „remarcă poetică”, și adaugă că „faimosul patrician al Romei antice”, fiind de față „ar li pălit de invidie”, ceea ce este destul de sugestiv, cu rezerva că bogătașul Cressus nu era de loc un

faimos patrician al Romei antice, departe de asta!... In sfârșit, după mitologie, după Homer și Hesiod, vine rîndul lui... Geo Bogza, la al cărui reportaj despre Dobrogea orânduirii burgheze referirile sînt nenumărate, unele transformându-se în adevărate leit-motivuri repetate pînă la obsesie.

Dacă în paginile lui Petru Vintilă livrescul este totuși filtrat, nu rareori aluziv, în reportajele lui A. I. Ghilia el apare direct. Forma cea mai obișnuită este citatul • – și chiar mulțimea de citate – de vaste proporții. El citează din Arghezi și din Sadoveanu, din Odobescu și din Geo Bogza, din Neculce și din Gen. It. S. V. Roghinski, din „săptămănalul Villagossaj”, din Ehrenburg, Marin Preda, Al. Odobescu și Corneliu Leu. Nu rareori reportajul este un comentariu livresc contrastant, pe marginea unui text, citat pe fragmente: astfel „<Et in Arcadia ego!”, unde la numeroase citate din Odobescu, subliniind pustietatea și sălbăticia Bărganului, reporterul răspunde cu cifre și fapte care dovedesc actuala animație și prosperitate. Idem „De la condeie în lanțuri, la revoluția culturală”, în care pornind de la un citat dintr-un articol al lui Geo Bogza, referitor la înapoierea culturală a Romîniei burgheze, reporterul arată cu cifre de ordin general și cu fugare și disperate evocări de chipuri omenesti, pătrunderea culturii în mase și forța procesului culturalizării. Idem „Reportaj la superlativ” creat pe leit-motivul tras din Neculce „Oh, oh, oh, isăraică (șară a Moldovei!” și pe citate din Geo Bogza, cu completări și contrapropuneri. Este evident că, în condițiile acestea, bucățile respective poartă cu multă stinghereală numele de reportaje.

O altă formulă de literaturizare excesivă este descripția de natură, dominarea dinamicii umane și de acțiune prin frecvente descripții de peisaj. Reamintesc ceea ce am spus mai pe la începutul acestui articol: descrierea cadrului natural este absolut la locul ei în reportaj, pentru a sublinia realitatea concretă, pentru: a delimita și individualiza spațiul, pentru precizie și autenticitate. Dar frecventele pauze de pastelizare pe detaliu sau pe moment slăbesc dinamismul, trepidația, senzația de viață. Un reportaj prea peisagistic și prea pastelizant începe să aibă crize de lîncezeală și accese de paloare, – și în acest păcat, foarte ușor evitabil, cad destul de des Paul Anghel și Al. I. Ghilia.

In sfârșit, tot o formă de literaturizare este și discursul, elocvența oratorică, retorismul verbos, care încearcă să adauge o subliniere zgomotoasă și o concluzie înflăcărată unor fapte care vorbesc, sau ar trebui să vorbească, de la sine, dacă reporterul știe să devină transmițător și ecoul adevăratului lor glas și mesaj. Iată un exemplu, extras din cartea lui Corneliu Leu:

„Ce diferență, ca de la cer la pămînt, între acești oameni și truditorii pămîntului de acum cincisprezece-douăzeci de ani, oameni oare practicau niște învățături sumare, transmise din tată-n fiu, și le practicau și pe acelea, de cele mai multe ori, nu în folosul lor, ci al altora!

Dacă nu i-ai urmărit pe registrele stării civile ai zice că sînt alții.

Dar, de fapt, chiar daftă îi regăsești în registrele stării civile din vremurile trecute, ei tot alții sînt.

Sînt alții, pentru că alta, complect alta, le este viața

Sînt alții, pentru că alta, complect alta, le este munca.

Sînt alții, pentru că altul, complect altul le este modul de a gîndi.

Sînt alții, pentru că, atunci cînd spun „aragaz”... etc.

Cu excepția unor asemenea crize oratorice, care se împacă destul de greu cu tonul sec, cu înșiruirea de informații gen „dare de seamă”, se spune că, dintre toți cei patru reporteri ai noștri, Corneliu Leu este cel mai simplu în expresia stilistică, – poate și pentru motivul, mai sus semnalat, că el se transformă, cel mai adesea, în autor epic de ficțiune. Totuși, ispita de a „o întoarce din condei”

nu-i.e cu totul străină,, și nu, rareori .ea îl conduce la,,așternerea pe hirtie a unor dulci comicării ca, de pildă „granițele opiniei publice a neamplui cornut", sau aceasta, relativă la niște vișei pe care el i-a văzut „eăutînd atracția mirosului matern".

Deci, o scurtă concluzie și la această problemă: stilul reportericesc este simplu, direct, limpede și accesibil. Singura lui sursă este faptul relatat, pe care trebuie să se lipească întocmai ca o epidermă suplă și netedă, fără umflături, fără noduri, fără fisuri. Vibrația, originalitatea, frumusețea stilului reportericesc .trebuie să rezulte numai din vigoarea și ineditul relatării, al informației, transmise cititorului în stare cît mai pură și pe calea cea mai rapidă.

•

Dar ultima și cea mai gravă problemă pe care o ridică citirea reportajelor literare este aceea a păstrării și exercitării vigilențe a spiritului critic. Sarcina cea mai arzătoare a reporterului este de a scoate în evidență biruințele, chiar și numai promisiunile noului, de a valorifica, la adevărata lor însemnătate și în întregul, adîncul lor conținut, toate acele fapte care dovedesc progresul uriaș al vieții de azi. Dar, în același timp, el are și sarcina, tot atît de arzătoare, a vigilenței critice, a descoperirii, a .demascării și a combaterii necruțătoare a tuturor manifestărilor negative, a tuturor supraviețuirilor sau reînvierilor vechiului, a tot ceea ce se opune, sau măcar frînează mersul înainte și dezvoltarea năvalnică a societății noastre. Entuziasmul lui nu admite orbirea, asentimentul lui neprecupețit exclude indulgența, dragostea lui nu se împacă cu închiderea ochilor.

Un reporter trebuie să informeze exact, să comunice o imagine amănunțită a realității, în sfera căreia orice înfăptuire materială și progres moral trebuie să figureze la locul respectiv și în dimensiuni exacte. Dar ceea ce trebuie să fie mai exact decît orice altceva este profundul caracter uman al fenomenelor, înțelegînd prin aceasta că orice rezultat material, orice progres social poartă pecetea unui efort greu și neînterupt, a unei lupte permanente, a unei realități de viață care nu are nimic liniar și automat. Or, tocmai la relevarea și la păstrarea în primul plan al relatării sale a acestui caracter uman, se produce un proces de ruptură, intervine o anumită despărțire de real a reporterilor noștri, un salt hotărît în idilism.

Astfel, Petru Vintilă este „copleșit de emoția și gîndul scrierii unei cărți de reportaje" pentru ca apoi să se declare „obișnuit, cît am stat în Dobrogea, cu cele mai neașteptate descoperiri". într-un sector dintr-un sat colectivizat el pătrunde „ca într-un basm mirific din 1001 de nopți", comparație pe care o utilizează de numeroase ori... Elevii școlii de 7 ani din Beidaud, au făcut, conduși de profesorii lor, o excursie prin țară, natural cu un vagon special și cu toate condițiile necesare unei asemenea deplasări; autorul însuși declară această acțiune: „caracteristică în cel mai înalt grad" pentru învățămîntul socialist din patria noastră; totuși el o califică drept „o nouă și superbă acțiune pedagogică" iar excursia prin țară a elevilor devine „o călătorie fabuloasă" și „aventuroasă"... Un tînăr absolvent ai școlii pedagogice trece o probă practică în fața unei profesoare care s-a întimpiat să-i fie învățătoare în clasele primare. Această coincidență, foarte frecventă în viața didactică, este descrisă drept un „fapt în cea mai mare măsură senzațional", iar examenul „a fost absolut din toate punctele de vedere, un examen memorabil și neobișnuit". Prin nimic altceva, decît prin această simplă coincidență! ...Mergînd spre raionul de partid el mărturisește că față de oamenii „încă necunoscuți", încerca „sentimentul... cu totul așîțător, că aveam să cunosc niște oameni cărora le confeream — încă înainte de a-i vedea — caracterul unor eroi de nuvelă și de reportaj". La Slava Cercheză face „o rară descoperire", la Cobadin, are „in

noroc neașteptat și nevisat", la ședințele cele mai obișnuite de administrare a gospodăriilor colective, se simte „cu totul surprins și cucerit de frumusețea momentului”. O altă tendință de transformare hiperbolică este aceea de a-i declara „poeți”, absolut pe toți oamenii întâlniți prin gospodăriile colective. La o consfătuire, la Constanța, „zeci” dintre participanți aveau „în expresiile lor ceva deosebit, ceva care suna ca un vers lângă limpezimea glacială a unui eseu”; un președinte de GAC a vorbit „într-un limbaj de-a dreptul metaforic”; la Cotu Văii, reporterul a avut „o revelație de ordin poetic”; cu președintele gospodăriei din Corbu de Jos. face, pe tarlale, o „călătorie tulburătoare prin poezia ce o degaja”; președintele însuși „nu e poet, n-a scris niciodată vreă poezie în sensul clasic al artei literare, dar ceea ce mi-a arătat atunci, într-o simplă enumerare de cifre, era poezie în sensul cel mai direct al cuvântului”. Vreți să știți care era poezia „în sensul cel mai direct al cuvântului?” Iată : „La terenul de 2952 hectare avem: 1985 oi, 165 porci, 4456 păsări, 700 găște, 1140 rațe. Avem 72 hectare de viță, 62 hectare de grădină, etc. etc.”. Nu e de mirare că Petru Vintilă ajunge, pe aripile acestei hiperbole frenetice, la asemenea constatări : „Poezia era încununată de calitățile de pă/nificație ale griului respectiv”.

La Oltina, la Paul Anghel, lucrurile nu stau de loc altfel. Și aici, totul merge într-un ritm năvalnic, pe căi ale căror asperități au fost ascunse sub un adânc strat de petale de trandafiri și flori de cais. Nici nu știi de unde să începi cu exemplele. S-o pornim, în continuarea lui P. Vintilă, de la „limbajul metaforic al președintelui” și de la „replica” („Prima noastră victorie este Victoria”), frumoasă ca un „vers” pe care „ți-o repetă fiecare om, scandînd-o parcă, așa cum se repetă de obicei începutul unui mare poem, obsedant de frumos”, și care „este versul fundamental al poemului care se scrie la Oltina”, care poem e „un mare poem colectiv, un mare poem epic, o epopee de întinderea și puterea dramatică a poemului antic”? Sau de la scena cu iz stilizat-sadovenist, în care fierarii gospodăriei vorbesc în aiuritorul stil de mai jos.

„Sediul gospodăriei, așezat în vatra satului, nu departe de șeful popular, este în același timp și un centru de foc. Remizele fierarilor sînt roșii de reflexele vîlvătăilor. Mari cărbuși de jeratic sar speriați, izgoniți de loviturile de baros, așezîndu-se pe pereți sau biziînd pe lângă ferestrele sediului. La o mică sindrofie făcută lângă scări, o asemenea gîngainie de metal a nimerit întMin pahar de țuică” etc. ele.

Poate că ar fi mai bine să vă arăt că Oltina este un adevărat „Schlarafenland”, unde pînă și relicvele antichității se transformă în mană arheologică : „Mă aplec, iau de sub talpă, din grîu, un pumn de țărănă. Desfac palma și am, într-o singură clipă, un curriculum vitae al civilizațiilor; un fragment dintr-o toartă de vas neolitic, o isfărimătură dintr-o placă romană de lut, un ciob feudal-timpuriu. Stau în palmă toate, în țarina umedă, înviate de lumina unei alte vîrste a lumii”.

Nu mai revin asupra transfigurării idilice în reportajele lui Al. I. Ghilia.

Singur Corneliu Leu dă impresia unei rezistențe la frenezia hiperbolei, dar aceasta se datorește mai mult faptului că el transfigurează reportajul însuși într-o povestire epică, pe o mare porțiune a cărții.

Eu nu afirm că reporterii noștri nu au fost pătrunși de ideea că elementul central al oricărui fenomen social este omul, că nu au căutat, și că foarte deseori nu au izbutit, să reprezinte omul ca făuritor al colectivizării, omul-rnuncînd, omul-transformîndu-se și crescînd prin conștiința sa nouă. Dar rezultatul eforturilor sale, așa cum este el la punctul la care reporterul a întâlnit efectiv colectivizarea, și care este tocmai punctul prezent, nu este mobilizator, hu indică rămășițele vechiului care mai trebuiesc eliminate. (O încercare de a zugrăvi oite ceva din lupta vechiului cu noul face Corneliu Leu în „Cu mîiniile noastre”, descriînd opoziția surdă a colecti-

viștilor față de unele măsuri științifice hotărâte de inginerul agronom în materia creșterii vitelor, măsuri tocă necunoscute de ei, și nu bine înțelese chiar din primul moment, precum și problema îngrășămintelor: dar, în ansamblul reportajului, această încercare reprezintă prea puțin. De asemenea, Al. Ivan Ghilia ne descrie soarta unui președinte de G.A.C., pornit pe panta favorizării familiei sale, în dauna colectivului; dar prea fugar, și prea vag).

Cine poate admite că ciocnirea dintre nou și vechi, sub infinitele ei forme cunoscute sau necunoscute, a luat sfârșit în gospodăriile noastre colective, prin extirparea din rădăcină a vechiului, prin întronarea și continuarea ereditară și automată a noului ?

Ca orice cetățean, am citit dezbaterile Conferinței pe țară a țăranilor colectivști, precum și dezbaterile adunărilor regionale P.M.R., care au avut loc în urma Congresului al III-lea și, în sfârșit, dezbaterile istoricei sesiuni a Marii Adunări Naționale din ultimele zile ale lui Aprilie a.c. Și am înțeles, din lectura lor, că, victoriile extraordinare din domeniul colectivizării și al agriculturii socialiste nu ne pot face să trecem cu vederea o sumă de rămăneri în urmă, de greutăți și de lipsuri care mai apar încă în activitatea gospodăriilor colective. Și am mai înțeles din lectura acestor documente, cum înțeleg de altfel din cunoașterea întregului proces al construirii și desăvârșirii socialismului în țara noastră, că victoria însăși a acestui proces e caracterizată printr-o luptă neîncetată, de clipă cu clipă, împotriva a nenumărate manifestări ale vechiului. Tocmai în această luptă se arată calitățile extraordinare ale comuniștilor, ale poporului, educat, mobilizat și condus de partid, ale omului nou. Și ce înseamnă în definitiv cuvântul victorie – și nu există cuvânt pe care să-l întrebuițăm cu mai mult temei când e vorba de viața de azi a patriei noastre – și în ce anume ar consta această victorie, dacă nu în înfrângerea unor greutăți, chiar și a unor adversități ? Și ce rost ar avea cuvântul luptă, pe care reporterii noștri îl întrebuițează atât de des, încât de mult l-au transformat în clișeu, clișeu pe care-l mai suportăm, literar vorbind, numai pentru că rostirea lui corespunde, în noi, urnii prea fierbinte sentiment de realitate, de viață ? Cu ce luptă țăranii colectivști ?

Și apoi, trecând în planul strict profesional, referindu-ne la psihologia și la rostul acestei activități, trebuie să spunem că reporter este acela care își ciocănește subiectul, îl scormonește, îi caută și-i descoperă un colț mai puțin vizibil, îi pătrunde o tăcere, un secret. Reporter adevărat e acela pe care îl ispitește ideea ca, prin intervenția lui, să atragă o îmbunătățire, să stărnească o concentrare de atenții, un interes vigilant de opinie publică.

Timiditatea, sau lipsa de perspicacitate a unora dintre reporterii noștri față de greșelile și de dificultățile care mai există încă în gospodăriile colective, fac deci un rău serviciu muncii noastre comune, și în special tovarășilor din gospodăriile respective, care pot primi un ajutor foarte eficace prin intervenția reportajului.

În plus, ele au un rău efect asupra reportajului însuși, căci contribuie masiv la viziunea idilică, și ciuntesc adevărul, care ne apare astfel numai în aspectele lui pozitive, desigur zdrobitor dominante, dar ne apare, totuși, incomplet.

Așa dar, pe linia unei exercitări mai aplicate a spiritului critic – nu în spirit neconstructiv și netovărășesc, nu în perspectiva negativistă a căutării petelor în soare, nu în orice preț, dar plătind cinstit prețul adevărului – cred că reportajul nostru literar trebuie să procedeze la verificări.

•

În sfârșit, concluzia tuturor acestor considerații:

Cititorul rîndurilor de față poate avea impresia unei neconcordanțe între ceea ce am spus la început, despre cele patru reportaje, exprimând o apreciere gene-

rață foarte pozitivă, și ceea ce s-a desprins, apoi, la analiza pe probleme a acestor cărți și ar putea să semene cu o depreciere pe fragmente.

Ar fi cu totul greșit. Dacă, pe îndelete, au ieșit la iveală mai degrabă părțile negative ale acestor cărți, aceasta s-a întâmplat deoarece nu am pornit de la ele, și nu le-am judecat în sine, oi am vrut numai să culeg, din paginile lor, exemplul concret al câtorva considerente generale privitoare la dezvoltarea, în general, a reportajului nostru literar. Desigur că aceste considerente au trebuit să se aplice la tendințele mai puțin fericite ale vastei producții de reportaje din momentul de față. Deci, repet: tot ceea ce am spus aci despre reportajele lui Petru Vintilă, Paul Anghel, Corneliu Leu și Al. Ivan Ghilia, este numai un exemplu al unor fenomene în reportajul literar al zilelor noastre.

Afirm însă, din nou, că aceste cărți au o valoare de exemplu și pentru tot ceea ce e bun în reportajul nostru literar, pentru nivelul ridicat pe care acesta l-a atins în ultimul timp prin strinsul contact cu întreaga operă a construirii socialismului în țara noastră, și că, deși foarte inegale între ele, sînt cărți care merită toată atenția și lauda cititorilor

# CRONICA MUZICALA

## Centenarul nașterii lui Debussy

DESPRE ESTETICA DEBUSSY - ISTA

GEORGE BĂLAN

Celor ce năzuiesc să construiască revoluționar o cultură revoluționară, figura lui Claude Debussy le este deosebit de dragă. Căci în spatele aparenței sale sfoase, modeste și rezervate se ascundea o inflexibilă voință de a cuceri muzicii noi domenii psihologice și sonore. Din clipa când a devenit conștient de această chemare, nu a făcut nici o concesie ispitelor sau presiunilor care căutau să-l întorcă din mersul său cutezător. Ca un nou Schumann, el nu s-a mulțumit să lase numai muzica a vorbi în numele idealului său ci, luând în mână condeiul publicistic, a pledat cu hotărâre pentru o nouă concepție despre muzică, a selecționat valorile trecutului și prezentului în lumina acestei concepții. S-ar putea desigur obiecta că, în opera inovatoare debussystă, preocuparea pentru îmbogățirea expresivă a muzicii s-a realizat nu pe terenul problemelor majore ale existenței și conștiinței umane ci pe acela, mai de margine, al contactului euforic cu natura și al impresiilor pe care ea le lasă întipărite în sensibilitatea noastră. Desigur că această împrejurare este de natură a restrânge semnificația filozofică și socială a creației lui Debussy. Dar, fervoarea ou care el a tins să înnoiască muzica și genialitatea reușitei lui strălucesc cu o forță uriașă, țîșnirea de vitalitate, lumină și culori a acestei fascinante creații merită din partea tuturor o admirație și o dragoste aprinsă.

•

Ce se petrecea în ultimul pătrar al veacului trecut, când pe cerul muzicii europene se înălța acest tînăr astru ?

Atotputernic, infatuat și agresiv domnea spiritul academic: reclarnîndu-se de la Beethoven, o seamă de compozitori își făcuseră o religie din imitarea procedurilor de dezvoltare simfonică ale titanului, mijloace, care, altădată inovatoare, fuseseră transformate în canoane rigide. A compune simfonii impozante, cu respectarea riguroasă a prescripțiilor scolastice era, în ochii oficialităților muzicale, o supremă dovadă de măiestrie și promovată ca atare. Când Debussy a arătat „pontifilor” academismului muzical lucrările sale, pe care îndrăznise a le concepe altfel decît preconiza decalogul acestor falși preoți ai cultului beethovenian, Academia artelor frumoase reacționa înțepată: „Dl. Debussy pare torturat de dorința de a face lucrări bizare, incomprehensibile, inexecutabile”.

Paralel se manifesta însă și un alt curent — acela al prosternării în fața stilului wagnerian. Bîntuia o adevărată epidemie a eroilor-supraoameni, a pasiunilor violente și explozive, a leit-motivelor cu semnificații metafizice, a grandomaniei orchestrale. Cei ce nu se limitau să imite — ca epigoni — stilul wagnerian ci, cum era cazul lui Schonberg, încercau să-l dezvolte, îndreptau corabia muzicii spre apele involburate, acoperite de neguri și presărate cu stinci, ale expresionis-



mului. Pesimismul și instabilitatea tonală a lui „Tristan” deveneau aici exasperare iuribundă și atonalism.

Debussy și-a dat seama că cele două curente dominante în muzica occidentală a aceluși sfârșit de veac, erau fenomene de impas. Ele nu numai că nu deschideau perspective, dar întunecau orizonturile muzicii. Academismul pseudo-beethovenian trăgea muzica înapoi, frâna căutarea înnoitoare, înlocuia spontaneitatea exprimării sentimentelor prin formule profesionale, prin construcții greoaie și convenționale. Wagnerianismul, exacerbât apoi în expresionism, împingea muzica pe drumuri lăturalnice și periculoase, unde, din artă a vibrației umane armonios exprimată, se transforma în strigăt biologic și haos sonor. Confruntându-se cu aceste tendințe de care, prin natura sa, se simțea străin, și luptând împotriva lor, Debussy s-a definit pe sine însuși.

•

Cei pe care Mussorgski' îi numea batjocoritor „popii simfoniei”, sînt astfel caracterizați de Debussy: „Combină, construiesc, inventează teme care trebuie să transmită idei, le dezvoltă, le transformă, le opun altor teme, care reprezintă alte idei, fac metafizică dar nu dau muzică”. Respingînd această metodă constructiv-scolastică a compozitorului închis în cabinetul său de lucru, Debussy se pronunță pentru o muzică izvorită din contactul intim al artistului cu natura. El are convingerea că identificarea cu frumusețile acestuia este incomparabil mai utilă pentru compozitor decît studierea armoniei sau formelor muzicale: „Muzica este o matematică tainică ale cărei elemente fac parte din infinit. Ea redă adecvat mișcarea apelor, jocul valurilor iscat de vînturile care se schimbă; în privința muzicalității nimic nu se poate compara cu asfințitul soarelui. Pentru cel ce știe să privească cu sensibilitate, aceasta este cea mai bună lecție de dezvoltare a temei muzicale. Această lecție este înscrisă într-o carte insuficient folosită de muzicieni: cartea naturii”. Invitația la fraternizarea compozitorului cu natura nu este la Debussy doar un ecou al impresionismului care scosese pictura în „plein-air”. Ea izvorăște din credința lui că „muzica este apropiată de natură mai mult decît de orice. Numai muzicienii au privilegiul de a putea simți poezia nopții și a zilei, a pămîntului și a cerului — de a recrea atmosfera și ritmul mărețului freamăt al naturii”.

Aproape întreaga creație a lui Debussy este o seducătoare imagine a atmosferei și ritmului mărețului freamăt al naturii. În preludiile, imaginile și nocturnele sale auzi adierea „vîntului în cîmpie”, „dialogul vîntului cu marea”, povestea despre „ce a văzut vîntul de apus”, căderea „frunzelor moarte”, „jocul valurilor mării de dimineață pînă la amiază”, picăturile de ploaie ce cad peste grădini. Debussy sugerează acel nevăzut „halo” emotiv de care sînt înconjurate „urmele pașilor pe zăpadă”, „terasa inundată de lună”, „umbra arborilor”, mișcarea domoală a norilor, seara înmiresmată de parfumul florilor. Nimic onomatopeic în această impregnare a muzicii de „mărețul freamăt al naturii”. A imita sonor ciripitul păsărilor sau cursul riului nu-l atrage cîtuși de puțin pe Debussy care-și afirmă deschis — bineînțeles cu tot respectul cuvenit titanului — dezacordul față de momentele de acest fel din „Pastorală”. „Cîte pagini ale bătrînuului maestru conțin o expresie mult mai adîncă a frumuseții unui peisaj, pur și simplu pentru că nu există imitație directă și transpoziție sentimentală a ceea ce este „invizibil” în natură”. Iată într-adevăr ce urmărește întotdeauna Debussy: să redea sufletul peisajului, atmosfera sa lirică, poezia pe care o respiră. Celor ce-și concepeau operele cu gravitate profesională, construind arhitectural forme și suprapunînd savant teme, Debussy le opune „o muzică în care tehnica, devenită exercițiu scolastic, să fie poetizată. Cei vechi știau face contrapunctul să surîdă”.

•

in opoziție cu contemporanii săi postromantici — Mahler, R. Strauss, Schonberg — Debussy se simte incapabil să facă din muzica sa o patetică autobiografie sentimentală. Discret și reținut, lirismul său nu izbucnește niciodată în forme vicioase, explozive, revărsate. Probabil că această viziune antiromantică a muzicii îl determină să se îndrepte spre acele subiecte care nu cer exteriorizarea violentă a sentimentelor. Nu înseamnă însă că lipsa spectaculozității romantice ar văduvi lirismul debussyst de adâncime. De cele mai multe ori, dimpotrivă, adâncimea unei trăiri este incompatibilă cu etalarea, ei țipătoare. În fața „catedralei scufundate”, a „pagodelor”, a „fetei cu părul de in”, a „colinelor Anacapri”, lira. compozitorului se instrunează cu admirație, gravitate, sau extaz care nu pot căpăta forme spectaculoase tocmai din pricina caracterului interiorizat și profund ai sentimentului.

Muzica inspirată din concepția opusă, aceea a vehemenței romantice, îi este insuportabilă. Vorbește compătimitor despre „biete țipete pe care încearcă să le scîncească drama, lirică” — înțelegînd prin acestea moda wagneriană a vremii. Îi atrag acele opere, unde simte „disprețul față de isteria grandilocventă care îi oboșește pe eroii wagnerieni”. Apreciază opera „Străinul” de V. d'Indy deoarece „este o admirabilă lecție; pentru cei ce cred în această estetică brutală și de import care constă în a strivi muzica sub roțile verismului”.

„Respinge o asemenea estetică nu-pentru că el ar fi un temperament delicat pe care brutalitățile îl descumpănesc, ci pentru că „isteria grandilocventă” i se pare incompatibilă cu esența muzicii — această artă a intimității afective: „Muzica — spunea el într-o convorbire cu prietenul său Guiraud. — începe acolo unde cuvîntul devine neputincios; muzica există pentru a exprima inefabilul; ași vrea ca ea să iasă parcă din neguri și, din cînd în cînd, să se reîntoarcă în neguri; să fie întotdeauna modestă”.

Cei obișnuiți cu exprimarea wagneriană sau ceaikovskiană a sentimentelor sînt înclinați să interpreteze discreția debussystă ca pe o sărăcie sau superficialitate a trăirilor. Această apreciere își are originea în prejudecata că adâncimea emoțională ar fi un apanaj al sentimentelor furtunoase care, ce-i drept, nu-l caracterizau deloc pe Debussy. Filozofia sa umanistă este concentrată în aceste cuvinte ale bătrînului Arkel din „Pelleas și Melisande”: „Dacă aș fi Dumnezeu, aș avea milă de inimile oamenilor”. Ceea ce caracterizează sensibilitatea lui Debussy este infinita și duioasa simpatie pentru oamenii simpli, singuri, abandonăți (minunat simbolizați de Melisande) în al căror suflet el se străduia a picura balsamul frumuseților consolatoare ale naturii. Este desigur un alt fel de a simți decît cel propriu lui Wagner sau Ceaikovski, dar nu mai puțin profund, își poate da seama de aceasta ori ce ascultător care a devenit capabil să - aprecieze nu numai deslănțuirile fulminante ale dezvoltărilor simfonice dar și melodia șoptită sau misterios strecurată, mișcarea învăluitoare a unor acorduri catifelate, vocile pure și suave — niciodată stridente -- ale orchestrației lui Debussy.

•

Principala sursă a reproșurilor și invinuirilor cu care numeroși critici s-au năpustit asupra muzicii lui Debussy, încă de la prima afirmare a compozitorului, a fost neconcordanța ei cu mentalitatea muzicală curentă — cea formată de simfonismul clasic și romantic german, de opera wagneriană și cea italiană. Frecvența acestui repertoriu generase în mintea majorității contemporanilor anumite tipare, pe care le foloseau drept criterii în aprecierea oricărei opere noi. Spre stupefacția celor mai mulți, muzica lui Debussy nu se încadra în niciunul din tipare, ceea ce

i-a făcut să-l acuze în cor că încalcă ideea de adevăr în artă. „Ar fi foarte de dorit — se spunea într-un referat al Academiei de arte frumoase — ca el (adică Debussy, n.n.) să se pună în gardă împotriva acestui impresionism- vag; care este unul din cei mai periculoși dușmani ai adevărului în operele de artă”.

Realitatea era însă exact cea contrară: pe poziția adevărului stătea Debussy, iar nu criticii lui, a căror viziune era tributară anumitor stiluri, devenite, prin larga răspindire, locuri comune. Era tocmai ceea ce evita Debussy, conștient că, în artă, exprimarea adevărată este cea debarasată de convenționalism, adică cea mereu înnoită, lată ce-i scria, el, în legătură cu „Pelleas”, secretarului Operei-comice! „Am făcut încercarea de a mă supune legilor-naturii care sînt date-uitării 'atunci cînd' este vorba de muzica dramatică: personajele dramei mele se străduiesc a vorbi ca oameni reali iar „nu în limbajul format pe baza unor tradiții învechite” După premiera lui „Pelleas”, Debussy, a putut auzi totuși «imputări că aceasta:—„Poți spune orice dar, în „Pelleas”-ul d-tale nu găsești nimic în” genul quartetului- din „Rigoletto”. Asemenea reproșuri se explică prin aceea că adevărul psihologic al muzicii lui Debussy este accesibil doar ascultătorului nealterat de prejudecăți muzicale. Trebuie să nu fi devenit sclavul stilului italian sau wagnerian, ori să ne fi eliberat de despotismul acestora, pentru a sezisa și îndrăgi firescul atât de impresionant al felului cum vorbesc și sînt personajele, Comp-oirtiiidu-se fără emfază, fără virtuozități conoertistice,- ele trăiesc ca fapte autentice. Cit-ăe rătăcit” trebuie să fie gustul muzical al celor ce preferă vorbirii firești a stilului debussyst/acutele răsunătoare. sau vacarmul orchestral, sau al celor» ce, din cauza, acestor anomalii muzicale, pierd sensibilitatea pentru expresia naturală.

Atracția pentru adevăr și firesc a lui Debussy, a fost stimulată de contactul cu muzica lui Mussorgski, unde el descoperea autenticitatea pe care n-o putea găsi în muzica occidentală contemporană lui. Lui Mussorgski, Debussy i-a consacrat un emoționant articol, punînd în relief „arta fără procedee, fără formule” Uscate a compozitorului, forța cu care acesta dă glas naturii umane însăși. „Toate aceste mici drame — spune Debussy referindu-se la imaginile din „Camera copiilor” de Mussorgski — sînt notate, insist, cu extremă simplitate; lui Mussorgski îi este suficient un acord care ar părea sărac domnului... (i-am uitat numele!) sau o modulație instinctivă joare ar părea necunoscută domnului... (același)... Niciodată o sensibilitate atât de rafinată nu s-a exprimat prin mijloace atât de simple”. Caracterizîndu-l pe Mussorgski, Debussy se definea pe sine însuși.

•

Cît greșesc cei ce pun noblețea și distincția expresiei debussyste pe seama unui pretins aristocratism al compozitorului! Acestei frecvente greșeli nu i-a scăpat nici chiar un muzician cu vederi atât de progresiste, mare admirator al lui Debussy, cum a fost Charles Koechlin. El vorbește despre „această concizie, această subtilitate, această pudoare, acest aristocratism profund și natural, care sînt tot atîtea garanții de insucces în fața mulțimii”.

Dar oare poporului îi este străină distincția spirituală? Oare sentimentele omului simplu nu-și au noblețea lor, evidentă, ca și în muzica lui Debussy, tocmai în modestia și discreția manifestării lor? Dacă muzica lui Debussy n-a devenit încă deajuns de populară, vina o poartă înrîurirea nefastă exercitată asupra publicului de către muzica epigonică, sentimentală, printr-o accesibilitate ostentativă și un romantism de paradă. Pervertind sensibilitatea muzicală a ascultătorilor, ea s-a interpus ca un zid între mase și această creație profundă populară și umană în esența ei, care este muzica lui Debussy, Refuzul acesteia de a-și afișa demo-

cratismul se explică prin aceea că este, nu exterior, ci intim legată de sensibilitatea omului simplu pe care o reflectă în atașamentul ei față de natură, în limpezimea vieții interioare, în simplitatea și sinceritatea manifestării sale. Visul lui Debussy era ca muzica lui „să exprime sufletul mulțimii”.

Nu cu popularul, ci cu vulgaritatea era certat compozitorul. A respins atît forma ei pretins rafinată, în care pentru exprimarea acelor „biete țipete” expresioniste erau mobilizate toate resursele explosive ale armoniei și orchestrei, cît și pe cea primitivă, în cadrul căreia compozitorul, renunțînd a mai sluji arta, se pune la remorca gusturilor triviale. Dar necesitatea de a sta de vorbă cu masele, cu poporul, a rămas pentru el vitală: „Adevărata slavă poate veni — spunea el — numai de la mase, iar nu de la un public ales, poleit cu aur”. Tragedia antică îi apare ca un model al democratismului în artă: „Oare nu la Euripide, Sofocle, Eschil găsim marile mișcări ale sufletului uman, simplitatea liniilor, un tragism, atît de firesc încît este înțeles nu numai de cei „aleși” ci de toți oamenii simpli? Și nu sînt acestea înfinit mai apropiate poporului decît toate subtilitățile psihologice și mondene ale repertoriului modern?”

Problema fundamentală a artistului contemporan este, după Debussy, aceea de „a găsi o formă de artă care să se poată adapta, atît prin spirit cît și prin decor, unui cît mai mare număr de spectatori”.

Jat | „ profunda netemeinicie a legendei despre aristocratismul lui Debussy., înaltul rafinament al muzicii sale nu ne dă cîtuși de puțin dreptul să o includem în categoria „artei pentru aleși” de care, după cîte vedem, compozitorul nici nu voia să audă. Aristocratică este prejudecata că poporul n-ar fi în stare să înțeleagă decît arta cu linii îngroșate și culori țipătoare. Ea uită subtilitățile psihologice și estetice la care poate ajunge arta creată de poporul însuși — cea folclorică — după, cum uită că, pe măsura eliberării sale sociale, poporul își cucerește posibilitățile unei vieți spirituale din ce în ce mai înalte, mai complexe. Debussy compunea ținînd seama de ce este mai nobil în sufletul poporului și întrevăzînd genial evoluția acestuia spre forme superioare de existență spirituală.

## CRONICA PLASTICĂ

### MUZEUL DE ARTĂ DIN BUCUREȘTI

#### La inaugurarea noilor săli

PAVL CONSTANTIN

Prețuirea artei — • **ca** factor educativ **de**: prim ordin .principiu **ce** a, caracterizat din totdeauna politica culturală a Partidului nostru, s-a ilustrat foarte bine și în' domeniul muzeistic, prin 'grija cu care s-au adunat, inventariat,, restauratei păstrat în anii puterii democrației populare, valorile , artistice din țara noastră, • precum și prin crearea a 'numeroase muzee, însoțită de reorganizarea/pușinelor muzee vechi.

Burghezia a fost, de multă vreme, silită să recunoască superioritatea concepțiilor culturale și artistice socialiste. Așa, de pildă, istoricul francez Louis Reau, care nu poate fi bănuț în nici un caz de sentimente proebmuhiste, scria într-o lucrare din 1944: „Trebuie să recunoaștem că bolșevicii au "depus" toate eforturile pentru a păstra și conserva valorile artistice... Din 1918, s-a creat în Rusia o comisie pentru studiul și conservarea operelor de pictură. Atelierele de restaurare care funcționează la Moscova Sub direcția pictorului Igor Grabar și a arhitectului Baranovski au curățat și regenerat un mare număr de fresce și icoane care fuseseră repictate sau deteriorate, operație făcută cu tot atită îndeminare cit și prudență. Muzeele au fost, complet reorganizate după un plan metodic"... Și așa'mai departe.

Intrînd în noile săli ale Muzeului de Artă din București, scäldate în lumină, mi s-au trezit în minte imagini vechi, întunecoase, tablouri niciodată văzute în adevărata lor magie coloristică, atîtea compoziții pline de puterea evocării realității, ale căror linii de forță abia puteau fi ghicite în penumbra unor vechi „palate sau case boierești. Inaugurarea celor 38 de săli noi — în suprafață totală de 8700 de metri pătrați — în care sînt expuse științific, în condiții muzeistice dintre cele mai moderne, aproape 1500 de opere, ilustrează sugestiv nivelul, înalt de înțelegere a artei în, statul nostru, unde pictura, sculptura, grafica sau artele aplicate au devenit cu adevărat un bun „al milioanelor și milioanelor de oameni ce muncesc”.

însemnatul, ansamblu expus acum în Muzeul de artă al Republicii Populare Romîne este eu mult mai cuprinzător decît cel ce putea încăpea în „vechile, săli, Un număr de cîteva sute de opere, de reală valoare artistică,, a stat ani, de zile închis în depozite din pricina lipsei de spațiu. Azi este prezentată publicului; marea majoritate a lucrărilor muzeului, al cărui fond principal provine, mai ales, din, fosta colecție regală, muzeul Anastasie Sirnu, muzeul Toma Ștelian și alte colecții, din tezaurul, retrocedat de, către Uniunea Sovietică, precum și din achiziții recente-

Muzeul cuprinde două sectoare mari.: Galeria de Artă: Romînească.; artă feudală, artă din secolele XIX și XX și arta de după 23 August 1944. — și. - Galeria de Artă Universală, în care sînt expuse opere: de artă liveșt-eur. b. pene., opere de artă rusă și sovietică, orientală și exitem-orientală. j tr-j . - , ...

Firește, în concepția noastră marxist-leninistă, muzeul nu este numai un depozit pentru conservarea operelor de artă, ci un organism viu, o școală a maselor populare. Așa cum sînt expuse lucrările acum în muzeu, în admirabile condiții tehnice — spațiu adecuat, panotaj sugestiv, lumina cea mai potrivită, temperatură și umiditate propice, etc. — dar, cu deosebire, în prezentarea după criterii istorice, științifice, privitorului i se relevă adevăratele direcții de dezvoltare ale fiecărei epoci, din fiecare țară, prezentă prin plastica ei în sălile din Palatul R.P.R.

Circuitul muzeului începe cu sălile de artă feudală românească, unde sînt adăpostite opere de o deosebită valoare. Icoanele, fragmentele de frescă, broderiile și celelalte lucrări de artă textilă, sculptura, mobilierul, argintăria sau bronzurile, ferecaturile în metal — său manuscrisele împodobite, ilustrează elocvent nivelul superior și originalitatea artei noastre vechi. Felul cum au fost alese și expuse operele evidențiază limpede adevărul istoric: în procesul de bază al dezvoltării artelor feudale românești, în continua opoziție dintre tendințele hieratice, bizantinizante, specifice ideologiei feudalo-bisericești de la noi, și concepția populară a meșterilor, firul roșu al progresului se citește în ecourile vieții reale manifeste în opera acestora din urmă. Deși firave și nu totdeauna ușor de deslușit, tocmai, aceste linii, de esență populară — în ultimă analiză, de tendință laicizantă — constituie trăsătura cea mai prețioasă și mai originală a artei noastre vechi, trăsătură care infirmă tezele false despre „bizantinismul absolut” al artei noastre feudale.

Sălile următoare deschid epoca artei românești moderne. În evoluția istorică a picturii noastre — care pînă pe la finele veacului al XVIII-lea fusese, în mare parte, o artă religioasă — se produce, odată, cu secolul al XIX-lea, o transformare esențială: laicizarea. Fenomenul este legat, firește, de întreaga istorie a Munteniei și Moldovei, care înregistrează în această epocă, radicale schimbări economice și sociale. Perioada de trecere de la feudalism spre capitalism, marcată de descompunerea vechii societăți și dezvoltarea unor noi relații economice, este însoțită de o creștere a conștiinței naționale, de începuturile luptei pentru independență națională și libertate socială și, implicit, de dezvoltarea generală a unei culturi noi, moderne, laice.

Semnele laicizării artei, vădite încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, se precizează la începutul secolului XIX, mai ales în portretistică. În acest gen al picturii s-au remarcat și unii zugravi români de biserică — Pîrvu Mutu, Nicolae Polcovnicu sau Eustație Balomir — dar, cu deosebire, pictorii străini ce au venit în principate în primele decenii ale veacului trecut: Schiavoni și Livaditti — în Moldova — sau Topfer, Barăbas, Schoeft, Wallenstein și Chladek — în Muntenia. Operele expuse în muzeu arată că rolul acestor pictori străini nu este de loc neglijabil; ei au adus un nivel tehnic remarcabil în pictura în ulei și, în general, un plus de veridicitate în redarea figurilor. Unii dintre ei, mai cu seamă Wallenstein și Chladek, au fost și primii profesori de artă din țara noastră. Și chiar dacă aria artei lor a fost limitată, dictată de cererea clientele boierești, chiar dacă portretistica multora dintre acești pictori străini era încă superficială, ei au reprezentat un ferment de progres în procesul istoric al laicizării artei noastre.

Circuitul muzeului duce apoi privitorul în fața picturii pașoptiștilor; Negulici, Rosenthal și Iscovescu. Tablourile acestor trei meșteri arată începuturile adevăratei școli de pictură națională modernă, fenomen ce oglindește întreaga evoluție economică, socială și politică din jurul anului 1848. Nu este întimplător faptul că cei trei pictori au participat activ la revoluție, luptând pînă la jertfa supremă pentru triumful ei. În concepția lor arta capătă mesaj social; pictura alegorică a lui Rosenthal (mai ales „România rupîndu-și cătușele pe Câmpia Libertății” și „România Revoluționară”), portretele revoluționarilor, datorite lui Negulici și Iscovescu, au

vădite tendințe propagandistice. Pictorii pașoptiști ridică pictura românească pe o treaptă superioară și din punct de vedere al mijloacelor de exprimare: portretul pierde caracterul convențional de mai înainte, modelul este redat mai adevărat, în particularitățile lui fizice și psihice, concepția clar-obscurului, armonia și varietatea cromatice, multitudinea genurilor abordate și interesul general pentru studiul după natură dovedind un hotărât progres.

Un loc deosebit îi este rezervat în Galeria Națională lui Theodor Aman, figură de seamă a artei noastre din a doua jumătate a secolului trecut. În ansamblul culturii și artei românești de după 1848, moment în care se confruntau tendințe contradictorii (pe de o parte, cele care continuau idealurile revoluției și, pe de altă parte, cele reacționare ce vesteau viitoarea alianță burghezo-moșierească) Aman s-a înscris pe linia progresului. Începând cu lucrări în care își afirmă atașamentul față de principalele revendicări sociale-istorice ale vremii („Dezrobirea țiganilor” și „Hora unirii la Craiova”), el inaugurează o pictură istorică națională, de tendință progresistă, trăsându-se din scrierile cronicarilor, din operele lui Nicolae Bălcescu, Bolintineanu și Negruzzi, Teodor Aman își constituie tematica în concordanță cu cea mai arzătoare năzuință a vremii, lupta pentru independență, principalele sale opere istorice vădind acest țel („Vlad Țepeș și solii turci”, „Lupta de la Călugăreni” și altele).

Aman ridică și expresia picturală pe o treaptă mai înaltă; pentru el compoziția istorică trebuia să fie o operă vie, profund studiată după documente autentice și recreată într-o atmosferă veridică, înfățișând personaje pline de viață, evident studiate după model. Nivelul superior al picturii lui Aman — deși nu depășește decât într-o anumită măsură limitele academismului — este exprimat deopotrivă în genul portretistic, în compoziția de gen și peisaj, ca și în scene din viața de la țară sau în imagini ale unor personaje populare.

Ajuns aici, vizitatorul muzeului este pregătit să înțeleagă care sînt tradițiile ce au îngăduit apariția unui mare artist ca Nicolae Grigorescu. Numărul impresionant al operelor lui Grigorescu prezente în muzeu conturează strălucit figura acestui artist care a adus un suflu nou, de esență populară, în pictura românească. Creația lui Grigorescu a reprezentat o puternică ripostă dată academismului; el s-a apropiat cu dragoste și mare sensibilitate artistică de viața satului, de oamenii și peisajul rural, ajungînd uneori pînă la exprimarea unei poziții critice în problematica socială („Vechilul”). Prin însemnătatea pe care omul din popor o capătă în pictura lui („Atacul de la Smirdan”, „Capete de turci”, portretele de țărani și țărani), în general, prin umanismul poziției sale artistice, ca și prin specificul național al expresiei sale plastice, modernă, luminoasă, colorată, Grigorescu reprezintă adevăratul deschizător de drumuri în arta românească. Prospețimea, veridicitatea picturii sale sînt un rezultat al contactului direct dintre artă și viața poporului, în vreme ce picturalitatea creației lui Grigorescu se datorește unei concepții mai moderne, mai libere și mai adevărate a pensulației, a clarobscurului, a științei ritmicității luminii și acordului coloristic, într-un cuvînt, unei mai expresive concepții plastice.

Deși reprezentat prin relativ puține pînze, cîte a putut crea în scurta și chinuita lui viață, Ion Andreescu este, neîndoiește, una dintre cele mai însemnate figuri ale artei românești. În circuitul muzeului, Andreescu, expus admirabil, relevă, prin operele lui, începuturile realismului critic în pictura noastră. Viața de la țară capătă în pictura lui Ion Andreescu accente de mare veridicitate, datorită sobrietății, dramatismului atmosferei și al sentimentelor. Departele de lirismul dominant în pictura țărănească a vremii — parțial chiar și în cea a lui Grigorescu—Andreescu vede latura gravă, patetică, a lumii satului românesc din vremea lui. În compoziții

cum sint „Case de ciurari”, „Casă la drum”, „Tîrg la Drăgaiea”, in peisaje și in portrete, tonurile profunde, sonore, pasta densă, pensulația frămîntată, construcția solidă, și variată a elementelor tabloului, contribuie la crearea unei autenticități vibrante.

In operele de artă romînească pe care vizitatorul muzeului le întălneste mai departe încep să domine principiile realist critice, care au însuflețit pe cei mai de seamă artiști. români din primele decenii ale secolului al XX-lea: Luchian, Băncilă, Iser, Ressu. Steriade, Ștrato, Tonitza și alții.

Sculptura, care a cunoscut în istoria artei romînești o dezvoltare mai tîrzie; este reprezentată la începutul veacului mai ales prin doi maeștri de valoare: Ion Georgescu și Paciurea. „Gigantul”, lui Pădurea, o operă de rezonanțe michelangioghești, umple întregul orizont al sălii, exprimînd admirabil frămîntările epocii, lupta dintre, năzuința de libertate a poporului și asuprirea burghezo moșierească. - \* :

„ In general, sălile care adăpostesc, operele de artă din prima jumătate a veacului dau privitorului imaginea unei creații dominată de teme sociale. In primele decenii, ale secolului nostru, împotriva, artei oficiale, idiliste, s-au ridicat forțe, fine, pasionate, care, influențate de întregul complex istoric, de înăsprirea generală a exploatării de la orașe și de la sate, sub impresia marii drame de la 1907, au reiecit în operele lor aspectele grave, autentice, ale societății. .'.>-'.

„Unul dintre (artiștii amplu reprezentați în muzeu, principal continuator al lui Grigorescu și inovator de mare însemnătate în pictura romînească, este Ștefan Luchian. Artă lui, străbătută de un cald și viguros umanism, de dragostea pentru oamenii obidiți din mahalalele orașelor sau de la sate, de o inepuizabilă pasiune pentru peisaj și flori, trăiește prin mijloace de expresie noi și originale: o pictură luminoasă, bazată pe acorduri de culori calde și reci, tonuri locale, o pensulație plină de personalitate, o mare varietate în cromatică. In general, intensitatea expresiei, feroarea coloristică din pictura lui Luchian, au exercitat o puternică influență asupra multora dintre urmașii săi. Se poate spune că de la Luchian începe o nouă epoeă a picturii romînești.

Un kit artist foarte reprezentativ pentru marele ansamblu al Galeriei naționale din Muzeul de artă al R.P.R. este Octav Băncilă. Prin arta lui de tendințe revoluționare, prin bogatul conținut de idei al picturii sale din primele două decenii ale veacului XX, Băncilă reprezintă, în cel mai înalt grad, începuturile picturii romînești de inspirație proletară.

„ Pozițiile realist critice abundă în arta acestui început de veac. Pictura lui Camil Ressu aduce imagini din viața obidită a țăranelor romîni exploatați de moșier („Muncitori în repaos”, „Înmormîntarea la țară”, „La munca câmpului”, „Odihnă pe cîmp”), cea a lui Jean Alex. Steriade reflectă mediul orășenesc („Hamali în portul Brăila”, „Chivuțele”, „Vinzătoarele de dantelă”), Ștefan Dimitrescu extinde aria investigației în lumea minerilor din Ghelari sau crează imagini de un patetism neobișnuit, evocînd nenorocirile războiului („Morții de la Cașin”). - ,

Dar protestul social cel mai hotărât, punctul de culme al realismului critic și începuturile pozițiilor socialiste în artă, apar în grafică. Arta creatorilor în alb-negru din prima jumătate a secolului nostru, fie că e vorba despre grafica politică a începutului de veac, în care au strălucit Mantu, Iser, Murnu, Ressu, Bărbulescu B'Arg și Ionița (adevărați fondatori ai școlii naționale de grafică), fie despre cea a perioadei în care s-a resimțit, tot mai viu influența Partidului Comunist, reprezentată prin artiștii ca Nic. Cristea, Aurel Jiquide, Perahim, L. Ross, V. Kazar, V. Dobrian și alții, reprezintă, o filă ce poate sta cu cea mai mare cinste în cartea universală a artei militante. E de aceea firesc faptul că Muzeul din București con-



ține numeroase opere de grafică militantă, domeniu pentru prima oară expus atât de larg la noi în țară.

Evident, progresul artei românești dintre cele două războaie mondiale nu trebuie căutat doar în grafică. Muzeul posedă admirabile piese de sculptură și — mai ales — pictură, care demonstrează că cei mai buni reprezentanți ai artei românești din acea vreme nu au gravitat în sfera decadentismului; operele unor maeștri remarcabili ca Petrașcu, Tonitza, Șt. Dimitrescu, Șirato, Pallady sau marele nostru Brîncuși, sînt creații fremățind de viață adevărată, pline de seva unei reflecții originale, dar veridice, a realității.

O foarte lăudabilă concepție a expunerii trebuie remarcată în legătură cu cîțiva dintre cei mai însemnați artiști romîni, care prin activitatea lor reprezintă șemnifi: cativ atât perioada dintre cele două războaie mondiale cît și arta noastră, de după 23 August. -Astfel, prin prezentarea continuă a operelor artiștilor poporului Camil Rescu, Iosif Iser, Corneliu Medrea și Ion Jalea, sau prin cele ale lui Marius Bunescu, Lucian Grigorescu, Dumitru Ghiață, Schweitzer-Cumpăna, Henri Gașargi, Mac Constantinescu, Oscar Han, Romulus Ladea, și ale altora, se arată limpede că între cele mgi bune creații dinainte de Eliberare și arta noastră contemporană, nu există hiatus; deși pe trepte istorice calitativ deosebite, filonul veridicității care străbate operele maeștrilor în viață se află într-o armonică și firească evoluție.

Expoziția artei plastice de după 23 August (ultimele săli ale Galeriei, Naționale) cuprinde lucrări de o mare varietate, exprimînd în ansamblu excepționala înflorire a artelor în anii puterii democrat populare din România. Spiritul de pirtid, mesajul socialist, lupta pentru construirea unei lumi noi, eliberată de obsesiile războiului, libertatea și lărgirea concepției, străbat întreaga expunere, fie că este vorba de operele unor maeștri maturi, personalități artistice de mare reputație — Corneliu Baba, Alexandru Ciucurencu, Gh. Labin, Șt. Szony, Șt. Constantinescu, Pehrahim, V. Kazar, V. Dobrian, Paul Erdos, Gy. Szabo Bela, Boris Caiqgea, Ion Irimescu, C. Baraski și alții — fie despre tineri pictori, sculptori sau graficieni, educați în Institutele noastre în ultimii cincisprezece ani.

•

Galeria universală, un mare ansamblu de artă ce se înscrie cu cinste în rîndul muzeelor europene, deși — cum e și firesc — nu conține o suită completă a dezvoltării artelor din lume, dă privitorului în bună măsură imaginea momentelor de culme, momentelor cheie, ale istoriei picturii, sculpturii, graficii și artelor aplicate.

Din păcate, spațiul unui articol de revistă nu îngăduie o prezentare, cit de succintă, a unui atât de variat și bogat tezaur de artă.

Trebuie să remarcăm că, în afara tuturor condițiilor tehnice admirabile, în concepția expunerii operelor artei universale din Muzeul de artă al R.P.R. s-au produs două îmbunătățiri esențiale: mai întii, 'Spațiul este conceput în funcție de necesități, astfel că fiecare operă își găsește locul convenit, marea pînză a lui Rembrandt, de pildă, fiind expusă magnific și nu înghesuită într-o sălișă, ca mai înainte. Iil ai doilea rînd, "sălile sînt gîndite ca' un ansamblu — pictură, sculptură și mobilier, covoare, ceramică, etc. — astfel că vizitatorul este introdus, de la început, în cadrul stilistic al epocii.

Galeria universală din muzeul nostru posedă o serie de piese de o excepțională valoare artistică. În rîndul acestora se numără, mai întii, cele cîteva <opere datorite unor maeștri prerenascentiști flamanzi, ca Jan van Eyck („Omul cu tichie •-albastră") Hans Memh'ng (două portrete..de donatori) și Rogiervan der Weyden („EeceHomo"). Măestria excepțională a acestor- lucrări ne\* face , să ;înțelegem. de ce: rolul autorilor

lor în evoluția istorică a picturii de ulei a fost atît de însemnat. Firește, nu este vorba de probleme tehnice, stricto sensu; dezvoltarea picturii în ulei s-a produs ca urmare a aceluiași fenomen istoric care au determinat lărgirea considerabilă a concepției artistice în perioada de trecere spre Renaștere, în Țările de Jos. Acești pictori au marcat un pas uriaș spre redarea veridică a realității, iau adus materialitatea volumelor, perspectiva lineară și cea coloristică, au introdus – într-un cuvînt – lumea reală în imaginea artistică. Aceste radicale schimbări ce frîngeau hieratismul medieval, aveau să stea la baza admirabilului eșafodaj artistic pe care au continuat să-l ridice mai tîrziu, în Olanda, un Pieter Bruegel cel bătrîn (reprezentat la noi prin „Uciderea pruncilor”, o minunată copie datorită fiului său) sau meșterii veacului al XVII-lea, secolul de aur al artei din Țările de Jos, flamanzii Jordaens (la noi, „Sfînta familie” și „Vara”) și Peter Paul Rubens („Lupta lui Hercule cu leul din Nemea”) sau, cu deosebire, olandezul Rembrandt van Rijn, figură unică în istoria artelor reprezentat în muzeu prin trei opere, printre care și admirabila compoziție „Hainan cerînd iertare Esterei”.

Lăsînd la o parte arta germană, destul de bine reprezentată de pictorii din secolul al XVI-lea (Lucas Cranach și Hans Baldung Grien) și arta italiană din sec. XV–XVIII prezentă prin maeștri ca : Correggio, Lorenzo Lotto, Palma Vecchio, Jacopo Bassano, Tizian („Suzana și cei doi bătrîni”) sau Tintoretto, Veronese, Parmigianino, Guido Reni, Guercino și alții, trebuie să zăbovim pușin în sălile de artă spaniolă. Aceasta nu pentru că sălile de artă italiană nu ar conține opere semnificative, de valoare; dar în comparație cu valorile picturii spaniole din muzeul nostru, arta italiană e, relativ, mai pușin bine reprezentată. Așa, de pildă, în vreme ce sălile spaniole conțin magnificele compoziții ale lui El Greco („Sfîntul Mauriciu”, „Adorația păstorilor” și „Logodna fecioarei”), marele tablou al lui Juseppe Ribera („Lupta lui Hercule cu centaurul Nessus”), portretul lui Filip al IV-lea de Diego Velasquez, opere semnificative de Zurbaran, Murillo și alții, sălile italiene sînt lipsite de mulți dintre cei mai de seamă artiști ai secolelor XV–XVI.

Galeria universală posedă și o valoroasă colecție de artă franceză, începînd mai ales ou doi reprezentanți de frunte ai sec. XVII, Glande Lorrain, părintele peisajului vest-european, și pictorul de compoziție Nicolas Poussin, promotorul clasicismului în pictura vremii. Din timpuri mai apropiate, muzeul posedă picturi de Delacroix, Gericault, grafică și pictură de marele Daumier, sau de pictorii de la finele secolului XIX, Monet, Pissarro, Boudin, Sisley, Renoir și alții.

Sculptura franceză, în afară de Hudon, Carpeaux, Dalou, este deosebit de valoros reprezentată prin lucrări ale marilor artiști Rodin și Bourdelle.

O secție însemnată în ansamblul Galeriei universale este și cea a artei ruse și sovietice. Publicul nostru poate vedea aci o bogată și semnificativă serie de icoane rusești – datînd din secolele XIV–XIX – opere de valoare, ilustrînd splendida istorie a picturii rusești medievale, precum și lucrări ale cîtorva din marii reprezentanți ai artei ruse moderne, mai ales Ilia Repin și Isac Levitan. Mult mai bogată este colecția de artă sovietică, muzeul posedînd operele unora dintre cei mai străluciți artiști sovietici ca, de pildă, sculptorii Vera Muhina și I. Șadr, pictorul de compoziție Boris Joganson, pictorul Brodski, precum și lucrări ale sculptorilor Vucețici, Manizer, Tomski și alții. În sfîrșit muzeul expune și multe opere de grafică sovietică, printre care se remarcă, de pildă, gravurile lui Favorski sau ale lui Ostroumova-Lebedeva.

Secția de artă orientală și extrem-orientală ar merita, fără îndoială, o acțiune de mai mare popularizare decît cea întreprinsă pînă acum. Colecția de artă chineză, japoneză, persană, sau operele din alte regiuni ale orientului, piese făcînd parte din

cele mai diferite genuri artistice - cu deosebire artă aplicată și decorativă — fac admirația zecilor de mii de vizitatori, constituind o cale admirabilă pentru răspîndirea cunoștințelor în legătură cu arta orientală, despre care se găsește la noi, pînă acum, destul de puțin material bibliografic.

În general vorbind, noile săli ale Muzeului de artă al R.P.R. reprezintă un mijloc de cea mai mare însemnătate pentru răspîndirea culturii artistice în țara noastră. Ajutat de nenumărate foruri de stat și de Partid, colectivul muzeului a realizat o operă remarcabilă, pentru care merită mulțumirile și felicitările noastre, ale tuturor.

## UN PORTRET AL ADOLESCENTULUI DIN SECOLUL NOSTRU, ÎN LUMEA CAPITALISTA

SERGIU BRAND\*

Maxim Gorki, într-o încercare rămasă celebră, își propunea să creioneze, în câteva linii, figura tânărului din secolul al XIX-lea, avînd ca modele eroi din operele scriitorilor timpului.

Dar adolescentul care își trăiește acurn tinerețea în bătrîna lume a occidentului cum se va prezenta urmașilor? Martine este o femeie frumoasă. Saltul de la sărăcie la confortul modern o amețește. Și omul se transformă în manechin pierzînd orice atribut personal. Femeia frumoasă devine o copie vie a desenelor din „Vogue”. Faust își vinde sufletul pentru a obține dragostea Margaretei. Martine își vinde sufletul pentru tot ceea ce formează universul ispititor al mărfurilor pe credit.

Dar fericirea, dragostea? Ele nu pot fi standardizate și Martine le pierde în favoarea unei lumi a sinteticului în care trandafirii naturali cultivați de soțul ei nu își au locul. Aceasta este una din tinerele „secolului de nylon”, eroina romanului „ROSES A CREDIT” al Elsed Triolet (ed. Gallimard). Sfârșitul, oarecum forțat, în care moare devorată de șobolani în cocioaba părintească, nu are de fapt o importanță deosebită. Esențialul este această despersonalizare a individului și mașinăria care produce în serie asemenea specimene. Mașinăria are un întreg sistem de lucru perfect sincronizat. Și să ne fie iertată interferarea planului ficțiunii literare cu cel real, dar iată cum este construită această „fericire de nylon” de către fabricanții de iluzii.

Singura deosebire între tragicul faptului real și visurile lui Martine este schimbarea decorului, de la Paris la Roma. Aed a murit într-o zi de iarnă Maria Tereza Giannotta. Ziarele romane au publicat știri, fotografii, articole despre Maria Tereza. De ce această publicitate? Din goană după senzațional. Căci Maria a fost atrasă la Roma de „fabricanții de iluzii” care promiteau tinerele provinciale glorie și bani grație Cinecittei, acest Hollywood italian. Maria a venit la Roma, a vagabondat pe străzi nemîncată și fără să găsească un adăpost. Happyandul lipsește. Maria s-a îmbolnăvit și dusă de urgență la spital a murit în urma unei hemoragii cerebrale. Printre hărțile Măriei s-a găsit și acest anunț decupat dintr-o revistă ilustrată de tiraj: „Persoanele de orice vîrstă care doresc să devină actrițe și actori pentru a juca într-un film destinat televiziunii să trimită două fotografii și un timbru de o sută de lire pe adresa: „Roma, via Tuscolana nr. 36, „Momec-Film...” etc. etc. Moartea Măriei Tereza a făcut necesară o anchetă. „Momec-Film”, evident, era o excocherie. Dar ce importanță prezintă un furt, mai mult sau mai puțin, chiar cînd e vorba de indivizi care jefuiesc idealuri? Am reținut altceva și anume scrisorile găsite de procuratură la „Momec-Film” și publicate în presa italiană. Mai

întâi iată rândurile pe oare Maria Tereza le-a lăsat părinților: „Dragă mamă, nu mai pot trăi în sărăcie. Plec departe, la Roma. De acolo o să-ți trimit mulți bani pentru că voi fi în stare să câștig chiar și un milion pe zd". Sfântă naivitate! Dar Maria nu este un caz singular. Iată alte tinere victime. „Am șaisprezece ani și ador cinematograful. Vreau să joc în filme căci actrițele câștigă foarte mulți bani" (o tânără diin Fondi). Și încă o mărturisire a unei tragedii: „Vă trimit două fotografii ale mele. Nu mai pot îndura mizeria, viața cenușie și monotonă pe oare o duc". Și „fabrica de iluzii" îi stă la dispoziție, antidot universal.

„Viața cenușie, monotonă" – există și o literatură a plictisului care ne prezintă noi tipuri pentru a figura imaginea tânărului acestui secol.

Să revenim la Paris. Romanele lui Frangoise Sagan ni se par tipice fie că e vorba de tânăra din „Bonjour tristesse", de Dominique din „Un certain sourire" sau de Josee din „Dans un mods, dans un an", ca să ne referim doar la primele romane ale autoarei. La 17, 20 sau 25 and – vârsta eroinelor apropiată de cea a autoarei – să bălăcești dragostea într-o masă informă de noroi care se numește plictiseală, singurătate, tristețe, să confunzi, voit sau nu, libertatea sentimentelor cu prostituția e deosebit de tragic. De data aceasta „fabrica de iluzii" lucrează pe altă bandă. Eroinele d-nei Sagan, răsfațatele claselor privilegiate, sânt tocmai modelele spre care își îndreaptă avide privirile Martine sau Maria. Tinerilor din prima categorie – pe care îi vom regăsi sub climat mediteranian în filmele lucide ale lui Antonioni căutându-și fericirea, idealul – societatea burgheză nu le oferă nici o ieșipe, perspectiva este o dimensiune cu totul absentă.

Dar reflectă, oare, Sagan, o realitate, oglinda acestei tinere ale cărei romane, continuă să dețină recorduri la vânzare, nu este deformată? însuși succesul de librărie poate fi un răspuns, chiar acordând reclamei ce este al reclamei. Să nu folosiim însă cifrele de vânzare ca o dovadă a unui fenomen social. Răspunsul la întrebare îl oferă scriitorul catolic Georges Hourdin care publica lucrarea „LE CAS FRANCOTSE SAGAN" (Les Editions du Cerf). într-o interesantă încercare de a căuta cauzele apariției eroilor romanelor lui Sagan, Georges Hourdin scrie: „Tinerii intră într-o lume populată de ființe fără coloană vertebrală, fără o bază sigură, care seamănă cu niște umbre, lipsite de carne și sînge. Ei se lovesc de lipsa de conținut a unei societăți dezumanizate și în același timp demoralizate";

Există și mărturii directe ale unor tineri care au răspuns, nu de mult, la o anchetă a revistei franceze „ARTS". Monique S. din Paris se plînge de lipsa idealului: „Am asistat la o conversație de două ore între membrii familiei mele. Tiimp de două ore nu am auzit decât cuvântul: „bani". Nu este pentru prima oară când iau parte la asemenea discuții. Dar la vârsta de optsprezece ani, noi tindem să cunoaștem lucruri mai frumoase". Generalizând, Michele D. din Thenon les Bains scrie: „Se spune că generația actuală este o generație avidă de bani. Dar cine poartă vina pentru aceasta? Despre ce vorbesc ziarele, ce ne înfățișează filmele?... Viața ușoară și fără nici-un efort ne este înfățișată pretutindeni. Dorințele și nevoile tineretului sânt exploatate prin publicitate, filme și presă". Amintim aci, ân treacăt, că 74 Ia sută din eroii filmelor franceze sînt gangsteri, feciori de bani gata sau cuceritori de profesie. Concluzia la rândurile de mai sus o extragem din cartea lui Hourdin care scrie că actuala generație de tineri nu «te o „generație fără părinți" ci o generație fără dascăli.

Și atunci? Atunci trebuie fabricați dascăli. • Puterea de a influența a cinematografului este, in" primul rînd, folosită. Tarzan, cow-boys din Far-West, „îngerul albastru" sînt depășiiți. Noul erou se distinge prin numărul mare de asinate sau

prin orgii împinse în sfera patologicului. Chipul unui astfel de... revoltat a fost întruchipat de James Dean în celebrul film „Rebel Without a Cause” („Revoltat fără țel”) al lui Nicolas Ray (regizor și al filmului mediocru „Umbre albe” care a rulat și la București). Mulți ani după moartea actorului într-un stupid accident de automobil „furia Dean” mai stăpâna o parte a tineretului din occident. Numai în Statele Unite existau, și poate mai există, 80 de cluburi ale adoratoarelor lui Dean. Iar în Franța o fată a încercat să se sinucidă,, aruncându-se de pe o stîncă în mare, ca prin moarte să fie cît mai aproape de idolul ei. Narcoticul își exercită efectul, dascălul (ne referim la personajul interpretat de Dean) a impus „furia de a trăi”. II amintim și pe eroul căruia i-a dat viață Marlon Brando, unul din primii care au lansat moda numită „blajsons noirs”.

Ce ușor e să apeși pe trăgaciul revolverului! Idei, gânduri – material de prisos. Și iată cifrele. Le reproducem din „U.S. News and World Report”: „Din 1948 arestările de persoane sub 18 ani s-au dublat în timp ce populația între 10 și 17 ani a crescut cu mai puțin de jumătate. În 1959 numărul tinerilor sub 18 ani a reprezentat peste jumătate din totalul celor arestați pentru jaf... Un ofițer de poliție a rezumat părerea polițiștilor astfel: «Tinerii sînt cei care recurg cel mai des la revolver sau cuțit. Și de obicei sînt doi sau mai mulți contra unuia singur». Tot „U.S. News” într-unui din numerele de la începutul acestui an, a publicat interviul lui Edgar Hoover, directorul F.B.I.-ului, oare analizînd datele statistice a constatat că în 1960 în Statele Unite s-au comis o crimă la fiecare 58 de minute, o spargere la fiecare 39 secunde, un furt în fiecare minut, un viol la fiecare 34 de minute și, în sfîrșit enumerarea macabră se încheie, furtul unui automobil la fiecare două minute.

Cifre, cifre, cifre. Dar ele consemnează destinele îngrozitoare ale unei „generații zdruncinate”. Acesta este titlul cărții cunoscutului ziarist american Harrison Salisbury („THE SHOOK-UP GENERATION”, Harper, New-York). El este îngrozit; de realitatea pe care o cunoaște vizitînd New-Yorkul după o absență îndelungată din Statele Unite. Această carte poate și ea servi la creionarea aceluia portret atît de sumbru al tînărului acestui secol, din lumea capitalistă, amestec neplăcut; de iluzii (Martine, Maria), ronoșonle (eroinele d-nei Sagan) și consum steril de energie.

Dar rolul „dascălului” e mult mai complex. Comiterea crimei e rezultanta unei pregătiri minuțioase anterioare. Și ce poate fi mai apropiat de „furia de a trăi” decît ritmurile rockului sau twistului. Istoria lansării rockului e de altfel interesantă. Pentru prima oară, în 1952, un cântăreț și o orchestră au încercat să cîștige adepti pentru acest dans frenetic. Eșec totali. Au trebuit să treacă patru ani pentru ca în 1956 Elvis Presley – mai bine spus impresarii lui – să dezlănțuie furia rock-and-roll-ului, ceea ce dovedește că nu este vorba de o manifestare spontană a tineretului. Campania a fost organizată cu meticulozitate de la articole în marile cotidiane despre „dansul epocii” și pînă la alte articole împotriva rockului scrise de pe pozițiile unui puritanism vetust, ceea ce avea efecte contrarii celor susținute. Rezultatele au fost imediate. Bani cheltuiți pentru reclamă au fost rapid recuperați: numai societatea R.C.A. a vîndut într-un an 13.500.000 discuri plus 2.750.000 albume cu Elvis Presley. Acestea sînt efectele traduse în dolari, dar există altele incomparabil mai grave: Primatul instinctelor dezlănțuite. Vince Taylor, o vedetă la modă a rockului, este astfel prezentat de o revistă de specialitate: „Taylor rage, tremură, urlă și se aruncă cu burta pe pian, ca un tigru asupra pradei. Această ființă, îmbrăcată în piele, înmînușată, cu cizme negre îi neliniștește pe psihanalisti. Tehnica sa este isteria totală, dezlănțuită”. Manifestare a „furiei de a trăi”? Poate. Revoltă față de tot ceea ce înseamnă legătura cu trecutul, revoltă canalizată comod în sfidarea tangoului sau valsului? Poate. Dar toate aceste încercări

de explicație, care au furnizat materie de studiu pentru opusuri pretențioase, sînt în fapt, cauze adiacente. Iată exprimată de Taylor în două cuvinte cauza pentru care roekul a fost lansat de o reclamă dirijată, cităm : „Rockul este un ritm care permite să domini și să domesticești o mulțime”. Cum se traduce această domesticire? Iată răspunsul „unei domesticate” – o fată din New-York care declara corespondentului ziarului „Combat” : „Rock and rollul ne destinde, ne face să consumăm energia pe care am consuma-o în altă parte”. Cît mai departe de realitate, urletele isterice să paralizaze gândirea, consumul fizic să înlocuiască efortul cerebral – aceasta înseamnă „domesticire”, visul celor care îi împing în scenă pe Presley, Taylor sau Hallyday. Acesta din urmă, un francez cumsecade, s-a trezit într-o zi botezat cu nurne străin și după ce făcuse ocolul cabaretelor de periferie în căutarea unei bucăți de pline, iată-l devenind idolul rockului la Paris. Și cum nu se face să emiți doar țipete, Hallyday a găsit de cuvînt să și teoretizeze. „La 18 ani – spune Johnny de pe malurile Senei – iubești pe acei care au mușchi, admiri puterea fizică. Un erou trebuie să aibă o lovitură de pumn oaie dă gata și forța pentru, a stăpâni enorme mașini la 150 pe oră”. Portret sumar al asasinilor din O.A.S. sau versiunea nouă a „trișorilor” lui Carne ! De altfel pe eroul lui Hallyday l-am văzut și în ediție engleză. Mediocrul film „Nu te lăsa niciodată”, avea calitatea de a recrea lumea îngrozitor de gălăgioasă a unei bande de „teddy-boys”, adică pe curata hrnibă romiinească golani care omoară și fură. Viguroși fizic, cu antrenamentele la zi în materie de box sau, la nevoie, de asasinat, conducînd puternice motociclete’ – iată exact tinerii descriși de Hallyday – și care ar putea apare, la o examinare superficială, ca oameni ai energiilor descătuseate. În fapt sînt niște izolați, tineri care nu cunosc o dimensiune a timpului : viitorul. Liipsindu-le perspectiva, țelul, eroii filmului consumă forță, inteligență (atunci cînd o au și e formată, ceea ce nu e cazul tinerilor din „Nu te lăsa niciodată”) în tot ce e josnic, căci idealul le este strict interzis.

Poate gîndindu-se și la figura complexă a acestor tineri, amestec în diferite proporții de cruzime cultivată de societate și naivitatea vîrstei, elanuri tăiate și dorința de a întreprinde ceva, Ilya Ehrenburg apunea odată că urmașii noștri vor avea o sarcină dificilă în descifrarea a ceea ce a fost secolul XX. în special, sublinia Ehrenburg, le va fi greu să înțeleagă discrepanța creiată în societatea capitalistă între cuceririle științei și declinul spiritual. Sateliți artificiali brăzdează înălțimile iar „homo americaous” este invitat să se reîntoarcă la caverne, uneori chiar în sens propriu (vezi uriașa afacere, cu mobiluri morale și materiale, a adăposturilor antiatomice). Chiar și sociologii burghezi au sesizat fenomenul danumindu-l „rămânere în urmă morală” („moral log”). Există chiar și o literatură a moralei junglei în epoca (ciberneticii imaginată, de exemplu, de Aldous Huxley în „Din nou despre îndrăzneță lume nouă” („Brave New World Revisited”. London, Chatto and Windus, 1959). Personalitatea autorului a impus cartea în care este zugrăvit cu teamă viitorul apropiat al unei societăți siupermecanizate în care omul este redus la rolul unui automat. Tema, curentă în literatura și publicațiile occidentale, devine la Huxley rmai interesantă dat fiind că însuși titlul ne sugerează legătura cu romanul „îndrăzneță lume nouă”, apărut, ni se pare, în 1931. Huxley devine acum mai grav, soarta omului strivit de societate îl sperie. Și iată-l pe omul oare a lansat atîtea mode ale culturii apusului căutând cauzele dincolo de aparenta contadioție mașină-om : „In lumea producției de masă și a repartiției de masă, Omul Mic lipsit de capital, se află într-o situație foarte neavantajoasă, concurînd cu Omul Mare. El își pierde banii iar în ultimă instanță și existența sa de producător independent. Omul Mare îl înghite. Pe măsură ce Oamenii Mici dispar, puterea economică este concentrată tot mai mult în mîinile unui număr tot mai reetrîns de

oameni". Ca Oamenii Mici să accepte jugul Oamenilor Mari este folosită uriașa mașină propagandistică care îndobitocțește, spune Huxley. Astfel se creează o prăpastie mereu mai adincă între ceea ce oferă omului știința și acest om plictisit, împins spre a-și consuma energia prin dezlănțuirea instinctelor, transformând „bărbații și femeile în automate, înăbușind forțele lor creatoare și lichidând însăși posibilitatea libertății” (A. Huxley). Societatea capitalistă comite un act monstruos, lipsind tinerețea de posibilitatea căutării, împingând-o spre apele stătute ale apatiei și ignoranței. Și uneori e vorba de analfabetism în sensul strict al cuvântului. „Citeodată ei (membrii bandelor de tineri N.N.) sînt atît de analfabeți – scrie H. Salsbury în cartea amintită – încît nu pot călători cu metroul deoarece nu sînt în stare să citească denumirile stațiilor. Am întîlnit adolescenți care pur și simplu nu știu să lege cuvintele și vorbesc anevoie. Nu puteam să pricep cum se înțeleg unii cu alții”. Fantezia unui autor? Iată atunci altă declarație: „Aproape 3.000.000 de americani nu pot citi etichetele de pe sticlulele de medicamente sau au nevoie de ajutor pentru a descifra un anunț din ziare”, recunoștea recent Wdlburn Cohen, ministru adjunct al sănătății, învățării și asigurărilor sociale din S.U.A. Dar sînt numai 3.000.000?

Dar chiar și școala este un mijloc de a pregăti roboți cu diplomă. În culegerea de articole „MAREA DEZBATERE. ȘCOALA NOASTRĂ ÎN CRIZĂ”, alcătuită de un grup de profesori universitari americani, John Keats scrie: „Nu este vorba numai de faptul că în clase e strimt, că e înghesuală și că nu sînt destui profesori calificați: esențialul îl constituie însăși „filozofia instruirii”. Adică – explică Keats – elevii nu sînt învățați să gîndească singuri, să judece independent. Mai e nevoie de o explicație? Poate doar o completare și anume declarația directorului unei școli din New-York care spune: „Noi căutăm să-i facem pe copii să se poarte așa cum nu ne purtăm nici noi. Încercăm să-i învățăm să fie politicoși, generoși, să creadă că voința omului e sfîntă, să respecte dreptul altora. Copiii însă au ochi. Ei văd ce se petrece în jurul lor”. Societatea capitalistă – aceasta este cauza rămănerii în urmă a școlii. Trebuie adăugat că doar o mică parte a tineretului din țările capitaliste are acces, din cauza taxelor mari, în școli superioare. Scăderea continuă a alocațiilor pentru educație în țările capitaliste, ca urinare a cursei înarmărilor, agravează „criza școlii”. În aceste condiții nu este de mirare că într-unui din numerele sale din februarie a acestui an „New-York Times” constata ou tristețe: „Bilanțul în domeniul forței intelectuale nu este în favoarea noastră”.

Surogatele nu pot înlocui lipsa idealului, a unei credințe. Și atunci unii aleg moartea. În Germania occidentală în 1960 și-au luat viața numeroși tineri, iar 106 au încercat să se sinucidă, fiind salvați în ultimul moment. Spicuim din scrisorile lăsate de tinerii sinucigași: „Nu mai rezist”; „Nu mai sînt bun de nimic în viața asta”; „Sînt un ratat. Nu mai pot face față vieții”. Iar judecătorul japonez Morita, specialist în problemele tineretului, spunea (relatarea ziarului austriac „Die Presse”) că adolescenții „din generația postbelică sînt într-o bună măsură dezrădăcinați: ei nu au nici un sprijin, nici o morală, nimic în ce să creadă”. Și atunci moartea sau divagații pe tema morții sînt soluțiile supreme într-o societate agonică.

Dar există și o altfel de moarte decît cea a sinucigașilor. Tornmaso Puzilli, tînărul erou al romanului „O VIAȚA CUMPLITA” de Pier Paolo Pasolini („Una vita violente. Milano. Garzanti) cunoaște viața grea, mizeria periferiei Romei. Ca el sînt milioane de tineri în lumea capitalistă.

Milioane de Tommaso cutreieră satele și orașele lumii capitaliste. Eroul lui Pasolini, abrutizat, lipsit de ori ce perspectivă devine o pradă Ușoară pentru orga-



nizația fascistă care îl folosește la furturi și spargerii. Decăderea este minuțios urmărită de Pasolini, poate chiar prea minuțios. Și iată-l pe Tommaso devenit „Om Mic”, domesticit ou ajutorul stupefiantelor care se numesc filme, rock,orgii. Urmează închisoarea pentru încercare de crimă. Și apoi internarea într-un spital pentru tufoerculoși. Aci Toranaso îi cunoaște pe comuniști, începe să înțeleagă ce este revolta. Participă la o grevă a bolnavilor care cer îmbunătățirea condițiilor -din spital, grevă pe care poliția o reprimă cu o deosebită cruzime, eveniment real petrecut la Roma. La ieșirea din spital Tommaso se înscrie în secția din cartier a Partidului comunist. Moment crucial în existența eroului lui Pasolini, momentul când începe să înțeleagă ce se petrece în jurul său. Așa se naște un sentiment care îi era necunoscut pînă acum : solidaritatea umană. Cu prilejul unei inundații își riscă viața pentru a salva de la înec femeii și copii, aceasta, în timp ce foștii lui camarazi de furt nu se mișcă din bar. Tommaso a devenit un om, un luptător, Dean și Brando nu mai sînt eroii lui. Tommaso nu mai e un „domesticit”.

Drumul eroului lui Pasolini – de la revolta, fără țel pînă la înțelegerea conștiință a mecanismului odios care se numește societatea capitalistă contemporană – este diurnul multor tineri cinstiți din occident. Mereu mai mulți „domesticiti” se trezesc din toropeala narcoticelor ideologice administrate de societatea capitalistă și pășesc în rînduri organizate cerînd drepturi, libertate, pace.

În acest proces- complex de lămurire contactul cu forțele cele mai înaintate, comuniștii, e esențial. Este semnificativă primirea deosebită de care s-a bucurat în rîndul studenților și tineretului american, Gus Hali, unul din conducătorii Partidului Comunist din Statele-Unite cu prilejul unor conferințe. În plină campanie anticomunistă Hall a vorbit în fața a mii de tineri care, de multe ori, l-au apărat împotriva a tot felul de provocări. E un fenomen nou care dovedește „un reviriment ideologic de masă în rîndul tineretului american și al studenților americani” (Hali). Și nu este vorba doar de un act de bravură, căci trebuie știut că în „paradisul” democrației americane a asculta pe un comunist înseamnă a se expune multor vexațiuni, ci de necesitatea firească de a cunoaște adevărul. „Pentru actuala generație de studenți americani – îi spune lui Gus Hali un student de la universitatea din Oregon – marxism-leninismul și concepțiile comuniste reprezintă o manifestare firească, pe care ei doresc să le studieze în mod serios”. Adăugați la aceasta, manifestațiile tineretului de la Washington și New-York pentru interzicerea armei atomice, solidaritatea unei părți a studențimii cu lupta tinerilor negri împotriva segregăției în școli, magazine, restaurante, autobuze și, rețineți, ceea ce „Frankfurter Rundschau” numește „tristele experiențe făcute de guvernul american cu prilejul mobilizării pe termen scurt a rezerviștilor în legătură cu criza Berlinului occidental, când s-a văzut că moralul și spiritul de luptă al unei părți considerabile a soldaților mobilizați sînt destul de reduse...” Aceasta este o recunoaștere deosebită a eșecului operației minuțios montată a „spălării creierului” tineretului, căruia i se prezintă, cel puțin deformat, politica țărilor socialiste. De altfel ziua lansării primului sputnic poate fi considerată ca o dată esențială nu numai pentru știință dar și în procesul de lămurire a tineretului din țările capitaliste care a putut aprecia, prin mijlocirea unei excepționale realizări, ce forță uriașă reprezintă Uniunea Sovietică.

Portretul tunarului aostui secol se luminează, își fac loc culorile deschise.

La Paris, tineretul e în primele rînduri ale luptei anti-faseiste. El are și un erou, Daniel Ferry, băiatul de 15 ani ucis de poliție în cursul manifestației din februarie. În Belgia, cu ocazia grevei generale de la începutul anului 1961 tineretul a jucat un rol primordial dezmințind afirmația calomniatorilor care susțin că

tînăra generație ar fi lipsită de combativitate. În Italia tineretul, mobilizat de comuniști, a fost în fruntea manifestațiilor pentru răsturnarea guvernului clerical-fascist al lui Tambroni. Câțiva tineri și-au dat viața cu acest prilej, secerați de gloanțele poliției. Toate aceste acțiuni — există sute, mii — se împletesc organic cu lupta pentru apărarea păcii, tineretul fiind prima victimă a războiului „Cu cît glasul tineretului va răsuna mai puternic cerînd pacea — spunea N. S. Hrușciiov în mesajul de salut adresat Forumului Mondial al Tineretului — ou atît ne vom apropia mai curînd de clipa cînd vor fi distruse toate armele, și oamenii vor munci în liniște, fără teama izbucnirii unui război nuclear distrugător”.

Numele unor eroi ai tineretului s-au făcut cunoscute în bătălia pentru sfărîmarea jugului colonialist. Cîtă măreție în portretul Djamilei Bupasha, desenat de Picasso. Dar unde se vor găsi barzii care să cînte epopeea luptei poporului cuban condus de tînărul Fidel Castro sau care să dăltuiască pentru nemurire chipul eroului Lumumba ?

„O generație pierdută” ? Nu. O generație pe care capitalismul vrea să o piardă, să-i ucidă elanul. De aci împletirea de întuneric și lumină în portretul tînărului secolului XX în lumea capitalistă. De aci alternanța deznădejzii cu speranța.

Tînărul din țările socialiste prefigurează viitorul tineretului din întreaga lume !

# CARNET SOVIETIC

*DUMITRU HINCUI*

## Scurtă privire asupra economiei

Se știe că vara aceasta guvernul sovietic a luat o sumă de măsuri menite să ducă într-un viitor apropiat la asigurarea unei aprovizionări abundente a populației cu produse animale. Agricultură a devenit acum unul din principalele fronturi ale bătăliei pentru construirea comunismului. Comentatori occidentali și-au permis însă, să se îndoiască — pentru a cita oară? — că măsurile luate vor avea cu adevărat efectele scontate. E treaba lor și, poate, și meseria lor. După cum și desamăgirile tot ale lor — și ale comanditarilor lor — vor fi.

În aceeași ordine de idei ni se pare, însă, util să amintim de rezultatele, acum evidente, ale unui ansamblu de alte măsuri luate de guvernul sovietic. Nu de mult s-au împlinit cinci ani de când în Uniunea Sovietică s-a procedat la o reorganizare structurală a conducerii industriei și construcțiilor. Direcțiile generale din ministerele economice au fost atunci înlocuite printr-un sistem teritorial de conducere a producției, așa numitele sovnarhozuri, spre a apropia conducerea industriei de producție și a se ajunge la o administrare mai suplă și mai eficientă a întreprinderilor. În momentul de față întreprinderile din cadrul celor 102 sovnarhozuri, cite există în cele 15 republici sovietice federate, livrează 73% din întreaga producție industrială a U.R.S.S. (restul fiind produs de industria locală și de întreprinderile care au rămas în subordinea directă a unor ministere).

Dar care a fost ritmul de creștere al producției industriale în raport cu situația dinaintea măsurilor luate de guvernul sovietic?

Economiștii sovietici au stabilit că s-a dobândit un spor de producție de 43% față de cei cinci ani care au precedat înființarea sovnarhozurilor (1952—1956). Iar în ce privește organizațiile de construcții, acum ținând de sovnarhozuri, ele au realizat cu 90% mai multe lucrări decât în cei cinci ani precedenți. Asigurând o conducere operativă a întreprinderilor industriale, sovnarhozurile au stimulat în mod hotărât perfecționarea producției, organizarea acesteia și progresul tehnic, au contribuit la o utilizare mai rațională a resurselor materiale, financiare și de mână de lucru, ca și a bogățiilor naturale ale diverselor regiuni.

În același timp, sovnarhozurile s-au dovedit a fi un cadru potrivit și pentru antrenarea tot mai largă a maselor muncitoare la conducerea producției. Un articol al economistului Ivan Evenko, din care am extras datele de mai sus, cita, de pildă, și acest exemplu privitor la sovnarhozul din R.S.S.A. Tătară: pe lângă întreprinderile de pe teritoriul acestui sovnarhoz au luat ființă birouri obștești de analiză economică, din care fac parte economiști, muncitori, ingineri, constructori, tehnologi și așa mai departe. Discutând periodic procesul de fabricație, pe care-l cunosc bine, aceste colective voluntare — născute din inițiativa populară — caută cele mai bune mijloace pentru utilizarea rațională a materiilor prime, utilajului, energiei electrice etc.

Desigur, sovnaarhozurile n-au rezolvat încă toate problemele industriei și construcțiilor. Dar o experiență de un lustru a dovedit din plin că mulțumită lor sistemul economic sovietic funcționează mai eficient. Ceea ce îngăduie acum noi pași înainte. În ultimul timp în presa sovietică se vorbește astfel despre primele rezultate dobândite de Consiliile de coordonare și planificare care ființează astăzi în 17 mari regiuni economice ale U.R.S.S. Volumul mereu crescând al producției a creat necesitatea unor legături mai strânse și mai complexe între diferitele republici, ținuturi regiuni economice și administrative. Consiliile de coordonare și planificare au luat astfel naștere pentru a răspunde unui imperativ al actualei etape de dezvoltare a economiei sovietice. Ele vor contribui la o valorificare mai intensivă a posibilităților pe care le au sovnaarhozurile.

#### Notele de călătorie

Scriitorii sovietici călătoresc foarte mult. Aproape nu există număr din marile reviste literare — „Novii mir” și „Oktiabr”, „Zvezda” și „Neva”, „Znamia” și „Moskva” — sau chiar din publicațiile hebdomadare fără note de drum din S.U.A., Australia, Bolivia, Japonia, Franța sau Africa. Fenomenul merită semnalat pentru valoarea artistică a multora din impresiile de călătorie publicate.

Unul din cele mai interesante reportaje de călătorie apărute în ultimul timp a fost semnat de Evgheni Evtușenko — în „Literaturnaia gazeta” — după o vizită făcută în Anglia la invitația lui British Council. Ne îngăduim să reproducem aici câteva pasaje mai semnificative care pot ilustra deopotrivă proza plină de vervă a poetului Evtușenko, calitățile-i. de subtil observator al moravurilor, ca și în genere virtuțile unui gen mult gustat de publicul sovietic.

Să dăm dar cuvântul autorului.

„M-iam «tiilnit și am stat de vorbă ou oameni foarte deosebiți — povestește Evtușenko. Dar cu englezii nu-i așa de ușor să te înțelegi ca, de pildă, cu americanii. Englezii sînt mai reticenți, imai vagi în răspunsuri, mai nebuloși în precizări. Au o evidentă predilecție pentru expresii ca „poate” și „după cît se pare”.

Într-o zi, după o reuniune studentească, un tînăr englez mă însoțea la hotel. Ploua.

— Plouă — am constatat eu.

— Da, se pare că plouă — ini-a răspuns junele.

Dar acest „se pare” i-a părut totuși prea încărcat de grele răspunderi și atunci, prudent, a adăugat, deși acum ploua cu găleata: — Poate...”

Așa cum arată Evtușenko undeva în cuprinsul reportajului, pentru el cele mai interesante peisaje din lume sînt peisajele sufletului omenesc. De aceea a și căutat să contemple peisaje umane cît mai diferite cu putință. Și iată cum descrie, de pildă, Vizita făcută ducelui de Argyll.

„Ducele organizase o recepție într-un mare castel de lîngă Glasgow, o recepție cu candelabre și cimpoaie. Purta tradiționala fustanelă și era foarte maiestuos, de parcă scandaloasele amănunte publicate în ziare în legătură cu procesul lui de divorț nu-l priveau de lei. În general, însă, ducele era simpatie, mai ales cînd uita că e duce.

La lumina tremurîndă a lumînărilor, pe pereți luceau ciudat armuri medievale, arme pentru turniruri, și încrustate cu nestemate. Părea că ne allăm în vremi de demult, cînd oamenii mureau cu viziera ridicată în cinstea unei prea frumoase doamne. Și simțeam o poftă nebună să înșfac carnea cu miinile și să beau din cornuri uriașe. Dintr-o clipă într-alta ne așteptam, parcă, ca la poalele castelului să răsune semnalul de luptă și toți cei aliați acolo să sară în picioare, smulgiînd armurile și -spadele de pe pereți. Dar la un moment dat am privit în juru-mi și am băgat de seamă că sub

toate colturile, lăncile, halebardele și spadele erau mici cartonașe, ca în muzee. Atunci am aflat că în zilele obișnuite ducele își folosește castelul ca muzeu pentru turiști.

Și nu mai de câțiva ani am simțit iar în plin secol XX".

Înainte și la începutul sosirii lui Evtușenko în Anglia o propagandă insidioasă căutase să acrediteze ideea că tânărul poet ar fi un fel de cap de școală al unor „beatnici” sovietici, un „John Osborne siberian”. Evtușenko a explicat răbdător de ce socotește că beatnicii au o seamă de caracteristici pozitive: disprețul pentru ipocrizie, retorică, fraze pompoase. „Dar dacă beatnicii știu ce nu vor — a adăugat el — nu știu în schimb ce vor. Pe când noi știm foarte bine ce vrem”.

Și a dovedit-o peremptoriu în convorbirile avute cu intelectualii englezi. De altfel însemnările despre viața spirituală a Angliei sînt printre cele mai pline de culoare și inedite.

„Trebuie să spun — remarcă Evtușenko — că succesul de care se bucură poezia noastră produce o enormă impresie asupra englezilor, ca și în tot Occidentul. Căci dragostea pentru poezie este socotită în Occident un criteriu pentru aprecierea nivelului intelectual.

Dar poezii englezi mi se plîngeau că cititorii nu le înțeleg versurile.

Am fost de față la una din rarele seri de poezie organizate la Londra și intitulată: „Poezia își jazz-ul”. În general reuniunea mi-a plăcut: versurile erau bune iar jazz-ul pur și simplu magnific... Și totuși, am încercat un sentiment de amărăciune pentru poezii. În fond, ca element de atracție al reuniunii, făcuseră apel la jazz.

Iar mai apoi când au urcat poezii la tribună, cu toții au socotit, nu știu de ce, că trebuie să presare câteva glume înainte de a-și recita versurile. Părea că n-au încredere în public, că socoteau că ar fi cu neputință să îi se adreseze cu toată seriozitatea. Și, totuși, publicului englez i se poate vorbi foarte serios. E un lucru de care m-am convins dintr-o experiență personală.

Am recitat în cursul a cinci „seri”: la Edimburgh, Oxford, I. Cambridge, la Universitatea din Londra și, în sfîrșit într-un teatru londonez special închiriat. Și întotdeauna sălile au fost arhipline”.

Poetul nu-și face, însă, un merit personal din acest interes al opiniei publice engleze pentru persoana lui, ci îl socotește numai ca o ilustrare a unui adevăr mai important și anume: interesul unor cercuri foarte largi față de tot ce este sovietic, încît reportajul lui Evtușenko — ca și însemnările multor alți confrăți de-ai săi — dobîndește și o valoare de document, de mărturie a deplasărilor care se produc în opinia publică din Occident.

Auto — stop

E nevoie, oare, de multe argumente pentru a reliefa legătura dintre nivelul de trai și dezvoltarea turismului? Evident, nu! De aceea, amintind aici despre o nouă formă de turism ce începe să devină populară în U.R.S.S. nu vom mai sublinia decît o sumă de alți factori care-l favorizează, ca: o rețea tot mai deasă de autostrăzi, un parc impresionant de mașini și facilități de cazare în așa numitele baze turistice, care și ele se înmulțesc în fiecare an.

Dar despre ce anume e vorba?

Inițiatorii auto-stopului au plecat de la ideea că, dintr-o rațiune sau alta, pe șosele gonesc cu miile autocamioane cu locuri goale nu numai în cutia mașinii, ci și în față, lângă șofer. Și și-au spus: de ce să nu fie puse atunci aceste locuri libere la îndemîna turiștilor? Inițiativa a fost sprijinită cu căldură și de șoferi și așa se face că nu demult am putut citi în „Nedelea” — suplimentul duminical al „Izvestiei”, o publicație similară cu „Magazinul” nostru — această socoteală:

„Cit costă o călătorie de la Vilnius la Moscova, via; Minsk, și înapoi ?

– Șaizeci de ruble – ar răspunde un feroviar.

– Optzeci – ar fi de părere un aviator.

– Da-de unde! O rublă jumătate – i-ar contrazice pe amândoi un turist din

**Vilnius**”.

Și cam tot atât ar costa și o călătorie Leningrad–Moscova și retur.

Cum așa? Foarte simplu

Auto-stopul sovietic a luat ființă mai întâi în regiunea Leningrad și în republicile baltice. Clubul de turism din Leningrad, de pildă, eliberează oricărui amator de drumeție un carnețel cu taloane pentru 10, 20, și 100 de kilometri. Pentru fiecare 20 de kilometri „achiziționați” turistul plătește clubului o taxă de anei copeici

Șoferii care prezintă la bazele lor un număr mai mare de taloane sunt premiați. Zilele trecute am citit că în Uzbekistan se organizează - pentru șoferi, ce aduna taloane turistice - o loterie cu obiecte. Se înțelege că cei care vor avea mai multe taloane vor avea și mai multe șanse de câștig.

Presă sovietică stimulează această nouă formă de turism popular și este de presupus că ea va lua o mare extindere vara aceasta.

## CRONICA RIMATĂ

### AMINTIRE

TUDORMĂINESCU

Lîngă fereastra ce privește în zarea de lumină-a vieții  
Și unde vine să-mi surîdă înfîia veste-a dimineții,  
Pe masa-n care-mi țiiu cu grijă condeiele de cronicar  
Stau zilele înșiruite pe filele din calendar,  
Ca semnele care măsoară de-a lungul ei o cale dreaptă;  
Sînt cele ce-am lăsat în urmă și cele care ne așteaptă.  
Intîmpin ziua care vine cu-nsuflețitul meu salut,  
Și-un semn crestă în Letopiseț mă-ntoarce-o clipă spre trecut.  
Să caut urma altor timpuri în glorioasele arhive,  
Punînd în rîvna mea prezentă emoții comemorative.  
Mă uit pe pagina de astăzi, și după-ndemnul bun al ei  
Rechem în minte amintirea lui august douăzeci și trei.  
Nici cînd nu vor uita romîni de pretutindenii ziua mare  
Ce-a, însemnat în cartea vremii un început: FÂiberare!  
În cinstea ei și-aduce-aminte sîrguinciosul cronicar,  
De-o întîmplare-adevărată, ce n-a fost scrisă-n calendar.  
Sunase ceasul de nădejde al mîntuirii din robie;  
Bătea un vînt de libertate cu-nvolburări de vijelie ;  
O flacără îmbujorase întreaga zare-n răsărit,  
Țîșnind din focul ce arsese atîția ani, înăbușit.  
Partidul ridicase steagul izbăvitor de nedreptate  
– învăpăiatul semn de luptă al insurecției armate –  
Cu brațul lui voinic să șteargă rușinea jugului fascist  
Și brazdele de suferință de pe obrazul țării, trist.  
Sosise ziua de răsplată a mișeliei și-a vînzării,  
Intrase-n gaură de șarpe spurcata șleahță a trădării.  
Dușmanul izgonit din urmă se zvîrcolea cu trupul frînt,  
Și-n ura oarbă-a neputinței, scurmîndu-și locul de mormînt,  
Se mai oprea turbata fiară, ca pentru cea din urmă oară  
Să-și mai înfigă-o dată colții în carne vie, și să moară.

Fusese-o noapte-negurată cu cer învesmîntat în plumb,  
Pornise-n dimineața-aceea un vînt pieziș peste porumb.  
Dar norii se-alungau în goană și ziua se vestea senină.  
Purtînd pe palida ei frunte o împletire de lumină.  
În satul alb cu porți înalte, întins pe-o aripă de deal,  
Pe valea care-șv taie cale de-a lungul țării în Ardeal,  
Cu valul Oltului de-o dată sosise-n zori o veste bună  
Și inimile tuturor se bucuraseră-mpreună.  
Veneau ostașii Uniunii în mersul lor cutezător,

Să dea poporului prieten frățească mină de-ujutor.  
Trecea în faptul dimineții un regiment de tancuri grele,  
Ducînd pe platoșa lor dură un șir strălucitor de stele.  
Naintea unei case albe făcură-n sat un scurt popas,  
Rupînd din goana lor grăbită răgazul unui sfert de ceaă  
Erau tanchiștii sovietici înfierbîtați de lunga cede,  
Și s-au oprit să-și spele fața în unda rîului din vale.  
Au coborît pe rînd. întîiul era un tînăr împlinit  
Cu trupul zvelt, cu frunte-naltă și cu obrazul rumenit.  
In ochii lui de băiețandru părea că poartă între gene  
Râsfîrîngerea de cer albastru a șesurilor ucrainene.  
O fată-n drumul ei spre casă l-a fost zărit cum se grăbea,  
f-a-ntins ulciorul cu răcoare și l-a-mbinat, zîmbind, să bea.  
Și-a potolit ostașul setea, iar ea i-a zis la, despărțire:  
– „Să iei cu dumneata ulciorul și să-l păstrezi., ca amintire  
El a-nțeles dintr-o privire cuvintele ce i le-a spus,  
Și, cum s-a priceput mai bine, i-a mulțumit în graiul rus.  
A scos din buzunar carnetul și-a însemnat să fină minte  
Un sat: Șercaia, rîul. Oltul, și-un nume : Ana lui Melinte.  
Apoi întregul șir de tancuri în spre apus s-a-ndepărtat,  
Și parcă-n ochii de cicoare un bob de rouă-a tremurat.

Povestea care-ucepe astfel e-o-ntîmplătoare întîlnire,  
Și nici urmarea nam țesut-o din fire de închipuire.  
A mers cu oastea mai departe flăcăul de la Krivoi-rog,  
Să sfarme-n. fîndări țeasta fiarei în blestematul ei birlog,  
Și înfrățindu-se în luptă cu fiii scumpei noastre patrii,  
Sa întîlnit cu dorobanții pe culmea-nzâpezită-a Tatrii.  
A mai trăit pe front o iarnă, și-apoi, în Mai-ul următor,  
Pe Richstag-ul fascist înfipt-a drapelul roș liberator.

Pe firul nevăzut al vremii, ani mulți de-atunci se înșirară,  
A-noins armata libertății și s-au întors ostașii-n țară.  
S-a potolit urgia morții și fața lumii s-a schimbat,  
S-a despărțit de tanc ostașul, ulciorul însă l-a păstrat,  
Și olul plămădit din lutul Ardealului i-aduce aminte  
De fata bună din Șercaia, frumoasa Ană-a lui Melinte,  
Copila cu privire caldă, cu mîini subțiri și păr învoit.  
Ce i-a ieșit odată-n cale în satul alb de peste Olt.  
Iar cînd colhoznicul pornește în zori de ziuă pe ogoare.  
Iși ia cu el pe cîmp ulciorul, îl ține-n umbră la răcoare  
Pînă la ceasul de odihnă al împlinitei sale munci,  
Și soarbe-un strop din apa vie a amintirilor de-atunci.  
far tînăra colectivistă, în satul ei din Transilvania,  
Din cînd în cînd și-aduce-aminte de ochii-albaștri ai. lui Vania..

A-nscris această întîmplare înduioșatul meu condei,  
Pe calendarul carearată azi: August douăzeci și trei.  
Acel frumos sfîrșit de vară, cum ani putea să-l dăm uitării.  
Cînd a deschis o zare nouă în anii fericiți ai țării ?



## MISCELLANEA

VARIETĂȚI FILOLOGICE. CENTENARUL MORȚII PAHARNICULUI CONSTANTIN SION. Am dat prenumele arhondologului în întregime, ca să nu se repete confuzia frecventă cu fratele său mai mare, tot cu același prenume, dar care semna Costache, și tot paharnic! Acesta s-a născut la 15 decembrie 1799 și a murit la 4 decembrie 1875. Iar despre autorul cărții postume cu reputația unei opere de scandal, „Arhondologia Moldovei” (Iași, 1892, cu o prefață analitică de Gh. Ghibănescu), s-au dat pînă acum date cronologice aproximative, cu totul neexacte. Astfel Ghibănescu crede că s-ar fi născut „pe la 1795” și că ar fi murit înainte de Unire, „despre care nu pomenește nimic” în Arhondologie. Autorul monografiei „Familia Sion”, Gh. Ungureanu, directorul Arhivelor Statului de la Iași, a transcris aproape integral, dintr-un Ceaslov care aparținuse lui Costache, interesanta autobiografie a paharnicului, un om aprig, un pasionat al luptelor politice, într-un cuvînt „un temperament”, dar i-au scăpat rîndurile închinatelor fratelui său Constantin, la moartea lui. Le voi reproduce integral, pe de o parte pentru că precizează data exactă a încetării din viață a arhondologului, pe de alta ca o caldă mărturie de iubire frățească. În prealabil voi aminti că frații Sion, fiii ai bașceausului, mai tîrziu stolnicul (?) Ioniță Sion (mort la 29 martie 1812) și ai Ecaterinei, născută Danul (moartă ca monahie cu numele Evghenia, la 12 aprilie 1835), erau în număr de șase: spătarul Antohi (1787–1848), paharnicul Ioniță, tatăl poetului, banul Neculai (1792–1843), paharnicii Costache și Constantin și serdarul Toader, pașoptistul.

Iată textul privitor la sfîrșitul arhondologului, în fonetica regională a originalului :

„Anul 862 februarie în 15 zile gioi spre vineri la 2 ceasuri după roezul nopții s-au săvârșit dim viață aicea în oraș Eșii iubitul meu frate pah. Costandin Sion, în hanul lui Ivanghele, găsându-să în gazdă, gioi s-au bolnăvit de stricare de stomah, a daoa ză vineri au adus doctor, s-au curarisit. Ce folos, toate stăruințele ce am întrebuițat ou consulturi și căutare de doctori, că bunul Dumnezău n-au vrut de a-i mai prelungi viață. În 8 zile au stat mort. Vineri i s-au pregătit cele de îngropare, sâmbătă il-aim pornit la așzarea sa din Țănutul Vaslui. M-am dus și eu cu iubiții săi Iii și ai mei nepoți de l^am petrecut pîn la casa sa. Și duminică în zăoa de lăsatul sacului de brînză l-am înmormântat la bisărica din satul Fundul Racovii ce este alătura) cu așzarea sa, la care să prăznuiește și să cinstește hramul sv. Ierarh Necolai, cu frumoasă țărămonie, de în destul slujitori bisărieești. Căci iubiții săi fii n-au cruțat cheltuiala în cinstea părintelui său și a familii. La a sa petrecanie au fost nepoatele ce le am la Mănăstirea Giurgenii în no de 7, ai mai marilor mei frați răposatul spătar Antohi și pah. Ioniță, având cu mine și pe unul din fii mei lietenantul Manolache care au stăruit ca adevărat nepot unchiului său. Inmormîntarea au fost foarte plăcută cu îndestularea cătră toți carii să adunasă. DăruiascăHmi milostivul Dumnezău ca la trecerea mea din viață să am a-sămine petre-

canie. Acest irate era înzăstrat de pronie ou înalte științi, drepte patriotice, adevărat moldovan bnu patrioții și bunu părinte, țăiudu-și casa bine și cresoiindu-și și copii pre bine. Am nădejde că fiul său Vasilică va ajunge la urma părintelui său. Iar pe mine im-au lăsat cu pară care nu să va stânge din sufletul pân nu voi merge la ial (sic=el), pentru că cu acest frate din pruncie am petrecut întru lipită înțălegere, într-o conglăsuire la feliuri de împregiurări și casnice și politice, eram nedespărțiți. Astăzi, nu mai am cu cine a mă mai sfătui, că m-au lăsat dragul meu frățior, pe care pân la cea de pe urmă a mea răsufare nu-l voiu uita".

Documentul mi s-a părut prea însemnat, prin precizările aduse, precum și prin timbrul lui afectiv, ca să-l reproduc în rezumat sau cu prescurtări.

În altă parte a ceaslovului, Costache trece printre membrii familiei, familiarii și slugile lui, pe același scump frate, cu mențiunea:

„Costandin mai micul meu frate pah. Cothi!"

În intimitate, așa dar, arhondologul era numit Cothi, diminutiv se vede neogrecesc, care se mai folosește și astăzi, dar mai rar. O „clemă" unește, ca într-un medalion afectuos, pe cei mai buni prieteni ai lui Costache:

„laeov vornic Leon, vecinul meu din copilărie

„Petru spătar Roset fi prieteni buni

„Gheorghie logofăt Beldiman ai mei

Printr-un tacit „pact de neagresiune", arhondologul, cu toată xenofobia lui, cruță cele două dintii neamuri, Leon și Rosetti, de obișnuitele calificative hărăzite grecilor: năpaste, bele, putoare. Era și el un spirit politic. Când Costache înainte de alegerea domnească din ianuarie 1859, se face campionul lui beizadea Qrigore M. Sturdza (Vițel), pe care-l simpatiza, apreciindu-l ca pe un „tânăr plăcut, bine învățat și politic, cunoscut de mine din copilărie", Constantin este nevoit să-i accepte candidatul și să se facă propagandistul său, „din Focșani în sus", deși personal, în Arhondologie, îl făcuse cu ou și cu oțet. Se vede că politica, încă de pe vremea regimului nostru feudal, în ajunul prăbușirii lui, comporta compromisurile care au fost în floare și mai târziu, după triumful burgheziei care și-a trădat idealurile patruzecești optiste. Dacă ar fi fost după el, niciodată nu ar fi luptat arhondologul pentru acela pe care-l „categorisea" un „om fără suflet, crud, nemilostiv și jacaș foarte", și pe care îl înfățișează asociat cu „mofluzul și plastograful acesta Petrache" — un Cozmiță, „scriitoriu corespondențiilor și altor blăstămății a sale, cu care mulțămindu-se l-au făcut întâi spatariu, apoi agă", iar mai apoi „l-au lăsat vechil în pricinile sale din țară" — beizadeaua fiind un cosmopolit, un vîntură-țări. Așa dar Cothi, într-o desăvîrșită „conglăsuire" cu Costache, atît în trebi casnice, cît și politice, era secundul în tandemul celor doi Constantini. Costache nu mai spune dacă arhondologul l-a urmat și în lupta surdă de defăimare peste graniță a lui Alexandru Ioan Cuza, ales domnitor. Asociații săi mărturisii în această nu prea de laudă faptă ar fi fost cei „doi bătrîni ai țării", mai sus numiții prieteni „dumnealor Petrache Roset și logofăt Iordache Beldiman". În fond, ca un om vechi ce era, el nu vedea în domnitorul Unirii decît pe unul dintre tipicii bonjuriști, „ticăloși, tăvăliți prin crăcimile Parisului", un „ticălos" și un „desfrănat".

Ambii frați au fost niște furioși antiunioniști. Unionismul, susținut cu dezinteresare de către ultimul domnitor regulamentar, Grigore Al. Ghica, i se părea arhondologului o idee dementă, vrednică de „hagiul", de „împușcatul", de Grigore Vodă „nebunul". Unioniștii erau fierți în aceeași oală. Costache Negri era „de o minte cu Grigore Vodă", adică un alt dement. Oricît îl credea pe fostul domnitor de descreerat, nu și-l putea închipui atît de nebun ca să lucreze pentru idee, iar nu pentru

el însuși. De aceea, ataeindu-1 obsesiv a n oară, spune că „domnul Grigori Ghica viind în furia nebuniei, și închipuindu-și a înnoda pe moldoveni cu muntenii, ca să se facă el Crai...” înnobila pe oricine iscălea „proectul nebunilor” – firește, în favoarea Unirii!

Observația pe care o face G. Călinescu despre „încintătoarea reducție sufletească” a colonelului Grigore Lăcusteanu, din Țara Românească, înverșunatul adversar al pașoptiștilor, este valabilă și pentru miopia politică a fraților Costache și Cothi.

Reacționar pe toată linia, arhondologul are uri teribile și tenace. Contra noilor „ridicături” în clasa boerească, deși neamul său însuși era răzeșesc, de curînd căftănit.

Contra mai norocoșilor urmași de răzeși, promovați sub domnitorii Ioniță Sandu Sturdza (1822—1828), Mihai Gr. Sturdza (1834—1849) și Grigore A.I. Ghica (1849—1856) sub care el și Costache au rămas buni în grad, paharnici.

Contra străinilor care prin favoruri domnești sau cumpărături de „pitace” (diplome de boerie), s-au ridicat recent la ranguri mai înalte.

Veninul lui Constantin Sion îi împrumută uneori talent de pamfletar, cînd acuză pe acești domni că au boerit „toate gunoaiile țării” și că au făcut aceasta ca „să măscărească noblesa Moldovei”. Rareori arhondologul se înseninează, ca să-și încerce pana în procedeu mai rafinat al ironiei și să afirme, bunăoară, că „văzînd țara săracă de boeri”, domnul „l-au făcut boeriu” pe un fecior de diacon. Alteori ura pamfletarului are cauze mai meschine, de ordin familial. Pentru că cumnatul său, spătarul Gavril Stamat, prost inspirat, a pierdut o partidă bună, cerînd zestre mare, partidă pe care a făcut-o Ștefan Scarlat Dăscălescu (memorialistul descoperit de N. Iorga), Constantin Sion îi aduce acuzații infamante, fără să se gîndească de fel că în definitiv suspiciunea este reversibilă, alți filoturci, așa dar și el și Coslache, putînd fi deopotrivă bănuși. Așa dar, „Ștefanache îngurluindu-se cu un turc de la Siliștra (...) fiînd loc de femee turcului”, a ajuns gramatic, iar fratele lui „cel mai mic”, pentru că „suferise mai multă clacă turcească” era „mai hrentuit” și de aceea „nu l-au întrebuițat multă vreme”. Oricum ar fi fost, cine citește paginile excerptate din memorialul lui Ștefan Scarlat Dăscălescu, după lectura Arhondologiei, se va declara mai profitat intelectualicește, calomniatul fiînd net superior, ca putere de judecată, calomniatorului. Nu-i voi imputa așa dar prea mult arhondologului plăcerea de a birfi, înverșunarea de paraponisit, reducerea orizontului politic, incapacitățile, trivialitățile, etc. Din punctul de vedere exclusiv al breslei scriitoricești, mă sîcîie faptul că la el vestiți „scriitori” sînt caligrafii, redactorii de acte, pisarii, iar dintre adevărații scriitori-beletriști s-a oprit la Alexandru Beldiman, alt spirit retrograd, pe care-l numește „marele autor al moldovenilor, care au făcut cînste nației sale”. Să-l fi citit pe Conachi în copiile manuscrise care circulau? îl numește cu justete „scriitorii bun, om de duh mare”. În schimb, nu are idee cît de vagă că au scris Gheorghe Asachi, Costache Negruzzi, Alecu Russo, Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu! Cînd vorbește de Alecu Hrisoverghi „care au murit tinăr” nu-l plînge pentru întreruperea carierei literare, dar face observația că „putea ajunge urmele tătine-său”, adică s-ar fi putut promova vornic mare!

Arhondologul avea o scară de valori lumească, din care producătorii de valori spirituale erau excluși cu desăvîrșire.

Megaloman și mitoman, sub raportul nobleței închipuite a Sioneștilor, vrednici răzeși din ținutul Vasluiului, altădată al Tutovei, arhondologul nu atinge sublimul decît cînd își născocoște o ascendență de viteji, toți morți „cu cînste, în cîmpul Slavei”, apărîndu-și patria, cu excepția tatălui său și a fraților lui, care „au avut nenorociri” și „au murit în casele lor”. Feudalul mîngîia așa dar un ideal ostășesc,

pe lingă cel căftănesc, dacă se poate spune. Să îi „trampat” și el, alături de Antohi și de Costache, în-celebrul fals al „Izvodului lui Clănău”, zis și „Cronica lui Huru” (1856), menit să-i urce vechimea neamului pînă în veacul al IH-lea al erei noastre? Așa credea Gh. Ghibănescu, care avea să-i plătească o poliță de familie, întrucît s-a văzut a fi coboritor dintr-un neam de pescari, debitantî ai mărfii cu căruța: „hai la ghiban, ghiban proaspăt” (desigur dintr-o simplistă deducție onomastică!). Ba chiar, printr-o proprie deducție, editorul îl crede unic autor al falsului, pentru că Sion citează din „Izvod” în manuscrisul său, înainte de publicarea lui. Cum însă Costache este acela care semna „C. Sion Gherel”, cu numele hanului tătăresc, „descălecătorul” modern al familiei, pe vremea lui Ștefan cel Mare, cred că inițiativa a fost a lui și că, aci ca și în celelalte mari întreprinderi politicești, Cothi călca pe urmele lui Costache. Antohi a fost dovedit de către Ovid Densusianu de alte numeroase falsuri „patriotice”, pe care N. Iorga le-a considerat operele unui învățat prelat al secolului precedent, arhimandritul Vartolomei Măzăreanu. Sioneștii, Antohi, Costache și Constantin erau niște ambițioși, victime ale unor veleități excelsioriste și ale iluziei incontrollabilității falsurilor lor. Filologul nu le poate însă refuza atenția, pentru norocoasele lor accidente scriitoricești, pentru talentul embrionar cu care au fost dăruți mai ales omonimii, Costache și Cothi. Fie-le deci multe iertate!

Șerban Cioculescu

CERCETĂRI NOI ÎN DOMENIUL ISTORIEI LIMBII LITERARE. A apărui de curînd volumul al ill-lea de „Contribuții la istoria limbii romine literare în secolul al XIX-lea”. Fără să-i modifice radical structura, e clar totuși că alcătuitoarii lui s-au străduit să țină seama într-o anumită măsură de unele rezerve critice cu care au fost întîmpinate volumele anterioare. Aceste rezerve ținteau în primul rînd a dovedi că publicația nu reflectă îndeajuns modul în care s-a cristalizat, de-a lungul ultimilor o sută cincizeci de ani, limba noastră literară și nici felul în care s-a impus — în diferitele sectoare de manifestare — ceea ce lingviștii numesc norma literară. Mai precis vorbind, cercetărilor publicate în primele două volume li se imputa faptul că se preocupau mult prea mult de limba scriitorilor epocii, considerați izolat, și aproape de loc de unele domenii mai largi de cercetare cum ar fi limba presei, constituirea terminologiei științifice, limba admihistrației etc. Dar ce înseamnă, de pildă, limba presei pînă la anul 1848? înseamnă în ultimă instanță limba lui Eliade, Asachi, Kogălniceanu și Barițiu și eventual a încă doi sau trei scriitori — cărturari ai vremii. La fel stau lucrurile cu limba manualelor — forma de manifestare în epocă a stilului științific, și chiar cu o bună parte a stilului oficial-administrativ, ale cărui progrese rapide în epoca Regulamentului organic nu se pot concepe fără intervenția scriitorilor și a publiciștilor, redactori nu odată ai foilor oficiale și implicit compunători sau măcar stilizatori ai documentelor de tot felul destinate publicării. Pe de altă parte, atîta vreme cît ne lipsesc lucrările temeinice care să inventarieze, să clasifice și să studieze, cu mijloacele științei de astăzi, sectorul — așa restrîns și unilateral cum e — al limbii anumitor scriitori (cel puțin pentru principalii mînuitori ai condeiului pînă la 1848), orice contribuție serioasă în această direcție e mai mult decît bine-venită. Totuși, faptul că volumul al treilea de „Contribuții” cuprinde și altfel de cercetări decît cele consacrate limbii scriitorilor reprezintă incontestabil un efort de lărgire a registrului tematic. Cele trei studii consacrate unor aspecte privind constituirea stilului științific și a celui administrativ (Romulus Todoran, „Contribuții la studiu! terminologiei juridico-administrative romînești din Transilvania dela începutul secolului al XIX-lea”, • Dina Căplescu, „Diferențele lingvistice dintre cele două ediții ale Arit

metiei lui Q. Asachi", Gh. Bulgăr, „Despre limba documentelor administrative la începutul secolului trecut (1800—1820)” probează totodată că studii cu obiective perfect delimitate pot fi consacrate și unor probleme ort situații mai generale din istoria limbii și nu numai fenomenului lingvistic individual.

Cea mai importantă contribuție a volumului este fără îndoială „Bibliografia limbii române literare”, din care se publică o primă parte (perioada 1780—1848). Lucrarea, elaborată de un colectiv de la Institutul de lingvistică, sub conducerea acad. Tudor Vianu, își propune să prezinte „în chip analitic, cu scurte rezumate de conținut, cu citate doveditoare, toate izvoarele bibliografice ale temei anunțate în titlu, de la începuturi, adică de la primele documente moderne ale reflecției asupra limbii literare, până la progresele atât de remarcabile ale ultimei perioade” (acad. Tudor Vianu, „Introducere”). Cu privire la însemnătatea „Bibliografiei” pentru viitoarele cercetări în domeniul istoriei limbii literare nu e nevoie să se insiste. Prin chiar specificul pe care-l satisface, lucrarea se impune de la sine ca un instrument de lucru indispensabil de azi înainte pentru filolog. Nu vom pierde însă prilejul de a evidenția o altă latură a ei și anume faptul că ȝa pune în lumină tocmai contribuția decisivă (atât de contestată !) a scriitorilor la dezvoltarea limbii literare, căreia i-au imprimat o direcție sănătoasă, determinând prin schimbul ascuțit de păreri, un puternic curent de opinie publică în sprijinul luptei lor.

În afara celor trei studii pomenite, care interesează mai ales pe specialiști, și în afara Bibliografiei, volumul mai cuprinde studii consacrate limbii și stilului unor scriitori. „Limba și stilul lui I. Budai-Deleanu în „Țiganiada” (de Luiza și Mircea Seche) se intitulează cel dintii, iar al doilea (scris de Ion Gheție) cuprinde „Observații privitoare la lexicul prozei artistice a lui N. Filimon”. Am vrea să subliniem aici seriozitatea cu care au lucrat autorii, și îndeosebi grija — dusă până la mială — pusă de autorii primului studiu de a înregistra tot ce e particularitate semnificativă la I. Budai-Deleanu. Astfel de studii, deosebit de prețioase pentru cercetătorii limbii, sînt cel puțin la fel de prețioase pentru istoricul literar căruia-i furnizează un material expresiv imens, gata confruntat cu materia comună a limbii, operație care — în cazul de față — a permis o întregă clasificare, precum și deducerea unor concluzii competente. Cu fina lui intuiție, în lipsa oricărui alt izvor, G. Călinescu a observat, scriind despre Budai-Deleanu în „Istoria literaturii”, tendința acestuia de a născoci cuvinte. Or, numai acest singur aspect, mai de mult semnalat de G. Călinescu, face obiectul unui amplu capitol („Creații lexicale personale”) în lucrarea de oare ne ocupăm, divizat la rîndu-i în trei subcapitole: 1) cuvinte, 2) sensuri, 3) Variante lexicale. Din astfel de conlucrări fructuoase, istoria literară nu poate ieși decît îmbogățită !

Și în studiul lui Ion Gheție se pot întilni observații interesante, de mare folos celui care studiază opera lui N. Filimon. Am putea chiar spune că studiul acesta are chiar darul de a îmbia mai de aproape cu sugestii și generalizări prețioase pe istoricul literar. Materialul pus în circulație e însă mai sărac și mai dispersat în comparație cu rezultatele cercetării despre „Țiganiada”.

Ar fi de dorit ca, în activitatea lor viitoare, cercetătorii limbii literare și ai stilurilor ei să se apropie, cu mai mult curaj și de problemele epocilor mai recente. Pînă în momentul de față, punctul cronologic cel mai avansat atins în cele trei volume apărute pare a-l constitui opera lui Delavrancea. Nutrim speranța că volumul al patrulea va aduce cu sine pătrunderea veacului nostru atât în titlul publicației, cît și în cuprinsul ei.

Cornel Regman

CITITORII ȘI POEZIA „PERSONALA”. (Note pe marginea unei consfătuiri). Nu întâmplător în centrul recentei consfătuiri dintre poeți, critici și cititori ținută la Oasa Universității s-a situat poezia tinerilor. Ceea ce caracterizează în ansamblu creația poetică a tinerilor este năzuința lor de a albastra teme inspirate din actualitate, cu un mesaj înaintat, mobilizator. Așa cum s'a subliniat în discuție, poetul tînăr este în primul rînd un liric, nu are în spatele său o trainică tradiție a „obiectivării” reflectării artistice, în schimb are entuziasm. Tocmai de aceea se explică preponderența lirismului în poezia tinerilor: îndeobște eroul principal este, inevitabil, poetul însuși. Problema se pune în ce măsură acest erou liric s'a transformat într-un reprezentant al cititorilor săi. Mai mulți vorbitori au subliniat că în ultimul timp — mai ales după Consfătuirea pe țară a scriitorilor — diferitele manifestări de apolitism, evazionism și intimism bolnăvicios ce puteau fi observate în anii trecuți în scrisul unora dintre poeții tineri, au devenit din ce în ce mai rare. Poezia combativă, imilitantă, devine în mod preponderent „vioara primă” în lirica noastră. Dar pe de altă parte la discuție s'na remarcat faptul că tinerii poeți în majoritatea lor mai au încă multe de făcut pentru a realiza concordanța dintre obiectiv și subiectiv, condiție vitală a liricii autentice. În această direcție, vorbitorii au scos în relief creația acelor poeți din tînăra generație oare au contribuit la avîntul specific al poeziei contemporane. Printre tineri au fost citați astăzi nume ca Nicolae Labiș, A.I. Andrițoiu, Aurel Rău, Tiberiu Utan, Ștefan Iureș, Ion Brad, Ion Gheorghe, N. Stoian, Gh. Tomozei, Niohița iStănescu, Florin Mugur, Florența Albu, Cezar Baltag, Aurel Stoin etc. nume de pe-aoum familiare cititorului de literatură. Originalitatea fiecărui dintre ei se definește în procesul de însușire organică și reflectare lirică a ceea ce este original și nou în realitatea însăși a construcției socialiste. Pe drept cuvânt, cititorii la consfătuire au arătat că „originalitatea autentică este rezultatul asimilării orientării noi, revoluționare” (iBuciumescu Angela, studentă), că numai această orientare este fertilă, prielnică valorilor trainice. După cum, aceeași experiență acumulată de poezie în drumul ei pînă astăzi a arătat că, dimpotrivă, goana după o originalitate ostentativă și artificială reprezintă drumul cel mai sigur și cel mai scurt ispre monotonie și cenușiu, aparenții săi antipozii. Vitalitatea socialismului face iremediabil inutile și derizorii atributele exterioare, strălucirile false și reci, necesare doar epocilor sărăcicioase, lipsite de patos veritabil. Tocmai aceste atribute „exterioare” iau format obiectul criticilor aspre pe care unii cititori lenau adresat unor poeți tineri (printre care și talente autentice, care s-au afirmat cu vigoare ca Cezar Baltag, Florența Albu, Gh. Tomozei, N. Stănescu, apoi Petre Stoica, Corneliu Buzdugan). Unele poezii ale autorilor citați, avînd aerul că se îndepărtează de „șablon” și căutând o anumită originalitate în tratarea temelor lirice ale contemporaneității, nu reușesc însă să se distingă și să iasă din platitudine; originalitatea scontată întărie să se manifeste în aceste cazuri, căci citind, aceste poezii ai, dimpotrivă, după cum arăta un cititor, o senzație foarte netă de monotonie, de repetare, de lucru deja cunoscut. S'a remaliTcat în special însă unele tendințe caracteristice pentru simbolismul tardiv și epigonic, însoțite de o înclinație ermetică, străină lirismului autentic și cu atît mai nelalocul ei în frontul poeziei revoluționare. „N-u poți fi original, nu te vei elibera cu adevărat de tutela unor modele false (sau\* autentice dar depășite), — spunea un cititor muncitor la „23 August” — nu vei fi tu însuși decît în momentul cînd vei ști să expui ceea ce vremea noastră și lupta oamenilor • pentru comunism au adus nou și tulburător. Aceasta este exigența fundamentală pe care cititorii au pusno o dată mai mult în fața poezilor tineri.

S-a discutat mult și despre poezia de dragoste. Majoritatea participanților au subliniat importanța acestei teme precum și faptul că poezia socialistă nu numai

că reabilitează acest concept — poezia de dragoste — dar îl înzestrează cu semnificații noi, fiindcă însuși acest sentiment s-a eliberat de dependențele și restricțiile burgheze, capătă o nouă complexitate. Este meritos faptul că tocmai poeții citați au abordat această temă. Adeseori în poezie însă — au observat cititorii — acest sentiment e amenințat de o serie de primejdii: inerție, gestul automat fără acoperire emoțională, oboseală, stări poetice „neutre”, cadru natural feeric, însă uneori fals prin abstractizare; convenția „frumoasei sălbăticii” cu vegetații luxuriante sau, cu liniști ancestrale abundă încă în poezia unor tineri poeți precum și obscuritatea, expresia brutală, nediferențiată.

În sfârșit, unii vorbitori au pledat pentru reînflorirea poemului de mari dimensiuni, a stilului poetic de baladă populară. Ceea ce însă a reieșit — cu o impresionantă unanimitate — din toate luările la cuvânt, a fost dorința ca în centrul preocupărilor poetului să fie omul. Poezia trebuie să aibă o determinare individuală, care să se împletească cu cea socială. Sentimentul de solidaritate cu întreg efortul țării noastre obligă în același timp și la o viguroasă expresie a eroului liric, care să poată fi identificabil în toate ipostazele sale.

H. B.

INTRE PROZA VERSIFICATĂ ȘI DECLAMAȚIE. Acționează uneori, la unele publicații, un fel de regulă curioasă în alcătuirea sumarului. Un principiu, dacă se poate numi așa, al compensației. La oțeva poezii (sau strofe) izbutite e îngăduită prezența altora care amintesc doar de poezie... „Poeziile” acestea publicate din prea marea generozitate a unor redacții sînt de o uscăciune fără seamăn, golite de fior, reci și searbede. Nicăieri o imagine. Nici unde o metaforă, lirismul fiind izgonit cu brutalitate de vântul rece al prozei descriptive. Exemplele sînt, credem, cu totul elocvente, în nr. 4 al „Scrisului bănățean” Andrei A. Lillin publică poezia „Lingă eprubetă” în care vrea să cânte efortul tinerei laborante. Cântecul îmbracă această întruchipare: „Sînt laborantă. Am părul castaniu,/tuns băiețește,/port fără pic de cochetație/halatul alb/iar degetele subțiri îmi sînt înăsprite/de acizi/Torn substanțele dintr-o eprubetă într-alta/măsor cu balanțe minuscule/învîrtesc prafurile în mojar/eliberez elementele, le combin, creez compuși/isc precipitate/in clare, fade soluții”. Și așa pînă la sfârșit, pe spațiul unei pagini și jumătate de revistă. Unde e aici poezia? Evident nicăieri. În nr. 3 al revistei, același autor versifică pe motivul „Balului celor de optsprezece ani”. Metodica e aceeași: „Vin cu voi, fete tinere, înflorite ca rozele-n/rochii Învoite/Totdeauna am știut că voi trăi sărbătoarea aceasta./balul celor de optsprezece ani”, etc. etc. Undeva, autorul își silește subiectul să gloseze puțin inteligibil: „Și iată, acum, dansez valsul cel adevărat/valsul cel frumos și total”. În același număr 3, Haralambie Țugui („Privind tinerii patriei”) declamă retoric înversuri largi: „Sînt tinerii, tinerii noi ai patriei mele/Marile noastre speranțe de mine /Și parcă fiecare pas al lor e și-al meu/Și parcă fiecare zîmbet al lor, e o lumină crescută din mine/Veniți, veniți tot mai aproape, scumpi prieteni,/Să cîntăm, să zidim împreună!” ș.a.m.d. Adică, proză curată — și nici măcar proză artistică...!

În nr. 5 din „Steaua”, Miron Scorobete publică un ciclu de poezii, dintre care unele nelipsite de calități poetice. Sînt versuri închinat noii înfățișări a satului colectivizat acum, „în prima primăvară deplină a «cestui pămînt”. Izbutite sînt unele strofe din „Larg”. Bucuria înfrățirii e etalată în versuri, libere, largi, avîntate pentru a putea exprima acel „sentiment de larg” pe care-l trăiește poetul în fața cîmpului lipsit de haturi. Notabile sînt unele versuri care încearcă să fixeze imaginea veche a pămîntului împărțit în loturi: „Erai strîmt că abia puteam întoarce carul între

zările tale/și aveai o poreclă săracă : pogon./Globul de la școală era doar o glumă colorată./ourn să fie pogonul rotund ?"

Din .păcate, în acest ciclu de trei piese aflăm și o „Poezie despre șeptel”. Aici buna intenție de a zugrăvi cu mijloace lirice aspecte ale satului contemporan e compromisă prin vulgarizare. Viziunea e primitivă (amintind de poemele care slăveau unealta), se folosește abundant amănuntul naturalist, maniera esenimjană căpătind forme caricaturale. Poetul e într-un fel de colocviu ciudat cu lumea „vacilor cu pasul rar”, pe care le interpelează mereu, le sondează memoria, făcându-le atente asupra, noii lor ținute. Vacile sînt cîntate pentru că „și primăvara se năștea fecundă/Din bălegarul vostru aburind”, pentru felul „cum duceți un văzduh Întreg/Pe șoldurile voastre lenevoase”. Goarneau sînt „superbe traiectorii/Printre adăpători arteziene”, copitele i se par „cochete” autorului. Cuprins de efuziuni, mărturisește patetic: „Vă dărui, tineret și vaci și boi./sărutul meu nealterat de prunc”, asigurîndu-și interlocutorii că „scriu toate-n suflet despre voi”.

Merită consemnată și strofa în care bogăția laptelui e văzută în tonuri de eden biblic: „Pornește fluviul laptelui, se varsă/Alene în bucătării ca-n mare: o deltă pentru fiecare casă”, etc. Viața satului de azi nu poate fi cîntată cu asemenea mijloace care cînd nu sînt rizibile semnaleză în cel mai fericit caz alunecarea spre aspectele ei exterioare, prin cultivarea pitorescului ne semnificativ insistent căutat.

Dimpotrivă, strădania subliniată de a cenzura neîndurător unda lirică, vrea, probabil, să acrediteze ideea potrivit căreia poezia e în însuși faptul relatat pe care poetul trebuie numai să-1 descopere și să-1 comunice simplu, după procedee reporterecești. Ideea e greu de susținut, atîta vreme cît nu se descoperă semnificația poetică a faptului, a obiectelor. Altfel, e greu de priceput de ce nu uzează unii poeți de mijloacele prozei, continuînd să opteze inițial pentru fragmentarea grafică a ghidului după o metrică anume. De fapt, însă, în spatele acestor procedee se lăfăie nechemată lipsa de idei care își dezvăluie goliciunea, indiferent de modalitatea sub care e trimisă în lume.

O. Z.

*.DIN NOU DESPRE SALTUL CALITATIV. Cu toate progresele remarcabile pe care le vădesc unele programe de televiziune, emisiunea bilunară de „varietăți” continuă să șuiere în ce privește calitatea comperajului, a nivelului interpretativ și chiar a •acompaniamentului muzical, nu întotdeauna atent \-șk îngrijit.*

*Pe de altă parte în programele de muzică ușoară cîntată din studio nu se face simții un efort de îmoire, de împrăpătare a repertoriului soliștilor. Emisiunea din 19 iunie este un regretabil exemplu de mediocritate. Spre surprinderea noastră, conducerea muzicală a experimentatului Dinu Șerbănescu n-a făcui decît <„să accentueze aerul blazat, lîncezeala, lipsa de relief a celor cîțiva. interpreți, înțepeniți parcă în lata camerei de luat vederi sub povara unor texte insipide și a unor cîntece care au îmbătrînit. Credem că o mai judicioasă programare a formațiilor și o selecție mai exigentă a elementului solistic ar avea o influență favorabilă asupra nivelului programelor muzicale. C'nd intervine, preocuparea artistică față de emisiunile populare, gradul lor de atractivitate crește. De pildă „Meridianele muzicale” dirijate de Sila Dinicu, s-au bucurat de un cadru scenografic izbutit și de uri montaj regizoral adecvat. Costumați specific și cîntînd în original melodii în general agreabile, soliștii au lăsat o impresie frumoasă. Cum tot o imptășie frumoasă, a lăsat și relativ recentul program de muzică ușoară înregistrată pe.peliculă. Inițiativa de a lucra în; decoruri exterioare, cu soluții mai variate decît în. cazul filmării directe, merită, reluată fie în formula la care ne referim (mă-*



nunchi de melodii cîniate de ansambluri romînești și străine), lie reaușind la cîntăreți capabili să susțină singuri un program vocal unitar. Dar cu o iloare nu se iace primăvară... Se cere mai multă inițiativă din partea organizatorilor și dorința de a evada din șablon.

Aceași recomandare se cuvine făcută și celor ce pregătesc „Vitrina literară”. Despre această rubrică am mai discutat. De astă dată vrem să ne relerim nu la orientarea ce prezidează alegerea cărților ci la modul in care sînt prezentate.

Firește că un roman stulos nu poate fi dramatizat la repezeală. Se poate totuși încerca cu ajutorul imaginii, iie în lectura unor actori iie prin scenarizarea unor momente nodale, definitorii, prezentarea conflictului epic și a protago-niștilor. In cazul romanului „învățătorii” de Șerban Nedelcu, lucrare ce evocă o serie de aspecte legate de lupta antifascistă din țara noastră în perioada agitată a războiului era normal să fie surprinși termenii esențiali ai conflictului — învă-țătorii progresiști înfruntind dictatura antonesciană și instituțiile ei. "In parte acest lucru a stat și în atenția redacției. Dar nu cu suficient discernămînt, fiindcă nu s-a mers către momentele cele mai caracteristice ci spre cele mai colorate. E o cale comodă, uneori și spectaculară însă nu și cea mai eficientă pentru eviden-țierea mesajului operei literare, a semnificațiilor ei militante. (Din acest punct de vedere doar episodul Glăvan-Dărăbanț din redacția „Secolului” a fost bine ales și acceptabil jucat).

Se simte necesitatea unei munci mai competente și de profunzime în popu-larizarea literaturii la televiziune, „Vitrina literară” fiind alături de medalioanele comemorative principala modalitate de informare estetică a telespectatorilor.

Un cuvînt despre actualitatea și noutatea emisiunilor. Ar fi de observat din capul locului un anumit decalaj între consumarea unei premiere teatrale sau muzi-cale și momentul retransmisiei la televiziune. Sub acest raport e de dorit ca deca-lajul să fie cît mai strins. Pare-se că punctul de vedere al unor redactori e însă opus celui pe care îi exprimăm. în practica activității lor profesionale adeseori ai sentimentul că se pornește de la principiul: cu cît e mai veche o emisiune cu atît e mai puțin vulnerabilă. Așa am fost puși în situația să vizionăm piesa „De partea cealaltă” la șase ani de la premiera ei pe scena Teatrului Nottara. iar filmul „Aveau 19 ani” să-l vedem pentru a doua oară la televiziune într-un interval de timp nu mai lung de trei luni.

Pe plan muzical am sugera înmulțirea recitatelor vocal-instrumentale de calitate și a „serilor de concert”. Pe plan literar, promovarea mai curajoasă a pre-zentărilor literare, a montajelor și medalioanelor.

Și, înșfîrșit, despre operatori. Imaginea nu e numai o chestiune de optică și de unghi de filmare. Este și rezultatul conlucrării decoratorului cu regizorul și actorii. Rămîne totuși un fapt de necontestat că in momentele de intensitate la concerte, operatorii ne dau secvențe din sală și nu de pe podium, iar la spectacole, prim-planuri cînd nu trebuie.

în concluzie, trebuie făcute încă numeroase îmbunătățiri pentru ca pro-gramele televiziunii să fie realmente instructive și interesante, pentru ca ele să distreze și să instruiască totodată.

H. Zalis

TINERI ARTIȘTI PLASTICI. Galeria de Artă din Bulevardul Magheru au găzduit între 19 mai și 9 iunie expoziția unui foarte tânăr sculptor — Victor Roman.

Încă din 1960, Victor Roman s-a afirmat la Expoziția de Stat, cu lucrarea monumentală „Eliberarea popoarelor africane”. În anul următor, a prezentat tot la Expoziția de Stat portretul „Țărancă din Martinis”, care ulterior a fost trimis peste hotare, la „Bienala Tineretului”. La recenta „Expoziție regională”, lucrările „Partizana” și „Brigadiera” au arătat puterea sa de a reprezenta noul din viața poporului nostru, în teme semnificative.

Gruparea într-o expoziție a celor mai bune dintre lucrările sale a prilejuit afirmarea unui talent creator, caracterizat prin forță de muncă, imaginație îndrăzneță și spirit înnoitor.

Indiferent de titlul lor, multe din lucrări, chiar și cele în care este portretizată o persoană anume, frec în așa mare măsură de la trăsătura particulară la cea general-semnificativă, încât apar încărcate de valoare simbolică și pot fi mai degrabă denumite „Tinerețe”, „Forță”, „Adolescență”, „Avânt”. Această putere de a generaliza, de a lucra cu simboluri, este principala calitate a lucrărilor lui Victor Roman. Simbolurile sale dovedesc o viziune de viață robustă, plină de sevă, de lumină, de sănătate și vitalitate. Lucrările „Adolescență” și „1 Mai” sînt adevărate imnuri închinare tinereții.

Tema muncii — deși nu ocupă un loc principal în expoziție, și aceasta e, evident, foarte regretabil — este reprezentată în lucrări care atrag atenția prin nouitatea limbajului plastic. În „Constructorii” sculptorul a reușit să îmbine organic două materiale diferite: ghipsul pentru figuri și sîrma, care reprezintă un cofraj. Lucrarea este o imagine vie, dinamică, cu calități decorative, dar figurile, bidimensionale aproape, sînt puțin individualizate și fără expresie psihologică. Fiind de mici dimensiuni, lucrarea nu poate fi considerată decît ca o notație a unei idei și nu ca o operă adineită. În acest domeniu tematic, tînărul sculptor trebuie să lucreze mai mult ca să înțeleagă și să reprezinte plastic sensul adînc al subiectelor. În tema „Păcii” și „Luptei”, Victor Roman creează imagini plastice metaforice; sensul lor, din punct de vedere ideologic, rămîne însă cam nebulos.

Conținutul tematic este exprimat, plastic, în moduri variate, căci spiritul iscoditor al acestui promișător artist se manifestă în abordarea celor mai dificile specii de sculptură. Expoziția sa cuprinde sculpturi monumentale, din care nu lipsesc statuia ecvestră, compoziția decorativă, portretul, plastica mică, reliefurile, arama și tabla bătută, precum și desenele.

Materialele în care lucrează Victor Roman sînt și ele variate; și cum fiecare material pretinde o tehnică de lucru deosebită, tînărul artist face nenumărate încercări și din punct de vedere meșteșugăresc.

De remarcat sînt, în special, portretele cioplite în piatră: „Studenta”, „Țărancă” și „Cap de fată” în care, căutînd să respecte forma inițială a bolovanului, artistul a interpretat interesant neregularitățile pietrei, obținînd un efect de o reală frumusețe plastică. Modul în care este realizat cîte un mic detaliu de ornament din aceste portrete, merită să fie la rîndul său remarcat: „Studenta” poartă, încrustată în părul bogat, o floriceică de ceramică albastră, iar „Țărancă”, de asemenea, o floare realizată stilizat, prin incizie.

În portretul „Țărancă din Remetea”, dorința de a respecta forma pietrei se dovedește împinsă prea departe: portretul are, întrucîtva, un aer bizar, arhaizant.

„Țărancă din Remetea” rămîne o experiență de atelier interesantă, și nu o lucrare de talia celorlalte portrete în piatră, amintite.

Experiența anilor viitorii și legătura intensă cu viața, cu munca, vor putea maturiza acest tinăr și viguros talent, îndreptîndu-l pe căile creației mature.

Expoziției lui Victor Roman i-a urmat la galeriile de artă din bulevardul Magheru, expoziția gralicieinilor Marcel Chirnoagă și Gheorghe Boțan.

Datorită posibilității de multiplicare și difuzare, mesajul gravurii trebuie să fie larg, încărcat de idei exprimate concis, ușor lizibile. Ciclu] de gravuri ale lui Marcel Chirnoagă „împotriva fascismului”, lucrate în aquaforte și aquatinta cuprinde imagini în care sînt înfierate trăsăturile hidoase ale fascismului. Ciclul constituie o reprezentare a fascismului în toate aspectele sale, teroriste („Rasa superioară”), politice („Spațiu vital”), și în forma sa renăscută („Lumea liberă”, „Renașterea”, „Apărătorii civilizației”). Imaginile suprapuse și asociațiile complimentar-optice accentuează tragișmul metaforei plastice prin care se transmite ideea.

În unele lucrări din ciclul „Imagini dobrogene”, lucrate tot în aquaforte și aquatinta, ideea este tratată mai convențional. „Zidar”, de exemplu, este o lucrare în care graficianul se folosește, în fundal, de o recuzită de lauri și stele pe care proiectează silueta unui muncitor, tratat la fel de convențional, cu miinile exagerat de mari. Lucrări ca „Școala”, „îndrăgostiții”, „Pe plajă” din același ciclu, au un limbaj mai simplu, mai direct, mai uman, reușind să vorbească cu duioșie despre omul nou.

Cu o compoziție organic echilibrată, cu o linie sigură și expresivă, lucrările lui Marcel Chirnoagă s-au prezentat la un nivel artistic apreciabil, demn de atenție.

Gheorghe Boțan abordează litografia, gravura în lemn și linoleum, zugrăvind mai cu seamă viața trepidantă a unui șantier naval în care se desfășoară lucrări uriașe.

Operele au multă autenticitate, dînd impresia lucrului spontan la fața locului. Se remarcă, în acest sens, desenul unui port văzut de sus, într-o compoziție pe diagonală care sugerează puternic forfota din acest imens furnicar. Amploarea lucrărilor navale care se execută pe șantier este redată în desenul „4500 tone”: desenate minuscul în primul plan, trei siluete de muncitori stau pe o plută în fața a trei nave de mare tonaj, trei coloși construiți prin munca lor.

Autenticitatea dispare însă în lucrări/le unde atitudinea personajului servește căutării unor linii savant-compoziționale. („Oțelar”).

Monumentalitatea imaginilor și calitățile desenului fac din lucrările graficianului Gheorghe Boțan creații artistice interesante și, în ansamblu, izbutite.

Olimpia Ciouulescu

O INEDITA DE MULT EDITATA. Comemorarea lui Caragiale a constituit pentru „Gazeta Literară” o adevărată preocupare. Cu mult înainte de „Săptămîna Caragiale”, număr de număr a închinat operei marelui nostru dramaturg articole substanțiale care au îmbogățit realmente cercetarea din unghiuri și perspective noi. Trebuie amintite în acest sens: „Universalitatea operei lui Caragiale” de Al. Dima, „Caragiale și schița” de Dumitru Micu, etc. Un succes a fost și numărul festiv Caragiale în care trebuie semnalate contribuțiile datorate acad. Perpessiciu și Mihai

Beniuc, Lucian Raicu, Al. Săndulescu, la care se adaugă articolele apărute ulterior semnate de Vera Călin, Mihail Petroveanu etc.

Din păcate, în numărul festiv consacrat comemorării lui Caragiale s-a strecurat și o eroare. Poetul Mișu Dragomir publică articolul „O scrisoare inedită”. Autorul comentează aici, reproducând facsimilul, o scrisoare a lui Caragiale către Al Macedonski, stăruind informat asupra istoriei raporturilor de știută animozitate dintre cei doi scriitori. Se întâmplă însă că această scrisoare socotită de Mișu Dragomir „inedită, după câte știm” a fost de mult editată. Adică, exact acum douăzeci de ani (1942) de Șerban Cioculescu în volumul șapte (Corespondența) al ediției de Opere, înscrisă fiind în sumar la pagina 575. Fără îndoială, e adevărat că scrisoarea se află acum în posesia autorului articolului din Gazeta literară. Aceasta, cum am văzut, nu-i conferă însă și caracterul de „inedită”.

Lacuna în informare a lui Mișu Dragomir stărnește mirare. Scrisoarea aceasta este pînă acum singurul document știut de istoria literară prin care Caragiale, adresîndu-se lui Macedonski, amintește de o veche prietenie de „pe vremea cînd eram tineri”, ceea ce, cum pe bună dreptate subliniază și autorul articolului, aduce lumini noi în istoria relațiilor dintre cei doi mari contemporani. Pentru un cercetător al vieții și operei lui Macedonski atît de stăruitor cum este M. Dragomir (printre altele a îngrijit și prefațat ediția de Poezii, apărută în 1955 la E.S.P.L.A. în colecția PBT), e greu de înțeles cum de i-a scăpat un asemenea „amănunt”, extrem de important în efortul de stabilire a adevărului despre natura raporturilor dintre cei doi scriitori.

Eronată ni se pare, de asemenea, datarea scrisorii. După cum se știe, scrisoarea lui Caragiale indica numai ora, ziua și luna („29 rnai, 10 dim.”). Mișu Dragomir crede că ea a fost scrisă în 1903, adică la puțină vreme după procesul Caion. În volumul șapte al ediției din 1942, editorul nota în subsol că după opinia sa epistola (de fapt, un mic bilet amical) a fost scrisă „probabil între 1893 și 1901”. Plauzibilă ni se pare ipoteza lui Șerban Cioculescu și nu aceea a lui Mișu Dragomir. E puțin probabil ca dramaturgul să-i fi adresat asemenea cuvinte amicale în 1903 celui care s-a alăturat taberei odioase a lui Caion, susținînd vehement acuzația de plagiat. Ipoteza lui Șerban Cioculescu e mai curînd credibilă, deoarece indică și anul 1893, adică anul cînd Macedonski protestase printr-o scrisoare publică (în Romînul și apoi Literatorul) împotriva tristelor împrejurări sociale datorită cărora „un Caragiale este silit să vîndă bere pentru a-și susține familia”. Dacă Mișu Dragomir ar fi luat cunoștință de scrisoarea lui Caragiale și din volumul apărut în 1942, își însușea poate și ipoteza editorului cu privire la data scrisorii care, repetăm, este mai plauzibilă, decît cea pe care o indică (argumentînd-o neconvîngător) autorul articolului din „Gazeta literară”.

Z. O.

*„ROZĂTOARELE METROPOLEI”. „Rozătocule metropolei” sînt bandele de speculatori și gangsteri organizați care s-au îmbogățit de pe urma diieritelor operații iegate de dărîmarea și reconstruirea cartierelor periferice ale marilor orașe italiene. După opiniile lui Gianiranco Bianchi dintr-un ciclu de articole publicate în „Communista”, — speculațiile în legătură cu suprafețele locuibile reprezintă astăzi în Italia o cifră de afaceri care întrece de două ori quantumul construcțiilor înseși. E vorba de circa 500 miliarde lire — o sumă care reprezintă comparativ 30 la sută din totalul salariilor primite într-un an de clasa muncitoare. Cine sînt „rozătoarele” ? „În primul rînd „sîlpii societății”. întreaga lume bună „dolce vita”, — o faună complexă compusă din miniștrii democrați-creștini, din parlamentari ai „Mișcării sociale italiene” — • partidul moștenitorilor lm Mussolini; apoi persoane din ime-*

*data apropiere a Papei, membrii faimoasei „Coniindustria” — versiunea italiană a clubului miliardarilor, rechinii de presă, samsarii de bursă, progeniturile fostelor case nobiliare (chiar princiare, chiar membri ai Casei de Savoia); apoi diferiții „commendatore”, patroni de întreprinderi financiare și industriale în stare de faliment intermitent Ț Se spune că printre campionii traficului de influență se găsesc și actrițe îmbogățite în producții „super” (se pretinde că faimoasa Gina Lollobrigida se ocupă și ea de asemenea în delețniciri).*

*Toată această faună mișună în jurul organelor care decid de urbanistica orașelor, de fapt, aici se vînd „ponturile”, se încheie marile tîrguri, se definitivează planurile de sistematizare, care înseamnă miliarde și sute de miliarde pentru cei care cunosc cu un ceas mai devreme direcția în care se va orienta expansiunea edilitară.*

*Într-adevăr, în ultimii ani, a avut loc în Italia un fenomen curios, care la început a stîrnit perplexitatea economiștilor: toate terenurile din preajma marilor orașe, care aparțin de regulă unor mici proprietari agrari, au fost cumpărate prin diferiți intermediari de către societăți improvizate care au instalat în jurul orașelor așa zisele „centuri de fier”. Peste noapte, prețul unui lot care, inițial era de, să zicem, 10.000 lire, căpăta o valoare de milioane și zeci de milioane. Cine vrea să-și construiască o casă, la Roma, la Milano, la Genova, la Florența, trebuie să se adreseze acestor societăți care revînd terenurile la preturi exorbitante. Inițial însă, proprietarul bucății de pămînt, „țărâmul oarecare Luigi, sau Ruggiero, sau Orlando” fusese plătit cu „cel mai derizoriu preț”. Apoi începe caruselul intervențiilor, care urmăresc în speță valorificarea pămînturilor achiziționate cu japca iar în aparență se prefac că se ocupă numai cu ceea ce se numește în limbajul guvernamental „stimularea expansiunii edilitare”. Dacă ne gîndim fie și numai la faptul că ridicarea stadionului olimpic a costat statul italian (numai sumele acoperind despăgubirile de achiziționare a terenurilor expropriate) opt sute de miliarde de lire, ne dăm ușor seama ce averi se pot iace și desface dintr-o simplă decizie a unui ministru de resort Ț*

*Dar cum merge operația mai departe? Decizia de construcție poate li atacată în parlament pe baza unei interpelări semnate de numai 3 (trei) deputați. În acest caz, ea nu poate fi pusă în aplicare înainte de concluziile unei comisii de anchetă din care fac parte obligatoriu cei trei deputați interpelați. Cum aceste concluzii nu se depun — de regulă — înainte de șase luni, pînă atunci planul de expansiune așteaptă. Ce se întîmplă însă între timp? Panamaua, merge înainte. „Expansiunea” capătă aripi. Pînă la găsirea unei iormule de către comisia parlamentară, organele de resort trebuie să împingă programul de construcție în alte direcții — cît de cît limitate — dar care să nu frîneze înaintarea programului general. De data aceasta nu mai este posibilă inlenența parlamentului. În această ultimă iază, sînt suficiente tratativele de la om la om, care necesită a/fi intermediari, alic intervenții — prin urmare alte surse de ciștig.*

*În felul acesta, un anume Achile Bolchi, nepotul ministrului culturii și învățămîntului, revînzînd cîteva terenuri proaspăt achiziționate în cartierul Transtevere, a reușit cu banii obținuți prin speculă să ridice un cvartal de blocuri speculative în noile cartiere rezidențiale.*

*În etapa următoare găsim rozătoarele implicate în operațiunea propriu zisă de speculare a locuințelor „deja construite”. (Chiria unui asemenea apartament într-unui din cartierele periferice ale Romei, în peisajul dezolant pe care-1 cunoaștem din filmele neorealiste, este de aproximativ treizeci-cincizeci la sută din salariul lunar al unui muncitor calificat). Nu este întîmplător de aceea că blocuri întregi de locuințe în diferite cartiere ale Romei (din cauză că speculatorii — la rîndul lor —*

*nu găsesc chiriașii solvabili) răm'm ani de zile complet goale. Și iată astiel cum, pe neașteptate, ne găsim In tața peisajului cotidian citadin din Roma 1961: poliția „călare” In echipament de campanie, cu bastoane de cauciuc și aruncătoare de gaze lacrimogene șarjind mulțimea după toate regulile asediului, pentru a apăra cvartalele de locuințe goale și a ține piept mulțimii Măritate de oameni fără adăpost, gata la gesturi desperate.*

Horia Bratu

PROTECTORII „MAFIEI”. Nicăieri în lume nu există o asociație criminală asemănătoare cu Mafia siciliana. începuturile ei sînt foarte îndepărtate, nepuținînd fi stabilite istoricește. înconjurată totdeauna de mister, Mafia își continuă și acum activitatea, banditismul cunoscînd o recrudescență ca sub domnia Buirbonilor. Cum se explică menținerea acestui fenomen anacronic, fără pereche în statele moderne? Pur și simplu prin toleranța autorităților publice italiene, dictată de interesele politicianiste ale guvernanților. în numărul 27 (martie 1962) al revistei lunare NORD E SUD scoasă de Edițiile științifice din Napoli, a apărut sub titlul „Soarta Siciliei” o scrisoare semnată Eva Omodeo Zona, în care sînt arătate dedesubturile acestei probleme de delicventă în stil mare, specifică sudului Italiei.

Mafia acționează îndeosebi în partea de apus a Siciliei, în zonele sărace, izolate. Aci populația, în majoritate analfabetă, trăiește sub teroarea amenințărilor și șantajului, .cade victimă unor frecvente brigandaje și crime. Poliția și unitățile militare, prompt mobilizate de cîte ori este vorba de manifestații populare de protest contra nedreptăților sociale, nu reușesc să descopere centrele Mafiei și să stărpească pe cei vreo două mii de componenți ai ei. Atitudinea echivocă a celor răspunzători de liniștea, avutul și viața cetățenilor favorizează atmosfera misterioasă caracteristică organizației. Acum câțiva ani faimosul bandit Giuliano, imposibil de găsit de către carabinieri, poza la sediul său pentru fotografii gazetelor. Arestat totuși, pînă la urmă, s-a aranjat ca el să fie împușcat de un rival, evitîndu-se judecarea sa la care s-ar fi dezvăluit anumite lucruri neplăcute pentru conducătorii politici ai provinciei și ai țării. Nimeni dintre aceștia nu a avut vreodată intenția serioasă de a nimici Mafia, deoarece ea le acordă sprijin la toate alegerile municipale, regionale și pentru parlament. Astfel se lămurește impunitatea de care se bucură bandiții ; devine clar de ce „necunoscuții” asasini ai unui număr considerabil de persoane din Sicilia nu au putut fi identificați în ultimii ani. De această carență de necrezut, presa democrată a acuzat mereu, dar fără folos guvernele perindate la cârma țării și în special pe miniștrii de interne.

Intr-o notă redacțională adăugată scrisorii trimise de Eva Omodeo Zona, revista declarîndu-se solidară cu cele susținute de autor, merge mai departe, cerînd pe lângă măsuri decisive contra delicvenților, și descalificarea morală a senatorilor și deputaților democrați-oreștkii, profitori ai cărdășiei cu Mafia.

J. M.

## CĂRȚI NOI

FLORIN MUGUR: „Visele de dimineață”. Florin Mugur vrea să apară matur, stăpîn pe o înțelegere lucidă a vieții. Lăsînd în urmă naivitățile și timiditatea „romantică” – mic program de viață mai mult decît artă poetică, – dorește un „drum fără ocolișuri, dena dreptul spre-nălțime”, și un „romantism în haine de lucru, mai profund”. Copilăria e rezervată doar bucuriei. Aspirația survine la capătul unui dialog lăuntric care – dacă e lipsit de dramatism spectaculos – e străbătut totuși de un anume zbucium. Un întreg ciclu reprezintă procesul de despărțire de iluziile copilăriei. Ce experiențe au marcat prăbușirea acestora? Războiul i-a dat senzația destrămării elementelor ce alcătuiesc universul copilăriei, a obiectelor familiare, mai mult chiar decît dispariția ființelor dragi. În atmosfera apăsătoare, sufocantă, a morții, cuțitul, paharele groase, piinea de pe masă, vinul din pahare, pierzîndu-și sensul familiar, au devenit străine, au îmbătrînit instantaneu. Tragedia copilăriei ucise e izbutit surprinsă în zădărnicia efortului de a menține, în ciuda realității, ficțiunea infantilă. Rotirea moriștii pe ultimul - zid rămas în picioare, sugerînd îndărătnicia mișcătoare a copilăriei, e mai proprie poetului. Un alt eveniment punctează vîrstă, așezîndu-l definitiv pe pragul dintre tinerețe și maturitate: sfîrșitul lui Nicolae Labiș.

Ora loandorilor s-a sfîrșit...  
Copilăria noastră a plecat cu el.

Oricît de grave au fost loviturile vieții,  
oricît de decisivă întîlnirea cu moartea,

adolescența și-a refăcut țesuturile. Florin Mugur ou și-a abandonat dorul fericii : o fericire mîngîioasă, senină, gingașă în tremurii ei la contactul cu izvoarele mai năvalnice ale vieții. încă la sfîrșitul ciclului „Imagini din copilărie”, petele lăsate pe retină de amintirile războiului se ștergeau, se dizolvau în lumina de zori a noii ere istorice :

Copilărie, revii  
în muncile și-n visul meu pămîntesc,  
și iarăși toate apele sînt vii,  
și pomii-n zori prin umbre își vorbesc.

Starea de spirit regăsită se compune  
din plăcerea de a resimți biciuirea ploii,  
din imaginea rochiilor cu fluturi uitate  
pe frînghie, din urmărirea jocurilor  
copilărești, pentru a se împlini în cea  
dinții iubire. Intîmpinată o dată cu lupta  
revoluționară, dragostea era de necon-  
ceput în afara patosului politic. Silueta  
iubitei, contopită în imaginea coloanelor  
în mers, se degajează din poezii  
ca „încrederea”, cu elanul și puritatea  
ei:

Ții minte cît de tineri eram, și cum  
treceai  
cu buzele întredeschise,  
cu buzele albite de ger,  
cu palmele  
subțiri ca umbra frunzelor – t»  
minte  
cum la tribuna iernii ridicam  
cu voioșie pumnul stîng... ?

Antrenat de tensiunea străzii, fragilul  
cuplu împărțea pe străzi „Scînteia”, își  
proiecta visele pe schele, își făcea re-

ciproc confesiuni pierzându-și pașii în rătăcirile fanteziei.

„Răgaz”, „Episod”, „Uneori am fi vrut”, „In noul oraș”, — evocări ale perioadei de eroism tineresc al șantierelelor — par fragmente ale unui jurnal liric transcris de un suflet însetat de a sluji o cauză prețioasă prin aptitudinea ei de a potența virtuțile supreme și intime ale omului, setea de fapte, puritatea, dragostea. Expresia poetică, comunicativă, este însă uneori stângace în eforturile de a surprinde pateticul simplu, eroismul firesc, noblețea discretă. Un ciclu traversat de aceleași năzuințe e dedicat chipurilor de martiri muncitori și de figuri simbolice pentru „anii de început”. Portretele au căldură: de imaginea lor contemplatorul se apropie cu o reculegere gingașă, cu sfială; sufletul nou e exaltat cu o fremătare tandră, afectuoasă. Meditația propriuzisă menită să desprindă înțelesurile mai adânci ale luptătorilor nu se transformă însă în idei artistice vibrante, convingătoare. Orizontul întins al gândirii întemnițatului, al celui silit să se miște într-un univers „cu patru pași” se reflectă armonios în perspectiva celor patru puncte cardinale, celor patru vânturi, spre care comunistul își îndreaptă simbolic pașii:

Făcea patru pași, încordat, se oprea,  
Făcea patru pași, se oprea — și mergea mai departe.  
...Vînt negru de nord, vîntul verii de vest,  
vînt de sud  
Și vîntul cel tînăr de est, care face să tremure mării.  
Făcea patru pași, cîte-uin pas pentru fiecare punct cardinal,  
în pace și liber să sufle frumoasele vînturi, egal.

Însă, în poezii ca „Libertatea” sau „Luptătoarea”, interpretarea se desfășoară discursiv, prea puțin substanțial, comentariul depășind obiectul emoției

— mult mai reslrîns în semnificațiile lui intrinseci. Mîinile luptătoarei lucrează „pentru victoria celei mai nobile filozofii” sau „Libertatea este cuvîntul dramatic al vechilor barzi și-nțelepți”. Cînd atitudinea în fața realității sau cînd în genere contactul cu emoția lirică e spontan, ideea e trăită și idealul uman mîngîiat de poet se comunică cu o cursivitate, cu o alunecare care constituie una din principalele însușiri ale lui Mugur — avîntul delicat, pornirea de a îmbrățișa omul în intimitatea sa și în zborul său către frumusețe. Printre cele mai izbutite cicluri se numără cel cehovian, la care poate fi asociată poezia de omagiu lui Obrazțov-păpușarul. Însuși farmecul specific scriitorului, compus din finețea sensibilității lui la durerea omenească, dar și din puritatea noțiunii sale de fericire, este captat în versuri alternînd lumina cu umbra, tăcerile unduioase — atît de cehoviene — mișcărilor imperceptibile ale personajelor sale. „Bună dimineața” îl imaginează pe Cehov în zilele noastre, sub chipul unui unchi Vania ce și-a găsit destinul, împlinirea:

Ești fericit? Fruntea ta,  
mîinile tale trudite —  
și frunțile tuturor, albe de gînduri,  
și mîinile toate, trudite —  
stăpîne sînt,  
ale celor văzute, ale celor trăite,  
și ale tuturor livezilor cu vișini — în care  
diminețile iernii se dau cu sania,  
diminețile verii dansează cu glezne  
ușoare.  
E adevărat, unchiule Vania, ești fericit?  
Bună dimineața, unchiule Vania.

Notabilă este și poezia „Personaj cehovian”, pentru sezișarea esenței viziunii scriitorului asupra eroului său predilect, sortit să-și consume forțele zadarnic sau să se teamă de propriile lui virtualități:





mînt, alcătuiesc cele mai cuceritoare trăsături din poemul respectiv.

În general, poezia lui Florin Mugur a evoluat categoric în raport cu placheta precedentă, „Romantism”. Sensibilitatea a devenit mai acută, capacitatea de a îmbrățișa viața în ardoarea ei s-a transformat dintr-o veleitate într-o fibră personală și, mai important, reflecția e solicitată mai intens. Valorile de puritate, de seninătate, de fraternitate nemijlocită între oameni, toate acestea apar însă uneori insuficient legate de principalul lor motor: lupta pentru obiectivele concret-istorice ale omului, luptă în care armonia interioară se cucerește înlăturînd obstacole și pe cei care se pun de-a curmezișul, și prin atingerea obiectivelor celor mai imediate, mai necesare. Maturitatea către care năzuiește, se cucerește și ea în fiecare clipă, mergînd ferm în „ritmul unanim” pe care îl cîntă. Atunci va depăși pe deplin stadiul invocării, al idealului, intrînd în personalitatea constituită a poetului ce se conturează în acest volum.

Mihail Petroveanu

CAMÎL PETRESCU: „Ultima noapte de dragoste, Intuia noapte de război”. Există în critica noastră literară o prejudecată puternic înrădăcinată atunci cînd este vorba de analiza eroilor lui Camil Petrescu: pornind de la faptul incontestabil că opera lui Camil Petrescu conține o puternică problematică teoretică, că eroii romanelor sale sînt intelectuali și că au tendința de a privi contradicțiile propriei lor existențe aproape numai pe planul ideilor, criticii consideră de obicei că ne-am găsi în fața unui neiertat sacrilegiu dacă am pune la îndoială faptul că majoritatea acestor eroi — în ciuda propriilor lor concepții despre ei înșiși — sînt niște martiri ai pasiunilor intelectuale, dacă am afirma că nu trăiesc exclusiv în sfera ideilor, ci au o sensibilitate afectivă orientată mereu

spre cotidian, spre plăcerile și bucuriile cetățeanului obișnuit. Se consideră o blasfemie, a demonstra că dramele acestor eroi, atît de particulare, participă totuși la viața de fiecare zi, caracteristică meleagurilor de la gurile Dunării. O asemenea prejudecată în legătură cu opera lui Camil Petrescu, care decurge dintr-un anumit snobism, — din snobismul inteligenții — a făcut epocă și în critica dintre cele două războaie, mai ales în legătură cu „Ultima noapte de dragoste...”. Avînd în față un erou cu licența în filozofie, criticii ajungeau neapărat la concluzia că Ștefan Gheorghidiu este un eiou lucid implicat în drame cerebrale, drept care exasperează pe mediocrii din jur.

Formația intelectuală a lui Ștefan Gheorghidiu nu ar trebui să ne ascundă adevărata sa structură psihică, modalitatea sa temperamentală în care viața de toate zilele are un rol bine determinat, am spune „determinant”. Departe de a se izola sau a porni „în căutarea absolutului”, Gheorghidiu se amestecă din plin între oameni; este un adevărat îndrăgostit, care ca îndrăgostit este „plat” și fără „spirit critic”, care simte o pasiune mistuitoare, se căsătorește orbit de sensualitatea și frumusețea fizică a Ellei, pe care o preferă — cum lasă singur de cîteva ori să se înțeleagă — unor colege mai spiritualizate. Gheorghidiu nu observă în via participare la discuții filozofice a Ellei o efervescență intelectuală simulată, (simulată nu din perfidie desigur, ci din dorința firească de a place soțului ei). În prima parte a romanului — acolo unde este vorba de tînărul adolescent lipsit de experiență — eroul privește relațiile cu soția sa nu cu luciditate, ci „în extremis”, cu oscilații între disperare și euforie, caracteristice vîrstei.

Acestea sînt, de fapt, datele inițiale, situația dramatică pe care o găsim la începutul cărții, înainte ca eroul să fie împins înspre acea experiență crucială, care-l pune în fața sensurilor esen-

tiale ale vieții și-1 face să trăiască momente când pentru un om cinstit nu mai este loc nici pentru iluzii, nici pentru deziluzii, ci doar pentru adevărul crud. Această experiență este RĂZBOIUL. Ceea ce izbește la lectura diferitelor analize ale romanului este faptul că lipsește adesea viziunea exactă a evoluției lui Ștefan Gheorghidiu și a rolului pe care-1 are războiul în transformarea sa. Ceea ce într-adevăr se subapreciază este faptul că Ștefan Gheorghidiu de la începutul cății nu este același cu cel din a doua parte. Impresia de unitate, de perspectivă egală asupra vieții, pe baza cărora se discută de obicei cartea, provine din faptul că eroul își re trăiește propria sa dramă ; ceea ce nu implică însă faptul că în desfășurarea acestei drame eroul ar fi fost egal cu sine însuși. De fapt, romanul lui Camil Petrescu este compus din două părți care se leagă între ele, dar care sînt oarecum distincte: prima parte cuprinde în esență narațiunea dragostei și a geloziei, partea a doua — experiența pe cîmpul de luptă, jurnalul de campanie al lui Ștefan Gheorghidiu. Acesta nu este propriu zis în această primă parte a cărții un „inadaptabil”, un ins aruncat de viața burgheză la marginea societății, un erou din speța lui Ladima. Nu împărtășim părerea exprimată de Al. Săndulescu în prefața ediției de față, care acordă și în această primă fază un deosebit credit eroului subliniindu-i „luciditatea”, „prezența de spirit”, „cerebralitatea exemplară”, „inadaptabilitatea”, într-un cuvînt, întregul complex de însușiri care trebuie să facă încă dintr-un bun început din Gheorghidiu, un protestatar, etc. Printre multe lucruri bune pe care le conține prefața lui Al. Săndulescu (mai ales în ceea ce privește delimitarea cadrului social, caracterizarea faunei politice și sociale care mișună în roman) există și o lăudabilă intenție de a polemiza indirect cu unele caracterizări din „Istoria literaturii romine” de G. Călinescu, unde eroii im-

preună cu autorul erau priviți ca misogini incurabili, dușmani ai femeii în genere. Reliefa rădăcinilor sociale ale dramei lui Gheorghidiu este binevenită, prezentarea Eliei ca o expresie a femeii burgheze, trebuia făcută cu fermitate. Însă nu e mai puțin adevărat că prima parte a romanului rămîne o monografie a geloziei și că avem în față tribulațiile, iluziile, pseudorevelațiile și suferințele unui om cinstit care, îndrăgostit de soția sa, trăiește drama incertitudinii, oscilînd între o încredere fanatică în cinstea ei și presupunerile cele mai extraordinare, corespondențele cele mai gratuite. Pe această linie nu se poate spune că Ștefan Gheorghidiu este un anti-Otello, că se călăuzește de prerogativele lucidității sau de idei clare și distincte. Scade oare aceasta valoarea tipologică a eroului, discreditează fondul său sufletesc ? Nicidecum, ni se pare dimpotrivă că-i adaugă un plus de vitalitate. Așa-zisele prelegeri de filozofie pe care eroul le face în pat nu reprezintă o manifestare consumată a unui intelectual lucid, ci „beția primelor revelații intelectuale”. Ar fi absurd să conchidem din lectura acestei prelegeri că ne aflăm în fața unui filozof idealist consumat ; e vorba mai degrabă de o „dramă a adolescenței” care, pentru studentul audient al seminariilor lui Motru și Negulescu ia și aspectul superficial al unei drame idealiste. Caracterul limitat al lucidității lui Ștefan Gheorghidiu apare și mai evident în raport cu alți eroi ai operei lui Camil Petrescu. Este oare Ștefan Gheorghidiu un tip de caii brul lui Gelu Ruscanu, directorul „Dreptății sociale” din „Jocul ielelor”, care rupe complet cu mediul din care provine, devine un „renegat” pentru societatea burgheză ? ; este eroul din „Ultima noapte...” asemănător cu Ladima, artistul cetățean, căruia clasa burgheză îi refuză, drept răzbunare, nu realizarea marilor pasiuni, identificarea ideală a femeii iubite, nu „absolutul”, ci elementarul ? Ștefan Gheorghidiu se folo-

sește totuși de ceea ce hazardul îi dăruiește cu amindouă miinile: avere (într-adevăr, impozantă) și acel farmec personal care dezlănțuie o avalanșă de insistențe feminine. Departe de a fi un „rejeton”, Ștefan Gheorghidiu este implicat în foarte asidui relații mondene, frecventează diferite „palace”-uri, restaurante (întotdeauna de prim rangt, curse de cai, dineuri, recepții, jocuri de noroc, „piarty”-uri, pigmentate de cancanuri, inițiază aventuri galante, etc.

Făcînd asemenea remarci, cu scopul de a merge spre o identificare mai precisă a eroului lui Camil Petrescu din „Ultima noapte...” și de a determina un loc mai exact în galeria eroilor din întreaga operă, sîntem de acord cu observația că gelozia îi prilejuiește lui Camil Petrescu magistrale capitole de analiză psihologică, care dezvăluie poate pe cel mai de seamă analist al prozei roiminești. însă o adecvată înțelegere a individualității eroului nu poate fi obținută prin aproximarea doar a categoriei generale pe care o reprezintă, prin neglijarea consecințelor pe care o implică starea sa civilă. Autoanaliza lui Gheorghidiu anticipează într-o anumită măsură procedeele din „Patul lui Procust”, însă, spre deosebire de jurnalul lui Fred Vasilescu, memorialul lui Ștefan Gheorghidiu este scris la o înaltă tensiune, la o indignare care ajunge în mod firesc la patetism și demascare, care crește pînă la incandescență, cînd este vorba de jurnalul de campanie.

Că între prima și a doua parte a cărții este vorba de o schimbare de perspectivă, de o creștere a eroului, de o obiectivare a impulsurilor, rezultă și în diferența de tonalitate, în modul în care sînt relatate cele două experiențe capitale. O dată cu maturizarea, narațiunea lasă să se întrevadă interiorizarea durerii; de data aceasta luciditatea există, însă este un dat cîștigat ulterior experienței, și nu prealabil. Dacă nu ar fi fost această parte a doua a cărții care este pentru erou revelația halucinantă a societății în aspectele ei

cele mai hidoase, nu ar fi existat de fapt nici revelația adevăratei înfățișări a soției; abia acum apare acel eveniment, acea experiență sufletească crucială care determină o nouă perspectivă: războiul are exact aceeași semnificație pentru Ștefan Gheorghidiu ca revoluția -din 1848 pentru Frederic Moreau, eroul din „Educația sentimentală” a lui Flaubert.

Marile calități de realist ale lui Camil Petrescu capătă în această a doua parte a cărții o largă dimensiune. „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război” rămîne unul din romanele cele mai impresionante ale literaturii noastre realist-critice, în primul rînd fiindcă demască oroarea războiului imperialist, adevăratul conținut al lozinței „unității naționale”, destinat să mascheze traficul cu viețile oamenilor simpli, contrabanda oficială, orientarea subzistentelor către inamic. Romanul lui Camil Petrescu este însemnat fiindcă dezvăluie cu o deosebită intensitate influența enormă pe care acțiunea diferitelor clase în acest război a avut-o asupra celor mai buni reprezentanți ai intelectualității burgheze. Războiul a apropiat oameni, ca Ștefan Gheorghidiu, de popor, i-a înfrățit în fața morții, dar și în indignarea față de ticăloșia claselor dominante. Aceasta este o consecință a războiului imperialist de care cei ce l-au dezlănțuit nu și-au dat la început seama. Este în deznodămîntul dramei din „Ultima noapte de dragoste...”, deznodămînt în care comuniunea cu durerile colectivității spulberă ca pe nimic visul rău al geloziei și infernul îndoielilor, este în acest sfîrșit, în luciditatea retrospectivă a eroului față de propria sa dramă, nu elogiul suferinței, ci un „Evrka” optimist, smuls cu mîndrie luptei și suferinței. Prin asemenea pagini romanul lui Camil Petrescu se opune cu hotărîre literaturii imperialiste, care încearcă să ne convingă că războiul ar fi expresia naturală a unor tendințe oare sălășluiesc în oameni. Valoarea realistă a operei

lui Cărnii Petrescu trebuie văzută în ansamblul semnificațiilor ei și nu în raport cu o pretinsă infailibilitate a lui Ștefan Gheorghidiu.

H. Bratu

HERTHA LIGETI: „Stelele nu apun”. (Editura pentru literatură, 1962). În afară de nuvelele lui Ioan Grigorescu (volumul „Obsesia”) care reconstituie ororile săvârșite de fasciști în lagărele de exterminare din Polonia și de câteva sugestive schițe ale lui H. Zincă din volumul „Un civil în tranșee”, aceasta față oribilă a războiului hitlerist n-a mai fost evocată în literatura noastră. Cartea Herthei Ligeti, scriitoare de limbă germană, vine să îmbogățească un sector tematic mai puțin abordat de scriitorii noștri.

„Stelele nu apun” este o carte inspirată din realitățile tragice ale ultimului război.

Concepută inițial ca o creație obiectivă, cu personaje și episoade interesante, cartea n-are propriu-zis o acțiune încheată, ci urmărește un șir de fapte, de întâmplări trăite de câțiva eroi, fii ai clasei muncitoare vieneze, care în 1934 protestaseră împreună cu întreaga populație muncitoare a orașului împotriva pericolului fascist.

Există două planuri paralele, urmărind pe de o parte lupta ilegală a comuniștilor austrieci sub ocupația nazistă, pe de alta peregrinările unui grup de vienezii evrei, siliți mai întâi să emigreze în Belgia, dar care ajung apoi în lagărele morții organizate de fasciști.

Realitățile zguduitoare descrise de autoare o fac uneori să renunțe la simpla relatare a faptelor, narațiunea devine când o vibrantă mărturie a odiseii tragice pe care au putut s-o trăiască oamenii în secolul nostru, când un poem care slăvește capacitatea de luptă și optimismul inepuizabil al reprezentanților clasei muncitoare.

Urmărind destinul câtorva comuniști austrieci angajați în marea luptă împotriva fascismului, autoarea face cunoscută cititorului o lume apropiată, animată de simțăminte nobile.

Stufoasa acțiune a cărții urmărește peripeziile dureroase ale câtorva eroi — cum sînt tinerii logodnici Hedy și Ottl, — ilegaliști care au de îndeplinit sarcini importante, sau Kurtl și Hanna, niște adolescenți visători dar luptători devotați cauzei mișcării comuniste. Acțiunea începe din anul fascizării Austriei și se continuă în vremea teribilei prigoane rasiale și a războiului dezlănțuit de hitleriști pînă în momentul eliberării țării de către armata sovietică. O perioadă îndelungată în care timp mișcarea de rezistență din Austria, ca și din alte țări subjugate s-a desfășurat în condițiile ilegalității.

Autoarea descrie acțiunile inițiate de luptătorii comuniști rămași pe teritoriul ocupat, cum sînt Hedwiga Brunner — care organizează sabotajul într-o uzină de armament, sau logodnicul ei Ottl, care transportă și la nevoie redactează manifeste pentru muncitorii din fabricile aflate acum la dispoziția ocupanților — concomitent cu acțiunile întreprinse de comuniști sau de simpatizanți ai mișcării comuniste, ca belgianul Neumayer, ori Bertha Tannenbaum, ai cărei fii Ossi și Kurtl sau Hanna, logodnica celui din urmă, luptă în emigrație împotriva mașinii de război naziste, răspîndind manifeste printre ostașii armatei hitleriste.

Descriind destinul tragic dar eroic al Hedyei Brunner, fruntașă a mișcării comuniste austriece, executată de Gestapo, ori soarta Berthei Tannenbaum, figură tipică a mamei, care văzîndu-și fiii luptînd pentru a cauză dreaptă ajunge ea însăși o convinsă luptătoare (în lagărul de la Auschwitz, Bertha cere să devină membră de partid și să participe la mișcarea comunistă din lagăr), urmărind aceste destine, autoarea face să triumfe ideea că în lupta acerbă și foarte inegală pe care au

dușoarii împotriva ocupanților nașiți în țară sau în lagărele morții, natura umană n-a putut fi înfrântă, idealurile comuniștilor și dragostea lor de viață au rămas biruitoare.

Dincolo de gratiile închisorilor sau în barăcile infernale aflate la doi pași de rugul nestins alimentat cu trupuri vii, oamenii au continuat să iubească, să se bucure de anotimpul primăverii, să imagineze basme despre apropiata lor eliberare, să tresară la revederea cimpului înverzit, să cînte, să spere și să continue lupta.

Din cele mai cutremurătoare pagini ale cărții Herthei Ligeti răzbate totuși o undă de optimism și de lumină. Pentru că viziunea autoarei rămîne aceea a unei luptătoare, a cărei încredere în oameni rămîne neclintită.

Însuși titlul cărții este simbolic. „Stelele” care nu apun simbolizează amintirea nestinsă a eroilor clasei muncitoare, căzuți în lupta antifascistă

. Faptele apar mai pregnante cînd sînt povestite simplu-, direct. Așa sînt paginile referitoare la munca conspirativă a lui Ottl sau mai ales cele care evocă iadul de la Birkenau ori Auschwitz. De aici însă și limitele acestei cărți răscolitoare. Ținînd cu tot dinadinsul să creeze o acțiune cu eroi ale căror destine se întretaie și se împletesc, autoarea n-a reușit totdeauna să imprime cărții un ritm crescînd, o gradație a faptelor. Există episoade care se repetă, mai ales acelea privind metodele sălbatice de tortură ale Gestapoului. Scenele care narează arestarea Hannei sînt asemănătoare cu cele referitoare la arestarea Trudei Richter.

Lăsîndu-se copleșită de bogăția de fapte, autoarea nu și-a impus o mai riguroasă selecție a lor, și aceasta se răsîrînge și asupra individualizării personajelor: acestea, în împrejurări similare, reacționează aproape similar, iar analiza psihologică nu este dusă pînă la capăt. Sînt neajunsuri evidente dar care la o nouă ediție ar putea fi înlăturate.

Oricum, în ciuda unor lungimi, a repetării unor situații sau episoade, cartea Herthei Ligeti se parcurge cu interes și tulbură prin conținutul ei răscolitor, ca și prin viziunea profund umană a autoarei ei. E o carte vie, care se adresează deopotrivă emoтивității și conștiinței cititorului.

Eugenia Tudor

KOVACS GYORGY: „Momîniul ostașului”. (Nuvele. E.P.L., 1962). Primele nuvele ale lui Kovacs Gyorgy publicate în periodicele Korunk, Erdelyi Helikon, Brassoi Lapok și volumele apărute între 1934 și 1935, „Corbi deasupra satului” și „Focul se stinge” expun într-o imagine crudă și exactă viața satului ardelean zguduit de contradicții, cu grave procese economice și sociale, în anii care au precedat războiul și cei imediat următori, Kovacs Gyorgy evoluează de la atitudinea de observator critic, la cea de scriitor luptător, cu manifestări care anunțau pe scriitorul realist-socialist de mai tîrziu. În timpul războiului, a ținut legătura cu publicațiile semilegale și ilegale ale partidului, găsînd un limbaj potrivit pentru exprimarea ideilor sale înaintate în articolele mobilizatoare, protestatere, de chemare la luptă și de demascare a fascismului. Între 1938 și 1942 Kovacs Gyorgy a mai reușit să publice cîteva volume, „Iarnă ardeleană”, „Măgarul roșu”, „Cîmpul de aur”, după care au urmat anii grei de teroare fascistă. Scriitorul își reia activitatea după 1946 prin tipărirea a două volume de proză, și în 1947 a unui volum de studii, intitulat semnificativ „Ardealul împăcat”.

Cărțile care au urmat, „Cu ghiarele și cu dinții”, „Buchetul” au dovedit treptat că scriitorul a înțeles să depășească stadiul realismului critic, îndreptîndu-se către o concepție despre artă bazată pe principiile realismului socialist.

Recentul volum de nuvele, „Morîntul ostașului”, oferă o nouă un-

gine a satului ardelenesc supus prefacerilor revoluționare în ordinea economică și socială, cu implicațiile psihologice firești care decurg din această luptă. Ceea ce interesează aici este tocmai dezbaterea etică, pledoaria pentru soluții de viață izvorâte din principiile moralei noi.

Cunoscând în adâncime procesul de înnoire din viața satului, scriitorul comunică fapte revelatoare, observații noi asupra oamenilor, pornind de la împrejurări aparent banale, cum ar fi de exemplu efectuarea controlului veterinar într-o gospodărie colectivă (nuvela „Cristina și condamnată”) sau o abatere de la disciplina administrativă (nuvela „Mormintul ostașului”) etc.

Acțiunea nuvelei „Cristina și condamnată” se petrece într-o gospodărie colectivă; conflictul are două laturi principale: una de ordin social, privitor la lupta unor oameni cinstiți în a căror conștiință mai dăinuie rămășițe ale trecutului, și alta, de ordin personal, între Cristina și bărbatul ei. „Condamnată” este una din cele mai bune vite ale gospodăriei, găsită la un control sanitar bolnavă de tuberculoză. Zelul mulgătoarei Cristina de a-și apăra animalul preferat crează încurcături colectivei. Oamenii par dispuși să plece urechea la zvonuri dușmănoase, după care acțiunile preventive de întărire a șeptelului ar constitui o măsură a statului de a lua pe o cale ocolită, cotele de carne, desființate. Momentul este prielnic pentru defăimarea veterinarului, în ale cărui cunoștințe spiritele înapoiate refuză să creadă. Introducerea medicinei preventive în viața satului răscolește profund concepțiile tradiționale și autorul urmărește acest aspect interesant, și revelator pentru prefacerile istorice din viața satelor noastre.

În privința Cristinei, harnică, vigilentă, interesată de problemele colectivității, autorul face observații judicioase. El analizează comportarea anarhică neașteptată a acestei femei, care urmează rapidei creșteri a conștiinței sale so-

cialiste. Faptul că ea s-a făcut cunoscută și stimată în raion ca mulgătoare fruntașă (dând și dovadă de multă vigilență) a ridicat-o într-atît în proprii săi ochi, încît a făcut-o să-și piardă controlul; Cristina ajunge să sprijine acțiunea dăunătoare a elementelor retrograde din sat.

La rîndul lui, Kalandos, bărbatul Cristinei, îi face reproșuri nevestei sale pentru înapoierea ei, nu că ar fi fost convins de binefacerile științei, cît din nevoia de a se opune, ca bărbat, hotărârilor femeii, antrenată în treburile obștești. Conflictul dintre cei doi soți este subsumat și înglobat conflictului social, care constituie coloana vertebrală a nuvelei. Kovacs Gyorgy analizează conflicte reale, exprimând contradicțiile vieții pe plan social sau individual, surprinzînd manifestarea legii generale a luptei dintre vechi și nou.

Preocuparea prozatorului de a înfățișa chipul omului contemporan este îngredită de o anume unilateralitate în analiza proceselor de conștiință. De aici, probabil, tratarea mai superficială a medicului veterinar, Tanko, un om cu idei avansate în sat, dar care, inexplicabil, este ținut departe de acțiune. De asemenea, rolul președintelui Sas Istvan, pe care sarcinile construcției socialiste îl depășesc, nu e convingător în cazul de față. El se lasă prea ușor furat de zvonurile din sat și nu intervine la timp pentru clarificarea situației. Așa dar o aprofundare a analizei psihologice ar fi fost foarte necesară.

Acțiunea nuvelei „Mormintul ostașului” se petrece la cîțiva ani de la încheierea războiului. Voind să păstreze în satul lor mormintul unui soldat sovietic, conducătorii de partid, oameni corecți și cu simțul datoriei, trec peste pozițiile forurilor superioare care prevedeau strângerea tuturor osemintelor eroilor căzuți în lupte și reingroparea lor în cimitirul capitalei de județ. Primele pagini par a se ocupa de fapte mărunte. Văduva Rofay îngrijește mormântul cu gândul la propriul ei fiu

mort în război. Printr-o colectă, țăranii pun o lespede de piatră pe mormint. Oamenii se întilnesc, comentează faptul. Autorul are aici o grijă deosebită pentru culoare, pentru atmosferă. Autorul crează și biografiile interesante cum sint acelea ale activiștilor de partid, a chia-burului Benczi Miclos, a văduvei Rofay.

Caracteristic pentru această nuvelă este faptul că autorul evidențiază participarea maselor la rezolvarea unor probleme obștești. Acte de eroism simplu ca acela al bătrinei Rofay cărind apă de la distanțe mari ca să stropească florile sădite de ea pe mormint, de modestie emoționantă, de atașament la cauza colectivității sint prezente • în această nuvelă care se întemeiază pe o rețea complicată de episoade ce întregesc tabloul social și moral al satului. Prin atitudinea țăranilor față de mormintul eroului, nuvela capătă un înțeles simbolic al respectului față de cei care s-au jertfit pentru eliberarea patriei. Prin văduva Rofay, autorul readuce în conștiința cititorilor amara lecție a celui de al doilea război mondial.

Acest ultim aspect este reluat în nuvela mai scurtă „Tufănică lui Dali Ioska”. Acțiunea ei se petrece în timpul retragerii trupelor germane, acuzând cu violență războiul, a cărui evocare a prilejuit scriitorului imagini expresive. Copilul de țăran, agățat de gîtul mamei, îngrozit de sîngeroasa răzbu-nare a fasciștilor împotriva unui soldat sovietic, formează un grup împietrit, simbol al grozăviilor războiului fascist.

Apariția acestui volum de nuvele vine să îmbogățească nuvelistica noastră nouă cu tematică rurală.

Cornelia Ștefănescu

DARIE NOVĂCEANU : „Autobiografie”. Datorită grijei meritorii a Editurii pentru literatură, care în colecția Lu-ceafărull dă ocazie tinerilor poeți remarcăți printr-o prezență perseverentă în ziare și reviste literare să-și adune

într-o primă culegere versurile mai re prezentative, iată că „un nou catarg al poeziei noastre literare”, cum, cu un zîmbet binevoitor, îl caracterizează criticul I. D. Bălan, se ivește înaintea cititorilor. E vorba de Darie Novăceanu și volumul său „Autobiografie”. Din primele versuri autorul încearcă să se definească, să prezinte cititorilor personalitatea sa. „De vrei să mă cunoști, tu mă privește / Nu din afară, din lăuntru meu. / Eu curg ou timpul și pe drum, firește, / Rămân același și mă schimb mereu”. Chiar dacă titlul plachetei reprezintă mai curînd efortul interesant al tînărului poet de a găsi o denumire curentă și în același timp caracteristică, originală, opului său de debut, de cit o concepție unitară care a stat la baza selecționării poeziilor publicate, placheta rămîne, totuși, un bun prilej pentru a căuta să descifrăm profilul artistic al autorului, pentru a descoperi posibilitățile sale poetice.

Darie Novăceanu ni se înfățișează în tinerețea sa de astăzi, într-o etapă de formare a personalității. Ca și la mulți alți poeți ai generației din care face parte, lirismul predomină în creația lui Darie Novăceanu. Spre deosebire însă de majoritatea confrăților săi, el este lipsit de avîntul năvalnic, parcă specific tinereții, de căutările uneori stîngace, care, dacă nu ajung la realizări poetice remarcabile, aduc însă mereu o notă de prospețime, spontaneitate și autenticitate, dînd atîta sa-voare versurilor unor debutanți talentați. Poetul are, incontestabil, capacitatea să elaboreze stihuri curgătoare, melodioase, și tînărului autor îi place să-și audă versurile sunînd. De aceea ocolește cu grijă toate meandrele ineditului, calea neumblată, și preferă drumul bătut cu rezultate sigure. Iubitor al folclorului și al poeziei clasice. D. Novăceanu și-a făcut ucenicia la Coșbuc, Șt. O. Iosif și Goga, mai puțin la Argezi, și și-a însușit prin intermediul marilor scriitori modalități de versificație corectă. Dar învățătura nu s-a asimilat



într-o măsură îndestulătoare și poetul care a deprins meșteșugul se arată încă destul de sărac în scînteieri de originalitate. Poate de aceea elanul e înlocuit de emfază, autenticitatea spontană de o discursivitate retorică. Apropiat de natură și gata s-o contemple sub toate aspectele ei, Novăceanu ne apare, în marea majoritate a poeziilor sale, ca un ipeisagist, un realizator de pasteluri. Dar, simfînd parcă pericolul superficialității, pericol născut din atitudinea sa detașată, de vizitator ocazional, de oaspete la prilejuri festive, autorul Autobiografiei suplinește adesea împlinirea organică cu mărețele făuriri ale patriei noastre prin formule gigantese-statuare, dinamica vieții noi cu priveliști mărețe și statice. E oare de mirare că la Novăceanu statuile abundă? „Barajul către virfuri nu mai suie / ... / Bu il privesc și-mi pare o statuie”.

Și mai departe poetul îndrăgește pe: „sculptorii aceștia careen piatră / Neobosiți ridică statuile ce duc / Imnul luminii în fiecare vatră.” („Sculptorii de la Bicz”).

Pînă la urmă Novăceanu însuși ajunge statuie: „Și tot ce-am năzuit și am făcut / Tot ce de mine ține / În toate mă găsesc pe mine / Prin lume umblătoare, vii statei.” („Spirala de foc”).

Creator al cîtorva reușite imagini de natură 'adormită: „Ca niște corzi de harfă întinse cu migală / între pămîntul verde și cerurile albastre, / Șuieră trestii albe. Tăcută și ovală, / Prin șuier suie luna cu versurile noastre / („Noapte”) sau: „Alunecăm în noapte peste tăcerea udă, / Peste amurgul tainic al Dunării străvechi, / Privind cum liniștite, spre stufăria crudă / Trec lebedele albe stinghere și perechi” („Amurg”), Novăceanu tresare parcă speriat de coarda elegiacă pe care a ciupit-o și încearcă să corecteze tonul descriptiv, melancolic, care nu se potrivește cu atmosfera respectivelor poezii. Astfel topometrii, teodolitele, lunetele sînt artificial puse în fruntea poeziei „Aud curgînd oțelul” și repede aban-

donate pentru a se reveni la nostalgia sălciei plîngătoare, a plopului înalt și a micului pîrîiaș. Aceeași manieră o regăsim cu un sens și mai flagrant în poezia „Cîmpuri, cîmpuri”: „Cîmpuri, cîmpuri, iarbă de mătasă / Adormită sub zăpada rece / Trenul vă despică, vă petrece, / Aducîndu-mă din nou acasă / ... / Ați rămas la fel sub legănarea / Lunii printre crengi în nopți de vară / Oamenii din sat doar vă stricară / Haturile limpezindu-și zarea.” (Sublinierea ne aparține). Că un asemenea mod de înfrîngere a atemporalității, de intrare în actualitate poate duce la rezultate dintre cele mai năstrușnice, ca viziunea unei oștiri a păcii adormite, este fatal: „Oștirea păcii-n corturile albe / Studenții dorm, lăsînd afară / Marea să-și sune pe nisipuri salbe / În liniștea ce liniștit coboară.”

Din această cauză multe poezii, mai ales din ciclul „Sub flacăra steagurilor” par de fapt niște peisaje ridicate la rangul de locuri de muncă pe unde, ca un element de neînălțurat, a trecut și omul

Volumul de debut al unui tînăr poet nu este încă un prilej de bilanț. Din el abia de se pot desprinde cîteva trăsături artistice personale ale noului venit în cîmpul stihurilor. Ce se va cristaliza? Ce, din ceea ce astăzi este promisiune, miine va ajunge prin muncă asiduă creație literară de valoare? Greu de spus! Ceea ce acum se prezintă doar ca ușurință de condei se poate transforma miine fie în artă, fie în meșteșug de duzină. Sensibilitatea artistică la impresiile de afară poate genera cu timpul tot atît de bine transmiterea unor simțăminte profunde atotbiruitoare ca și o producție în serie de poezii de ocazie. Unui debutant nu i se poate ura decît să aleagă calea spinoasă dar cinstită a artei adevărate, închinată poporului. Și în această privință Darie Novăceanu mai rimează încă cu prea multă ușurință: hain cu străin, muncă cu poruncă, pluguri cu belșuguri, două cu nouă și fire cu

iubire, pentru ca să nu-l bănuim ispitit de soluțiile lesnicioase.

Și încă ceva. Stabilind dimensiunile colecției Luceafărul la circa 100 de pagini, oare Editura nu invită pe începătorii în ale poeziei să fie prea puțin exigenți cu lucrările lor și să aleagă cu prea multă indulgență versurile dedicate tiparului? În orice caz dacă în „Autobiografie” ciclul „Bună dimineața mamă!” este mai reușit, mai încheșat, „Peste suflet, curcubeu”, „Cinci cintece” și „Versuri din tabăra studențească” suportau o triere mai severă.

Sanda Radian

I. POPESCU-PUȚURI: „Se naște întrebarea” (E.P.L. 1962). Ciclul anunțat de scriitor prin acest vast volum vădește un caracter evocator, cu certă amprentă autobiografică. De fel de prin ținuturile Craiovei, autorul recheamă în memorie anii copilăriei, pe care-i reinvie cu aplicație și talent. Volumul, deși o evocare, păstrează o epică a lui, fragmentată pe alocuri de unele episoade de prisos, dar vizibilă și cu suficientă forță de organizare și ordonare a faptelor. Autorul, dovădind, neîndoielnice calități de povestitor nu mărturisește nostalgia după zilele amare ale copilăriei. Amintirile sînt dimpotrivă filtrate pentru a înfățișa drumul greu pe care l-a străbătut pentru a ajunge din sărăcia și întunericul Giorocului la liceu, „p. drumul cu lumină” al științei și cunoașterii. E calea cunoscută parcursă de mulți alți fii de țărani pentru care școala era izbăvirea, poarta spre eliberarea din sărăcie.

Tabloul satului e compus cu pricepere din elemente revelatoare. Țăranii își muncesc pămîntul ca-n bătrîni cu boi. costelivi și după o muncă istovi, toare se aleg cu cîțiva saci de bucate care nu ajung pînă-n primăvară. („...Gioroceni își strîngeau cureaua aproape în fiecare zi fiindcă porumb le rămîne puțin de tot în patul”). I. consecință

„vara mîncă ciorbă de știr acrită cu corcodușe sau cu aguridă, și iarna, zeamă de varză și făsuși cu mămăligă”. Perceptorul e tot timpul activ, cămătarul încearcă mereu, prin judecăți strimbe, să împuțineze pămînturile oamenilor. Tabloul e cunoscut, dar autorul, prin modalitățile proprii de zugrăvire, îi imprimă autenticitate.

donița Pop, eroul cărții, se dovedește un copil ager, priceput la carte, care știe că pentru el învățătura e singura avere. La început eroul o privește ca un scop și acumulează îndărătnic, fărănește. Numai tirziu, cînd orizontul i se lărgește o privește ca pe un mijloc de cunoaștere. învățătura devine acum un mod de a înțelege viața, iar cartea prieten. Dar. pînă aici, la granița adolescenței ,mai e cale lungă.

Cartea are ceva din farmecul atmosferei humuleștene. Un umor popular colorează epica reducînd drame reale la dimensiuni infantile. Văzute prin optica neformată a copilului, întîmplările, chiar cele mai triste, păstrează parcă o ciudată notă firească. Ioniță povestește despre sărăcia și frămîntarea părinților, despre zilele grele ale războiului cînd rechiziția nemțească pustia totul, despre foamea îndurată acasă sau la gazda din orașul unde învăța oarte. despre fărădelegile perceptorului și cămătarului. Dar, amestecate dezinvolt și simplu, fără ierarhie și grație cu joaca din Dumbravă, cu certurile și bătăile dintre copiii din Gioroc și Georămen-i, cu partidele de agoiu înjghebate sub comandă lui Tulucă, sînt cumva despuiate de tragismul caracteristic, invitînd cititorul să desprindă fondul din invelișul aparent. Multă savoare conferă volumului surprinderea, la tonalități adecvate, a mediului rural, cu pitorescul său neuitat, cu nop, file de vară mirosind a iarbă cosită, cu larma copiilor rămași pe cîmp să păzească vitele. Și aici, ochiul copilului nu reține greutatea traiului sugerat prin indicii disimulat fugitive, ci. mai ales farmecul nespus al asedierii bostanelor

cu Iubeniță și pepeni galbeni, al porumbului fript pe spuză, al rădăcinilor de brândușă dezgropate cu țepeliga și nrineate grăbit, după ce au fost sumar curățate de pământ.

Prezentînd un univers țărănesc, autorul știe să prețuiască produsele muncii și obiectele cu care se muncește. Cîteva exemple. Oul, de pildă, nu e mîncat pur și simplu cu mămăligă, ci legumit cîte o țiră. Mămăliga și ea, nu e doar mestecată, oi, la foame, hăpăită, ca fiertura. Plinea nu se mănîncă nici ea oricum, ci împărțită în darapuri. Mălaiul, toamna, stă purcoale în căpistere, pe corlată. E apoi detaliat înfățișat procedeul de preparare a mămăligii care „are și ea socotelile ei”, a fasolei și chiar a vopsitului în casă cu boabe de boz, cu frunze de nuc și foi galbene de porumb. Nararea e aici făcută agale, cu intenții didactice parcă, probînd o adevărată mîndrie țărănească.

Limba colorată contribuie la fixarea specificității mediului evocat. S-ar putea însă reproșa scriitorului abuzul excesiv de regionalisme, nu tuturor cunoscute. Aceasta îngreunează lectura, reclamînd necesitatea apelării la un dicționar de regionalisme, deocamdată inexistent. Obiecții ridică de asemenea lipsa de nuanțare în universul eroului. Altfel spus, în carte trecerea eroului de la copilărie la adolescență nu e suficient marcată. Unghiul de vedere rămîne în general același, cititorul neputînd sesiza deosebirile firești intervenite în conștiința eroului, acum chinuit de neastîmpărul întrebărilor, al cunoașterii.

Cartea se citește cu interes fiind încă o contribuție la îmbogățirea unui sector bine reprezentat în literatura noastră.

Z. Ornea

MIHAI STOIAN: „Nimeni nu se naște erou” (Ed. Militară). într-un fel, această lucrare-i un debut. Cunoscut ca autor de cărți pentru copii, Mihai Sto-

ian ne oferă de astă dată o povestire „pentru cei mari”. Intenția evident educativă nu lipsește nici aici: ne-o spune chiar titlul, aproape programatic, al cărui sens este: eroii nu Se nasc, ci devin, deci oricine are șansa de a deveni erou — și-i un merit al autorului Că a știut să se ferească de didacticismul sec, și deci inoperant, spre care ideea aceasta putea să-l împingă.

Tema pe care și-a ales-o ca să-și demonstreze ideea nu-i tocmai inedită; lupta perseverentă dusă de un infirm pentru a dobîndi un loc demn în roij locul oamenilor „normali” a fost ilustrată în cîteva cărți cu mare și durabil succes al literaturii universale. Să cităm numai pe cele mai celebre: Korolenko („Muzicantul orb”), Ostrovski („Așa sa călit oțelul”), Boris Polevoi („Povestea unui om adevărat”).

Nu vrem să spunem că Mihai Stoian imită. Dimpotrivă, parcă ferinduse intenționat de căi bătute, ocolește căzu' extrem. Personajul său nu este pus într-o situație desperată. în urma unui accident, aviatorul Liviu Popa rămîne șchiop și n-are să mai poată zbura. El nu este complet inapt pentru muncă. Drama lui este restrînsă astfel numai la părăsirea silită a idealului său : zborul, a nerealizării visului său din copilărie. E, mai curînd, o dramă sufletească. Liviu Popa nu trebuie să înfrîngă prin voința sa inerția unui organism lovit într-un punct vital, ci trebuie numai să se obișnuiască cu Ideea că de acum încolo viața sa o ia pe un alt drum decît cel pe care apucuse, că fericirea e posibilă pentru el și altfel decît crezuse. Așa pusă problema, cere rezolvări mult mai puțin spectaculoase, decît cazul extrem, dar nu mai puțin dificile.

Credem că Mihai Stoian a și găsit una din soluțiile potrivite, tinzînd spre situarea dramei în împrejurări cît mai „comune”, căutînd tensiunea nu în situații, ci în relațiile dintre caractere. E drept că mergînd pe linia aceasta, a căutării situațiilor celor mai „obiș-

tiuite" a „îmblinzit" oarecum și drama. Există oarecare „cumințenie" în această povestire. Liviu Popa, la început, când înțelege că nu mai poate zbura, nu e disperat, e numai trist. Caterina, iubita lui, obligată de mama ei să devină dansatoare, deși n-are talent, e numai „necăjită" că nu lucrează ceea ce i-ar plăcea. Astfel, nici drama sufletească nu poate fi împinsă la tensiune extremă, și nici deznodământul nu mai este imprevizibil. Este aceasta, credem, deficiența principală a acestei cărți, în general bine scrisă și cu frumoase reușite parțiale.

Scrisă la persoana întâia, într-un stil sobru, ea se citește cu plăcere. Fără să facă analiză, limitându-se la notații și frânturi de dialog, autorul înfățișează frumos sentimentele omenești. Paginile mai izbutite sînt cele în care se po-

vestește despre copilărie și despre dragostea dintre Liviu și Caterina. Tendința autorului spre sobrietate și maximă concentrare l-a ajutat să evite melodrama și dulcegăriile și să facă mai limpezi caracterele eroilor. Această tendință însă a avut și unele urmări mai puțin dorite. Voind să arate rolul colectivului, al societății în redresarea morală a unui om, autorul n-a depășit un anumit convenționalism. Unchiul și alte cîteva personaje episodice sînt destul de șterse și evoluția lor cam de circumstanță, deși ar fi avut un rol important în destinul lui Liviu Popa.

Cu toate acestea, însă, cartea aceasta este o apariție meritorie atît pentru partea de reușită artistică din ea, cît și pentru ideile pe care le promovează.

Remus Luca

— din țară —

PROZA ȘI REPORTAJUL IN REVISTA „SCRISUL BĂNĂȚEAN” încercarea de a surprinde ecourile noii realități în conștiința oamenilor, orientarea spre unele teme specifice actualității, străduința de a documenta cititorul asupra aspectelor întrucitva caracteristice Banatului socialist, utilizarea în largă măsură a forțelor scriitoricești „locale” — sînt însușiri demne de relevat la o lectură a prozei și reportajului din „Scrisul bănățean”. Ne referim la numerele apărute anul acesta, răstimp suficient pentru a ne face o idee mai limpede asupra preocupărilor și orientării acestui important sector „asupra valorii lucrărilor publicate. Există aici o reală pasiune, multă căldură în prezentarea noului, a realizărilor socialiste, un interes apreciabil față de situațiile și personajele contemporane. Și chiar dacă schițele și reportajele (aceste specii sînt mai bine reprezentate) socotite fiecare în parte, prezintă deficiențe, lăsînd loc adesea unui sentiment de insatisfacție, ele izbutesc să dea, citite în succesiunea lor, o imagine semnificativă și să transmită ceva din freamătul construcției noastre. Cît despre sentimentul de insatisfacție, care ne asaltează destul de frecvent, îndeosebi cînd e vorba de schițe și povestiri, acesta e provocat de o anumită limitare la aspectul documentar, publicistic, de o estompare mai mult sau mai puțin sensibilă a conflictului contemporan, de caracterizarea uneori sumară a personajelor (îndeosebi a conștiinței lor), de neangajarea lor într-o confruntare ascuțită; e

vorba apoi, în unele materiale publicate, de utilizarea unei maniere stilistice insuficient de expresive.

•

Reportajele sînt consacrate, în mare parte, înfăptuirilor socialismului în regiunea Banat. Virgil Birou semnează reportajul „Pe cărările pionierilor”. Bogate referiri de ordin istoric, cu frumoase descripții de natură realizate de un scriitor experimentat, — va'oros în deosebi prin sublinierea călduroasă a împrejurărilor actuale. E vorba de reînvierea, în zilele noastre, a unor încîntătoare locuri naturale puse la dispoziția pionierilor veniți să-și petreacă lunile vacanței. Pe urmele călătoriei lor, scriitorul evocă noile așezări industriale, munca tinerilor geologi „pe care partidul i-a trimis ca să învie munții”, febrila activitate a minerilor și lucrătorilor din siderurgie, muntele de marmură de la Ruschița, atelierile de prelucrare a marmorei, condițiile moderne de muncă și repaus, casa de odihnă a pionierilor de la Poneasca, ridicată în imediata vecinătate a centrului miner Anina și a combinatului siderurgic Reșița, loc de viligiatură unde tinerii „pe lingă sănătate mai cîștigă și învățatură pentru viață”, deprinzîndu-se de timpuriu să cunoască și să respecte viitoarele lor îndeletniciri. Din alăturarea tablourilor muncii socialiste cu cele naturale, cum este, de pildă, cel de la Poneasca „creat de natură într-un moment de prea fericită inspirație, din azurul înălțării sufletești și din smăldul rigoarei” — autorul reportajului știe să deducă frumoase efecte.

Interesant în multe privințe este și reportajul reșițean al lui Radu Theodoru „Ritm contemporan”, redactat într-un stil încordat, vioi, pe care, din păcate scriitorul îl abandonează în fragmentul de roman „Inceputu.”, lăsând loc unei epici greoaie și încilcite. Autorul și-a propus în acest reportaj să urmărească activitatea marelui centru industrial. În ciuda unui oarecare, excesiv verbiage, se-nalță în fața noastră tabloul viu, în contururi apăsate, clare, al bătăliei „împotriva spațiului și a timpului”. Este bine evocată — uneori prea abstract — uriașa forță constructivă în luptă cu inerția materiei. Este evocat „geniul tehnic” al poporului, valorificat în condițiile noastre, pus în măsură să se desfășoare sub impulsul marilor prefaceri sociale. Un merit al acestui reportaj este că ne face să Simțim „ritmul contemporan” al Reșiței și atunci când prezintă aspecte ale vieții situate dincolo de cadrul propriu zis al producției. (Capitolele Caragiale și ședința solemnă” — elevele și elevii școlii medii într-o adunare consacrată lui Caragiale țin un simposion „cu ținută științifică” — și „Colocvii cu poezia” — o ședință a cercului literar Maxim Gorki). În prezentarea datelor biografice ale eroilor reportajului, s-ar fi simțit nevoia unei adânciri. Stilul „telegrafic” își arată aici insuficiențele între altele și pentru că alunecă ușor asupra unor probleme de ordin etic, ce ar fi necesitat o dezbatere mai amănunțită. Între datele pozitive ale eroilor e și aceasta: „Cîștigă suficient să-și țină nevasta acasă, să achite ratele”. E discutabilă valoarea pozitivă a acestei informații. De la prezentarea strictă a faptului, reporterul știe, de altfel, să se înalțe la concluzii mai largi, și uneori la generalizări (care stau bine în vecinătatea concretului) și referințe polemice vii: „Romancierii de senzație nu vor găsi aici problema înșurătorului copleșit de peisajul urban înecat în neon. Cineaștii nu vor putea niciodată descifra cadre de neorealism italian.

Pășuniștii extatici, bucolicii cîntăreți ai poienelor înflorite, cu oi idilice și ciobani rezemați hieratic în bite, nu vor putea plînge liric lîngă dezrădăcinatul naufragiat la periferia uzinei. Socialismul, sinteză vie a vieții contemporane, a netezit drumul dintre sat și oraș pe coordonatele majore ale sufletului omnesc. A pus în valoare talentul multilateral al poporului nostru, oferindu-i spre realizare suma integrată a ocupațiilor omenești care epuizează epoca”

Reportajul „La Balș o adresă nouă — combinatul” de Aurel Călinescu este scris cu însuflețire, determinîndu-ne să percepem deșteptarea la viață, a unor locuri amorfe, a căror glorie trecută contrasta cu inerția la care fuseseră reduse în timpul vechiului regim. Dar ne întîmpină pe parcurs destule notații convenționale (inginerul — ne întîmpină idilic „zîbind amabil tuturor”, „dînd dispoziții care după ton seamănă mai mult a sfaturi”. Sau: „Cu o mîină pe furca telefonului care! face să fie auzit în foarte secțiile, cu alta punînd rezoluții...”). Aforismele strecurate în text nu saltă, adesea, peste platitudine („Există în om totdeauna o tendință latentă de a se încadra în actualitate, de a fi modern, contemporan cu el însuși” etc.). Stilul nu e scutit de înflorituri școlărești ușor de evitat, astfel diplomele care confirmă calificarea apar reporterului ca „niște pașapoarte care le-a dat dreptul să treacă în tren de lux frontiera ținutului vrăjît și atît de mult visat al industriei”.

O slăbiciune comună a reportajelor publicate în ultimele numere ale „Scrișului bănățean” este insuficiența consistență a portretului. Ar fi bine ca în asemenea reportaje consacrate noului socialist, accentul principal să cadă pe factorul uman, să fie însuflețite chipurile vii ale constructorilor și — eventual — să fie depășit caracterul expozițiv.

Stîrnesc interes acele schițe și poezii care au în centrul lor o problemă

de conștiință, un conflict cu implicații etice, valoarea lucrării respective fiind determinată, firește, de adevărul și actualitatea conflictului sau problemei supuse dezbaterii, de valabilitatea punctului de vedere afirmat. Aci, caracterul expozitiv — care în materie de reportaj nu e chiar un defect capital, — face să dispară interesul artistic și moral, minează scrierea respectivă la rădăcina sa. Un muncitor mai în vîrstă, escavatorist pe un șantier zăbovește și noaptea la locul de muncă, pune la punct mașina, pregătind astfel condiții bune de lucru viitorului ginere, „schimbul” său la același escavator, Grigore Munteanu, „un flăcău vesel”. Viitorul ginere profită de zelul viitorului socru, se împăunează cu rezultatele muncii acestuia, acceptă fără merit titlul de fruntaș. Secretarul de partid vrea să stea de vorbă cu „viitorul socru”, se gîndește însă că acesta, un muncitor conștient și membru în biroul organizației își va înțelege singur greșeala. Dar Costin — acesta e numele muncitorului mai în vîrstă — stăruie în eroare. „El — gîndește secretarul — săvîrșește grave abateri de la intransigență și principialitate cu unul din tinerii care mîine îi va ajunge pe ceilalți. Ceea ce am observat eu și știu eu, știu și alții. Atunci puterea exemplului îl duce de rîpă”. Și iată că într-o bună zi Costin bate la ușa secretarului. își mărturisește greșeala, e profund convins că a greșit. („Vreau numai să-mi descarc sufletul... Am greșit, tovarășe, tocmai eu care am răspunderea muncii cu tineretul. Am fost slab, am cedat, am greșit cumplit...” — Urmează un rînd alb și trei puncte, după care aflăm că tinărul Munteanu Grigore a devenit cu totul alt om). În ultimele rînduri ale povestirii aflăm dezlegarea, cum de s-a putut întîmpla o asemenea transformare, cum de și-a dat seama atît de brusc Costin că „a greșit cumplit”, cum — mai ales — s-a întîmplat că ginerele său „să capete

strălucirea pietrei rare”. În ce-1 privește pe Costin: „Cînd ți-ai dat seama?” întrebă secretarul organizației. Iată cum: stătea într-o seară la rînd să ia bilete la film. Și a apărut atunci Grigore, viitorul ginere, care a luat bilete direct de la casă, fără să mai ție seama de rînd. Atunci — mărturisește Costin — „mi s-a făcut lehamite de tot. Am și plecat și-am avut o ceartă cu femeia, numai eu știu ce-am pătimit”. Asta e tot. („Eh, tinerețe!” de Mircea Șerbănescu). Rîndul alb, steluța și cele trei puncte de suspensie, ascund misterul mutației produse în caracterul tinărului Grigore Munteanu, acest mister în care ar fi stat tot interesul dramatic al povestiri. E greu să ne declarăm satisfăcuți cu indicația, singura indicație existentă, singurul indiciu asupra felului cum s-a produs mutația, minunea: „A trecut o vreme. Caracterul colțuros al lui Munteanu Grigore s-a rotunjit și-a început să capete strălucirea pietrei rare, sub acțiunea binefăcătoare a colectivului.” Pentru literatură — o asemenea formulare nu înseamnă nimic. Scriitorul a evitat astfel să imprime narațiunii sale o tentă, oricît de palidă de dramatism adevărat și odată cu aceasta a răpit povestirii valoarea educativă. Surprinde faptul că un scriitor experimentat, cum este Mircea Șerbănescu, a consimțit să predea tiparului, fără o supraveghere mai atentă, o narațiune atît de sumară.

Cu tot caracterul său descriptiv ne-a părut mai izbutită schița „Cînd voi fi mare” de Virgil Birou. Uimirea copilului de țaran venit la oraș în fața tehnicii, descrierea procesului tehnic astfel cum se înfățișează acestei priviri dilatate de uimirile copilului, licărirea conștiinței mature, odată cu izbucnirea hotărîrii de a conduce, cînd va fi mare, „mașinării și mai grozave decît astea” — prilejuiesc scriitorului, familiarizat cu mediul muncitoresc, o serie de noțiuni exacte străbătute de o undă lirică.

Ne-a plăcut schița lui Sorin Titel „Pantera neagră” — concisă, sobră.

Fotbalistul Gicoane, din echipa locală a ceferiștilor, își face reintrarea pe teren, cu mult succes, după o absență provocată de un accident.

Emoția și neliniștile tânărului său prieten, Romi, (va veni oare Gicoane să-l ia la meci sau va uita de el, prins cum e de grija jocului? va face față Gicoane? nu se va resimți de pe urma accidentului? Va deveni și el, Romi, cândva, un bun lucrător cum e Gicoane, și un portar tot așa de bun cum e acesta, poreclit „pantera neagră”? etc.) sînt notate cu autenticitate. Talentatul tânăr realizează astfel un mic poem al solidarității socialiste, al legăturilor umane.

Fragmentul de roman intitulat: „începutul” de care am amintit, rămîne deocamdată neconcludent. Prozatorul Radu Theodoru, apărător cînd e vorba de reportaj al „ritmului contemporan”, cade aici în descripții tenebroase. Notații de acest fel nu înseamnă încă analiză psihologică: „Cuvintele secretarului cad undeva într-un adînc pe care nu și-l știa. Adîncul ăla e lacom. Le-nghite. Le lovește de niște lespezi, auzi vorbă, unde-nap lespezile în piept, Ie lovește, vorbele sună dintr-odată ciudat și-ncep să se umple de niște înțelesuri noi. Se zbat acolo în el ca-ntr-o peșteră. Pe urmă-i urcă în git și pe limbă”. Atmosfera e tulbure, situațiile — ininteligibile, stilul — neguros, lipsit de-o elementară transparență, de parcă ar ascunde abisuri de adîncime. Ar trebui sfătuit Radu Theodoru să-și revadă mijloacele, să renunțe la stilul tenebros și la viziunea aceasta întunecată, naturalistă care periclitează reușita romanului său (primul — cum ni se spune — din trilogia Facerea lumii).

Mai semnează în aceste din urmă numere: Maria Vasilescu („Așteptare”), Ion Frumosu („Pieptănul naniei Floare”), Cornel Omescu („Zece kilometri”), Grigore Beuran („Lucrarea științifică”), Laurențiu Cerneț („Un reportaj frumos”). Rețin atenția schițele semnate de Gr. Beuran și Ion Frumosu, inspirate

din viața satului colectivizat. Cea dintîi se citește cu interes, supără totuși absența tensiunii dramatice. A doua, scrisă cu humor, nu depășește totuși limitele literaturii pitorești.

Problema conflictului contemporan rămîne problema centrală ce ar trebui avută în vedere la o dezbatere mai detaliată (decît și-au propus rîndurile de față) asupra prozei din „Scrisul bănățean”.

La rubrica „Debut” — notăm numele lui Constantin Pascu, un tânăr ale cărui schițe („Cerule”, „Urișica” și „Cocostîrcul”) prezintă indicii de talent și sensibilitate. Credem că această rubrică, și în general preocuparea de a publica tineri scriitori din regiune, de a-i ajuta să se dezvolte — merită, din partea redacției o atenție susținută.

L. Raicu

— de peste hotare —

„NEVA” nr. 6/1962. Conflictul pe care e construită nuvela lui Evgheni Karpov, „Vînturi albastre”, nu se produce între personaje ce se exclud. Și Serebrov, directorul șantierului hidrocentralei de pe Volga, și Pojoga, inginerul-șef, sînt amîndoi comuniști, conștienți de răspunderile lor față de stat. Conflictul dintre ei derivă din înțelegerea diferită a spiritului, a ritmului pe care-l cere construirea comunismului. Serebrov e, desigur, un director bun, un organizator talentat și cu experiență. Dar, cum se întîmplă în viață, o anumită rutină își face cuib în diferite compartimente ale șantierului, în anumite verigi ale mecanismului; unii oameni rămîn în urmă, fiind totuși menținuți în posturi în virtutea unei inerții, unele lacune în organizarea vieții personale a colectivului sînt neglijate ș.a.m.d. Sînt fenomene care, fără a pune în pericol întregul, încep la un moment să capete proporții de netolerat. Construcția comunismului cere omului să învingă timpul, îl în-



deamnă la cutezanță creatoare și totodată înțeleaptă, partinică, o cutezanță care se înscrie pe linia progresului societății întregi, deschide drum larg posibilităților individului de a-și afirma priceperea, eroismul, talentul, de a crește multilateral, pentru a se afirma și mai util colectivului.

Cu toată aprecierea pe care o nutrește față de inginerul-șef, de care-l leagă o veche prietenie și afecțiune, Serebrov nu-l înțelege, după cum nu înțelege nici pe alți tovarăși de pe șantierul pe care-l conduce. Crusta unei anume rutine s-a Interpus între director și oamenii cu care lucrează și-l împiedică să sezeze semnificația acelui vînt nou pe care l-a stîrnit marea programului comunismului.

Neastîmpărat, îndrăzneț, Pojoga a trăit o viață sinuoasă. El a suferit o condamnare pentru că tot în calitate de inginer-șef și tot pe un șantier condus de Serebrov a aplicat, în absența și în ciuda interdicției acestuia, o soluție de construcție care s-a terminat cu o catastrofă. Dar închisoarea nu l-a frînt; dimpotrivă, și acolo, ca șef de echipă, a executat o lucrare la un canal într-un termen uimitor de scurt, răsturnînd idei unanim admise. Faptul i-a adus eliberarea înainte de termen, dar însoțită de amărăciunea pierderii soției. Eliberarea din închisoare i-a înlesnit-o Serebrov, profund convins de cinstea lui Pojoga; el revine în funcția de inginer-șef pe șantierul unei hidrocentrale de pe Volga, șantier condus de vechiul său prieten. În genere, șantierul merge bine. Dar mai sînt rezerve nefolosite! Rezervele nu-i dau pace și una din ele constă în găsirea soluției pentru ca lucrările să nu stagneze iarna. Asta poate aduce statului zeci de milioane economii. În jurul acestei soluții se încheagă conflictul central al nuvelei, care scoate la iveală mai multe frîne, opunîndu-se unei munci cu adevărat comuniste. Serebrov e mulțumit că planurile sînt îndeplinite și depășite, consideră că nivelul atins de șantier e bun și că ori ce

perturbări față de graficul obișnuit sînt dăunătoare. El nu se mai preocupă de cadre; sînt ingineri pe șantier, scântietori de talent, menținuți în situații care îi opresc de la ori ce avînt creator; sînt muncitori tineri animați de romantismul marilor înfăptuiri. Serebrov trece pe lîngă asemenea, și alte fenomene, fără să le observe.

Cînd deodată, după ce i-a mobilizat pe cei mai capabili tehnicieni, sprijinit de organizația de partid, de muncitori, Pojoga se opune închiderii șantierului pe timp de iarnă și se decide să continue lucrările. Opoziția lui Serebrov nu este a unui birocrat satisfăcut de sine, ci a unui om care face eforturi de a-și depăși rămînerea în urmă față de oamenii înaintați ai colectivului, de a se alinia elanului înnoitor, de a nu se rupe de progresul continuu al tehnicii și muncii creatoare. De aceea și perspectiva pe care o sugerează autorul este pozitivă pentru Serebrov, iar conflictul acționează galvanizînd principialitatea comunistă, spiritul de exigență, inițiativă și îndrăzneală ale oamenilor.

N. Lugovțov semnează în același număr al revistei un articol despre scriitorul A.- G. Lebedenko. Vechi reporter, Lebedenko a participat la zborul dirijabilului „Norvegia” spre Polul Nord în 1926, după ce în războiul civil a depus o activitate intensă în Armata Roșie și în presă. În 1932 apare romanul său „Divizionul greu”, una din cele mai bune lucrări sovietice despre primul război mondial și care constituie o replică pregnantă la celebrul roman al lui Remarque „Pe frontul de vest nimic nou”. În 1957 îi apare un alt roman — „Față în față” — consacrat ostașilor războiului civil. Recent, Lebedenko a terminat un nou roman, „Casa fără stăfii”, pe temele actuale ale educației tinerei generații sovietice. Tot tineretului îi sînt consacrate recentele sale nuvele „O greșeală în căutarea drumului” și „Fata din taiga”. Tinerii care intră astăzi pe făgașul larg deschis al vieții

pot face și greșeli desigur, au de învins greutățile creșterii, dar devin, cu certitudine, constructori conștienți ai comunismului. Cu un optimism verificat prin atâtea încercări, septuagenarul scriitor bolșevic abordează problemele complexe ale tinerei generații sovietice, care crește în spiritul dragostei de patrie, al devotamentului față de partidul lui Lenin.

I. P.

KORTARS nr. 5, 1962. Putem spune că în ultimul timp, toți scriitorii de seamă din R.P.U. sînt prezenți în coloanele revistei, și alături de ei găsim de fiecare dată nume și talente noi, poeți și prozatori care debutează cu perspective promițătoare. Acest proces se evidențiază și în numărul din mai 1962 al revistei.

Și de astă dată Kortárs („Contemporanul”) cuprinde o bogată creație poetică, reflectînd locul important pe care-l ocupă lirica în ansamblul literaturii ungare. Jankovich Ferenc, reprezentant de seamă al vechii generații, cîntă în două poezii sentimentele născute din ideea de pace și construcție. Cunoscutul poet Benjamin Lászlo, publică două poeme — expresie lirică a frământărilor și zbciumului poetului pe cale de a-și regăsi personalitatea. Mulți poeți tineri cum sînt: Vaci Mihály, Takács Imre, Kulcsár János, Fodor András și Simon András caută în versurile lor — care mai necesită o anumită limpezire — expresia poetică adecvată unor stări sufletești complexe.

Proza și drama, deși rămîn cantitativ în urma poeziei, sînt prezente prin opere mai însemnate și mai mature din punct de vedere ideologic și artistic. Menționăm înainte de toate fragmentul din romanul lui Darvas Jozsef — președintele Uniunii Scriitorilor —: Reszegeso (Ploaie beată). Capitolele apărute, care constituie probabil o mică parte din roman, promit o operă valoroasă, o frescă multilaterală a relațiilor socia-

le din ultimele două decenii. Din fragmentele publicate pînă acum se desprinde zugrăvirea unor profiluri interesante, prezentate în strînsă legătură cu problemele majore ale epocii. Cercurile literare din țara vecină apreciază noul roman al lui Darvas Jozsef ca cea mai de seamă creație a ultimilor ani.

Nuvela lui Ilies Endre, *Nehez tavasz* (Primăvară grea) este o scriere cu a-dînci rezonanțe. Pe fundalul unei în-tîmplări mărunte, folosind unele mijloace ale neorealismului, autorul tinde spre dezvăluirea unor probleme umane esențiale. Portretele lui Toth Bela schițează cîteva figuri contemporane reușite.

Comedia lui Nemeth Lászlo: *Az utazás* (Călătoria) constituie indiscutabil materialul cel mai apreciat al acestui număr. Avînd o tematică actuală, piesa umăia din literații cei mai reprezentativi ai R.P.U. — autor al unor romane de mare succes, dramaturg și eseist, figură de seamă a literaturii ungare dintre cele două războaie mondiale — a suscitât un interes deosebit, fiind pusă în scenă la unul din teatrele din Budapesta. Și după eliberare Nemeth Lászlo a scris numeroase opere de mare valoare. Printre acestea se numără romanul *Egeto Eszter*, a cărui acțiune ajunge pînă în primii ani ce au urmat eliberării, drama istorică „Cei doi Bolyai” în care autorul își exprimă profunda sa încredere în \* ideile progresului. Dar vîrstnicul scriitor abordează pentru prima oară o temă de actualitate. La întoarcerea sa, după o călătorie recentă în U.R.S.S., Nemeth Lászlo a adus elogiul la adresa țării și a oamenilor care construiesc comunismul. Piesa sa zugrăvește — cu mult umor și totodată cu o foarte fermă poziție ideologică — consecințele călătoriei unui profesor bătrîn care a vizitat U.R.S.S. și care, înainte de această călătorie, a stat timp îndelungat în expectativă din punct de vedere politic. În ciuda protestelor autorului împotriva „învinuirii” că această comedie ar fi o scriere autobiografică,

piesa are indiscutabil o serie de tangențe cu experiența personală a renumitului scriitor.

Pe lângă creațiile poetice și de proză, critica literară ocupă și ea un loc însemnat în revistă. Se evidențiază în mod deosebit studiul lui Toth Dezso: „Tema muncitorească și unele probleme ale literaturii de astăzi”. Autorul pune în discuție aspecte actuale ale zugrăvirii eroilor muncitori și, analizând creația artistică din ultimii ani, trage unele concluzii generalizatoare. Pe lângă sublinierea rezultatelor obținute, Toth Dezso ridică în special probleme care urmează să fie rezolvate de-acum încolo. Astfel, de pildă, autorul constată că „veridicitatea artistică a figurilor muncitorești realizate mai mult schițat, este relativ redusă față de rolul hotărâtor pe care-l joacă eroul în cadrul operei respective, și pe care-l au muncitorii în viața reală”. Criticul literar insistă în mod deosebit asupra acestei probleme în legătură cu zugrăvirea reprezentanților partidului, arătând că sarcina actuală constă în aceea ca oglindirea literară a activității partidului să devină o problemă estetică; scriitorii să nu se mulțumească cu înfățișarea partidului numai prin redarea anumitor situații și relații politice, așa cum se întâmplă de multe ori — spune autorul — ci să asigure autenticitatea calității de membru de partid al eroilor, nu prin acordarea cu inimă largă a carnetului de partid, ci prin zugrăvirea caracterelor și acțiunilor care exprimă calitatea de comunist.

O asemenea analiză va înriuri de bună seamă creațiile literare și nu poate să nu aibă o influență stimulatorie pentru o prezență mai deplină a unor teme majore în literatura din Ungaria.

Revista Kortárs cuprinde o serie de rubrici interesante și variate, care reușesc „să înmănușeze nu numai problemele literare, ci și diferite alte aspecte ale vieții sociale. La rubrica „Realitatea maghiară”, scriitorii Mesterhâzi Lajos și Veres Peter, binecunoscuți și la

noi, își exprimă opiniile în legătură cu educarea tineretului.

Putem spune pe drept cuvânt că revista Kortárs este o oglindă vie, receptivă, a vieții literare din Republica Populară Ungară.

K. J.

„AKZENTE” nr. 2/1962. Din revista vest-germană care apare la Frankfurt pe Main ne reține atenția un articol semnat de Traugott Krischke. Autorul evocă amintirea unui dramaturg german, hărăzit uitării de către oficialitățile culturale din Republica Federală. E vorba de scriitorul Odon von Horwath, antifascist înălțat a cărui operă e străbătută de un profund umanism.

„In decursul a trei decenii”, scrie autorul articolului, „a avut loc ascensiunea promițătoare a unui poet, a urmat demagogia național-socialiștilor, care l-au defăimat pe omul ce nu le împărtășea părerile. L-au trecut sub tăcere, l-au izgonit în emigrație, ca apoi să asistăm la strădaniile zadarnice de ani de zile pentru redescoperirea operei lui, în timp ce asistăm la criza latentă a dramaturgiei germane (occidentale, n.r.j).

Odon von Horwath s-a născut în 1901 la Fiume, a fost cetățean maghiar, a trăit în Germania și Austria, a scris în limba germană și a murit la Paris în anul 1938. Opera lui cuprinde 3 romane, numeroase povestiri, schițe, și 17 piese de teatru („Trenul de munte”, „Sladek, soldatul negru din Reichswer”, „In jurul Congresului”, „Povestiri din Pădurea Vineză”, „Un sat fără bărbați” ș.a.).

Din diierite însemnări care au rămas după moartea lui se poate reconstitui profesia de credință a unui autor dramatic.

„Dacă vrem să continuăm vechea dramă populară”, scrie el, „trebuie fi-

'cște să aducem pe scenă pe oamenii de astăzi, din popor".

Pentru dramaturgul Horwath, după cum remarcă Krischke, se pune în mod acut problema misiunii educative a teatrului „ca o instituție morală".

Totodată Horwath a demascat mitul onorabilității burgheze, pledind pentru „scotocirea" conștiinței omului.

Elaborindu-și piesele cu multă scrupulozitate, Horwath a dat la iveală lucrări încheiate și concentrate, în care fiecare frază, fiecare gest urmărește un scop bine determinat, unde fiecare pauză sau „tăcere" influențează în mod premeditat desfășurarea acțiunii.

„Vă rog să dați atenție pauzelor", scrie el într-un comentariu rămas nepublicat și intitulat „Mod de reprezentare". „Liniștea" reprezintă expresia confruntării sufletești. În piesele lui tragicul și comicul se află într-o relație originală.

„Toate piesele mele sînt tragedii, ele devin comice, printr-o evoluție a lucrurilor... trebuie demonstrat numai, cum evenimentele tragice îmbracă în viața de toate zilele o înfățișare comică".

Tragicul în opera lui Horwath, relevă Krischke, este veridic. Horwath urmărește lupta continuă și îndârjită dar fără speranță a individului (eroii săi sînt recrutați dintre funcționari și intelectuali săraci) izolat împotriva societății burgheze.

Comicul pieselor sale atinge nivelul grotescului, în perfectă concordanță cu contururile epocii, care a cunoscut abisurile fascismului.

„Piesele lui Horwath, încheie autorul articolului, deopotrivă combătute și preamărite de contemporanii săi, sînt astăzi uitate și aproape de loc puse în scenă.

De ce oare? Trăim într-un secol în care omul pare să nu mai aibă capacitatea de a citi și a auzi. Într-o epocă a pălăvrăgelii îți vine greu să crezi că în același timp există sau au exis-

tat oameni, care au înțeles să se limiteze la cuvintele esențiale, evitîndu-le Pe cele de prisos".

„Acolo unde platitudinea germană și pălăvrăgeala grosolană sînt împinse pe primul plan, finețea unei limbi alese, folosită în mod conștient, nu mai poate fi sesizată".

Merită semnalat acest articol din revista „Akzente" mai întii pentru că reconstituie cu căldură profilul unui dramaturg remarcabil și al unui antifascist convins. Apoi pentru că arată pregnant decăderea teatrului german occidental, stăpînit de platitudine și de vorbărie, atras de teme minore, lipsit de idealuri și de preocupări constructive.

D. Ludovic

„LE RAGIONI NARRATIVE". Este cu totul simptomatic că un număr al cunoscutei reviste din Neapole „Le fagioni narrative" închină nu mai puțin de trei studii problemelor de climat — moral, profesional, economic — ale vieții scriitorului în Italia. Cele trei studii au titluri cu deosebire semnificative: „Anti-cititorii" de Domenico Rea, „Mașina ingerințelor" de Michele Prisco și „Cultură și mistificare" de Carlo della Corle și Alcide Paolini. Rezervîndu-ne a reveni asupra mai multor aspecte, foarte interesante, consemnate în studiile de mai sus, vom semnală cititorului român veritabila dramă a „complexului de exibiție" care tînde să pună o slăpinire tiranică și funestă pe spiritul și opera unei mari Părți din scriitorii occidentali. Problema este cunoscută. Prinși între dorința firească de a-și cîștiga existența prin scrisul-lor și de a comunica cu o sferă cît mai largă de cititori, pe de-o Parte, și între lăcomia de cîștig, trulența și brutalitatea editorilor, scriitorii se vîd împinși, fără putință de a reacționa, în subordinea cea mai deplină a patronilor de cărți și publicații „Mașina ingerințelor" publicitare,

minuită de editori, numai după criteriul poeziei de câștig, lucrează asupra unei mari părți din scriitori ca o tentativă neîntreruptă de corupție spirituală, care le biciuește vanitatea și resursele și le agravează condiția de subjugare în care se găsesc. Scriitorii încearcă în zadar să se rezeme pe conștiința profesională și pe sindicat. Acestea sînt supuse presiunii extreme a „bogăției organizate”, care include porțile și ridică podurile la cel mai slab asalt al demnității literare, iluturînd totodată în ochii artistului ispita popularității vertiginoase, schimbării peste noapte a destinului unei cărți sau unui autor.

Este iiresc ca în condițiile culturii burgheze o mare confuzie să domnească în lagărul profesional al scriitorilor și în orientarea lor față de problema succesului și a popularității. În Italia discuțiile sînt continue și numeroase în această privință. Se recunoaște lucid pretutindeni — dar adesea numai ca pe o condiție de fapt, ca pe o fatalitate — rolul avut de „americanizarea” peninsulei, în ce privește intoxicarea climatului moral, social, economic al vieții scriitorului. Nu lipsesc, firește, nucleele de rezistență la această stare de lucruri, care își găsesc temeiul, în primul rînd, în mentalitatea și acțiunile scriitorilor progresiști și comuniști, din fericire foarte numeroși.

Se citează cazul unui editor milanez care, anunțînd tipărirea unei cărți, cu lux de amănunte asupra conținutului ei, a organizat pe de altă parte o falsă „adunare cetățenească” de protest împotriva apariției cărții, pentru ca scandalul provocat pe această cale să sporească curiozitatea cititorilor. Un alt editor a simulat o „criză de conștiință” în fața manuscrisului unui roman indecent, pe care îl dăduse la cules și care era pe punctul de a apare, anunțînd că preferă o pagubă considerabilă ultragierii simțului moral al cititorilor. La puțină vreme „s-a aflat” că editorul cu pricina „izbutise”

să salveze un singur exemplar din roman, pe care l-a dat spre tipărire unui alt editor (bine înțeles, un interpus al său) și astfel cartea urma să apară totuși, etc., etc. Este evident că în „fantezia” care se pune în astteț de metode de a face vlvă și de a specula un scandal, sînt prezente apucăturile editorilor de peste ocean, care își iac un titlu de orgoliu din năstrușnicile prin care izbutesc să inducă în eroare publicul cititor al țării lor. Cu multă asprime — proiund justificată — examinează și condamnă Michele Prisco, în studiul pe care l-am citat, acest aspect al decadenței tehnice de difuzare a cărții de literatură.

Partea cea mai tristă a unor astfel de procedee de reclamă este aceea că o parte din scriitorii occidentali o încurajează. Ei pun la dispoziția editorului amănunte ale vieții lor private, și chiar intime, care sînt speculate după regalele folosite pentru actorii de la Hollywood. Italienii sînt un popor care iubește viața, în toate aspectele — ei vîi și strălucitoare. Niciodată însă nu s-au lăsat purtați de instincte istrionice pînă la gradul pe care, în ultima vreme, l-au impus unei serii de moravuri ale lor, apucăturile „modului de viață american”. Nu în zadar s-a format treptat în lumea intelectualilor peninsulei acea coaliție tacită și tenace împotriva „americanizării”, căreia guvernul nu-i poate opune decît mijloacele cenzurii, care pînă la urmă se întorc împotriva sa. Pe planul literar, speranța unei redresări a conștiinței profesionale este deosebit de puternică, prin exemplul sever și riguros dat de scriitorii comuniști, pe care publicul îi admiră și stimează pentru simțul proiund aț misiunii lor.

Dragoș Vrinceanu

„DOKUMENTE”, nr. 2/1962. Rubrica literară a revistei de la Kbln este consacrată noului roman francez reprezentat prin Alain Robbe-Grillet.

Nathalie Sarraute, Michel Butor, Claude Simon, Samuel Becket. „Roman nou sau anti-roman?” — aceasta este întrebarea preliminară pe care și-o pune Henri Lemaître. În ultima sa metamorfoză (a cita în lunga sa istorie ?!), romanul manifestă simptome ale unui complex de sinucidere, de auto-nimicire. Raportat la marii săi predecesori, scrie Lemaître, noul roman este de fapt un anti-roman. Pînă la consumarea definitivă a actului de auto-nimicire, noua metamorfoză a romanului francez a înregistrat la activul ei, deocamdată, o victimă — și victima e omul. Dizolvat în lumea obiectelor, omul se detașează printre ele cel mult ca o umbră, o siluetă sau o suprafață, fără volum și fără densitate; el își pierde chipul propriu, iar actele sale nu lasă în urmă decît un gol, o pată albă. Transformând omul într-un produs de retortă, într-un episod sau accident, noul roman renunță la orice substanță literară: devine un fel de mecanism electronic.

Această disoluție a omului în lumea obiectelor pretinde să realizeze cea mai obiectivă imagine a existenței umane în lumea contemporană, opusă catastrofei existențialiste a omului. E o obiectivitate ucigașă, remarcă Lemaître, pentru că transformă romanul într-o narațiune descarnată despre o lume fără distanțe, fără adincimi, fără atmosferă. Această nouă modalitate de negare a realității vii, a omului real, se pretinde realism, ba chiar super-realism !

A îmbogățit cu ceva noul roman, „tehnica” literară? Și de astă dată Lemaître este categoric: — cu nimic, cu nici o inovație! Limbajul tehnicist, schematic într-un mod care amintește statisticile (deși, adesea, în unele statistici chiar și neinițiatii descoperă semnificații profunde), face lectura chinuitoare și plicticoasă. Fabula nu spune nimic substanțial,

nici despre oameni, nici despre lucruri.

Aceste aprecieri interesante și lucide eșuează însă în momentul cînd se încearcă o explicație a acestei metamorfoze în romanul francez. Lemaître preferă să definească romanul lucrurilor ca roman funcțional, care reflectă lumea funcțională de azi și mai ales pe cea de mîine (crede el), în care personalitatea umană va fi definitiv depreciată, devenind o funcție a lucrurilor, întrucît „marile lucruri de care ne mindrim azi nu servesc decît la deprecierea omului”. Există, după părerea lui Lemaître, o perfectă concordanță între lumea modernă (capitalistă) și universul acestor romane, care sînt o oglindă literară a „tehnocrației”. Noul roman ar fi astfel un produs logic al epocii contemporane, în care s-ar fi încheiat definitiv cariera acelei literaturi pe care au ilustrat-o Tolstoi și Dostoevsky Balzac și Stendhal.

După asemuirea nimicitoare a noului roman cu „un munte care naște șoareci”, după afirmația că dialectica tendinței spre atomizarea omului va duce în cele din urmă la abandonarea lumii obiectelor și la revenirea spre om și universul său autentic, explicația dată genezei noului roman francez apare ca o justificare a dreptului la existență a acestei literaturi dezumanizate. Ea reflectă o ignorare totală a realităților lumii moderne, a tendințelor reale ale dezvoltării sociale și a perspectivelor pe care aceasta le deschide personalității umane. Firește, capitalismul contemporan oferă un teren favorabil diferitelor variante ale literaturii dezumanizate. Ele sînt o oglindă a lumii capitaliste, o oglindă a declinului ei, care refuză să reflecte imaginea reală a lumii de azi, și cu atît mai puțin a celei de mîine. Chiar dacă unele conțin germenii unui protest anticapitalist.

Vorbind de sterilitatea „noului” roman, generată de atmosfera sterilizantă a societății burgheze contemporane. Lemaître compară la un moment dat „literatura electronică” a lui Robbe-Grillet cu cosmonava lui Gagarin! Comparăția îi face un prost serviciu. Personajele lui Robbe-Grillet sînt într-adevăr prizoniere ale lumii obiectelor; pe cînd cosmonava lui Gagarin este un produs epocal al geniului uman, un instrument docil al creatorilor săi, al exploratorilor temerari ai infinitului cosmic. Ceea ce, transpus pe plan literar, spulberă, odată, mai mult, viziunea franceză mesihică a supremației lucrului ca atare asupra omului și perspectivele sale în lumea de mîine, care se anunță, prin comunism, ca era înfloririi personalității umane.

„Noul” roman este un anti-roman, cum bine spune Lemaître, o negare a romanului. Romanul autentic trăiește, se dezvoltă, și se înnoiește în literatura realistă, a cărei vitalitate e departe, foarte departe, de a se epuiza.

I. P.

„LA TABLE RONDE” iunie 1862. „La Table Ronde” obișnuiește uneori să dezbată probleme sau aspecte sociale ale contemporaneității; firește, de pe pozițiile catolicismului militant. Sumarul numărului din iunie se deschide cu problema țărilor slab dezvoltate. Generată de crăhul sistemului colonial, de apariția unui mare număr de state noi, cărora dominația prădalnică a imperialismului le-a lăsat o moștenire grea și dureroasă, această problemă este într-adevăr una din problemele complexe ale vieții internaționale.

Vaticanul șina accentuat atenția față de „lumea slab dezvoltată” în ultima vreme, pentru că dezvoltarea mișcării antiimperialiste nu promite un viitor bun pozițiilor sale spirituale în sinul acestei lumi. Enciclica „Mater et ma-

glstra” din iulie 1961 i-a consacrat un capitol special, în care recunoașterea situației grave pe care colonialiștii au lăsat-o popoarelor eliberate se împletește cu apelul ipocrit către fostele metropole de a ie acorda „un ajutor dezinteresat”, invocîndu-se interesele „binelui general”.

Apelul la bunăvoința monopolurilor urmărește să abată atenția de la problemele dezvoltării de sine stătătoare oare frămîntă noile state și să ridice o barieră în calea orientării lor spre colaborarea activă, economică și tehnico-științifică cu țările socialiste, bazată pe egalitatea deplină în drepturi, pe respectul suveranității naționale și pe o dezvoltare economică conformă cu interesele maselor populare.

„Modernizat”, adică aliniat fără rezerve după tendințele actuale ale imperialismului, catolicismul înclină, în virtutea unei vechi tradiții, spre o „spiritualizare” a problemelor concrete ale epocii noastre, rîvnind în această sferă a „spiritului” să-și păstreze monopolul integral. Această latură apare pregnant în discuția din „La Table Ronde”. Pentru J. S., semnatul articolului de fond, ajutorarea țărilor slab dezvoltate „nu înseamnă o revărsare de bunuri în stns unic”, ci, în primul rînd, „punerea în discuție a unei viziuni asupra lumii și a unui stil de viață”. Marile greutăți în care se zbat popoarele recent eliberate nu s-ar datora secătuirii resurselor lor naturale, rnonoculturii, nivelului primitiv al forțelor de producție etc; ele sînt generate de „o maladie a sufletului”, iar „obstacolele și remediile sînt, în primul rînd, de ordin cultural și intelectual, fie că e vorba de educația populară în Africa Neagră, fie de dezvoltarea economică a Africii de Nord”. În perioada cînd România era o semicolonie a imperialismului, asemenea idei au fost puse în circulație și la noi de către ideologii „fărăniști”, care voiau să convingă lumea că foametea endemică și mizeria satului românesc se datoresc analfabetismului și ignoranței țărănilui.

În arsenalul diversiunilor sociale formula mu e nouă, iar fostele națiuni coloniale știu să indice concret nu numai cauzele care au generat greutățile lor, ci și pe autorii direcți ai acestora.

Creșterea conștiinței naționale, anti-imperialiste a adăugat noi griji Vaticanului. Perspectivele prozelitismului nu sînt deosebit de încurajatoare, și unul din obiectivele conciliului ecumenic, proiectat de papa Ioan XXIII pentru anul acesta, este realizarea unei unități a bisericilor în jurul Vaticanului, pentru a obține o mai mare eficiență în propaganda catolicismului. „Unitatea ecumenică a bisericii, scrie academicianul Jean Guitton în „Table Ronde”, este impusă de apariția unei a Treia Lumi (fostele colonii)... Catolicismul și protestantismul trebuie să se unească pe plan misionar”, pentru ca această „a Treia lume” să nu scape neocolonialismului în domeniul „spiritual”. Deși Ioan XXII a numit, simbolic, o serie de cardinalii de culoare, totuși abordarea populației din fostele colonii a devenit mai dificilă. De ce? Pentru că „a Treia Lume” vede în catolicism și protestantism „o singură lume — aceea a creștinismului occidental, tehnocrat, imperial, posedant” și, mai ales, exploatator; pentru că „tezaurul de energie și lumină celestă” — pe care i-o aduce misionarul spre „a o perfecționa” — îi apare sub „aparențele mincinoase” (sic!) ale „mentalității posedante, care înăbușă, ofuschează și corupe mesajul lui Crist!” Căutînd cauzele compromiterii catoli-

cismului în „tehnocratismul civilizației” occidentale, autorul ocolește asemenea fapte ca, de pildă, complicitatea bisericii catolice portugheze la bestialitățile colonizatorilor prea-creștini în Angola sau Mozambic...

Nimeni nu va contesta afirmația d-lui Guitton că fostele popoare coloniale „confundă” creștinismul cu „Occidentul burghez”; această identificare este rezultatul unei îndelungi și tragice experiențe. Apelul la spulberarea acestei „confuzii”, la „desprinderea” din „moștenirea occidentală a laturii spirituale și creștine”, la debarasarea de învelișul „mentalităților dispărute”, de „tot- ce este perimat” este inspirat de necesitatea reconsiderării metodelor de „convertire a popoarelor celei de a Treia lumi”. Descoperind deodată că „într-un anumit sens”, a „Treia lume” are „o spiritualitate superioară celei occidentale”, imperialiste, Guitton subliniază că interesele prozelitismului cere ca misionarii să-i prezinte „un creștinism care să nu-i provoace dispreț”, cerînd ca „civilizația materială mecanizată” a Occidentului să fie dotată de „un supliment sufletesc”, pentru ca „dialogul” cu omul de culoare să aibă succes. Această pledoarie pentru adaptarea armelor spirituale ale catolicismului este determinată de schimbarea raportului de torțe în lumea contemporană; ea nu implică, desigur, vreo ischimbare în esența lor reacționară, ostilă progresului social. Tocmai de aceea miza pe eficiența acestei înnoiri exterioare nu va înstîrzia să apară iluzorie.